

DÜNYA EDEBİYATINDAN TERCÜMELER

RUS KLÂSİKLERİ: 73

ECİNNİLER II

Dostoyevski

İKİNCİ KISIM

BİRİNCİ BÖLÜM

Gece

I

Aradan sekiz gün geçti. Her şeyin geçmişe karıştığı, benim de bu satırları yazdığım şu anda, artık işin içyüzünü öğrenmiş bulunuyoruz. Ama o zaman bir şey bilmiyorduk, onun için de, pek tabii, birçok noktalar bize garip görünmüştü, ilk zamanlar Stepan Trofimoviç ile eve kapanıp oturduk, olaylara korku içinde uzaktan seyirci kaldık. Ben arada sırada dışarı çıkıyor, eskiden olduğu gibi, dostuma öteden beriden havadis toplayıp getiriyordum. O, bunsuz edemezdi.

Şehirde, söylemeye lüzum yok, çeşitli söylentiler dolaşıyor, tokattan, Liza'nın bayılmasından, Pazar günü öteki olaylardan başka bir şey konuşulmuyordu. Ama şaşıtığımız bir taraf vardı: nasıl olup ta bütün bu şeyler, böyle çabuk, bu kadar da noktası noktasına duyuluvermişti? O gün orada bulunanlardan hiç birisinin, bakarsan, bu işi etrafa yaymakta ne bir menfaati, ne de buna bir ihtiyacı vardı. Hizmetçiler de salonda değildi. Olsa olsa Lebyadkin dilini tutamamış olabilirdi, bunu da öfkesinden yapamazdı, çünkü o zaman büyük bir korku içinde dışarı çıkmıştı. (Düşmana karşı duyulan korku ise öfkeyi de yok eden bir duygudur), olsa olsa bunu dilini tutamadığı için yapmıştır, diyebilirdik, ama Lebyadkin o günün ertesi kız kardeşi ile beraber sır oluvermişti. Tası tarağı topladığı gibi, Filippov'un evinden çıkıp gitmişti; sanki yer yarılmış, onları yutmuştu. Marya Timofeyevna'dan bir haber alayım diye evine gittiğim Şatov, bana kapıyı açmadı. Bir haftadır evinden dışarı çıkmıyordu, sanırım. Hatta şehirdeki işini gücünü bile yüzüstü bırakmıştı. Salı günü gitmişim. Kapısını vurdum, ses çıkarmadı; ama yüzde yüz evinde olduğunu biliyordum. Bir daha çaldım, nitekim bir zaman sonra içerde bir gürültü oldu; galiba karyolasından aşağı atladı. Paldır küldür yürüyerek kapıya kadar geldi. Şatov evde yok, diye bağırdı. Çaresiz, döndüm. Stepan Trofimoviç'le bir ihtimal üzerinde durduk, bu cesurca tahminimiz yüzünden bir hayli korku duymadık değil hani, ama birbirimize cesaret vererek sonunda şu ihtimali benimsedik: şehirde çalkalananları Pyotr Stepanoviç ortaya yaymış olabilirdi. Bununla beraber bir müddet sonra Pyotr Stepanoviç,

babasına gelip olayın şehirde herkesin ağzında dolaştığını görerek şaşırıldığını söyleyince iş değişti. En çok da kulüpte konuşuluyormuş. Valinin karısıyla Vali, meseleyi girdisine çıktısına varıncaya kadar biliyorlarmış. Hem en önemlisi ertesi gün, yani Pazartesi günü, akşamleyin Liputin'e rastladım: olup bitenlerden elifi elifine haberliydi! demek ilk duyanlardan biri de oydu. Kadınlardan çoğu hem de en kibarları "esrarlı topal" adını taktıkları Marya Timofeyevna'yı merak ediyorlardı. Hatta aralarında onunla görüşüp tanışmak isteyenler bile vardı. Lebyadkin'leri ortadan kaybeden kimse, işini tam zamanında görmüştü. Bununla beraber Lizaveta Nikolayevna'nın bayılması her şeyin başında geliyordu. Bu olayın bu kadar merak uyandırması, sırf Lizaveta Nikolayevna'nın, hısımı ve kayıncısı olduğu için doğrudan doğruya Yuliya Mihaylovna'ya dokunmasıydı. Daha neler neler söylemiyorlardı! Hele işin esrar perdesine bürünmüş olması, dedikoduyu büsbütün alevlendirmişti. Her iki evin kapısı da sımsıkı kapalıydı, Lizaveta Nikolayevna'nın beyin hummasından yattığı söyleniyordu. Güya Nikolay Vsevolodoviç de aynı vaziyette idi, yok dişi kırılmış, yok yüzü apsedden şişmiş, bir sürü lâf! Üç kişi bir kenarda bir araya geldi mi, bir fısıltı, bir fısıltı: yakında bir cinayet işlenecek. Stavrogin, bu hakareti affedecek adamlardan değildir, Şatov'u öldürür; ama esrarlı bir şekilde öldürecek, Korsika'da kan davası güdenlerin yaptığı gibi... Bu düşünce beğeniliyordu, asil gençlikse bütün bunlara tiksintiyle bakıyor, omuz silkip geçiyordu, ama bu hareketler yapmacıktan başka bir şey değildi. Umumiyetle Stavrogin'e karşı bütün şiddetiyle o eski kin uyanmıştı. Akli başında kimseler de onu, ama neden olduğunu bilmeden, suçlamaya çalışıyorlardı. Kulaktan kulağa, Stavrogin'in Lizaveta Nikolayevna'nın namusunu kirlettiği, İsviçre'de ikisi arasında bir macera geçtiği fısıldanıyordu. Biraz ileriye geriyi görenler, bu lâflara pek karışmıyorlardı, ama dinlemeye geldi mi, hepsi can kulağı ile dinliyordu. Ayrıca garip, ama pek garip bir takım söylentiler de ortada dolaşıyordu; bunlar umumî olarak değil de kendi aralarında, o da özel buluşmalara fırsat düştükçe gizli gizli konuşuluyordu. Ben, ilerde anlatacağım olaylar bakımından, sırf okurun haberi olsun diye bunlardan söz ediyorum. Meselâ: şu, bir iki kişi kaşlarını çatarak demiş ki, neye dayanarak, orasını Tanrı bilir, güya Nikolay Vsevolodoviç, ilimize özel bir görevle gelmiş; kont K... nın aracılığı ile Petersburg'ta bir takım yüksek kimselerle münasebet kurmuş, hatta belki de devlet hizmetine girmiş de o kimselerden biri tarafından bir takım vazifelerle gönderilmiş. Akli başında ve bir görüşü olan kimseler, bütün ömrü rezaletle geçen, burada da ilk gün suratı şişen bir adamın hiç de öyle bir memura benzemediğini söyleyip bu saçmalara güldükleri zaman, berikiler, yine fısıltı ile ona verilen görevin resmî değil, büsbütün özel bir iş olduğunu belirterek, seçilen kimse resmî bir memura ne kadar

az benzerse bu olayda o kadar devletin yararına olacağını ileri sürüyorlardı. Bu söylentiler büyük bir tesir bırakıyordu; çünkü başkent, ilimiz ziraat müdürlüğüne çoktandır kancayı taktığını bilmeyen yok gibiydi. Bununla beraber, bir daha söyleyeyim, Nikolay Vsevolodoviç'in ortada görünmesiyle dedikoduların kapanması bir oldu. Şunu da sözlerime ekleyeyim ki, bu uydurmalar, emekli yüzbaşı Artemiy Pavloviç Gaganov'un bir gün kulüpte güya ağzından kaçırıldığı kötü niyetle söylenen bir iki cümlecikten doğmuştu. Bizim il ve ilçenin büyük toprak sahiplerinden, Petersburg sosyetesinde ileri gelen kibarlardan olan ve bir müddet önce başkentten buraya gelen bu adam, Nikolay Vsevolodoviç'in (ki bu olayı hikâyemin başında anlatmıştım), dört yıl önce, o herkesi şaşkına çeviren bir kabalıkla burnundan tutup çektiği, kulübümüzün sayın ihtiyarı, ölü Pavel Pavloviç Gaganov'un oğlu idi.

Yuliya Mihaylovna'nın Varvara Petrovna'ya olağanüstü bir ziyaret yapmaya kalktığını, ama "hanımefendi rahatsız olduğu için kendisini kabul edemeyeceği" söylenerek eve kabul edilmediğini duymayan kalmamıştı. İki gün sonra Yuliya Mihaylovna'nın adam göndererek Varvara Petrovna'nın sağlığını sorduğu da ayrıca biliniyordu. Derken Varvara Petrovna'yı orada burada "savunmaya" başlamıştı: tabii yüksek anlamda bir savunma, yani üstü kapalı bir tarzda. Bunun ilk belirtileri, pazar gününün olaylarından söz açıldığı zaman görülmüştü: kadın, söylenenleri pek soğuk ve sert bir yüzle dinlemişti, öyle ki bir daha onun yanında bu konudan söz açmadılar. Herkeste şu inanç yer etti: Yuliya Mihaylovna'nın bu esrarlı işten adamakıllı haberi vardı, hem de en gizli, en ayrıntılı taraflarına kadar; üstelik sadece seyirci durumunda değildi, işin içinde parmağı da vardı. Sırası gelmişken şunu da işaret edeyim ki, valinin karısı elde etmeye o kadar hevesli olduğu yüksek tesiri elde etmeğe muvaffak olmuştu, sosyetedeki bayanların "etrafını sarmaya" başladıklarını görüyordu. Can attığı o "etrafı sarılmış" duruma kavuşmaya başlamıştı. Toplumun bir kısmı, onun hareket tarzını beğendi, zekâsını kullanmayı bildiğini de kabul etti... Ama bundan sonra yine söz açacağız. Pyotr Stepanoviç'in topluluğumuz içinde böyle çabucak parlamasını da bu kadının onu kayırmasına yoruyorlardı. Oğlunun çabucak parlamasını Stepan Trofimoviç'in akli bir türlü almıyordu. Belki de biz onunla bunu gözümüzde büyütüyorduk. Ama herhalde Pyotr Stepanoviç şehrimize geldiğinin dördüncü günü, yani göz açıp kapayacak kadar kısa bir zamanda önüne gelen herkesle tanışmıştı. Şehrimize pazar günü gelmişti, pazartesi günü, onu, salon adamı olmasına rağmen kaba, herkese tepeden bakan, kurum satan, bu huyu yüzünden de kendisiyle dostluk kurmak pek kolay olmayan ilimizin belli başlı toprak sahiplerinden Artemiy Pavloviç Gaganov'un kupa arabasında gördüm, Pyotr Stepanoviç

Valilerin evinde de pek güler yüzlü karşılanmıştı; hatta sıkı-fıkı oluvermişlerdi, kendisine iltifat etmişlerdi; delikanlı hemen hemen bütün öğle yemeklerini Yuliya Mihaylovna ile yiyordu. Onu İsviçre'den tanıyordu, ama onun evine böyle girip çıkmasında merakla değer bir şey vardı. Ne de olsa bir zamanlar adı ihtilâlcilere çıkmamış mıydı? Doğru veya yanlış, Avrupa'da bazı yayın işlerinde çalıştığı, bir takım kongrelerde hazır bulunduğu iddia ediliyordu. Bir vakitler eski valinin gözdesi iken şimdi emekliye çıkarılmış bir küçük memur olan Alyoşa Telyatnikov bir gün benim önümde: "Hatta bazı gazeteleri karıştırırsanız ispatlarını da bulabilirsiniz" diye işi kesinleştirdi, ama burada bir gerçek vardı: eski ihtilâlciler idi, ama yurduna en ufak bir zorluğa uğramadan dönmüştü, sade bu değil, hemen hemen iltifatla karşılanmıştı, demek ki ortada bir şey olmayabilirdi! Bir defasında da Liputin fısıldadı: güya, ilkin bir yerden affını istemiş, etmişler, ama bazı kimselerin adlarını vermesi şartıyla: o da vermiş. Böylece suçunu bağışlattıktan başka ilerde de vatanına faydalı olmayı vaat etmiş. Bu kötü söylentileri Stepan Trofimoviç'e anlattım, o anda bir kelimesini bile anlayacak durumda olmamakla beraber, kendisini bir düşüncedir aldı. Sonradan, Pyotr Stepanoviç'in pek lehte yazılmış tavsiye mektuplarıyla buraya geldiği meydana çıktı. Bunlardan bir tanesi de Yuliya Mihaylovna'ya yazılmıştı; yazan da başkentin sayılı kimselerinden birisiyle evli ihtiyar bir hanımefendi idi. Yuliya Mihaylovna'nın vaftiz anası olan bu hanımefendi, kont K... nın da Nikolay Vsevolodoviç vasıtasıyla Pyotr Stepanoviç'i pek beğenmiş olduğunu, onun için: "Geçmişteki kabahatlerine rağmen mert bir delikanlı" diye yazıyordu. Yuliya Mihaylovna zaten bin bir güçlkle edindiği bir kaç "kodaman" dostuna pek önem verdiği için bu ihtiyar hanımın yazdığı mektuba pek sevinmişti. Bununla beraber işin başka özel tarafları da vardı. Kocasını Pyotr Stepanoviç'le o kadar yüz göz etmişti ki von Lembke nihayet bundan şikâyete başladı. Neyse bunu da sonraya bırakalım. Bu arada unutmamak için şunu da söyleyeyim ki: bizim ünlü yazar bile Pyotr Stepanoviç'e iltifat ediyordu, derhal onu evine, görüşmeye çağırmıştı. Gururundan hindi gibi kabaran bir adamın gösterdiği bu acelecilik Stepan Trofimoviç'e her şeyden fazla dokundu. Bana sorarsanız, ben işi başka taraftan ele alıyor, bu nihilisti evine çağırarak Karmazinov, iki başşehirin ileri fikirli gençleriyle temasa geçmek hedefini güdüyordu. Büyük yazar bu ihtilâlciler gençliğinin önünde, hastalığa tutulmuş gibi, tir tir titriyordu; cahil kafası, Rusya'nın geleceğini bu gençliğin ellerinde görmekteydi, Bu gençlere yerlekeç dalkavukluk ediyordu; bunu da sırf onların kendisine aldırış bile etmedikleri için yapıyordu.

Pyotr Stepanoviç iki defa babasını görmeye geldi, ama ne yazık ki, ikisinde de ben orada değildim. Biricisinde çarşamba günü, yani Varvara Petrovna'ların evinde babasıyla ilk karşılaştıklarından dört gün sonra geldi, iş üzerinde konuştular. Zaten toprak meselesini gürültü patırtı çıkarmadan halletmişlerdi. Varvara Petrovna her şeyi kabullenmişti, tabii, çiftliği satın alarak istenen parayı vermişti, kadın bunu Stepan Trofimoviç'e ta her iş olup bittikten sonra duyurdu. Varvara Petrovna'nın vekili olarak gönderdiği oda başısı Aleksey Yegoroviç, elinde imzalanacak bir kâğıtla ona geldi. Stepan Trofimoviç bir şey söylemeden, efendice bir tavırla kâğıda imzasını attı. Efendice derken, şunu söylemeliyim ki, birkaç günden beri bizim "ihtiyarcık" bayağı tanınmaz bir insan olmuştu. Hiç eskisi gibi değildi, şaşılacak kadar sessizleşmiş, hatta pazardan beri Varvara Petrovna'ya bir mektup bile yazmamıştı; bir vakitler, rüyada görsem inanamayacağım şey! En önemlisi de pek sakin oluşu idi. Belki, bu sükûnet, kesin, olağanüstü bir karara varmış olmasından ileri geliyordu. Kafasına bir fikir koymuştu, bu fikre saplanmış, bekliyordu. Zaten, ilk günler, hele pazartesi, adamakıllı hastaydı. Sıtma nöbetleri geçirdi. O haliyle bile, havadis almadan edemiyordu; ama ben olayları bırakıp, tahminler yürütmeye, birtakım faraziyeler ortaya atmaya başladım mı, hemen susmam için, elini kolunu sallamaya başlıyordu. Oğluyla yaptığı iki görüşme onun üzerinde üzücü bir tesir bıraktı, ama onu kararından caydırmadı. Oğluyla her görüşmeden sonra, alnında sirkeye batırılmış bir mendil bütün gün divanın üstünde uzanıp yatıyordu. Bununla beraber, kelimenin tam anlamıyla, sakin halini, kaybetmiyordu.

Hatta bazen sözümü kesmeden beni dinlediği de oluyordu; vakit vakit, kendi kendine verdiği o esrarlı kararın zayıflamaya başladığını, yeni yeni, ayartıcı fikirlerin hücumuna karşı koymaya çalıştığını zannettirecek halleri oluyordu. Bu hâl bir saniye kadar sürüp geçiyordu, ama ben gene işaret edeyim. İçini dökmek, yalnızlığı bırakmak, kollarını sıvayarak son bir cenge girmek arzusuyla yanıp tutuştuğundan şüphelenmeye başlamıştım.

Perşembe günü, Pyotr Stepanoviç'in ikinci defa gelip gittiği günün akşamı:

— Fils, cheri [Sevgili, sevgili oğlum.] vesaire. Bu sözlerin hepsi saçma, kabul, mutfak makulesinin diline yakışır şeyler, evet, şimdi bunu ben de anladım. Onu ne yedirdim, ne içirdim, daha ana kuzusuyken Berlin'den postayla X... iline gönderdim... Hepsi doğru kabul... "Beni yedirip içirmedin, beni postayla gönderdin, bu yetmiyormuş gibi, üstelik beni burada soyup soğana çevirdin." Ama bahtsız, seni postayla bile göndermiş olsam bütün hayatımca kalbim senin için çarpmadı mı? diye bağırdım. *İlrit*.. Ama kabul

ediyorum, kabul ediyorum, doğru, varsın postayla göndermiş olayım, diye sayıklar gibi sözlerini bitirdi.

Beş dakika sonra:

— *Passon*, dedi. Turgenyev'i anlamıyorum. Onun Bazarov'u [Turgenyev'in "Babalar ve Çocuklar" adlı romanının kahramanı.] pek hayali bir tip. Gerçekle hiç ilgisi yok. Bir şeye benzemediği için ona, ilkin kendileri boş verdiler. Bu Bazarov, Nozdrev [Gogol'ün "Ölü Canlar"ındaki şahıs.] ile Byron'un rastgele bir karması. Evet, *c'est le mot* [Elifi elifine] Nozdrev ve Byron. Dikkat edin bakın güneş altında enikler gibi keyiflerinden bağırıp takla atarlar... Onlar mesut, onlar muzaffer! Byron'un ne işi var burada!... Sonra o ne yayvanlık! Ne öfkeli onur, ne kendini beğenmişlik! O ne yerlek *faire du bruit autour de son nom* [Adından bahsettirme.] ihtiyacı varsa da yoksa da *son nom* [Adı.] Ah karikatür! Rica ederim, diye bağırdım, yoksa sen kendini bu halinle insanlara, İsa'nın yerine mi teklif etmek istiyorsun? *Il rit, Il rit beaucoup, Il rit trop* [Gülüyor, pek çok gülüyor.] tuhaf bir gülümsemesi var. Annesi böyle gülmezdi. *Il rit toujours* [Boyuna gülüyor.] sustu, sonra birdenbire:

— Kurnaz insanlar, dedi, pazar günü söz birliği etmişler...

Sözlerine kulak kabartarak:

— Ah, buna hiç şüphe yok, diye bağırdım. Bu bir komplotu idi. Zaten teyellerle tutturdukları sökükler pek belli oluyordu; çok kötü bir oyun oynadılar.

— Ben, bunu demek istemiyorum. Biliyor musunuz ki görmesi gerekenler görsün diye mahsus teyelle tutturmuşlardı? Anlıyorsunuz değil mi?

— Hayır, anlamıyorum.

— *Tant miyeux, passons* [Daha iyi geçelim], bugün çok kızgınım.

Ona sitem ederek:

— Peki, onunla niçin tartıştınız, Stepan Trofimoviç? diye azarlayarak sordum.

— *Je voulais convertir* [Ona, doğru yolu göstermek istiyorum.], gülersiniz tabii. O zavallı *hâlâ elle entendra de belles choses* [Güzel şeyler işitecek.] Ah, dostum, inanır mısınız? Kendimi vatansever hissediyorum. Zaten hiç bir zaman Rus olduğumu unutmadım. Esasen gerçek bir Rus, sizden, benden başka türlü olamaz. *lly'a la dedans quelque chose d'aveugle et de louche*. [Bunda karanlık, kaypak bir şey var.]

— Tamam, diye cevap verdim.

– Dostum, çıplak gerçekte daima gerçeğe benzemeyen bir taraf vardır, biliyor musunuz? Onu gerçeğe benzer bir hale sokmak için ille biraz yalan katmak gerekir. İnsanların her zaman yaptığı da budur. Belki bunda bizim anlamadığımız bir şey var! Ne dersiniz? Bu zafer narasında bizim anladığımız bir şey yok mu? Olsa keşke... Öyle isterdim ki!

Sesimi çıkarmadım, o da bir hayli sustu. Sonra birdenbire, sayıklıyormuş gibi, mırıldandı:

– Güya Fransız zekâsıymış... Yalan... Fransız zekâsını ne diye yererler? Bizim Rus tembelliği, bizim miskinliğimiz, bir fikir yaratmaktaki kabiliyetsizliğimiz, sadece bu; öteki milletlerin sırtından geçinmeye alışmışız! Sadece bu, başka bir şey değil. *Ils sont tout simplement des paresseux* [Bunlar sadece tembel adamlar.]. Fransız zekâsı falan değil. Ah! İnsanoğullarının iyiliği için Rusları, zararlı mikroplar gibi, yok etmek lâzımdı. Biz gençliğimizde büsbütün başka emeller peşinde koşmuştuk. Şimdi ben bir şey anlamaz oldum. Anlamaktan vazgeçtim. “Sen biliyor musun, diye bağırdım ona. Biliyor musun; o sizi coşturan giyotin, programınızın başında geliyorsa sadece şunun içindir: kafa kesmek kadar kolay bir şey yoktur, ama ülkü sahibi olmak her şeyden güçtür.! *Vous etre des peresseux! Votre drapeau et une guenüle, une impussance.* [Tembelsiniz. Bayrağınız bir paçavra.] O yük arabaları, yahut nasıl diyorlar orada, “insanlığa ekmek taşıyan yük arabalarının... dönen tekerlekleri” Sixtine kilisesindeki Madonna’dan daha yararlıymış insan oğullarına, yahut bilmiyorum orada nasıl söylüyorlar... Neyse *une betise dans ce genre* [Bu tarzda saçma] Ama anlamıyor musun, diye bağırdım, anlamıyor musun ki, insanların saadet kadar felâkete de ihtiyacı var. *Îl rit* [Gülüyor.] Bana senin işin gücün kadife mindere yan gelip edebiyat yapmak, dedi, (daha da kaba bir söz söyledi). Baba ile oğlun senli benli konuşması muhabbetli zamanlarında pek iyi, ama birbirlerine sövüp sayarken, düşünün bir kere? Bir an sessizlik oldu. sonra birdenbire hızla yerinden doğrularak:

– Cher, dedi. Biliyor musunuz, bu muhakkak bir sonucu varacak!

– Elbette, diye cevap verdim.

– *Vouz ne comprenez pas, Passons* Ama çoğu zaman dünyamızın hiçbir şeyinde tam bir bitiş yoktur: bununla beraber bunun bir sonu olacak, mutlaka, mutlaka!

Kalktı, odada sinirli sinirli dolaşmaya başladı, sonra takati tükenerek kendini divanın üstüne attı.

Cuma sabahı Pyotr Stepanoviç, ilçede bir yere giderek pazartesi gününe kadar orada kaldı; bu haberi bana Liputin getirdi. Konuşma arasında, kız erkek Lebyadkin kardeşlerin nehrin öbür yakasındaki Gorşeçniy mahallesine taşınmış olduklarını da öğrendim. “Evlerini ben değiştirdim” diye de ilâve etti. Sonra Lebyadkin konusunu bırakıp birdenbire Lizaveta Nikolayevna’nın Mavrikiy Nikolayeviç’le evlenmek üzere olduğunu söyledi. İş daha resmen ortaya çıkarılmamışsa da söz kesilmiş, her şey olmuş bitmişti. O günün ertesi Lizaveta Nikolayevna’ya rast geldim; Mavrikiy Nikolayeviç yanındaydı. Geçirdiği rahatsızlıktan sonra ilk defa dışarı çıkıyordu. Uzaktan beni görünce gözleri parladı, dostça gülümsedi, başıyla selâm verdi. Bunları Stepan Trofimoviç’e anlattım; Lebyadkinler hakkındaki havadisten başkasına pek kulak asmadı.

Şimdi, geçen sekiz gün içindeki muammalı durumumuzu anlattıktan sonra (ki o zaman henüz bir şey bilmiyorduk), onları takip eden olayları yazmaya başlayacağım, hem bu defa artık işin içyüzünü bilerek, bütün bunlar nasıl aydınlandı, nasıl açıklandı ise öylece kaleme alınacaktır. O pazardan sonra gelen sekizinci günden başlayacağım, yani pazartesi gününden, o günün akşamından sonrasını hikâye etmekle işe başlayacağım; çünkü gerçekten de bu akşamla beraber bir “yeni hikâye” başlıyor.

III

Saat akşamın yedisiydi. Nikolay Vsevolodoviç, çalışma odasında yalnız oturuyordu. Yüksek tavanlı, yerleri halı döşeli, biraz eski biçim ve battal eşya ile dayalı bu odayı öteden beri pek severdi. Divanın ucuna oturmuştu; sokağa çıkacakmış gibi giyinmişti, bununla beraber çıkmaya niyeti yoktu. Önündeki masanın üzerinde abajurlu bir lamba duruyordu. Geniş odanın köşeleri karanlığa gömülmüştü. Nikolay Vsevolodoviç’in bakışları dalgın ve hareketsizdi, ama büsbütün sakin değildi; yüzü yorgundu, biraz da zayıflamıştı. Yanağı apsedem şişmişti, dişinin kırıldığına dair olan söylentiler doğru değildi; diş birkaç gün sallandıktan sonra yerine oturmuştu. İç tarafından patlamış olan üst dudağı da hemen hemen iyileşmişti. Yüzündeki şişin bir hafta sürüncemede kalmasına hastanın kendisi sebepti, çünkü doktor çağırmak istememişti; apseyi yardırmaktansa şişin kendi kendine patlamasını bekliyordu. Değil doktor çağırmak, annesini bile yanına sokmak istemiyordu; kadın günde bir defacık, o da akşam karanlığı basınca, lambalar yanmadan önce, ancak bir iki dakika oğlunun yanına girebiliyordu. Şehirde bulunduğu sırada Varvara Petrovna’ya her gün üç dört defa uğrayan Pyotr Stepanoviç’i de yanına sokmamıştı. Pyotr Stepanoviç, üç günlük bir geziden sonra pazartesi günü şehre döndü. Şehrin bir ucundan girip öbür

ucundan çıktıktan sonra öğle yemeğini Yuliya Mihaylovna'da yedi, akşamüzeri de kendisini sabırsızlıkla bekleyen Varvara Petrovna'nın evinde boy gösterdi. Yasak kalkmıştı, Nikolay Vsevolodoviç, ziyaretçi kabul ediyordu. Varvara Petrovna onu oğlunun çalışma odasının kapısına kadar kendisi götürdü. Ne zamandır, bir görüşmeler diyordu: Pyotr Stepanoviç'ten, oğlunun yanından çıkınca ille kendisini görüp neler konuştuklarını anlatmasını istedi, söz aldı. Sonra iki üç defa hafifçe kapıyı vurdu, ses çıkmayınca kapıyı araladı. Çekingen bir sesle:

— Nikolay, Pyotr Stepanoviç geldi, görüşmek ister misin? diye sordu.

Bir taraftan da oğlunun, lambanın arkasına düşen yüzünü seçmeye çalışıyordu. Pyotr Stepanoviç:

— Olur, elbette olur, diye neşeli neşeli bağırarak kapıyı itti, girdi.

Nikolay Vsevolodoviç, kapının vurulduğunu duymamıştı; yalnız annesinin çekingen sesini duymuştu, ama cevap vermeye vakit bulamamıştı, önünde, o anda henüz okuyup bitirdiği, kendisini düşüncede bırakan bir mektup duruyordu. Pyotr Stepanoviç'in sesini duyunca irkildi, önündeki mektubu hemen sümenin altına soktu, ama iyice gizleyemedi, mektubun bir köşesiyle zarf meydanda kaldı. Pyotr Stepanoviç, şaşılacak bir saflıkla:

— Toparlanasınız diye mahsus öyle bağırdım! dedi.

Sonra masaya doğru yürüdü, sümenin altından ucu görünen mektupla zarfa dikkatli dikkatli bakmaya başladı. Nikolay Vsevolodoviç, yerinden kıpırdamadı, sakın bir sesle:

— Tabii bu arada sümenin altına sokmaya çalıştığım mektubu da gördünüz, dedi.

Misafir:

— Mektup mu? Allah mübarek etsin! Mektuplarınızdan bana ne? dedi. Sonra çoktan kapanmış kapıdan tarafa dönerek başı ile orayı işaret etti ve sözlerine devam etti. Ama asıl mesele...

Nikolay Vsevolodoviç, soğuk bir sesle:

— Kapı dinlemek hiç adeti değildir.

Pyotr Stepanoviç, neşeyle sesini yükselterek:

— Yani dinlemiş olsa ne çıkar! diye cevap verdi, sonra bir koltuğa oturarak:

— Buna karşı bir diyeceğim yok, diye devam etti: yalnız, ben bu sefer sizinle baş başa bir şeyden konuşmaya geldim. Eh, nihayet yüzünüzü görebildik! Her şeyden önce,

sıhhatiniz nasıl? Görüyorum iyisiniz, yarın çıkabilirsiniz, herhalde, ha?

– Belki.

Pyotr Stepanoviç, hoş ve şakacı bir tavırla elini kolunu sallayarak:

– Hiç olmazsa onların sinirlerini yatıştırın. Sonra beni de kurtarın bu dertten, diye bağırdı: ne herzeler yumurtlamak zorunda kaldığımı biliyor musunuz? Biliyorsunuzdur ya! Gülmeye başladı.

– Hepsini bilmiyorum yalnız annem, pek fazla kıpırdadığınızı, söyledi.

Pyotr Stepanoviç, şiddetli bir hücumdan korunuyormuş gibi:

– Yani, kesin bir şey söylemedim, diye bağırdı. Sadece Şatov’un karısından bahsettim, daha doğrusu, Paris’te onunla münasebetinizden, ki bu pazar günkü olayı izah eder... kızmadınız ya?

– Elinizden gelen her gayreti gösterdiğinizize eminim.

– Eh, zaten benim korktuğum da buydu. Peki, “elinden gelen her gayreti” gösterdin de ne demek? Taş atıyorsunuz bana. Ha? Neyse, bari meseleye dosdoğru giriyorsunuz, buraya gelirken en çok kaçamaklı bir yol tutacağınızdan korkmuştum.

Stavrogin

– Hiçbir şeye dosdoğru girmek niyetinde değilim, diye sinirli bir sesle cevap verdi, ama arkasından hemen gülümsedi.

Pyotr Stepanoviç kollarını sallayıp, sözleri nohut gibi tane tane dökerek:

– Ben onu demek istemedim, onu demek istemedim, diye bağırdı. Stavrogin’in sinirlenmesinden keyiflenmiş gibiydi: davamızla başınızı ağrıtmak değilim, hele bu halinizde! Pazar günkü olaylar için geldim; bu iş bu şekilde bırakılamaz, öyle değil mi? Yola konması lâzım. Başka türlü olamaz. Sizinle açık açık konuşmalıyız. Bu maksatla geldim. Bu konuşmaya benim ihtiyacım var, sizi bilmem, gururunuzun okşanması için sizin buna ihtiyacınız yok diyelim, gerçi, doğrusu da bu ya! Bundan böyle daima açık konuşmak kararıyla geliyorum.

– Yani, bugüne kadar bana karşı açık davranmıyordunuz, öyle mi?

– Siz, kendiniz daha iyi bilirsiniz. Çok defa hileye başvurdum... Gülüyorsunuz, buna pek memnun oldum, bununla bir noktayı açıklamaya yol açtınız. Bu hile sözü, sonradan bana içermeyesiniz diye söylenmiştir. Hileden faydalanacağım da nereden aklıma geldi?

Ama Şimdi söylemek istediklerimi söylemek fırsatını bulmuş oldum. Görüyorsunuz ya, ne kadar iten konuşuyorum. Peki, Şimdi beni dinleyecek misiniz?

Ziyaretçi, önceden hesaplı, kabaca saflığı ile onu kızdırmak yolunu tutmuŐ olmasına rağmen, Stavrogin, o dakikaya kadar hiç istifini bozmamıŐtı; yüzünde, karŐısındakini küçümseyen alaylı bir ifade vardı ve sakindi. Ama Pyotr Stepanoviç'in bu son sözleri onda kuŐkulu bir merak uyandırdı.

Pyotr Stepanoviç, daha da coŐarak:

– Dinleyin, diye başladı. Buraya on gün önce gelirken, yani bu Şehre demek istiyorum, bir başka kişinin kalıbına girmeye karar vermiştim. Başkasının rolünü oynamayıp olduğum gibi kalmak elbette daha iyi idi, doğru değil mi? İnsanın kendi yüzünden daha Őeytanca ne vardır? Çünkü kimse öyle olduğuna inanmaz. Ben önce bir budala kılığına girmek istemiŐtim, düşündüm ki budala görünmek, olduğun gibi görünmekten daha kolaydır. Ama sonra baktım, bu kılıkta herkesin merakını çeken bir büyülü taraf, bir fevkaldelik var, yine olduğum gibi kalmaya karar verdim, yleyse kesin olarak söyleyin, ben kimim? Orta halli bir insan! Ne budala, ne zeki, daha çok budala. Burada bazı aklı başında kimselerin dediği gibi, aydan düşmüş adam. Öyle değil mi?

Nikolay Vsevolodoviç, hafif bir gülümsemeyle:

– Olabilir, dedi.

– Ah, demek kabul ediyorsunuz. Memnun oldum. Bu fikirde olduğunuzu ben zaten biliyordum. Hiç üzülmeyin, hiç üzülmeyin, darılmadım. Bunu, hemen beni vesiniz, “hayır, estağfirullah, budala ne kelime, siz zekisiniz “gibi laflar edesiniz diye söylemedim. Ah, gene gülümsüyorsunuz, gene mi yakalandık; “Zekisin” demeyecektiniz, malum. Bak, bunu kabul ediyorum. Babamın dediği gibi Passons [Geçelim.]... Söz arasında söyleyeyim: enem düŐük diye kızmayın. İŞte size bir misal: durmadan konuşurum, ama durmadan, yani bir sürü, yani lüzumundan fazla kelime kullanırım, arkamdan atlı kovalıyormuŐ gibi, soluk almadan konuşurum, ama gelgelelim söylediklerim bir incir çekirdeğini doldurmaz. Neden bu kadar çok kelime kullanırım da iyi konuŐamam? Çünkü konuşmasını bilmiyorum da ondan. Konuşmasını bilen kimse kısa konuşur. İŞte kabiliyetsizliğime bir delil daha, değil mi? Ama bu kabiliyetsizlik bende tabii bir hal olduğuna göre, ondan niçin sun bir Şekilde faydalanmayayım? Doğrusunu söyleyeyim, buraya gelmeye hazırlanırken, ilkin susmaya karar vermiştim. Ama susmak bir büyük deha iŐidir. Sonra susmak tehlikelidir de, iyisi mi, dedim, durmadan konuşurum, mademki becerikli bir adam değilim, boyuna, boyuna konuşurum, her Şeyi açıklamaya kalkarım, sonunda kendi

söylediğimi kendim baltalarım, ta ki karşımdaki illallah diyerek lafın gerisini beklemeden omuz silkip yahut daha iyisi hırsından tükürüp gitsin... Bu konuşmadan üç türlü fayda temin edersiniz: birincisi herkes saf yürekli olduğunuza inanır; ikincisi bıkkınlık verirsiniz, üçüncüsü anlaşılamazsınız. Bir çırpıda üç istifade. Bütün bunlardan sonra, senin bir takım gizli tasarılar peşinde koştuğuna kim inanır? Şöyle şöyle niyetler besliyor bu adam diye ayak diresen, karşıdaki senin kendisiyle alay ettiğine şüphe eder. Sonra ben bazen onları güldürürüm; buna değer biçilmez. O zaman her şeyimi affediyorlar; çünkü ötede büyük lâflar eden sözüm ona akıllı adamın kendilerinden daha sersem olduğu meydana çıkarılır. Doğru değil mi? Gülümsemenizden anlıyorum ki siz de bu fikirdesiniz.

Nikolay Vsevolodoviç'in gülümsediği falan yoktu, aksine, kaşlarını çatmış sabırsızlık içinde dinliyordu.

Pyotr Stepanoviç:

— Hım! Ne? Galiba hepsi bir dediniz, diye devam etti (Nikolay Vsevolodoviç ağzını bile açmamıştı). Şüphesiz, arkadaşlığımızı ileri sürüp sizi de bulaştırmak istiyorum sanmayın, katiyen... Ama biliyor musunuz bugün pek alıngansınız. Ben buraya açık, ferah bir kalple koştum, sizse her sözümü kötüye alıyorsunuz. İnan olsun, bugün bir tek nazik konuya dokunmayacağım. Söz veriyorum, bütün şartlarınızı da peşin peşin kabul ediyorum.

Nikolay Vsevolodoviç yine sesini çıkarmadı.

— Efendim? Ne? Bir şey dediniz galiba? Farkındayım, farkındayım, yine bir pot kırdım. Hiçbir şart koşmadınız, koşacak da değilsiniz. Eminim, eminim. Haydi, içiniz rahat etsin; ben de biliyorum, şart koşmaya değmez, değil mi? Bundan böyle mesuliyeti üzerime alıyorum, bu da tabii hep kabiliyetsizlikten ileri geliyor, kabiliyetsizlik ve kabiliyetsizlik... Gülüyorsunuz değil mi? Ha? Ne?

— Hiç! Nihayet Nikolay Vsevolodoviç gülümsedi. Şimdi hatırladım, gerçekten bir defa sizin için kabiliyetsiz demiştim, ama yüzünüze söylemediğime göre başka birisi size yetiştirmiş olacak... Neyse, rica ediyorum, maksada biraz daha çabuk gelin.

Pyotr Stepanoviç, tekrar soluk almadan konuşmaya başladı:

— Zaten maksada çoktan geldim! Pazar gününden söz ediyorum ya işte! Nasıldım pazar günü? Ne diyorsunuz, fikriniz? Benim o gün, o konuşmaya aptalca burnumu sokmam da işte o kabiliyetsizliğimden ileri geldi. Ama hepsini bağışladılar, çünkü ben

aydan inmiş bir insanım, burada herkes böyle söylüyor; üçüncüsü hoş bir hikâye anlattım... Hem de hepinizi kurtardım, değil mi? Doğru değil mi?

— Yani öyle anlattınız ki, içlerinde şüphe kalsın, hem de önceden sözbirliği ettiğimizi sansınlar; oysaki ne sözbirliği ettik, ne de ben size gidin öyle hareket edin dedim.

Pyotr Stepanoviç, bütün benliğini saran bir hayranlıkla atıldı:

— Tamam, tamam! Bile bile öyle yaptım, ne istediğimi anlayasınız, diye. Bütün bu komedyayı sizin şerefimize oynadım, size bir tuzak hazırlıyordum, sizinle uzlaşmak istiyordum.

— Şimdi neden bu kadar açık konuştuğunuz merak edilecek bir şey.

— Kızmayın, kızmayın. Gözlerinizden hemen ateş püskürmeyin. Ama gözleriniz parlamıyormuş. Demek, neden bu kadar açık davrandığım merak edilecek bir şey, öyle mi? Sadece şundan: artık her şey değişti, sona erdi, gömüldü, kumla örtüldü: hakkınızda fikrim birdenbire değişti. Eski yoldan büsbütün döndüm, şimdi artık eski yoldan söz açarak sizi asla utandırmam, şimdi yeni yoldan gideceğiz.

— Demek, tabiiyi değiştirdiniz, öyle mi?

— Tabiiye diye bir şey yok. Şimdi her şey sizin isteğinize bağlı. Dilerseniz evet dersiniz, dilerseniz hayır. İşte bütün yeni tabiiem bu. Siz konuş demedikçe davamız hakkında tek söz etmeyeceğim. Gülüyorsunuz ha? Afiyetle gülün; ben de gülerim. Ama şimdi ciddiyim, ciddî, ciddi; gerçi böyle acele eden bir insan, tabii kabiliyetsizin biridir, doğru değil mi? Kabiliyetsiz bir adam oluşumun pek o kadar önemi yok, ama ciddî pek ciddî konuşuyorum.

Gerçekten ciddî konuşuyordu, sesi değişmişti, garip bir taşkınlığı vardı: Nikolay Vsevolodoviç, gözlerini kaldırıp merakla ona baktı ve sordu:

— Hakkımda düşünceleriniz mi değişti, dediniz?

— Evet, o anda, Şatov sizi tokatladıktan sonra ellerinizi arkaya aldığınız andan itibaren. Yeter, ama yeter, lütfen bir şey sormayın. Artık bir şey söylemeyeceğim.

Sorulardan korunmak ister gibi, bir el hareketi yaptı hızla yerinden kalktı; ama baktı ki hiçbir soru karşısında değil, kalkıp gitmeye de bir sebep yok, yeniden koltuğa oturdu, sinirleri de biraz yatıştı. Sonra tekrar konuşmaya başladı:

— Söz arasında, bazı kimseler onu öldüreceğinizi söyleyip duruyorlar. Bunun için

bahse girenler bile var. Hatta Lembke polisi harekete geçirmeyi bile düşündü, Yuliya Mihaylovna önledi. Ama yetişir artık... Haberinizi olsun diye söyledim. Ha! Bir şey daha: aynı gün Lebyadkin'lere ev değiştirttim. Biliyorsunuz; yeni yerlerini bildiren mektubumu almışsınızdır.

— Evet, o gün aldım.

— Ama bunu artık “kabiliyetsizliğim” yüzünden değil, sizin iyiliğinizi düşünerek içimden geldi de yaptım. Sersemce bir iş olabilir, ama iyi niyetle yapılmıştır.

Nikolay Vsevolodoviç düşünceli düşünceli:

— Evet iyi, belki de öyle yapmak gerekti, diye mırıldandı. Yalnız bir daha bana mektup yazmayın, bunu sizden rica ediyorum.

— Bu sefer, başka türlü edemezdim, ama son olsun.

— Demek Liputin biliyor?

— Başka çare yoktu. Ama siz de bilirsiniz ki Liputin cesaret edemez... Sırası gelmişken; bizimkilere bir defa uğramak gerekirdi, bizimkiler dediğim onlar yani bizimkiler değil, şimdi yine kelime için benimle çekişirsiniz. Üzülmeye lüzum yok, hemen değil, sonra. Şimdi yağmur yağıyor. Ben önceden haber veririm, toplanırlar, bir akşam gideriz. Bizi bekleyip duruyorlar, yuvada karga yavruları gibi, gagalarını açmış getirdiğimiz hediyeyi dört gözle bekliyorlar.. Kaplarına sığmıyorlar. Kitaplarını çıkartmışlar, tartışmaya hazırlanıyorlar. Virginski insancı, Liputin polis metotlarına pek taraflı bir Furiyeci. Bir bakıma yabana atılacak bir adam değil, itiraf ederim, ama başka bakımlardan yularını sımsıkı elinde tutacaksın. Nihayet bir de o uzun kulaklı adam var; kendi buluşu olan bir sistemi okuyup açıklayacakmış! Kendilerine karşı kayıtsız davrandığım ve başlarından aşağı soğuk su döktüğüm için bana içerliyorlar. Bununla beraber mutlaka ziyaretlerine gitmek gerekecek.

Nikolay Vsevolodoviç, elden geldiği kadar kayıtsız bir tavır takınarak:

— Beni onlara bir şef diye tanıtmışsınızdır herhalde? diye sordu:

Pyotr Stepanoviç ona hızlı bir göz attı, sonra, soruyu duymamazlıktan gelerek hemen, bir başka konuya geçti:

— Sırası geldi de söyleyeyim, pek sayın Varvara Petrovna'nın iki üç defa ziyaretine gittim, onunla da bir hayli konuşmak gerekti.

— Sanırım.

– Hiç sanmayın. Sadece Şatov'u öldürmeyeceğiniz hakkında, bir de bazı buna benzer şeyler üzerinde konuştum. Ama hayret, biliyor musunuz, benim Marya Timofyevna'yı karşı sahile götürdüğümü ertesi gün haber almış. Siz mi söylediniz?

– Aklımdan bile geçmedi.

– Sizin söylemediğinizi biliyordum. Ama peki, kim haber verir sizden başka? Çok tuhaf şey!

– Liputin, tabii.

Pyotr Stepanoviç'in kaşları çatıldı:

– Hayır, Liputin değil, diye mırıldandı: kim olduğunu öğreneceğim. Bana Şatov'dur gibi geliyor.... Neyse, bırakalım şimdi bunu! Ama yabana atılır iş de değil. Söz arası, annenizin bana hep o baş suali sormasını bekliyordum... Evet, bu son günlerde pek somurtkanlığı vardı. Bugün geliyorum, bakıyorum iyi, yüzü parlıyor. Ne demek bu?

Nikolay Vsevolodoviç, birdenbire beklenmedik bir açık kalplilikle:

– Beş gün sonra Lizaveta Nikolayevna'yı resmen isteyeceğimi vaat ettim, ondandır, diye cevap verdi.

Pyotr Stepanoviç şaşırarak:

–Ya, öyle demek... Evet, tabii, dedi. Onun nişanlandığı hakkında bir lâf var, duymuşsunuzdur. Ama haklısınız, siz istedikten sonra telini duvağını da atar gelir. Sakın darılmayın böyle konuştuğuma.

– Hayır, hiç darılmıyorum.

– Bakıyorum da bugün sizi kızdırmak çok güç, bayağı korkmaya başladım sizden, pek merak ediyorum, acaba yarın nasıl bir halde ortaya çıkacaksınız. Her halde bir çok marifet hazırlamışsınızdır. Bu sözüme kızmadınız değil mi?

Nikolay Vsevolodoviç cevap vermedi, bu sefer karşısındaki kızmaya başladı:

– Lizaveta Nikolayevna hakkında annenize söylediğiniz ciddî mi? diye sordu:

Nikolay Vsevolodoviç ona soğuk soğuk, dik dik baktı.

– Ah!. Anlıyorum, sadece onu yatıştırmak için... Öyle! Öyle ya!

Nikolay Vsevolodoviç kesin bir sesle:

— Ciddî söylesem ne olacak? diye sordu.

— Pek ala! Allah mübarek etsin, başka ne denir. Davaya engel değil (Görüyorsunuz ya, bizim davaya demiyorum, bizim kelimesi hoşunuza gitmiyor), bana gelince... Ben her zaman size yardım etmeye hazırım, biliyorsunuz.

— Öyle mi dersiniz?

Pyotr Stepanoviç, gülererek ve acele ile cevap verdi:

— Hiç, hiçbir şey demiyorum, işlerinizle ilgili hiçbir şeyi tesadüfe bırakmadığınızı bilirim, her şey önceden hesaplanmıştır. Zaten, size sırf şunu söyleyecektim, ciddî olarak emrinize hazırım, her zaman, her yerde, her hâl ve her şekilde... Kelimenin tam kavramıyla. Anlıyorsunuz değil mi?

Nikolay Vsevolodoviç esnedi. Pyotr Stepanoviç:

— Sizi bezdirdim, diyerek hemen kalktı, yepyeni, yuvarlak şapkasını, gidecekmiş gibi aldı... Ama gitmedi, konuşmaya devam etti, arada bir dolaşıyor, heyecana kapıldığı anlarda şapkasıyla dizine vuruyordu. Neşeli neşeli bağırdı:

— Ah, sahi, gülesiniz diye, Lembkeler hakkında bir şey daha anlatacaktım.

— Hayır, hayır! Başka zaman. Yuliya Mihaylovna nasıl?

— Ne tuhaf adetleriniz var siz kibarların?! Şu Yuliya Mihaylovna'nın sıhhati, sizi bir tekir kedinin sıhhatinden daha çok ilgilendirmez, ama yine de sorarsınız. Güzel şey doğrusu. Yuliya Mihaylovna iyi, sizi gözünde dehşetli büyütüyor, âdeta bir kör inanca kapılmış! Büyük işler başaracak bir adam olduğunuzu sanıyor. Pazar gününün olayları hakkında hiç ağzını açmıyor. Siz tekrar ortada görününce işlerin yoluna gireceğine inanıyor, sizin için her şeyi yapabilir, diye düşünüyor, billâh! Zaten eskisinden de muammalı, romantik bir şahsiyet haline geldiniz. Doğrusu pek kârlı bir durumdasınız. Aman bir görsek diyip duruyorlar. Ben seyahate çıkarken pek hareketli idiler, tabii şimdi almış yürümüştür. Sırası gelmişken mektuba bir kere daha teşekkür ederim. Kont K... nın itibarı pek büyük burada. Ondandır dehşetli çekiniyorlar. Biliyor musunuz, sizi hafife sanıyorlar. Ben de bu fikri biraz körükledim. Kızmadınız ya?

— Zararı yok.

— Zararı yok, ilerisi için lâzım. Buradaki insanların da kendilerine göre usulleri var. Tabii, ben de tavladım. İlk Yuliya Mihaylovna'yı, sonra da Gaganov'u... Gülüyorsunuz? Ama benim de kendime göre bir tabiyem var; atarım, atarım derken birdenbire akıllıca,

doğru bir lâf ederim, hem de tam zamanında, istendiği, beklendiği, anda... Hemen etrafımı alırlar, hepsi kulak kesilir... Ama ben tekrar saçmalarına devam ederim; ondan sonra ümidi keserler, “Ah, derler. Bu adam boş değil, ama aydan inmiş”. Lembke beni yanına alıp çalıştırmak istiyor, daha doğrusu benimle başı öyle dertte ki... Serseme döndü. Bereket versin ki Yuliya Mihaylovna imdadına yetişiyor. Şunu da söylemek istiyorum: Gaganov size fena halde kızıyor. Dün Duhovo’da söylemediğini bırakmadı.

İşin doğrusunu anlattım ona, yani... bütün hakikati değil tabii. Dün bütün gün Duhovo’da, onda idim. Güzel de bir evi var.

Nikolay Vsevolodoviç âdeta yerinden fırlayarak ileriye doğru bir hareket yaptı:

— Nasıl? O hâlâ Duhovo’da mı? diye bağırdı.

Pyotr Stepanoviç, onun birdenbire kapıldığı bu heyecanı görmemezlikten gelerek hiç istifini bozmadan:

— Hayır, buraya beni o getirdi, bu sabah beraber geldik, dedi. Ay, bir kitap düşürdüm, eğildi, kitabı aldı, neymiş! Balzac’ın Kadınları, resimli. Okumadım, kitabı açtı. Lembke de roman yazıyor.

Nikolay Vsevolodoviç, gerçekten ilgilenmiş gibi:

— Ya? diye sordu.

— Rusça romanlar yazıyor, gizli gizli, tabii... Yalnız bunu Yuliya Mihaylovna da biliyor ve müsaade ediyor. Kılıbığın biri! Ama kendine göre huyları da var. Hareketleri sert ve soğukkanlı. Tam bizlere gerekli nesne.

— İdare adamlarını mı övüyorsunuz?

— Niçin övmeyeyim? Bizde, Rusya’da pek tabii olan ve başarılan iş... Hayır, hayır, vazgeçtim, söylemeyeceğim... Vazgeçtim — birdenbire kesti — nazik konulara yanaşmayacağım, merak etmeyin. Haydi, Allaha ısmarladık. Yüzünüz yemyeşil.

— Sıtmam var..

— Sanırım... yatsanız iyi olur. Ha! Aklıma geldi, burada dolaylarda, skoptsi’ler [Mistik bir tarikat kurmuş kadınlar.] var, meraklı kişiler... Neyse sonra konuşuruz onları. Başka bir hikâye. İlçede bir piyade alayı var. Cuma akşamı subaylarla içki içtik. Aralarında üç tane ahbabımız var, vous comprene? Zındıklık üzerinde tartıştık, tabii bu arada da Tanrıyı hiçe indirdik. Keyiflerinden hop oturup hop kalktılar. Aklıma geldi, Şatov, Rusya’da bir devrim yapılmak isteniyorsa işe zındıklıkla başlamalı, diyordu. O zamana kadar hiç sesini

çıkarmadan oturan ak saçlı bir yüzbaşı, birdenbire ayağa kalktı, odanın orta yerine çıktı, gözünüzün önüne getirin bir kere, yüksek sesle ve kendi kendine konuşuyormuş gibi, “Tanrı yoksa benim yüzbaşılığım neye yarar?” dedi. Sonra kasketini aldı, ellerini iki yana açtı, çıktı gitti.

Stavrogin, üçüncü defa esneyerek:

– Oldukça bütün bir fikir atmış ortaya, dedi.

– Sahi mi? Ben anlamamıştım, ne demek istedi, diye size soracaktım... Eh, size daha ne anlatayım? İşpigulin fabrikası var ya, çok meraklı bir yer, bu fabrikada beş yüz işçi çalışıyor, biliyor musunuz, tam bir kolera yuvası. On beş yıldır temizlik yüzü görmemiş. Yalnız işçilerin gündeliğinden kırpmasını öğrenmişler. Patronlar milyoner. İşçileri arasında bir haylisinin *Internationale* hakkında fikri var, inanın bana. Ne o? Gülüyorsunuz ha? Pekâlâ göreceksiniz, yalnız bana biraz vakit bırakın, daha önce de sizden bir mühlet istemiştım. Şimdi gene istiyorum ve o zaman, ama affedersiniz, söylemeyeceğim, söylemeyeceğim demek istediğim bu değildi, yüzünüzü buruşturmayın. Allaha ısmarladık. Ah! Az kalsın... -gene döndü- en önemli şeyi unutuyordum. Bizim bavulun Petersburg’tan geldiğini söylediler.

Nikolay Vsevolodoviç anlamadı:

– Yani? diye ona baktı.

– Yani, sizin bavulunuz, öteberiniz ceket pantolon, çamaşır... değil mi?

– Evet, bu sabah öyle bir şey söylüyorlardı.

– Şey... Acaba hemen açamaz mıyız?

– Aleksey’e sorun!

– Neyse yarın, yarın olur değil mi? Biliyorsunuz, sizin eşya orasında, benim yeni ceketim, firakım, bir de tavsiyeniz üzerine... Şarmer’de yaptırdığım üç pantolon var. Hatırladınız değil mi?

Nikolay Vsevolodoviç, gülümseyerek:

– İşittiğime göre burada centilmenlik taslıyormuşsunuz. Jokeyden binicilik dersi almak istediğiniz doğru mu?

Pyotr Stepanoviç, çarpık bir gülümseme ile gülümsedi; sonra birdenbire kesik, titrek bir sesle ve çabuk çabuk:

— Nikolay Vsevolodoviç, dedi, şahsî işlerimizi ebediyen bir yana bırakalım, olur mu? Hoşunuza gidiyorsa benden istediğiniz kadar nefret edebilirsiniz. Ama tekrar ediyorum, bir müddet şahsî işlerimizi bir yana bırakalım, olmaz mı?

Nikolay Vsevolodoviç:

— Peki, bırakalım... dedi.

Pyotr Stepanoviç gülümsedi, şapkasını dizine vurdu, ayak ayaküstüne attı, yüz çizgileri her zamanki halini aldı.

— Lizaveta Nikolavevna'yı ileri sürerek burada bazıları beni sizin rakibiniz olarak görüyorlar! Tabii, ben de kendime bir çekidüzen vermek isterim bu durumda, öyle değil mi? diye gülerек sordu. Ama, bütün bunları size kim yetiştirdi?! O-o! Saat sekiz olmuş; gitmeli. Annenize uğramayı vaat etmişim, ama artık olmaz. Siz hemen yatın, yarın daha iyi kalkarsınız. Yağmur yağıyor, ortalıkta zifir karanlık... Neyse, bereket versin arabam var, çünkü geceleri bu sokaklara pek güven olmaz. Ah! Sahi haberiniz var mı? Şehirde, civarda Fedka adında bir kürek mahkûmu dolaşüyor, Sibiry'a'dan, sürgünden kaçmış birisi. Biliyor musunuz, bu adam benim eski kölelerimden oluyor! Sevgili babam vaktiyle, onu tutup er diye satmış, on beş yıl kadar önce... tabii parayı da cebe indirmiş, bu Fedka pek üzerinde durulacak bir adam.

Nikolay Vsevolodoviç, birdenbire gözlerini kaldırarak:

— Siz... görüştünüz mü onunla? diye sordu.

— Evet. Benden kaçmıyor. Her şeyi yapmaya hazır, her şeyi, para karşılığında tabii... Kendine göre bir takım inançları da var, şüphesiz... bir şey daha Lizaveta Nikolayevna konusunda deminki tasarılarınız ciddîyse, bir daha tekrar ediyorum, dilediğiniz şekilde her zaman size elimden gelen her hizmeti yapmaya hazır bir kişi de benim, tamamıyla emrinizdeyim. Ne o, sopa mı arıyorsunuz? Ha! Yo... değil mi?

Nikolay Vsevolodoviç, bir şey aramamıştı, bir şey de söylememişti. Ama gerçekten ayağa kalkmıştı, yüzünde bir tuhaflık vardı. Pyotr Stepanoviç, sümenin altından ucu görünen mektupla zarfı işaret ederek:

— Gaganov konusunda bir isteğiniz varsa pek tabii, dedi, ben o işi de hallederim, umarım ki beni atlatmazsınız.

Sonra cevap beklemeden yürüdü çıktı, ama yine kapı aralığından son bir defa başını uzattı, çabuk çabuk:

— Bunu söylüyorum, çünkü dedi, Şatov'un da, meselâ, geçen pazar size saldırarak hayatını tehlikeye sokmaya hakkı yoktu, öyle değil mi? Bu noktayı hatırlınızdan çıkarmazsanız iyi edersiniz. Bu sözlerinin cevabını da beklemeden kayboldu.

IV

Belki de o, odadan çıkar çıkmaz, Nikolay Vsevolodoviç'in duvarları yumruklayacağını sanıyordu. Bu sahneyi seyredabilmek pek keyfine giderdi. Ama iş onun sandığı gibi olmadı. Nikolay Vsevolodoviç, sakin kaldı. Hep öyle masanın yanında ayakta, düşünceye dalmış haliyle bir iki dakika kadar durdu. Sonra ağır ağır divana doğru yürüdü, köşedeki yerine oturdu, üzerine bir yorgunluk çökmüş gibi gözlerini kapadı, mektubun ucu sumenin altından görünüyordu; bununla beraber onu saklamak için yerinden bile kımıldamadı.

Biraz sonra uykuya daldı. Bir kaç günden beri üzüntüden harabolan Varvara Petrovna, Pyotr Stepanoviç'in kendisine uğrayacağını söylediği halde sözünü tutmadan çıkıp gittiğini görünce dayanamadı, vakitsiz olduğu halde oğlunun yanına girmeye karar verdi. Hâlâ kesin bir şey söyler mi diye düşünüyordu. Deminki gibi usulca kapıyı vurdu, ses çıkmayınca açtı, oğlunu öyle garip bir şekilde, hareketsiz, sessiz oturur görünce sakıngan adımlarla ve kalbi çarpa çarpa divana doğru yürüdü. Onun böyle oturduğu yerde ve hemencecik uyuyakalması tuhafına gitti; âdeta nefes alışı bile seçilmiyordu, yüzü solgun ve somurtkandı, büsbütün hareketsiz ve donmuş görünüyordu. Kaşları biraz kalkık ve çatıktı. Bu haliyle balmumundan yapılmış bir yüze benziyordu. Varvara Petrovna iki üç dakika onun önünde soluk almadan durdu, sonra birdenbire dehşete kapıldı. Ayaklarının ucuna basa basa uzaklaştı. Ama kapının eşiğinde bir an durdu, döndü, çabuk bir hareketle onun üzerine istavroz çıkardı, sonra hiç sezilmeden odadan çıktı, bir önsezi kalbini buruyordu, keder yeniden benliğini sarmıştı.

Nikolay Vsevolodoviç, uzun zaman, bir saatten fazla uyudu: hem de hep aynı dalgın haldeydi, yüzünün bir çizgisi bile kımıldamadı, ne de vücudunda küçük bir kımıldama göründü. Kaşları hep çatık kaldı. Varvara Petrovna daha birkaç dakika orada kalmış olsaydı, bu sayrık uyku haline, bu korkunç hareketsizlik manzarasına dayanamaz, onu uyandırırdı. Stavrogin birdenbire kendiliğinden gözlerini açtı, on dakika kadar şaşılacak bir şeyi dikkat ve merakla seyrediyormuş gibi, bakışları odanın bir köşesine takıldı, gene aynı hareketsizlik içinde kaldı. Oysaki hiçbir yeni, fevkalâde bir şey yoktu orada.

Nihayet büyük çalar saatin yavaş, derin sesi yankıdı, bir defa vurdu. Nikolay Vsevolodoviç huzursuzluk içinde başını çevirip saate baktı. Ama aynı anda, koridora çıkan kapı açıldı, uşak Aleksey Yegoroviç görüldü. Bir kolunda kalın palto, boyun atkısı, şapka vardı, öteki elinde de bir gümüş tepsi tutuyordu. Tepsinin içinde bir mektup vardı. Getirdiği elbiseleri köşedeki iskemlenin üzerine koyarak yavaş bir sesle:

— Saat dokuz buçuk, dedi. Sonra içinde mektup bulunan tepsiyi Nikolay Vsevolodoviç'e uzattı, bu, zarfsız, üzerine kurşun kalemle birkaç satır yazılmış bir küçük kâğıttı. Stavrogin, satırlara çabucak bir göz attıktan sonra masanın üstünden bir kurşun kalem aldı, aynı kâğıdın üzerine birkaç kelime karaladı, sonra kâğıdı tekrar zarfsız olarak tepsinin üzerine bıraktı.

— Ben çıktıktan sonra hemen verilsin, diyerek ayağa kalktı: yardım et, giyineyim.

Arkasında ince kadife ceket vardı. Cekete şöyle bir baktı, bir an düşündü, sonra, resmî ziyaretlere giderken giydiği redingotunu istedi. Elbisesini, şapkasını giydikten sonra, annesinin girmiş olduğu kapıyı kilitledi; sümenin altına gizlemiş olduğu mektubu aldı, koridora çıktı. Aleksey Yegoroviç onun peşi sıra yürüdü. Koridordan, arka tarafa çıkan taşlığa indiler. Burada bir köşede önceden hazırlanmış bir fenerle bir şemsiye duruyordu. Aleksey Yegoroviç, efendisini bu yolculuktan vazgeçirmek için son bir gayret gösterdi; çekine çekine:

— Bugünlerde de öyle yağmur yağdı ki, sokakların çamuru çekilir gibi değil, dedi. Ama efendisi şemsiyesini açtı, hiç cevap vermeden, bir mahzen gibi ıslak, karanlık eski bahçenin içine daldı. Rüzgâr yarı çıplak ağaçların tepelerinde uğulduyor, onları sarsıyordu. Kum serpilmiş dar patikalar çamurlu ve kaygandı. Aleksey Yegoroviç, öylece, yani her gün giydiği frağı ile çıkmıştı, başı açıktı. Efendisinin üç adım kadar ilerisinden gidiyor, elindeki fenerle yolu aydınlatıyordu.

Nikolay Vsevolodoviç, birdenbire:

— Bizi görmezler ya? diye sordu.

Uşak, usul usul ve ölçülü bir sesle cevap verdi:

— Pencerelerden görünmez, hem gerekli tedbirler önceden alınmıştır.

— Annem yattı mı?

— Son günlerdeki âdetleri üzere saat dokuzda yatak odasına çekildiler. Hiçbir şeyden haberleri olmasına imkân yok. Efendimizi saat kaçta bekleyeyim? diye sormaya cesaret

etti.

— Bir, bir buçukta. En geç ikiye kadar.

— Başüstüne, efendim.

Bir sürü dolambaçlı patikalardan geçtikten sonra ki her ikisi de hemen hemen bütün bahçeyi gözü kapalı dolaşabilirlerdi, taş duvarın dibine ulaştılar. Oradan, duvarın tam köşesindeki küçük bir kapıya geldiler; kapı dar, karanlık bir çıkmaz sokağa açılıyordu. Bu kapı hemen daima kilitli dururdu, ama anahtarı şu anda Aleksey Yegoroviç'in elinde idi. Stavrogin:

— Kapı gıcırdamasa bari? diye sordu.

Aleksey Yegoroviç, kapının dün gece yağlandığını, “hatta bugün de yağlandığını” söyledi. Uşak iyice ıslanmıştı. Kapıyı açtıktan sonra anahtarı efendisine uzattı.

— Şayet efendim uzak bir yola gideceklerse, kendilerine bu yollardaki adamlara güven olmayacağını hatırlatmama müsaade etsinler, ayrıca bu sapa yollardaki kimselere, dedi, hele nehrin öbür yakasındakilere hiç güvenmeyiniz, diye ilâve etmekten kendini alamadı. Aleksey Yegoroviç, emektar bir hizmetkârdı. Nikolay Vsevolodoviç'in lalası idi, onu minicik bir çocukken kollarında taşımış, onunla oynamıştı. Ağır başlı sert, dinle ilgili şeyleri dinlemekten, okumaktan hoşlanan bir adamdı.

— Merak etme, Aleksey Yegoroviç!

— Allah sizin yardımcınız olsun, efendim, ama hep iyi işler için...

Nikolay Vsevolodoviç, kapının eşiğinde birdenbire durdu:

— Nasıl?

İhtiyar uşak kesin bir sesle dileğini tekrarladı. Bugüne kadar onun efendisiyle böyle konuştuğu görülmemişti.

Nikolay Vsevolodoviç, kapıyı çekti, kilitledi, anahtarı cebine koydu, sonra, her adımda bir çamura batarak dar sokakta yürümeye başladı. Nihayet uzun, kaldırım döşeli تنها bir sokağa çıktı; şehri avucunun içi gibi biliyordu, ama Bogoyavlenskaya sokağı daha bir hayli uzaktaydı. Filippovların karanlık, eski evlerinin kapısı önüne geldiği zaman saat on sularındaydı. Lebyadkin'ler gideli beri evin zemin katı boş duruyordu. Pencereleler duvara çakılmış tahtalarla kapatılmıştı. Ama tavan arasında, Şatov'un oturduğu bölmede ışık vardı. Çıngırak olmadığı için Stavrogin kapıyı hızlı hızlı yumrukladı. Bir küçük çatı penceresi açıldı, Şatov'un sokağa bakan başı görüldü. Karanlık öylesine koyu idi ki,

herhangi bir kimseyi tanımak çok güçtü. Şatov, bir müddet karanlığı dinlemeye çalıştı, sonra birdenbire:

—Siz misiniz? diye sordu.

Ziyaretçi:

— Evet! diye cevap verdi.

Bunun üzerine Şatov pencereyi kapadı, aşağı indi, kapıyı açtı. Nikolay Vsevolodoviç, eşiği atladı. Bir şey söylemeden Şatov'un önünden geçti, ilerledi, avlunun nihayetinde Kirillov'un oturduğu küçük kapıya doğru yürüdü.

V

Burada, hiçbir taraf kilitli değildi; evin sofası ile ilk iki oda karanlıktı. Fakat üçüncü oda, yani Kirillov'un oturduğu ve çay içtiği oda aydınlıktı; içerden gülüşmeler, garip bağırımlar geliyordu. Nikolay Vsevolodoviç, aydınlığa doğru yürüdü, ama içeri girmeden önce kapının eşiğinde durdu. Çay masada hazırды. Odanın ortasında ihtiyar bir kadın ayakta duruyordu. Bu, evin hizmetlerini gören ev sahibinin akrabası ihtiyar bir kadındı. Başını örtüsüzdü, kunduralarını çorapsız ayaklarına giymişti. Arkasında bir etek, onun üstünde de tavşan derisi bir yelek vardı. Kucağında arkasına kısa bir gömlek giydirilmiş bir buçuk yaşlarında bir çocuk tutuyordu. Yavrunun ayacıkları çıplaktı, yanakları pembe pembe idi, açık sarı saçları birbirine karışmıştı. Belli ki henüz o anda beşiğinden kaldırılmıştı. Her halde az önce ağlamış olacaktı, çünkü halâ gözlerinde yaş pırıltıları vardı. Ama arada mini mini kollarıyla uzanıyor, o yaştaki çocuklara has bir gülüşle, yani hafif hıçkırımlarla gülüyordu. Kirillov çocuğun karşısına geçmiş, bir büyük kırmızı lâstik topu hızla yere vuruyor, top yerden tavana kadar sıçrayıp düştükçe çocuk keyifle “to, to!” diye çığlıklar atıyordu. Kirillov “to” yu yakalayıp ona veriyordu. Bu sefer çocuk aldığı topu beceriksiz elleriyle yere fırlatıyor, Kirillov hemen topun arkasından koşup alıyordu. Nihayet “to” bir seferinde dolabın altına kaçtı. Çocuk “to, to” diye bağırmaya başladı. Kirillov yere yüzükoyun uzanmış, kolunu uzatıp topu dolabın altından çıkarmaya çalışıyordu. İşte Nikolay Vsevolodoviç tam bu anda içeri girdi. Çocuk onu görünce korkuyla kocakarıya doğru kapandı, uzun uzun ağlamaya başladı. Kadın hemen çocuğu götürdü. Kirillov bu beklenmedik gelişten hiç mi hiç şaşırılmış görünmedi.

— Stavrogin? dedi. Elinde topla yerden kalktı:

— ay içer misiniz?

— Memnunlukla, eğer sıcaksa. Sırsıklam oldum.

Kirillov neğe ile:

— Sıcakta söz m, fıkır fıkır kaynıyor, diye cevap verdi. Oturun. Çamura batmışsınız, ama zararı yok. Yerleri ıslak bir bezle siliveririm.

Stavrogin oturdu, Kirillov'un verdiği ayı bir hamlede içti.

Kirillov:

— Bir daha? diye sordu...

— Hayır, teğekkür ederim,

O zamana kadar ayakta duran Kirillov misafirinin karşısına geçip oturdu, sordu:

— Niçin geldiniz?

— Bir iş için. Şu mektubu okuyun, lütfen. Gaganov'dan... Hatırlarsınız, Petersburg'ta size ondan bahsetmiştim.

Kirillov mektubu aldı, okudu, sonra masanın üstüne bırakıp Stavrogin'in yüzüne baktı, bekledi. Nikolay Vsevolodoviç işi açıklamaya başladı:

— Bildiğiniz gibi, bu Gaganov'u ben, ilk defa Petersburg'ta gördüm, bir ay oldu olmadı.  dört kere toplantılarda karşılaştık. Tanışmadık, konuşmadık, bununla beraber bana karşı kabalık etmenin bir yolunu buldu. O zaman size hepsini anlatmıştım. Yalnız bir nokta var ki onu bilmiyorsunuz. Benden evvel, Petersburg'tan ayrıldıktan sonra, bana bir mektup yazdı. Şimdiki mektup kadar küstahça olmamakla beraber gene yakışık almayan bir ifadesi vardı. Asıl tuhafı, bu mektubu yazmasındaki sebepleri de açıklamıyordu. Derhal samimiyetle cevap verdim, dört yıl önce kulüpte babasıyla aramda geçen olay yüzünden kızmış olabileceğini söyledim. Şu halde ben kendi hesabıma, her türlü tarziyeyi vermeye hazırım, çünkü o zaman hastaydım, o hareketi bir kasıtle yapmadım, özür dilemiş olduğumu da dikkate almanızı rica ederim, dedim. Mektubuma cevap vermedi, Petersburg'tan ayrıldı. Şimdi buraya geliyorum, burada onu, bana karşı bir kudurganlık nöbeti içinde buluyorum. Hakkımda uluorta, ağza alınmayacak şeyler söylüyormuş. İnanılmayacak bir takım ithamlar yaptığı kulağıma geliyor, işte bu gün de bu mektubu aldım, hiç kimseye böyle bir mektup yazılmaz. Meselâ Şu neviden sözler: "Sizin dövülmüş suratınız". Düello için bana tanık olmayı reddetmeyeceğinizi mit ederek geldim.

Kirillov:

— Hiç kimseye böyle bir mektup yazılmaz diyorsunuz, bir sinir nöbetinde mümkündür, dedi. Birçok defa yazıldığı görülmüştür. Puşkin, Gekern'e yazmıştı. Pekâlâ gelirim. Yapacağım şeyi söyleyin.

Nikolay Vsevolodoviç, Kirillov'a anlattı. Ertesi günü Gaganov'u görmesini rica etti. Yeniden tarziye verecekti, hatta bir ikinci tarziye mektubu yazmayı vaat ediyordu, ama bunu ancak Gaganov kendisine bir daha o tarzda mektup yazmayacağına dair söz verirse yapacaktı. Sonra da onun daha önce yazmış olduğu mektubu yazılmamış farz edecekti.

Kirillov:

— Fazla aşağıdan alıyorsunuz. Kabul etmeyecek... dedi.

— Her şeyden önce bu şartları ona söylemeye razı olup olmayacağınızı anlamaya geldim.

— Ben gider söylerim. Sizin bileceğiniz iş, ama razı olmayacaktır.

— Biliyorum.

— Vuruşmak isteyecek. Düello için şartlarınızın ne olduğunu söyleyin.

— En başta, bu işin yarın olup bitmesini istiyorum. Yarın saat dokuzda evine gidirsiniz. Sizi dinler ve reddeder, ama sizi kendi şahidiyle görüştürür, diyelim ki, meselâ: saat on birde. Onunla işi o şekilde tertiplersiniz ki, düelloda hazır bulunacak olanlar, nihayet birde veya ikide vuruşma yerinde hazır olabilsinler! Sizden ricam, bu şeylerin size söylediğim şekilde geçmesini sağlamak için elinizden geleni yapmanızdır. Silâh, tabii, tabanca olacak. İşin geri tarafına gelince; sizden ayrıca istediğim şu: her iki ateş sınırı birbirinden on adım aralıklı olmalı. Her birimizi bu çizgiden on adım geride bekletirsiniz. İşaret verilince, birbirimize doğru yürürüz. Tabii, o da, ben de ateş çizgisine kadar yürüyeceğim; ama daha önceden, yürürken de ateş edilebilir. Hepsi bu sanırım.

Kirillov:

— İki ateş sınırı arası on adım, çok yakın! dedi.

— Eh, peki. On iki adım olsun. Ama daha fazla değil. Anlıyorsunuz ya, ciddî olarak çarpışmak istiyor. Tabanca doldurmasını bilir misiniz?

— Evet. Benim de tabancalarım var. Benim tabancalarımı kullanmamış olduğunuz hakkında şeref sözü verebilirim. Onun şahidi de onun tabancaları için şeref sözü verecek.

İki çift tabanca olacak, bizimkileri mi, onlarınkini mi kullanacağımıza dair tek çift kura çekeriz.

— Mükemmel.

— Tabancaları görmek ister misiniz?

— Göreyim.

Kirillov, köşede duran bavulunun önünde diz çöktü; bavul hâlâ boşaltılmamıştı. Kirillov, ihtiyacı olduğu şeyleri lâzım oldukça oradan çıkarıp kullanıyordu. Mühendis, bavuldan hurma tahtasından yapılmış, içi kadife kaplı bir kutu aldı, içinden pek şık, çok kıymetli bir çift tabanca çıkardı.

— Lâzım olan her şey var, barut, kurşun, kapsül. Ayrıca bir de revolverim var. Durun.

Tekrar bavulunu karıştırdı, içinde altılık bir Amerikan revolveri bulunan bir kutu daha çıkardı.

— Dehşetli silâhlarınız var. Hem de pahalı silâhlar.

— En pahalılarından.

Fakir, âdeta muhtaç bir durumda bulunan, ama fakirliğine hiç aldırmayan Kirillov, büyük fedakârlıklarla ele geçirdiği bu değerli şeyleri şimdi gururla gösteriyordu.

Nikolay Vsevolodoviç, kısa bir susuştan sonra biraz çekingen bir tavırla:

— Hâlâ eski fikirde misiniz? diye sordu.

Kirillov kısaca:

— Evet, hâlâ, dedi. Sesin ahenginden neden bahsedildiğini hemen anlamıştı. Silâhları masanın üzerinden alıp kutularına yerleştirmeye başladı, Nikolay Vsevolodoviç, uzunca süren bir sessizlikten sonra, bu sefer daha çekingen bir sesle:

— E, ne zaman? diye devam etti.

Kirillov, silâh kutularını bavula koymuş, tekrar eski yerine geçmişti, bu sorudan biraz sıkılmış gibi kekeleydi:

— Benim elimde olan bir şey değil bu, biliyorsunuz, dedi. Ne zaman söylerlerse.

Bununla beraber başka sorulara cevap vermeye hazır olduğu da görülüyordu. Parıltısız gözlerini kırpmadan Stavrogin'e bakıyordu, bakışlarında bir çeşit, sükûnet vardı, içinde iyi, şefkatli duygular doluydu. Nikolay Vsevolodoviç, tam üç dakika düşünce içinde

sustuktan sonra:

– Anlıyorum, şüphesiz, intihar... dedi. Kaşlarını biraz çattı, intiharı çok defa düşündüm. Ama her defasında aklıma yeni bir fikir geliyor: meselâ insan bir suç işlese, kötülük etse yani meselâ yüz kızartıcı bir şey... Bir alçaklık... İnsanların yüz yıllarca unutamayacağı, dillerinden düşüremeyecekleri, bin yıl sana lânet edecekleri bir şey yapsa hemen akla şu geliyor: kafaya bir kurşun sıktın mı, bir şey kalmaz. O zaman neyi umursarsın? Yüz yıllar boyunca sana tükürmüşler, ne çıkar, değil mi?

Kirillov bir an düşündü:

– Siz buna yeni fikir mi diyorsunuz? diye sordu.

– Ben... Hayır, yani... Bu fikir ilk defa aklıma geldiği zaman onu tamamıyla yeni bir fikirmiş gibi hissettim.

Kirillov:

– Siz bu fikri “hissettiniz mi?” dedi.. Öyleyse pek iyi bir şey. İnsanın kafasında bir sürü fikir vardır, birdenbire yepyeniymiş gibi doğuverir, doğrudur. Öyle şeyler var ki bu gün bana ilk defa görüyormuşum gibi geliyor.

Onu dinlemeyip kendi fikrini genişleten Stavrogin:

– Diyelim ki siz ayda yaşadınız, diye onun sözünü kesti. Evet, faraza, orada her türlü kötü maskaralıklar yaptınız... Şimdi burada pekâlâ biliyorsunuz, ayda size asırlar boyunca, ebediyete kadar lânet edecekler. Ama siz şimdi yeryüzündesiniz. Ayı yeryüzünden seyrediyorsunuz. Ayda işlediğiniz rezaletlerden size ne? Orada asırlarca sizin yüzünüze tüküreceklermiş, ne çıkar?

Kirillov:

– Bilmem, diye cevap verdi. Hiç ayda yaşamadım, sözlerinde alay yoktu, sadece ayda yaşamadığını söylemek istiyordu.

– Kimin çocuğu, deminki bebek?

– Kocakarının eltisi geldi; hayır görümcesi... hepsi bir. Üç gün oldu, çocuğu ile geldi hasta yatıyor; çocuk geceleri ağlıyor, müthiş ağlıyor. Annesi uyuyor, kocakarı da çocuğu buraya getiriyor, ben onu topla... Hamburg'tan. Havaya atıp yakalamak için Hamburg'ta satın almıştım; insanın bel kemiklerini kuvvetlendiriyor. Çocuk kız.

– Çocukları sever misiniz?

Kirillov:

— Severim, dedi, ama sesi oldukça kayıtsızdı.

— Öyleyse hayatı da seviyorsunuz?

— Evet, hayatı da seviyorum, bundan ne çıkar?

— İntihar etmeye karar verdiğinizize göre...

— Ne çıkar? Neden ikisi bir arada? Hayat başka, öteki şey başka. Hayat var, ölümse hiç yok.

— Gelecek ebedî hayata inanmaya mı başladınız?

— Hayır, gelecek ebedî hayata değil, buradaki ebediyete. Dakikalar olur, siz o dakikaya erişirsiniz ve zaman birdenbire durur ve ebedileşir.

— O dakikaya erişebileceğinize inanıyor musunuz?

— Evet.

Nikolay Vsevolodoviç de sesinde hiçbir alay eseri olmadan, düşünceli ve yavaş bir sesle:

— Bunun zamanımızda olabileceği şüpheli. Apokalypte'de melek, artık zaman diye bir şey olmayacağına yemin eder.

— Biliyorum. Bu çok doğru söylenmiş, hem sarih, hem doğru. İnsan saadete erişince, zaman diye bir şey olmayacaktır, çünkü ona lüzum kalmayacak. Çok doğru bir düşünce.

— Peki, onu nereye saklayacaklar?

— Bir yere saklamayacaklar. Zaman eşya değildir, bir ülküdür. İnsanın zihninde sönüp gidecek.

Stavrogin, bir çeşit tiksinişle karışık bir acıma ile mırıldandı:

—Eski feylesofça sözler, dünya kurulalı beri hep aynı.

— Hep aynı! Dünya kurulalı beri hep aynı ve hiçbir zaman da başka şey yok! diye onun sözlerini kaptı. Bu düşüncede hemen bir muzafferiyet gizliymiş gibi, gözleri pırl pırl parlıyordu.

— Siz, galiba çok mesutsunuz, Kirillov?

Öteki basit bir cevap veriyormuş gibi:

— Evet, çok mesudum, dedi.

— Ama pek yakında teessür duyuyor, Liputin'e kızılırdunuz?

— Hım... şimdi kızmıyorum. O zaman henüz mesut olduğumu bilmiyordum. Hiç yaprak gördünüz mü, ağaçtan düşen bir yaprak?

— Gördüm.

— Ben, geçenlerde sarı bir yaprak gördüm, biraz yeşili de vardı, kenarları çürümüştü. Rüzgâr almış götürüyordu. Ben, on yaşımda iken, kışın mahsustan gözlerimi yumar, parlayan bir güneşin altında açık yeşil damarlı bir yaprağı hayal ederdim. Gözlerimi açtığım zaman bunun bir hayal olduğuna inanmazdım, çünkü çok güzeldi, bunun üzerine yine gözlerimi yumardım.

— Bu ne, alegori mi?

— Hayır... Neden? Ben alegori yapmıyorum, sadece bir tek yaprak, yaprak güzel. Her şey güzel.

— Her şey mi?

— Her şey. İnsan mesut olduğunu bilmediği için mesut değildir; sırf bu yüzden. Bu her şey, her şey! Bunu anlayan hemen o saatte, o dakikada mesut olur. Görümce ölür, çocuk yaşar, hepsi iyi. Ben bunu birdenbire anladım.

— Açlıktan ölmek te mi iyi, bir küçük kızın ırzına geçmek te mi iyi?

— Evet, iyidir. Küçük kıızı kirletenin kafasını kırarlarsa o da iyi şey. Her şey iyidir. Her şeyin iyi olduğunu bilenler bahtiyardır. Bahtiyar olduklarını bilselerdi, bahtiyar olurlardı. Ama bunu bilmedikleri müddetçe bahtsız kalacaklardır. İşte ülkü bu, bütün ülkü bu. Bunun dışında bir başka fikir yok.

— Bu kadar mesut olduğunuzu ne zaman anladınız?

— Geçen hafta salı günü, hayır çarşamba günü, çünkü çarşamba idi, geceleyin.

— Hangi vesile ile?

— Hatırlamıyorum, öylece odada dolaşıyordum... hepsi bir. Saati durdurdum, üçe yirmi üç dakika vardı.

— Zamanın duracağına işaret olsun diye mi?

Kirillov ses çıkarmadı. Sonra gene birdenbire:

— Onlar iyi değiller, diye söze başladı, çünkü iyi olduklarını bilmiyorlar. Bunu anladıkları zaman kıza tecavüz etmezler. İyi olduklarını bilmeleri lâzım, o zaman hepsi iyi olur, istisnasız hepsi.

— İşte siz anlamışsınız ya, öyleyse siz iyisiniz?

— Ben iyiyim.

— Mamafih, ben de sizinle aynı fikirdeyim.

— Herkesin iyi olduğunu öğreten, dünyayı fetheder.

— Bunu öğreteni çarmıha gerdiler.

— O gene gelecek ve adı insan-tanrı olacak.

— Tanrı-insan mı?

—İnsan-tanrı, fark burada.

— Kandili de yakan siz olmayasınız?

— Evet, ben yaktım.

— İman ettiniz öyle mi?

— Kocakarı, kandilin yanık durmasından hoşlanıyor... Bugünse vakti yoktu, diye mırıldandı.

— Kendiniz henüz dua etmiyor musunuz?

— Ben her şeye dua ederim. Görüyor musunuz, duvarda örümcek yürüyor, ben ona bakarım ve duvarda yürüdüğüne memnun olurum.

Gözleri gene alevlenmişti. Sert, sabit gözlerle doğrudan doğruya Stavrogin'in gözleri içine bakıyordu. Stavrogin, kaşları çatık, tiksinti ile onun hareketlerini takip ediyordu, ama bakışlarında alay yoktu.

Yerinden kalkıp şapkasını alırken:

— Bahse girerim ki bir daha gelişimde sizi Tanrıya iman etmiş bulurum, diye mırıldandı.

Kirillov da yerinden kalktı:

— Neden?

Nikolay Vsevolodoviç:

— Tanrıya inandığınızı anlamış olsaydınız, ona iman edecektiniz; ama henüz Tanrıya iman ettiğinizi bilmediğiniz için ona inanmıyorsunuz, diyerek gülümsedi.

Krillov, biraz düşündükten sonra:

— Bu o şey değil. Bu, salon adamı latifesi. Benim için ne demek olduğunuzu hatırlınıza getirin, Stavrogin.

— Allah'a ısmarladık, Kirillov!

— Gene gelin; ne zaman gelirsiniz?

— Yarınki işleri unuttunuz galiba?

— Ha! Sahi, unutmuştum... ama, merak etmeyin, erken uyanırım. Ben istediğim zaman uyanabilirim. Meselâ: yedide uyanacağım, diye yatarım, yedide uyanırım; onda uyanacağım derim, onda uyanırım.

Stavrogin, Kirillov'un yüzünü inceleyerek:

— Çok değerli taraflarınız var, dedi.

— Size dış kapıyı açayım.

— Rahatsız olmayın, Şatov açar.

— Ha, evet, Şatov. Peki, güle güle.

Şatov'un oturduğu boş evin kapısı kilitli değildi; ama sofaya çıkan Stavrogin, zifiri karanlıkta kaldı, tavan arasına giden merdiveni el yordamıyla bulmaya çalıştığı bir anda yukarı katta bir kapı açıldı, bir ışık aşağı vurdu; Şatov, odasının kapısını açmakla yetinmiş, dışarı çıkmaya lüzum görmemişti. Nikolay Vsevolodoviç, merdivenleri çıkıpta oda kapısının eşiğine geldiği zaman Şatov'u bir köşede, masanın yanında kendisini bekler bir vaziyette buldu.

İçeri girmeden:

— İş hakkında görüşmek üzere girebilir miyim? diye sordu.

Şatov:

— Girin, oturun, diye cevap verdi. Kapıyı kapatın, hayır, durun, kendim kapatırım. Kapıyı kilitledi. Tekrar masanın yanına geldi, Stavrogin'in karşısına geçip oturdu, bu son hafta içinde adamakıllı zayıflamıştı. Ateşi varmış gibi görünüyordu. Gözlerini yere indirerek boğuk bir sesle:

— Bana işkence ettiniz, dedi, niye daha önce gelmediniz?

— Demek geleceğimden o kadar emindiniz?

—Evet, durun, ben sayıkladım... Belki de hâlâ sayıklıyorum... Durun.

Kalktı, kitaplığın üst gözünden bir şey aldı, bu bir tabancaydı.

— Bir gece, sayıklama nöbeti arasında gelip beni öldüreceğinizi kurmuştum. Ertesi gün, son meteliğine kadar bütün paramı götürüp aylak Lyanmşin'e verdim, tabancayı aldım. Kendimi öldürtmek istemiyordum. Sonra aklım başıma geldi... Ne barutum var, ne de kurşunum, o andan beri bu tabanca kitaplığın gözünde duruyor. Bir dakika...

Kalktı. Pencerenin küçük havalandırma camını açacak oldu.

Stavrogin:

— Atmayın, ne diye atacaksınız? diyerek onu durdurdu: Para eden bir şey bu. Sonra yarın herkes, Şatov'un penceresi altında tabancalar sürünüp duruyor, diye lâf edecek, iyisi mi onu yerine koyun. İşte böyle, oturun... Sizi öldüreceğimi düşündüğünüz için pişmanlık duyduğunuzu itiraf ediyor gibisiniz? Ben şimdi de sizinle barışmak için gelmedim, pek önemli bir iş üzerinde konuşmamız gerek. Önce şunu açıklayayım: beni, karınızla olan münasebetim yüzünden tokatlamadınız değil mi?

Şatov gene yere baktı:

— Değil, bunu siz de pek iyi biliyorsunuz.

— Darya Pavlovna ile ilgili o münasebetsiz dedikodulara inandığınız için de yapmadınız?

Şatov, ayağını yere vurarak aynı sabırsızlık ve sertlikle:

— Değil, değil, elbette değil. Saçma! Kardeşim daha önce bana söyledi, dedi.

Stavrogin sakın sakın devam etti:

— Demek ben de anlamışım, siz de anlamışsınız. Haklısınız Marya Timofeyevna Lebyadkina nikâhlı karımdır, dört buçuk yıl önce Petersburg'ta evlendik. Bu yüzden mi beni tokatladınız?

Şatov, şaşırmış kalmıştı, sessiz sessiz dinliyordu. Sonra tuhaf, tuhaf Stavrogin'e bakarak:

— Sezdim, bununla beraber inanmak istemiyordum, diye mırıldandı.

— Bunun için de beni tokatladınız!...

Şatov, kıpkırmızı kesildi, zor anlaşıl原因 birkaç kelime mırıldandı:

— Küçülmeniz... yüzünden. Ben sizi cezalandırmak, tokatlamak için üzerinize yürümemiştim. Size yaklaştığım zaman vuracağım aklımda yoktu. Hayatımda büyük bir yeriniz olduğu için size vurdum... Ben...

— Anlıyorum, sözlerinize dikkat edin. Ne yazık ki ateşiniz var. Ben size pek önemli bir işten bahsetmeye gelmiştim.

Şatov, bir ürperme geçirdi, oturduğu yerden yan doğrularak:

— Ne zamandan beri sizi bekliyordum, dedi. İşinizi anlatın, ben de sonra... anlatırım.

Tekrar oturdu. Stavrogin ona dikkatle bakarak:

— Bu büsbütün başka bir mesele, dedi. Bugün bu geç saati seçmemin bazı sebepleri var. Size şunu haber vermeye geldim. Galiba sizi öldürecekler.

Şatov, yabani bir bakışla ona baktı, ağır ağır:

— Bazı tehlikeler içinde olduğumu biliyorum, dedi, ama siz bunu nereden biliyorsunuz?

— Nereden mi? Tıpkı sizin gibi benim de onlarla münasebetim var. Tıpkı sizin gibi ben de onların cemiyetinde üyeyim.

— Siz, bu cemiyetin üyesisiniz ha?

Stavrogin hafifçe gülümsedi:

— Halinizden anladığıma göre, siz benden her şeyi bekliyordunuz, yalnız bunu değil, dedi. Ama müsaade edin, demek ki sizi öldürmek istediklerini biliyordum siz?

Şatov:

— Aklımdan bile geçirmedi, sözlerinize rağmen hâlâ da inanamıyorum, bununla beraber... o aptalların hiçbir şeyine güvenilemez, diye bağırdı, kudurmuşçasına masaya yumruğunu vurdu. Onlardan korkum yok! Onlarla ilişigimi kestim, onlardan birisi dört kere evime geldi, bana dedi ki... eğer ben...

Stavrogin'e baktı:

— Fakat sizin tam olarak bildiğiniz ne var?

Stavrogin bir ödev gören adam haliyle soğuk soğuk devam etti:

— Rahat olun, sizi aldatmıyorum. Ne bildiğimi mi soruyorsunuz? Bildiğim, siz bu cemiyete iki yıl önce, Avrupa'da bulunduğunuz sırada, eski teşkilâtı zamanında girdiniz, tam Amerika'ya hareket ettiğinizden az önce zannederim, Amerika'dan gönderdiğiniz mektuplarınızda uzun uzun bahsini ettiğiniz konuşmamızdan hemen sonra bunu yapmıştınız, o zaman mektubunuza cevap vermeyip sadece para göndermekle iktifa ettiğim için özür dilerim.

Şatov onun sözünü kesti:

— Evet, para gönderdiniz; bir dakika -masanın gözünü çektii, kâğıtlarının arasından bir banknot çıkardı- o zaman bana yollamış olduğunuz yüz ruble, buyurun, alın. Siz olmasaydınız mahvolmuştum, orada. Ben bu parayı daha uzun müddet ödeyemezdim, eğer anneniz, dokuz ay önce hastalıktan kalktığım zaman halime acıyıp bu yüz rubleyi göndermemiş olsaydı. Siz, lütfen devam edin.

Şatov, öyle asabi bir hal içindeydi ki soluğu kesiliyordu.

— Amerika'da fikirleriniz değışti, İsviçre'ye döndüğünüz zaman cemiyetten çekilmek istediniz, size hiç cevap vermediler, ama sizi burada, Rusya'da birinden alınacak bir baskı makinesini, gönderecekleri bir kimseye teslim edeceğiniz güne kadar saklamaya mecbur ettiler. İşin bütün ayrıntılarını bilmiyorum, ama zannederim, topluca bu söylediğim gibi. Bunun onların son istekleri olduğunu, ondan sonra sizi rahat bırakacaklarını ümit ederek ve yahut bunu öyle bir işaret sanarak, siz, tabii, bu işi kabul ettiniz. Bütün bunlar öyle veya böyle, bunları onlar söylemiş değil bana, bir tesadüf öğretti. Yalnız şimdi zannediyorum, sizin bilmediğiniz bir şey var, o da; bu adamların sizden ayrılmaya zerre kadar niyetleri olmadığı.

Şatov:

— Bu manasız bir şey! diye bağırdı. Ben onlara artık kendileriyle hiçbir fikir beraberliğim olmadığını namusluca söyledim! Bu benim hakkımda, bu benim vicdanımın, düşüncemin hakkıdır... katlanamam artık! Hiç bir kuvvet beni...

Stavrogin, ciddî bir sesle onun sözünü kesti:

— Biliyor musunuz, bağırmayın. Bu Verhovenski, her yerde, her zaman sizi ve beni dinleyebilir, hatta şu anda, dışarıda sofanızda, kendi kulağıyla yahut başkasının kulağıyla dinleyebilir. Belki o ayyaş Lebyadkin bile sizi, hemen hemen gözetlemek zorunda idi,

tabii, siz de ona karşı öylesinizdir, herhalde? Neyse, siz asıl bana şunu söyleyin, Verhovenski size hak verdi mi?

— Evet, hak verdi! Bana, olabilir, dedi, hakkındır dedi.

— Öyleyse biliniz ki, o sizi aldatıyor. Ben biliyorum ki, Kirillov bile, hemen hemen onlara mensup olmadığı halde, hakkınızda hayli bilgi toplamış, pek çok ajanları var. Sizi öteden beri gözaltı ediyorlardı. Pyotr Verhovenski, buraya sizin işinizi kökünden halletmeye geldi; onu bununla vazifelendirmişler; çünkü: çok şey bildiğiniz, belki de onları ele verebileceğiniz için, ilk fırsatta ortadan kaldırmak üzere ona tam salâhiyet vermişler. Tekrar ediyorum, bu yüzde yüz böyle, müsaade ederseniz bir şey daha söyleyeyim, hepsi de sizin hafiye olduğunuza kanaat getirmişler. Bugüne kadar ihbar etmediyse bile, günün birinde edecektir, diyorlar, doğru mu bu?

Basbayağı bir sesle sorulmuş olan bu soru karşısında Şatov, dudağını çarpıttı, soruyu doğrudan doğruya cevaplandırmayarak öfkeyle:

— Hafiye olsaydım, kime ihbar edebilirdim? dedi. Hayır, beni bırakın, cehenneme gönderin beni; ama siz, diye bağırdı, siz, bu cemiyete nasıl karıştınız, bu uşaklar cemiyetine, bu yüzkarası, bu manasız cemiyete!... Belli ki Şatov kendi başında dolaşan tehlikeden çok, bu haberden irkilmişti. Siz onların cemiyetinin, azası oluyorsunuz! Nikolay Stavrogin'in yapacağı kahramanlık bu mu olacaktı?

Onun için, bundan daha acı, bundan daha feci bir şey yokmuşçasına ellerini kavuşturmuş, ümitsizce bağıryordu. Nikolay Vsevolodoviç, gerçekten şaşkınlık içindeydi.

— Afedersiniz, ama siz galiba, bana güneşe bakar gibi bakıyor, kendinizi de bir böcek yerine koyuyorsunuz. Bu, hatta Amerika'dan yazdığınız mektupta da dikkatime çarpmıştı.

— Siz, siz bilmezsiniz... En iyisi, siz beni bir yana bırakın, büsbütün bırakın. Kendi hakkınızda beni aydınlatacağınız noktalar varsa siz onu yapın, soruma cevap verin diye heyecanla tekrar etti - soruma cevap verin.

— Memnuniyetle. Yolumun bu haydut yatağına nasıl düştüğünü soruyorsunuz. Size yaptığım açıklamadan sonra bu mesele üzerinde samimî olmak zorundayım. Kelimenin doğru anlamıyla, ben bu cemiyete kayıtlı değilim, hiçbir zaman da olmadım, resmen girmediğime göre onlarla işbirliği etmemekte sizden daha çok hak sahibiyim... Aksine işin başında onlarla olmayacağımı söyledim. Bazı vesilelerle onlara yardım ettiysem, yapacak işim olmadığı için ettim. Cemiyetlerini yeni plâna göre kurma işinde onlara yardım ettim, hepsi bu kadar, ama şimdi düşünmüşler, beni serbest bırakmanın tehlikeli olacağına

aralarında karar vermişler; sanırım, ben de ölüme hükümlüyüm.

— Evet, onların tek bildikleri şey ölüm cezası, hükümler de üç buçuk kişinin imzalayıp mühürlediği emirler ve kağıtlar ile yapılır. Onların bunu yapabileceklerini sanıyor musunuz!

Stavrogin aynı kayıtsızlıkla, hatta gevşeklikle sözlerine devam etti:

— Bunda haklı olduğunuz ve olmadığınız noktalar var. Şüphesiz, bu çeşit olaylarda her zaman olduğu gibi, hayal büyük bir rol oynuyor; küçük bir topluluk kendini dev aynasında görüyor; evet, benim düşüncemi öğrenmek isterseniz, bütün cemiyet bir kişiden, tek bir kişiden, Pyotr Verhovenski'den ibaret, kendisini cemiyetin ancak bir ajanı gibi görmeye alçak gönüllülük ediyor doğrusu. Hülâsa öz fikir, aynı cinsten olan öteki fikirlerden daha saçma değil. *Internationale* ile temastalar, Rusya'da ajan edinmeyi başardılar, hatta oldukça yeni bir usul de bulmuşlar, ama, tabii, nazarî olarak, bizde yapmak istedikleri işlere gelince, Rusya'daki teşkilâtın işi hayli karanlıktır. Öyle beklenmedik hareketlere başvurabilir ki, bunlardan her şey umabilirsiniz... Sonra unutmayın ki Verhovenski inatçı bir adamdır.

Şatov, kudurmuşçasına bağırды:

— O, bir tahta kurusu, kara cahil, Rusya'yı zerre kadar tanımayan bir ahmak!

— Onu iyi tanımıyorsunuz. Doğru, hiçbiri Rusya'yı tanımıyor, ama sizinle ben de ancak onlardan bir derece üstünüz. Hem Verhovenski teşebbüs sahibidir.

— Verhovenski, teşebbüs sahibi mi?

— Tabii, evet. Bazen soytarılığы bırakıyor da... Yarı deli oluyor. Hatırlayın, lütfen kendi bir sözünüzü: "Tek bir adamın ne kadar kuvvetli olduğunu bilir misiniz?" Gülmeyin, rica ederim, tetiği pek iyi çekmesini bilen bir adamdır. Onlar benim de hafiye olduğuma inanıyorlar. İşlerini yürütmeyi beceremedikleri için başkalarını casuslukla itham etmek kolaylarına geliyor.

— Ama siz korkmuyorsunuz değil mi?

— Hayır, ben o kadar korkmuyorum. Ama sizin mesele başka. Size haber verdim. Artık biliyorsunuz, kendinizi kollayın. Bence tehlikenin ahmak kimseler tarafından gelmesine hiç gücenmemeli, çünkü işleyen kafaları değildir. Sizden, benden önce başkalarına da el kaldırırlar. -Saatine bakarak- O - o... saat on biri çeyrek geçiyor - sandalyeden kalktı - size büsbütün başka bir soru sormak istiyorum...

Şatov yerinden sıçrayıp:

— Rica ederim! dedi.

Stavrogin şaşaladı:

— Yani? diye sordu.

Şatov, anlatılması güç bir heyecan içinde:

— Sorunuzu sorun, sorunuzu sorun, Allah aşkına? diye tekrarladı: Ama, bir şartla, ben de size bir soru soracağım. Çok rica ederim, bu soruyu sormama müsaade edin... Sormadan edemem... Haydi, sorun!

Stavrogin, bir an bekledikten sonra:

— Marya Timofeyevna üzerinde bir tesiriniz varmış diye işittim, sizi görmekten, sözlerinizi dinlemekten hoşlanıyormuş. Doğru mu?

Şatov sıkılarak:

— Evet, dinliyor... diye kekeledi.

— Onunla evli olduğumu bugünlerde resmen ilân etmek niyetindeyim.

Şatov, âdeta dehşetle:

— Nasıl olur? diye kekeledi.

— Yani, hangi manada? Bence bir güçlüğü yok! Şahitler burada! Vaktiyle bu iş, Petersburg'ta, tamamıyla meşru bir şekilde, iki şahidin, Kirillov ile Verhovenski'nin bir de Lebyadkin'in önünde (ki şimdi hısımmım olduğu için memnunum) sessiz sedasız olup bitmişti. Bu işin bugüne kadar gizli kalması şundan: Her üçü de ağızlarını açmamaya söz vermişlerdi.

— Hayır, ben bunu demedim... Öyle kayıtsız konuşuyorsunuz ki... Neyse devam edin. Dinleyin, sizi bu evlenmeye hiç kimse zorladı mı?

Nikolay Vsevolodoviç, Şatov'un meydan okuyan aceleciliğine gülümseyerek:

— Hayır, hiç kimse zorlamadı! diye cevap verdi.

Şatov, sıtma nöbeti geçirerek, damdan düşercesine:

— Bir çocuğu olduğunu söylüyor, doğru mu? diye sordu.

— Çocuğu olduğunu mu söylüyor? Bak, bilmiyordum. Bunu ilk defa işitiyorum.

Çocuğu yoktu, olamazdı da: Marya Timofeyevna kızdır.

—Ya! Ben de öyle düşünmüştüm, dinleyin...

— Neyiniz var sizin Şatov?

Şatov, iki eliyle yüzünü kapadı, başını çevirdi, sonra birdenbire Stavrogin'i sıkı sıkı omuzlarından yakaladı:

— Hiç olmazsa bütün bu şeyleri niçin yaptığınızı, şimdi de niçin bir yüzkarasına katlanmayı göze aldığınızı biliyor musunuz?

— Zekice ve iğneleyici bir soru sordunuz. Ama ben de sizi şaşırtmak niyetindeyim. Evet, o zaman niçin evlendiğimi, şimdi de sizin söylediğiniz gibi, niçin “yüzkarasına” katlanmaya kalkıştığımı biliyorum, aşağı yukarı biliyorum.

— Şimdi bunu bırakalım... Sonra konuşuruz bunu... durun. Şimdi asıl meseleyi konuşalım, asıl meseleyi. İki yıldan beri sizi bekliyorum.

— Ya?

— Çok uzun zaman bekledim. Durmadan sizi düşündüm. O şeyi yapabilecek yalnız sizsiniz. Amerika'dan yazmıştım size o şeyi.

— Pek iyi hatırlıyorum o uzun mektubunuzu.

— Sonuna kadar okunmayacak kadar uzundu? Kabul, altı büyük sayfa. Susun, cevap vermeyin... Bana on dakikanızı daha bağışlayabilir misiniz? Ama hemen şimdi? Sizi çok uzun zaman bekledim!

— İsterseniz hatta yarım saat, ama daha fazla değil. Eğer bu size yetişirse... Şatov, öfke ile onun sözünü kesti:

— Bir de sesinizin ahengini değiştirin. Bunu rica edecek yerde sizden talep ediyorum. Buna mecbursunuz. Rica edecek yerde sizi mecbur bırakmak ne demek, bunu anlıyor musunuz? Anlıyorsunuz değil mi?

— Anlıyorum, üstün bir maksat uğrunda bütün mutad olan şeylerin üstünde yükselmiş oluyorsunuz, dedi. Ama esefle şunu da görüyorum ki sizin ateşiniz var.

Şatov bağırdı:

— Saygı istiyorum, saygı göstermek zorundasınız. Şahsım için değil, Allah kahretsin şahsımı. Başka birisine karşı ve yalnız bu an için saygı istiyorum... Biz zamanın ve mekânın dışında, yeryüzünde son defa karşılaşan iki varlığız, bu tarzda konuşmayı bırakın

da hiç olmazsa bir defacık insancıl sesle konuşun. Benim için değil, sizin için istiyorum bunu. Sırf, size irade kuvvetinizin derecesini anlamak fırsatını verdiğim için, yüzünüze vurduğum takati affetmeniz gerekir... Gene o sosyete adamının tiksinti ile karışık gülümsemesiyle gülümsüyorsunuz. Ah, beni ne zaman anlayacaksınız? Karşımda bir beyzade istemiyorum. Nihayet bunu sizden talep ettiğimi anlayınız, anlayınız, aksi halde sizinle konuşmak istemem, bana dünyayı bağışlasanız bunu yapmadıkça ağzımı açmayacağım.

Taşkınlığı bir sayıklama halini alıyordu. Stavrogin'in yüzü bulutlandı. Sakıngan bir tavır takındı. Ciddî ve telkin edici bir sesle:

— Vaktimin dar olmasına rağmen daha yarım saat kalmaya karar vermem, bilmelisiniz ki, sizi ilgi ile dinlemeye karar vermiş olmamdandır, muhakkak ki bana yeni şeyler anlatacaksınız.

Bunları söyledikten sonra tekrar yerine oturdu, Şatov da birdenbire yerine oturarak:

— Oturun! diye bağırdı.

Stavrogin:

— Yalnız müsaade ederseniz, dedi, müsaade ederseniz, Marya Timofeyevna için sizden bir ricada bulunduğumu hatırlatacağım, bir rica ki, hiç değilse bu kız için hayati önemi vardır. Şatov, konuşmasının en ateşli yerinde sözü kesilmiş bir adam tavrıyla ve karşısındakine bakmakla beraber sorunun anlamını kavramayarak kaşlarını çattı:

— Ne? diye sordu.

Nikolay Vsevolodoviç gülümseyerek:

— Bırakmadınız ki söyleyeyim, diye ilâve etti.

Şatov, nihayet iddiayı kavradı.

— E, bu saçma, sonra? diyerek tiksintiyle elini silkti, derhal esas meseleye geçti.

VI

Şatov, hemen hemen öfkeli bir sesle:

Biliyor musunuz, diye sözlerine başladı. Kendisi ileriye doğru eğilmiş, sağ elinin şahadet parmağını kaldırmıştı (herhalde bunun farkında bile değildi) gözlerinden ateş

fişkırıyordu:

– Biliyor musunuz şu anda yeryüzünde “Tanrıyı kendinde taşıyan” yeni Tanrı adına dünyayı kurtarmaya ve korumaya nasibi olan yeni kelâmın ve hayatın anahtarlarını elinde tutan millet hangisidir. Bunun hangi millet olduğunu, adına ne dendiğini biliyor musunuz?

– Anlatış tarzınıza göre bunu hemen anladım sanıyorum, hemen söyleyebilirim.

Şatov ileriye atılacakmış gibi:

– Bir de gülüyorsunuz, ah, bu soy! diye bağırdı.

– Sakin olun, rica ederim, aksine, ben bu türlü bir şey bekliyordum zaten.

– Bu türlü bir şey mi bekliyordunuz? Peki, bu sözler sizin bildiğiniz şeyler değil miydi?

– Bildiğim şeyler, sözün sonunu nereye getireceğinizi de biliyorum. Bu dedikleriniz “Tanrıyı kendinde taşıyan” deyimine kadar hepsi, iki yıl önce Avrupa’dan Amerika’ya hareketiniz sıralarında sizinle yaptığımız bir konuşmanın özetidir. Hatırlayabiliyorsanız eğer...

– Bu cümle sizin cümlenizdir, benim değil! Hem “konuşma” diye bir şey yoktu ki! Sadece büyük sözler söyleyen bir hoca ile ölüpte dirilmiş bir talebe vardı. Hoca sizdiniz, ben de talebenizdim.

– Hafızam beni yanıltmıyorsa, siz benim sözlerim üzerine o cemiyete girdiniz. Amerika’ya gidişiniz ta neden sonradır, öyle değil mi?

– Evet, Amerika’dan size yazmıştım bunları; hepsini yazmıştım. Evet, kökleri ta çocukluğuma kadar inen ümitlerimi bağlamış olduğum inançları öyle bir tutuşta söküp atamazdım elbet! Bunlar benim gözümde hınç yaşları ile dökülmüş şeylerdir. Tanrı değiştirmek kolay iş değildir. O zaman size inanmış değildim, çünkü size inanmak istememiştim ve kendimi son defa olmak üzere o çirkef kuyusuna attım. Ama tohum kaldı, meyvesini verdi. Şimdi bana cevap verin, Amerika’dan yazdığım o mektubu sonuna kadar okudunuz mu? Belki de hiç okumadınız?

– Üç sayfasını okudum, ilk sayfası ile son sayfasını. Diğerlerine şöyle bir göz attım, ama her zaman okumak niyetini besledim...

Şatov, eliyle bir hareket yaparak:

— E, hepsi bir, vazgeçin, canı cehenneme! dedi. Vaktiyle Rus halkı için söylediğiniz sözleri bugün reddediyorsunuz, ama o zaman nasıl söyleyebildiniz? Şu anda benim zihnimi altüst eden mesele bu işte.

Stavrogin, esrarlı bir sesle:

— O zaman sizi inandırmaya çalışırken şaka etmiyordum. Aksine hatta, belki sizden fazla kendimi düşünüyorum, kendimi inandırmaya çalışıyordum, dedi..

— Şaka etmiyordunuz, öyle mi? Amerika’da üç ay ot üstünde yattım, bir... bir zavallı adamla yan yana... Yine o sırada bu biçareden öğrendim ki, benim kalbime vatan ve Tanrı fikrini aşılamaaya çalıştığınız sıralarda, hem de belki aynı gün, onun da, o bahtsız, o manyak ve biçare Kirillov’un da ruhunu, inançlarını zehirlemekle meşgulmüşsünüz... Onda yalanı, menfiliği berkittiniz, onu deliliğin eşğine kadar sürüklediniz. Şimdi gidin görün onu, seyredin, eserinizdir! Neyse gördünüz ya zaten!

— Yalnız şunu belirteyim ki, Kirillov bana biraz önce hayatından memnun, mesut olduğunu söyledi. Ama bu iki anlayışın aynı zamana rastladığı hakkındaki iddianız aşağı yukarı doğru. Ama ne çıkar? Ne önemi var? Tekrar ediyorum ben ne sizi aldattım, ne de onu.

— Siz şimdi zındık mısınız?

— Evet.

— Ya o zaman?

— Gene şimdiki gibiydim.

Şatov öfkeyle:

— Konuşmamızın başında sizi saygıya davet etmem kendim için değildi. O kadar zeki olduğunuza göre hemen anlamanız gerekirdi, diye homurdandı.

— İlk sözleriniz üzerine ayağa kalkmadım, konuşmayı kısa kesmeye çalışmadım, çıkıp gitmedim, hâlâ buradayım, yerimde oturuyorum, sorularınıza, bağırıp çağırmalarınıza uysal uysal cevap veriyorum. Demek ki saygıda kusur etmedim.

Şatov, elini silkerek onun sözünü kesti:

— Bir sözünüzü hatırlıyor musunuz: “Bir zındık Rus olamaz, zındık hemen Rus olmaktan çıkar” demiştiniz. Hatırınıza geliyor mu?

Stavrogin, sanki soruyu kendisi soruyormuş gibi:

— Sahi mi? dedi.

— Soruyorsunuz ha? Unuttunuz muydu bunu? Bununla beraber o keşfettiğiniz şey Rus ruhunun en ince özelliklerinden biridir. Unutmanıza imkân yok. İsterseniz biraz daha deşeyim. “Ortodoks olmayan, Rus olamaz” diye de ilâve etmişsiniz.

— Bunun Slavcı bir fikir olduğunu kabul ediyorum.

— Hayır, bugünkü Slavcılar bunu kabul etmez.. Bugün halk daha zekidir. Oysaki siz daha ileri gidiyordunuz. Roma Katolikliğinin Hıristiyanlık olmadığını söylüyordunuz. Siz, Roma’da vazedilen İsa’nın, şeytanın üçüncü iğvasına uğramış bir İsa olduğunu iddia ediyordunuz. Yeryüzü saltanatından vazgeçmez bir İsa telkin eden Katoliklik böylece İsa aleyhtarlığını da ilân etti. Böylelikle de bütün batı dünyasını mahvetti. Fransa, Roma’nın iğrenç Tanrısını reddetti, yenisini ise bulamadı, bu yüzden de ıstırap içinde kıvranıyor, diyordunuz. İşte böyle konuşabiliyordunuz o zaman! Sizinle yaptığımız konuşmaları pek iyi hatırlıyorum.

Nikolay Vsevolodoviç, pek ciddî bir sesle:

— İnanç sahip olsaydım, aynı şeyleri şimdi de tekrar ederdim, dedi. İnanlı bir adam gibi konuşurken de gene sizi aldatmış değilim. Yalnız, doğrusunu isterseniz, bu eski düşünceleri şimdi tekrar edip durmanız pek hoşuma gitmiyor. Kesemez misiniz?

Şatov, Stavrogin’in bu isteğine hiç aldırış etmeden:

— İnanç sahibi olsaydınız, öyle mi? diye bağırdı. Bana bir gün, doğrunun bir matematik formülü ile İsa’nın dışında olduğu ispat edilse, doğruya gitmektense İsa’nın yanında kalmayı tercih ederim, diyen siz değil miydiniz? Demediniz mi bunu? Demediniz mi?

Stavrogin sesini yükselterek:

— Peki, ama buna tahammül edilmez ve... öfke dolu sınavlarınızla nereye varmak istediğinizi nihayet ben de sorabilir miyim? dedi.

— Bu sınav ilk ve son defa oluyor. Bir daha bunların hiçbirini ağzıma almayacağım.

— Siz hâlâ bizim zaman ve mekân dışında olduğumuz üzerinde ısrar mı ediyorsunuz?

Şatov birdenbire:

— Susunuz! diye bağırdı. Ben beceriksiz, ahmak bir adamım! Gülünç olmaya aldırman, siz yalnız bir vakitler ileri sürdüğünüz ana fikri burada, önünüzde

tekrarlamama müsaade edin... Yalnız on satır daha... sözün bağlantısı olarak...

—Bu bir sonuç ise buyurun, tekrar edin...

Stavrogin saatine bakacakmış gibi bir hareket yaptı, ama bakmadı.

Şatov gene öne doğru eğildi, hatta bir an gözlerini gene sert sert Stavrogin'e dikerek:

— Hiçbir millet, diye tekrar başladı -sanki sözlerini kelime kelime bir kitap sayfasından okuyordu.- Hiçbir millet, kendisini yalnız akıl ve bilgi prensipleri üzerinde kurup geliştirmedir. Hiçbir millet bu örneği vermiş değildir. Bir anlık süre, belki müstesna, ama o da manasız bir süredir. Sosyalizm aslında bir zındıklıktır, çünkü o ilk maddesinde dünyayı sadece akıl ve bilgi üstüne kuracağını ilân ediyor. Oysaki şimdi ve yüzyıllar önce bütün insan topluluklarının hayatında akıl ve bilgi daima ikinci plânda bir vazife görmüştür, dünyanın sonuna kadar böyle kalacaktır. İnsan toplulukları büsbütün başka bir kuvvete, kaynağı meçhul, açıklanmaz, ama hâkim bir kuvvete göre şekillenir ve kımıldar. Bu kuvvet sona ulaşmanın tükenmez arzusudur. Aynı zamanda da bu, sonun geleceğini inkâr etmek demektir. Bu kuvvet var olmanın inancı, devamlı tasdiki ve yok olmama, yani ölümün inkârıdır. İncilin dediği gibi hayatın ruhu, “can sularının ırmağı”dır, ki Apocalypse onun kuruyacağını söyleyerek insanlığı tehdit eder. Filozofların ahlak prensipleri diye adlandırdıkları şeydir. Ben buna sadece “Tanrıyı arayış” diyeceğim. Bütün halk hareketlerinin amacı, hususiyle her toplumda o topluma ait tarihin her döneminde tek gaye Tanrıyı arayıştır; kendi Tanrısını, öz Tanrısını arayış, inandığı, tek bildiği, doğru bildiği Tanrıyı! Tanrı, başlayışından, bitişine kadar bütün bir milletin birleşik hüviyetidir. Bugüne kadar aynı Tanrıya birden fazla milletin taptığı görülmemiştir. Her insan topluluğunun kendisine özgü bir Tanrısı vardır. Müşterek Tanrılara tapmaya başladılar mı, çökmeye de başlamışlar demektir. Ne zaman ki, Tanrılar özgüllüklerini kaybedip birbirlerine karışırlar, o zaman Tanrılar ölürler, onlarla beraber onlara olan inan da ölür, inanan millet de ölür, en kuvvetli millet, kendisine özgü Tanrısı olan millettir. Bugüne kadar dinsiz bir insan topluluğu görülmedi, yani “iyi”yi ve kötüyü bilmeyen millet yoktur. Her milletin iyi ve kötü hakkında özel bir anlayışı vardır. “iyi” ve “kötü” bilinçleri birçok milletlerde birleşik bir kavram aldı mı, iyi ile kötü arasındaki fark da silinmeye ve kaybolmaya yüz tutar. Akıl hiçbir zaman iyi ile kötüyü tarif edememiştir, hatta iyi ile kötüyü ayırt edememiştir, bunu tahmini olarak dahi yapamaz; aksine, bir iki şeyi, utanılacak, acınacak bir şekilde birbirine karıştırmıştır. Bilime gelince, o bir takım kaba hâl çarelerinden başka bir şey beceremez, bu işte asıl kendini gösteren de yarı bilimdir, insanlığın uğrayabileceği musibetlerin en korkuncu da odur. Vebadan da beter, açlıktan

da, savaştan da beterdir! Yarım-bilim, asrımıza gelinceye kadar bir benzeri daha görülmemiş bir zalimdir. Öyle bir zalim ki, rahipleri, köleleri vardır, herkes onun önünde aşk ile şevk ile diz çöker, bir kör inançla secdeye kapanır; onun önünde bilimin kendisi bile tir tir titrer, utanılacak bir şekilde ona kul, köle olur. Bunlar hep sizin sözlerinizdir. Stavrogin, yalnız yarım-bilim hakkında söylediklerim benim sözlerimdir. Çünkü ben de yarı münevver bir insanım. Zaten bütün tiksintim de buradan geliyor. Ama size ait olan fikirleri, sözleri, bir kelimesini bile değiştirmeksizin vaktiyle sizin ağzınızdan çıktığı gibi tekrarladım.

Stavrogin, sözlerine dikkat ederek:

— Değiştirmemiş olduğunuzu hiç sanmıyorum, dedi, bütün ateşliliğinizle benimsemiş, bütün ateşliliğinizle değiştirmişsiniz, hem de farkına varmadan. Tanrıyı milletin basit bir sembolü haline sokmanız bile...

Stavrogin, birdenbire büsbütün dikkat kesilerek Şatov'u kollamaya başladı, sözlerinden ziyade onun hareketlerine dikkat ediyordu.

Şatov bağırdı:

— Tanrıyı milletin basit bir sembolü haline mi sokuyorum? Aksine, milleti Tanrıya yükseltiyorum. Zaten ne zaman başka türlü olmuştur? Halk Tanrının gövdesidir. Bir millet, kendisine özgü bir Tanrısı olduğu ve öteki Tanrılarla uzlaşmaya yanaşmadan, reddettiği nispette, kendi Tanrısı ile dünyanın bütün öteki Tanrılarını yeneceğine, onları dünyadan kovacağına, onlara baş eğdireceğine inandığı nispette millet olmaya lâyıktır. Dünyanın büyük milletleri, yahut hiç olmazsa tarihte bir yer almış, bir vakitler insanlığın başına geçmiş milletler, hep bu inancı duymuşlardır. Gerçeklere karşı konamaz. Yahudiler, gerçek Tanrıyı beklemek uğrunda yaşadılar ve onu dünyaya getirdiler. Yunanlılar, tabiatı tanrılaştırdılar ve dinlerini dünyaya miras bıraktılar; dinlerini, yani felsefelerini ve sanatlarını. Roma, devlet şekli altında halkı tanrılaştırdı, dünyaya miras bıraktığı da işte bu devlettir. Fransa'nın uzun tarihi, Roma Katolikliğinin ihyasından ve gelişmesinden başka bir şey değildir. Sonunda, Fransa bu Roma Tanrısını uçurumdan aşağı attı, kendini Fransızların sosyalizm dedikleri zındıklığa verdiyse bu sırf, zındıklığın Roma Katolikliğinden daha sağlam oluşundandır. Büyük bir millet, gerçeğin ancak ve ancak kendisinde olduğuna inanmaz, o gerçekle dünyayı kurtarmaya, onu yeniden kurmaya kudretli tek varlık olduğuna inancını kaybederse o anda büyük bir millet olmaktan çıkmaya, etnografik bir malzeme olmaya mahkûmdur. Gerçekten büyük olan bir millet, insanoğulları arasında ikinci derece bir rol oynamaya razı olamaz; hatta önemli

bir rol oynamaya razı olmaz, onun başrolü oynaması gerektir. Bu inancı kaybeden, artık millet değildir. Gerçek tek olduğuna göre doğru Tanrıya, ancak tek bir millet sahip olabilir; başka milletlerin Tanrıları ne kadar büyük, ne kadar kudretli olursa olsun, bu böyledir. Tek halk “Tanrıyı kendinde taşıyan, tek halk Rus halkıdır...” Ve... ve... Stavrogin.

Şatov, birdenbire kudurmuş gibi bağırmaya başladı:

— Yoksa şu anda sözlerimin eski, modası geçmiş, beylik, bütün Moskovalı Slavcılarının geveleye geveleye bir oldukları sözlerden başka bir şey olmadığını, yenileşme ve ölüp dirilme için söylenen yepyeni, en son biricik sözler olduğunu ayırt edemeyecek kadar budala mı sanıyorsunuz beni? Şu anda bana gülmeniz umurumda değil! Sözlerimi anlamamış olmanızdan, bir kelimesini, bir hecesini bile anlamamış olmanızdan bana ne? Ah, gülümsemeniz, yüksekte bakmanız şu anda bana ne kadar iğrenç geliyor!

Birdenbire yerinden fırladı, hatta dudaklarının kenarında köpük belirdi.

Stavrogin, umulmadık bir ciddilikle, ağırbaşlılıkla ve yerinden kalkmadan:

— Aksine Şatov, aksine, dedi. Aksine, ateşli sözleriniz bende kuvvetli hatıralar uyandırdı. Sözlerinizden, iki yıl önceki ruh halinizi hissediyorum. Şimdi, artık demin olduğu gibi, size eski fikirlerimi mübalağa ediyorsunuz demeyeceğim. Hatta öyle sanıyorum ki o zamanki düşüncelerim daha da kesin, daha da özel düşüncelerdi; sizi üçüncü defa olarak temin ederim ki, söylediklerinizi, baştan sonuna kadar tasdik etmeye hazırım, ancak...

— Bir tavşan eksik değil mi?

— Ne-e-e?

Şatov tekrar yerine oturdu. Öfkeli, öfkeli güldü:

— Sizin aşağılık bir sözünüz, dedi. “Tavşan yahnisi yapmak için bir tavşana ihtiyaç vardır. Tanrıya inanmak için de, bir Tanrı lâzım”, anlattıklarına göre siz bu sözleri Petersburg’ta sık sık söyleyip dururmuşsunuz. Nozdrev de tavşanı arka ayaklarından yakalamak istiyormuş.

— Hayır, Nozdrev tavşanı yakaladım, diye övünüyordu. Bu konuda, müsaade ederseniz, müsaade ederseniz size bir soru soracağım. Buna hakkım var sanırım. Söyleyin bana tavşanınız yakalandı mı, yoksa hâlâ kaçıyor mu?

Şatov, sinir içinde titreyerek:

— Beni böyle sözlerle sorguya çekmeye nasıl cüret ediyorsunuz? diye bağırdı. Başka

türlü sorun, başka türlü!

Nikolay Vsevolodoviç ona sert sert bakarak:

— Peki, başka türlü sorayım, dedi. Ben sadece şunu öğrenmek istiyorum: siz Tanrıya inanıyor musunuz, inanmıyor musunuz?

Şatov, kendinden geçerek ve yarı anlaşılır bir sesle:

— Ben, Rusya'ya inanıyorum. Rusya'ya, Rus Ortodoksluğuna, diye kekeledi. İsa'nın vücuduna inanıyorum. Onun yeniden gelişinin Rusya'da olacağına inanıyorum... İnanıyorum...

— Ama Tanrıya, Tanrıya inanıyor musunuz?

— İna...nacağım.

Stavrogin'in yüzünde kıl kıpırdamadı.

Şatov, ateşli, meydan okuyan bakışını onun üzerine dikmiş, yakacakmış gibi, bakıyordu.

— Ama ben hiç inanmıyorum demedim ki? diye bağırdı. Niye saklamalı, ben şu anda kötü, sıkıcı bir kitaptan başka bir şey değilim, hiç değilse şu anda öyleyim, evet... Neyse, Allah kahretsin benim adım! Bahis konusu olan ben değilim, sizsiniz. Ben kabiliyetsizin biriyim, başka bir şey değilim. Ben, ancak kanımı dökebilirim, bütün kabiliyetsizler gibi... Varsın aksın kanım! Ben sizden bahsediyorum. Tam iki yıl sizi bekledim. Yarım saatten beri burada, karşınızda anadan doğma dans edişim, sizin içindi... Yalnız siz bayrağı açabilirsiniz!...

Sözünü bitirmedi, ümitsizliğe kapılmış gibi, dirseklerini masaya dayadı, başını elleri içine aldı.

Stavrogin birdenbire:

— Ben de size sırası gelmişken, tuhaf bir şey sorayım, diye onun sözünü kesti: Niçin herkes beni bir bayrak açmaya zorluyor? Pyotr Verhovenski de aynı şeyi söylüyormuş, onların arasında da "bayrağı açabilecek" olan benmişim, bunları o söylemiş diyorlar. Benim onlar için bir Stenka Razin [Stepan Razin: Doğu Rusya'yı, bütün Volga boyunu saran ve 1667 - 71 yılları arasında geçen köylü ayaklanmasının lideri. 6.4.1671 de idam edildi.] rolü oynayabileceğimi kafasına koymuş! "Cinayet işlemekteki üstün kabiliyetim yüzünden" bunu yapabilmemişim, bunlar da gene onun sözleri.

Şatov:

— Nasıl? diye sordu. “Cinayet işlemekteki üstün kabiliyetiniz yüzünden mi?”

— Aynen.

Şatov gazele gülümsedi:

— Hım. Petersburg'ta bulunduğunuz sıralarda en vahşi, en hayvani zevkler peşinde koşan gizli bir cemiyete üye olduğunuz doğru mu? diye sordu. Marki de Sad'ı gölgede bırakacak kadar ileri gitmiş olmakla övündüğünüz doğru mu? Çocukları baştan çıkardığınız, onları ayarttığınız doğru mu? Cevap verin, yalan söylemeye kalkışmayın. Nikolay Stavrogin, kendisini tokatlamış olan Şatov'un önünde yalan söyleyemez. Her şeyi anlatın, bunlar doğru ise şimdi sizi olduğunuz yerde öldüreceğim!

Stavrogin, uzun uzun sustuktan sonra:

— Bunların lafını ettim, ama çocuklara fenalık eden ben değilim, diye cevap verdi, yüzü bembeyaz olmuştu, gözlerinden ateş fişkırıyordu.

Şatov, ateşli gözlerini ondan ayırmadan, âmirane bir sesle:

— Ama söylediniz! Peki, herhangi hayvanca bir cinsi zevk oyunu ile faraza insanlık uğrunda, kahramanca bir maksatla, kan dökmeyi gerektiren iş arasında güzellik bakımından herhangi bir fark olmadığını söylediğiniz de doğru mu? İki kutup arasında eşit bir güzellik bulduğunuz, aynı hazza duyduğunuz doğru mu?

Stavrogin:

— Buna cevap veremem... diye homurdandı: Cevap vermek istemiyorum!

Stavrogin yerinden kalkarak çıkıp gidebilirdi. Bununla beraber ne yerinden kalkıyor, ne gitmeye davranıyordu. Şatov bütün vücudu ile titreyerek ve karşısındakinin yakasını bırakmayarak:

— Neden fenalığın kötü, iyiliğin güzel olduğunu ben de bilmiyorum, ama bu farkı hissetme duygusunun Stavrogin gibi efendilerin gözünde silinip kaybolmasının sebebini biliyorum, o zaman böyle aşağılık, böyle bayağı bir şekilde niçin evlendiğinizi biliyor musunuz? Sırf bu işte yüzkarası ve manasızlık dahiyane bir hadde varıyordu da ondan! Ah, siz kıyıda dolaşmıyorsunuz, cesaretle baş aşağı uçuyorsunuz. Siz ıstıraba, vicdan azabına, ahlâka karşı tatlı bir zevk duyduğunuz için evlendiniz. Burada asabi bir hamle vardı... Sağduyuya meydan okuma pek cazip görünmüştü size. Stavrogin ve çarpık, akli

kıt, dilenci bir total! Valinin kulağını ısırduğınız zaman tatlı bir zevk duydunuz değil mi? Duydunuz mu? İşsiz güçsüz dolaşan beyzade, zevk duydunuz mu?

Stavrogin gittikçe daha ziyade sarararak:

— Siz psikologsunuz, dedi, gerçi evlenmemdeki sebepler bahsinde kısmen yanılmış olmakla beraber... Ama bu bilgiyi size kim ulaştırmış olabilir, dedi ve dişini sıkarak gülümsemeye çalıştı. Sakın Kirillov olmasın? Ama o, aramızda yoktu.

— Sararıyorsunuz?

En sonunda Nikolay Vsevolodoviç sesini yükselterek:

— Nihayet sizin istediğiniz nedir? dedi. Yarım saatten beri sizin kırbacınızın altında oturdum, hiç olmazsa beni nezaketle uğurlayabilirdiniz... bana bu şekilde davranmak için başka akıllıca bir gayeniz yoksa, demek istiyorum.

— Akıllıca bir gaye mi?

— Şüphesiz. Hiç değilse, nihayet, gayenizin ne olduğunu bana açıklamak vazifenizdi. Hep bunu yapacağınızı bekleyip durdum, ama sadece sonsuz bir gazele karşılaştım. Rica ederim bana sokak kapısını açın.

Sandalyeden kalktı. Şatov acele bir hareketle onun arkasından koştu. Onu omzundan tutarak:

— Yeri öpünüz, onu gözyaşlarınızla ıslatınız, özür dileyiniz! diye bağırdı.

Stavrogin hemen hemen acı duyarak:

— Ama, sizi öldürmedim... o sabah... iki elimi de geri aldım, dedi ve gözlerini yere indirdi.

— Tamamlayın, tamamlayın! Siz bana tehlikeyi haber vermeye geldiniz, konuşmama müsaade ettiniz. Yarın da evliliğinizi herkese ilân etmek istiyorsunuz!... Sizin yeni, müthiş bir fikirle mücadele ettiğinizi yüzünüzden görmüyor muyum sanıyorsunuz... Stavrogin, ne diye size ebediyete kadar inanmaya mecburum ben? Başka birisiyle böyle konuşabilir miydim? Ben, hicap nedir bilen bir insanım, ama çıplak oluşumdan korkmadım, çünkü Stavrogin'le konuşuyordum. Büyük ülküye temas ederek onu karikatürize etmekten çekinmedim, çünkü beni dinleyen adam, Stavrogin idi... Siz gidince bastığınız yerleri öpmeyecek miyim sanıyorsunuz? Sizi kalbimden söküp atamıyorum, Nikolay Stavrogin!

Nikolay Vsevolodoviç, soğuk bir sesle:

— Ne yazık ki ben sizi sevemiyorum, Şatov, dedi.

— Sevemediğinizi biliyorum, yalan söylemediğinizi de biliyorum. Beni dinleyin ben bu şeyi düzeltebilirim: sizin için tavşanı yakalar...

Stavrogin susuyordu.

— Siz zındıksınız, çünkü bir beyzadesiniz, son beyzade. İyiliği kötülükten ayırt etme hassasını kaybettiniz, çünkü kendi milletinizi tanımayı unuttunuz... Yeni nesil geliyor, doğruca milletin bağrından, onu hiç tanımayacaksınız, ne siz, ne de Verhovenskiler, baba ile oğul, ben de dahilim, çünkü ben de beyzadeyim, sizin köle-uşağınız Paşka'nın oğluyum... Bana bakın, Tanrıyı emekle arayıp bulun; bütün iş bunda yahut aşağılık bir yosun gibi kaybolup gidin, emeğinizle arayıp bulun.

— Tanrıyı, emeğimle mi? Hangi emekle?

— Mujik emeğiyle. Gidin, zenginliklerinizi bırakın... Vay! Gülüyorsunuz ha, çapanoğlu çıkar diye korkuyorsunuz, öyle mi?

Ama Stavrogin gülmüyordu. Biraz düşündükten sonra:

— Tanrıyı emekle arayıp bulmanın kabil olacağını sanıyor musunuz? dedi, sanki bu fikirde, üzerinde durup düşünmeye değer yeni bir şey bulmuş gibi, bir hali vardı. Söz arasında, diyerek birdenbire yeni bir fikre geçti; şimdi bana hatırlattınız, ben hiç te zengin değilim, onun için bırakacak bir şeyim yok! Marya Timofeyevna'nın geleceğini temin edecek durumda bile değilim... Bir şey daha: onun zayıf aklı üzerinde, yalnız sizin bazı tesirler yapabileceğinizi, bildiğim için mümkünse ilerde de acıyıp yalnız bırakmamanızı rica etmeye gelmiştim.

Şatov:

— Peki, peki, Marya Timofeyevna'dan mı bahsediyorsunuz, diyerek bir kolunu salladı, ötekinde mum vardı, peki sonra tabiatıyla... Bana bakın Tihona gidin,

— Kime?

— Tihona. Tihona, eskiden Piskoposmuş, hastalığı yüzünden istirahatta, burada şehirde, şehir sınırları içinde, bizim Yefimiev Bogozsodskaya manastırında,

— Bu nasıl bir şey?

— Zararsız. Onu ziyarete gidenler çok. Gidin ne olur yani? Ne olur sanki?

— İlk defa işitiyorum... hiçbir zaman da bu cins insan görmedim. Teşekkür ederim, giderim.

Şatov merdiveni göstererek:

— Buraya, dedi, ışığı tuttu, sokak kapısını ardına; kadar açarak. Uğurlar olsun, dedi.

Stavrogin eşikten geçerken yavaş sesle:

— Size bir daha gelmem Şatov, dedi.

Karanlık ve yağmur deminki gibi devam ediyordu.

İKİNCİ BÖLÜM

Gece (devamı)

I

Bogoyavlenski sokağının basımdan sonuna kadar yürüdü, nihayet yol yokuş aşağı inmeye başladı, ayakları çamurun içinde kayıyordu, birdenbire karşısında bir boşluk görür gibi oldu, bu, dere idi. Evler, küçük kulübeler halinde sıralanıyordu, sokak bir çok girintili çıkıntılı yollar arasında kayboldu. Nikolay Vsevolodoviç, kıydan uzaklaşmadan uzun müddet çitlerin yanında ilerledi, ama yolu hiç düşünmediği halde onu buluyordu. Kafasında büsbütün başka düşünceler kaynaşyordu, nihayet birdenbire derin düşüncelerden sıyrıldığı sırada kendini bizim uzun, mavnalardan yapılma ıslak köprünün hemen hemen ortasında görünce şaşkın şaşkın etrafına bakındı. Etrafta in cin top oynuyordu, ansızın hemen hemen dirseğinin dibinde, ahbapça, nazik bir ses duymak tuhafına gitti. Ses oldukça hoş giden bir sestti, bir de fazlaca madenîleşmiş esnafın yahut genç kıvırcık saçlı tezgâhtarların konuştuğu şive ile konuşuyordu.

— Beyefendi, şemsiyenizden beraberce istifade etmeme müsaade buyurmaz mısınız?

Gerçekten bir karaltı şemsiyesinin altına girdi yahut giriyorum gibi yaptı. Serseri, askerciklerin dedikleri gibi, “Onu dirseğiyle hisseder gibi” yanı sıra yürümeye başladı.

Adımlarını kısan Nikolay Vsevolodoviç, karanlığın müsaadesi nispetinde yanında yürüyenı görebilmek için, biraz başını eğdi: uzun sayılmayacak bir boyda eğlenceden dönen bir esnafa benziyordu bu adam; sıkı giyinmiş değildi, gösterişsiz bir hali vardı: kıvırcık saçları birbirine karışmış başında, çuhadan bir kasket vardı, siperi yanından kopmuştu. Kuzguni siyah saçlı olduğu sanılırdı, kuru yapılı ve esmerdi, gözleri iri, mutlaka siyah olmalıydı, fazla parlaktı ve çingenelerin ki gibi sarıya çalıyordu, bu karanlıkta bile belli oluyordu. Yaşı kırk civarında olmalıydı, sarhoş değildi.

Nikolay Vsevolodoviç:

— Beni tanıyor musunuz? diye sordu.

— Bay Stavrogin, Nikolay Vsevolodoviç; tren durur durmaz sizi bana göstermişlerdi, geçen pazar günü göstermişlerdi. Bundan gayrı, daha önce de duymuştuk.

— Pyotr Stepanoviçten mi? Sen... sen kürek mahkûmu Fedka mısın?

— Vaftiz adım Feodor Feodoroviç'tir; şimdiye kadar buralarda, kocakarı anamız var, bir ayağı çukurda, ihtiyarlık günlerini tandır üstünde yatarak geçirmemek için gece gündüz bizim için Tanrıya dua eder.

— Sen kürekten kaçtın değil mi?

— Kaderimi değiştirdim. Tası tarağı topladım, çünkü bütün mahkûmların arasında ben kıdemli idim, öyle ki daha çok zaman beklemem gerekiyordu.

— Burada ne yapıyorsun?

— İşte böyle geceyi gündüze katıyorum. Amcamız da geçenlerde kalpazanlıktan buradaki hapisanede öldü, ben de onu anmak için köpeklere iki düzine kadar taş attım, işte şimdilik işimiz bundan ibaretti. Bundan başka Pyotr Stepanoviç, bütün Rusya için bir pasaport vermeyi vaat ettiler, işte onların lûtfunu da bekliyorum. Çünkü diyorlar, babam, İngiliz kulübünde seni kumarda kaybetmiş, bu insaniyetsizliği haksız buluyorum. Beyefendi, şöyle ısınmak için bana üç ruble lütfetmez misiniz?

— Demek burada yolumu bekliyordun, ben böyle şeylerden hoşlanmam. Bunu kimin emriyle yapıyorsunuz?

— Emir diye bir şey yok, ben sırf alemin bildiği insan severliğimize güvendiğim için yani. Bizim gelirimiz, kendiniz de bilirsiniz hava cıva. Ben işte cuma günü tıka basa börek yedim, ondan sonra bir gün yemedim, bir gün bekledim, üçüncü gün gene bir şey yemedim. Derede su istediğim kadar bol, karnımda balıklar peyda oldu... İşte efendim, acaba lûtfu ihsanınıza güvenebilir miyim dedim; buralarda yakın bir yerde baldızım bekliyor, ama elinde para olmazsa onun gözüne görünme.

— Ne o, benim hesabıma Pyotr Stepanoviç sana vaatte mi bulundu?

— Vaat etmesine etmediler, ama lâf arasında belki de zatıalınızın işine yarayabileceğimi söylediler, yani şöyle pürüzlü bir iş olursa, ama işin ne olduğunu açıklamadılar, çünkü Pyotr Stepanoviç benim ne demeye kadar sabırlı olduğumu denemek istiyor ve bana hiçbir hususta emniyet etmiyorlar.

— Neden?

— Pyotr Stepanoviç, bir müneccimdir, bütün Tanrı seyyarelerini bilir, ama gene de tenkit edilecek tarafları vardır. Size gelince beyefendi, sizin huzurunuzda İsa'nın karşısında imiş gibiyim, çünkü hakkınızda çok şeyler duyduk. Pyotr Stepanoviç başka, siz

ise başkasınız. Ona birisi için alçak dendi mi, alçaktan başka bir şey değildir. Yahut aptal dendi mi aptaldan başka bir şey değildir. Bense, belki salı ve bir de çarşamba günleri aptalım, ama perşembe günü ondan akıllıyım. İşte şimdi de benim hüviyet cüzdanına fazla ihtiyacım olduğunu biliyor, çünkü Rusya'da vesikan olmadan yaşayamazsın, işte o da sanıyor ki benim ruhumu kabzedecek. Şunu da zatınıza arz edeyim ki beyim, Pyotr Stepanoviç için dünya toz pembe, çünkü kendi tasavvur ettiği gibi yaşar. Bundan başka pinti mi pinti. Sanıyorlar ki onlar olmadan ben sizi rahatsız edemem, bense sizin karşınıza açık kalple çıktım, işte dört gecedir bu köprünün üstünde yolunuzu bekliyorum, yani onların kılavuzluğu olmadan da yolumu bulurum. Dedim ki, oldu olacak, çarığa secde etmektense, çizmeye secde ederim.

— Peki, geceleyin köprüden geçeceğimi kim söyledi?

— Bu da artık tesadüf, daha ziyade yüzbaşı Lebyadkin'in ahmaklığı yüzünden, çünkü onların ağzında bakla ıslanmaz... İşte, üç gece can sıkıntısı çektiğim için zatınızdan aşağı yukarı üç ruble icap etmektedir. Islanan elbisemize gelince, ne yapalım onun lâfını etmiyoruz.

— Benim yolum sola, senin ki sağa, köprüyü geçtik. Bana bak Feodor, sözlerimin her zaman anlaşılmasını isterim: sana bir kapik bile vermem, bundan sonra da ne köprüde ne de başka yerde gözüme görünüyüm deme, sana ihtiyacım yok, olmayacak ta, ama sözlerimi dinlemeyecek olursan kollarını bağlar karakola teslim ederim. Yallah.

— Hey gidi, beraberce hiç değilse yürümek daha hoş oluyordu.

— Yürü!

— Ama buranın yollarını bilir misiniz? Şimdi öyle sokak araları başlayacak ki... Size kılavuzluk edebilirdim. Bu şehir öyle bir halde ki sanırsınız, şeytan evleri sepetiyle götürüyormuş ta silkeleyivermiş.

Nikolay Vsevolodoviç, şiddetle başını çevirdi:

— Başlarım ha!

— Belki de vazgeçersiniz, beyefendi. Bir öksüzü kim olsa incitebilir?

— Hayır, bakıyorum da sen kendinden pek emin görünüyorsun!

— Ben, beyefendi, kendimden pek öyle emin değilim, ama size güveniyorum.

— Bana, hiç lüzumun olmadığını söylemiştim.

— Öyle ama siz bana işte lâzımsınız, asıl mesele bu! Eh oldu olacak dönüşünüzü bekleyeyim bari!

— Şerefim üzerine söz veriyorum: rastlayacak olursam, bağlarım.

— Öyleyse kuşağımı da hazırlayayım bari. Uğurlar olsun efendim, ne de olsa biz öksüzü şemsiyenizin altında barındırdınız. Geriledi. Nikolay Vsevolodoviç, gideceği yere kadar gitti. Gökten düşen bu adam kendisinin ona lâzım olduğuna tamamıyla inanıyordu, oldukça küstah bir tavırla bunu bildirmeye de acele etmişti. Kısacası onunla teklif ve tekellüfe lüzum görmüyorlardı. Ama serseri belki de büsbütün yalan söylemiyor gerçekten kendi adına bir hizmet teklifinde bulunuyor, bunu da Pyotr Stepanoviç'ten gizli yapıyordu; bu ise her şeyden ziyade merak edilecek bir şeydi.

Nikolay Vsevolodoviç'in yaklaştığı ev, ıssız bir sokakta parmaklıkların arasında duruyordu, oradan öteye hep bostanlar uzuyordu ve tam manasıyla şehrin dışındaydı. Bu, tek başına küçük bir evceğizdi, yapısı yeni ve sıvasızdı. Pencerelerden birinin kepenkleri mahsus açık bırakılmıştı, pencere önünde bir mum yanıyordu, bu her halde geç beklenen misafire yolu göstermek için oraya konmuştu. Eve otuz adım kala Nikolay Vsevolodoviç merdiven başında uzun boylu bir şekil gördü, bu, sabırsızlıktan yola bakmaya çıkan ev sahibi olmalıydı. Nitekim biraz sonra onun sabırsız ve cesaretsiz sesi duyuldu:

— Siz misiniz? Siz misiniz?

Nikolay Vsevolodoviç, ancak merdiven başına gelip şemsiyesini kapattıktan sonra:

— Benim, diye cevap verdi.

Yüzbaşı Lebyadkin (bu o idi) olduğu yerde ayak değiştirip telâşlanarak:

— Nihayet gelebildiniz! Şemsiyenizi lütfen; hava çok yağışlı; şemsiyenizi açıp köşeye bırakırım; buyurun efendim, buyurun.

İki mumla aydınlatılan odanın kapısı ardına kadar sofaya açılmıştı.

— Mutlaka geleceğinize söz vermemiş olsaydınız, geleceğinizden şüphe edecektim.

Nikolay Vsevolodoviç odaya girerken saate baktı, bire çeyrek vardı.

— Üstelik yağmur ve böyle meraklı bir uzun yol... Benim saatim yok, pencerelerdense bostanlardan başka bir şey gözükmüyor, insan elinde olmadan olan bitenden habersiz kalıyor... Ama şikâyet sayılmasın, çünkü buna cesaret edemem, sırf bir haftadan beri içimi kemiren sabırsızlıktan, nihayet... bir karara varmak gerekiyor.

— Nasıl?

— Kaderimin ne olacağını öğrenmek, Nikolay Vsevolodoviç. Buyurun efendim.

Masanın önündeki divanda yer göstererek, eğildi.

Nikolay Vsevolodoviç etrafına bakındı; oda küçücüktü; eşyalar da en lüzumlu olan cinstendi. Sandalyelerle divan tahtadandı ve yepyenydi, ne döşeme ile kapalıydı, ne de minderleri vardı, kavak ağacından iki masa, bunlardan biri divanın önündeydi, öteki, köşede duruyordu. Üzerinde bir şeyler vardı ve tertemiz bir peçete ile örtülmüştü. Zaten bütün odanın temiz tutulduğu anlaşılıyordu. Yüzbaşı Lebyadkin, aşağı yukarı sekiz günden beri ağzına içki koymamıştı: yüzü sarkmış ve sararmış gibiydi, bakışları telâş, merak ve galiba tereddüt içindeydi: sesine nasıl bir ahenk vermesi gerektiğini galiba kendisi de henüz kestiremiyordu.

— İşte, diyerek etrafını işaret etti, keşiş gibi yaşıyorum. Ayık kafa, yalnızlık ve fakirlik, eski şövalyelerin yemini gibi bir şey.

— Eski şövalyelerin böyle yemin verdiklerini sanıyor musunuz?

— Belki de şaşırımdım. Ne yazık ki; kültürlü olmama imkân yok! Her şeyi mahvettim! İnanır mısınız, Nikolay Vsevolodoviç, burada ilk defa kötü huylanrımı bıraktım, bir kadeh, bir damla içki içmiyorum! Oturacak bir köşeciğim var, altı günden beri de vicdanım müsterih. Hatta duvarlar bile, tabiatı hatırlatmak için katran kokuyor. Ama kimdim, ne idim?

Gece, evsiz barksız dolaşırdım,

Gündüz, dilim bir karış koşardım.

bu şairin dahiyane bir deyişi! Ama... siz öyle bir ıslanmışsınız ki... Çay içmez misiniz?

— Rahatsız olmayın.

— Semaver saat sekizden beri kaynıyordu, ama... dünyada her şeyde olduğu gibi güneşte bir gün sönecekmiş diyorlar... Ama isterseniz, semaveri yakarım, Agafya uyumuyor.

— Söyleyin, Marya Timofeyevna...

Lebyadkin liemen atılarak:

— Burada, burada, dedi ve kapısı kapalı öteki odayı işaretle. Bakmak ister misiniz?

— Uyuyor mu?

— Ah, hayır, mümkün mü? Aksine daha akşamdan beri bekliyor, demin öğrenir öğrenmez de hemen tuvalet yaptı, diyerek ağzını gülümseme ile çarpıtacak oldu, ama o anda toparlandı.

Nikolay Vsevolodoviç, kaşlarını çatarak:

— Umumiyetle kendisi nasıl? diye sordu.

— Umumiyetle mi? Kendiniz de biliyorsunuz (acıma içinde omuzlarını silkti) şimdi ise... şimdi oturmuş iskambil falı açıyor...

— Peki, o sonra; önce sizinle işimizi bitirelim.

Nikolay Vsevolodoviç, bir sandalyeye oturdu.

Yüzbaşı, artık divana oturmaya cesaret edemedi, hemen kendine bir başka sandalye çekti ve dinlemek üzere başını eğdi.

Nikolay Vsevolodoviç, birdenbire dikkatini çeken masayı işaretle:

— Köşede masa örtüsünün altında ne var? diye sordu.

Lebyadkin de o yana dönerek:

— Bu mu? dedi. Bu sizin lûtuflarınızdan, yani yeni eve taşınmamızın şerefine, uzun yolu ve yorgunluğunuzu da hesaba katarak diye sözünü gülümseyerek bitirdi.

— Hım! yine otursanız.

— Teşekkür ederim ve hürüm! (Oturdu). Ah. Nikolay Vsevolodoviç, bu kalpte o kadar çok şey birikti ki, sizi bekleye bekleye gözlerim yollarda kaldı! İşte şimdi benim ve... öteki bahtsızın kaderini tayin edin, ondan sonra... ondan sonra eskiden, dört yıl önce olduğu gibi, size kalbimi açarım. O zaman dinlemek lûtfunda bulunuyor, beyitlerimi okuyordunuz ya... O zaman, beni *Schakspear*'deki Falstafınız olarak çağırmanızdan ne çıkar, hayatımda öyle önemli bir yeriniz vardı ki!.. Bense şimdi büyük bir korku içindeyim. Yalnız sizden tavsiye ve aydınlık bekliyorum. Pyotr Stepanoviç bana karşı pek kötü davranıyor!

Nikolay Vsevolodoviç merakla dinliyor ve dikkatle onu süzüyordu. Yüzbaşı Lebyadkin, içkiyi bırakmakla beraber pek te iyi bir durumda değildi. Onun gibi yıllanmış ayyaşlarda en sonunda biçimsiz, bozuk, sakatlanmış, delimsi bir hal meydana gelir. İcabında kurnazlık ve madrabazlıkta başkalarından hemen hemen aşağı kalmamakla beraber...

Nikolay Vsevolodoviç, biraz okşayıcı bir sesle:

— Görüyorum ki siz yüzbaşı, bu dört yıldan fazla zaman içinde hiç değişmemişsiniz, dedi. İnsan hayatının ikinci yarısının, umumiyetle birinci kısmında edinilen alışkanlıklardan ibaret olduğu sözü doğru imiş.

Yüzbaşı:

— Yüksek sözler! Siz, hayat denen şeyin sırrını çözüyorsunuz, diye bağırdı, sözlerinde hem yapmacık vardı, hem de hayranlık, çünkü güzel deyimlere bayılırdı. Bütün sözlerinizden en çok hatırımda kalan Petersburg'ta söylediğiniz: “Akliselimin karşısında bile karşı durabilmek için insanın büyük bir adam olması gerekir” İşte efendim!

— Eh, budala da olabilir.

— Öyle, varsın budala olsun diyelim, ama siz bütün ömrünüzce espri saçtınız, ya onlar? Liputin yahut Pyotr Stepanoviç'in böyle bir şey söylemesine imkân var mı!. Ah, Pyotr Stepanoviç bana karşı öyle merhametsiz davrandı ki!...

— Ama ya siz yüzbaşı, siz kendiniz nasıl hareket etmişsiniz?

— Sarhoşluk hali, üstelik bir sürü düşmanım var! Ama şimdi her şey geçti ben de yılan gibi değiştim. Nikolay Vsevolodoviç, biliyor musunuz vasiyetnamemi yazıyorum, yani yazdım bile?

— Merak edilecek bir şey. Peki, kime, neyinizi bırakıyorsunuz?

— Vatanıma, insanlığa ve talebelere. Nikolay Vsevolodoviç, gazetelerde bir Amerikalının hayatını okumuştum. O, muazzam servetini, fabrikalarla müspet bilimlere, iskeletini talebelere ve oradaki akademiye, derisini de, gece gündüz Amerikan milli marşını çalsınlar diye trampet yapmak üzere bırakmış. Ne yazık ki Birleşik Amerika'daki fikir seyrine kıyasla biz birer cüceyiz. Rusya, aklın değil, tabiatın bir cilvesidir. İşte ben derimi, ilk hizmete başladığım Akmolinski piyade alayına ve onunla alayın önünde gece gündüz Rus milli marşını çalmaları için vasiyet etmiş olsam, bunu bir liberalizm sayar ve derimi yasak ederlerdi... bu sebeple sadece talebelerle yetindim, iskeletimi akademiye vasiyet edeceğim, ama alınına: “pişmanlık getirmiş bir zındık” diye bir etiket yapıştırılmasını da şart koşacağım. İşte o kadar!

Yüzbaşı, ateşli ateşli konuşuyor ve tabiatıyla Amerikalının vasiyetnamesinin güzelliğine inanıyordu, ama aynı zamanda madrabazın biriydi, daha önce yanında bir palyaço rolü oynadığı Nikolay Vsevolodoviç'i de güldürmek istiyordu. Ama beriki

gülümsemedi bile, aksine, bir çeşit şüphe ile sordu:

— Demek ki siz, henüz hayattayken vasiyetinizi yayımlamayı ve karşılığında bir mükâfat almayı da düşünüyorsunuz?

Lebyadkin, usulca onun yüzüne bakarak:

— Öyle olsa ne lâzım gelir, Nikolay Vsevolodoviç, ne lâzım gelir? Kaderim nasıl bir kader! Hatta şiir yazmayı bile bıraktım, oysaki bir zamanlar siz bile şiirlerimle neşeleniyordunuz, Nikolaly Vsevolodoviç, hatırlıyor musunuz, şişeleri devirirken? Ama artık kalemimi bıraktım. Sadece bir şiir yazdım, Gogol'ün *Son hikâyesi* gibi, hatırlarsınız o, bunun kalbinden çıkan nağme olduğunu bütün Rusya'ya ilân etmişti. İşte ben de öyle, söylediğim kadar söyledim, artık paydos.

— Nasıl bir şiir?

— Şayet ayağını kırmış olsaydı!..”

— Ne-e?

Yüzbaşının beklediği de buydu. O, kendi şiirlerine hürmet eder ve çok kıymet, verirdi. Ama ikiyüzlü olduğu için Nikolaly Vsevolodoviç'in daima şiirlerinden neşelenmesi, bazen ellerini böğrüne dayayarak katıla katıla gülmesi de hoşuna gidiyordu. Bu suretle iki gayeye ulaşmış oluyordu, hem şairlik onuru okşanıyor, hem de gerektiği gibi işini görmüş oluyordu; ama şimdi üçüncü ve oldukça nazik bir hedef vardı: yüzbaşı şiirini ileri sürerken kendisini bir noktada haklı çıkarmak istiyordu, her nedense o, bu noktadan çekiniyor ve kendisini haklı çıkarmaya çalışıyordu.

“Şayet o, ayağını kırmış olsaydı” yani atla gezerken demek istiyorum. Hayal, Nikolay Vsevolodoviç, hayal sayıklama, ama bir şairin sayıklaması: bir gün atla giden bir bayanla karşılaşınca hayretler içinde kaldım ve kendi kendime maddî bir soru sordum: “o zaman ne olurdu” yani eğer... Mesele apaçık: bütün talipler yüz geri, bütün yavuklular kaçardı, avucunu yala, yalnız şair göğsünde ezilen kalbiyle sadık kalırdı. Nikolay Vsevolodoviç, hatta bir bit bile âşık olabilir, ona bunu kanun bile yasak edemez. Velâkin, hanımefendi, hem mektuba, hem de şiirlere gücenmiş. Hatta söylediklerine göre, siz bile kızmışsınız, doğru mu? Çok yazık, inanmak istemedim. Peki, hayalimle kime fenalığım dokunabilir? Hem de, şerefim üzerine yemin ederim ki buna Liputin sebep oldu: “gönder de gönder, her insan yazışma hakkına sahiptir” ben de tuttum gönderdim.

— Galiba ona evlenme teklif etmişsiniz?

— Düşmanlar, düşmanlar ve düşmanlar!

Nikolay Vsevolodoviç, sert sert onun sözünü keserek:

— Şiirinizi okuyun bakalım, dedi,

— Sayıklama, sayıklama başka bir şey değil.

Bununla beraber, ayağa kalktı, elini ileri uzattı ve okumaya başladı:

Güzeller güzeli uzvunu kırdı,

Ve iki misli cazibeli oldu,

Daha önce tutkun olan âşık,

Ona daha çok tutuldu.

Nikolay Vsevolodoviç, elini silkerek:

— Haydi, yeter, dedi.

Lebyadkin, sanki şiirin lâfını bile etmemiş gibi çabucak konuyu değiştirdi:

— Piter'e [Piter - Petersburg'un küçültülmüş adı.] gitmeyi koruyorum, dedi, yeniden doğmayı düşünüyorum... Velinimetim! Gitmem için para vereceğinizi ümit edebilir miyim? Bir haftadan beri sizi güneşi bekler gibi bekledim.

— E,yok, affedersiniz, elimde hemen hemen param kalmadı, hem ne diye size para verecek mişim?

Nikolay Vsevolodoviç, birdenbire öfkelenir gibi oldu, Kuru bir sesle ve kısaca yüzbaşının bütün suçlarını bir bir saydı: sarhoşluk, yalan, Marya Timofeyevna'ya ayrılan paraların harcanması, onun manastırdan çıkarılıp alınması, sırrın açıklanacağına dair saygısızca mektuplar, Darya Pavlovna'ya edilen hakaret v.s. v.s.

Yüzbaşı ayakta sallanıyor, elleriyle hareketler yapıyor, itiraz etmeye hazırlanıyordu, ama Nikolay Vsevolodoviç, her defa onu amirane bir hareketle susturuyordu.

Nihayet:

— Müsaade edin, diye işaret etti, siz bir “aile şerefsizliği” diye tutturmuşsunuz. Kız kardeşinizin Stavroginle nikâhlı olmasında sizin için ne gibi bir şerefsizlik var?

— Ama nikâh gizli, Nikolay Vsevolodoviç, gizli bir nikâh, uğursuz bir sır. Para aldığım zaman bana soruyorlardı: bu para niçin gönderiliyor? Ben eli kolu bağlı kalıyor, kız

kardeşime, aile şerefime, dokunmayın diye cevap veremiyordum.

Yüzbaşı sesini yükseltti: o bu konuyu seviyor ve ona dört elle sarılıyordu. Ne yazık ki başından aşağı soğuk su dökeceklerinin farkında bile değildi. Nikolay Vsevolodoviç, sanki ev işlerine ait en basit şeyleri görüyormuş gibi sakin bir sesle: bu günlerde, belki de yarın veya öbür gün, evliliğini her yerde “poliste olduğu gibi cemiyette de” ilân etmek istediğini, böyle olunca da aile şerefi meselesinin, kapanacağını bununla beraber para da vermeyeceğini söyledi. Yüzbaşı gözlerini fal taşı gibi açtı: meseleyi anlayamamıştı bile, anlatmak gerekti.

— Ama o... deli?

— Gereken emirleri vereceğim.

— Ama ya sizin valideniz?

— Eh, işine gelirse.

— İyi ama karınızı eve sokacaksınız değil mi?

— Belki evet. Mamafih bir bakıma bu sizin işiniz değil ve sizi de hiç ilgilendirmez.

Yüzbaşı:

— Nasıl ilgilendirmez! diye bağırdı. Peki, ben ne olacağım?

— Siz tabii eve kabul edilmeyeceksiniz.

— İyi ama ben akraba sayılırım.

— Böyle akrabalardan kaçılır. O zaman size ne diye para vereceğim, kendiniz bir kere düşünün?

— Nikolay Vsevolodoviç, Nikolay Vsevolodoviç, buna imkân yok, belki de fikrinizi değiştirirsiniz, boynuma ilmiği takmak istemezsiniz herhalde... sosyete de bunu nasıl yorumlarlar, ne derler?

— Sosyeteniz bana vız gelir. O zaman, sarhoşluk anımda, canım isteyince kız kardeşinizle evlendim ya, şimdi de bunu resmen ilân ederim... madem ki hoşuma gidiyor?

Bunları ayrı bir sinirlilikle söylemişti, öyle ki Lebyadkin dehşet içinde inanmaya başladı.

— İyi ama, ben ne olacağım, asıl önemli olan benim!... Siz, belki de şaka ediyorsunuz, Nikolay Vsevolodoviç?

— Hayır, şaka etmiyorum.

— Nasıl isterseniz, Nikolay Vsevolodoviç, ama ben size inanmıyorum... ben o zaman istida ile müracaat ederim.

— Dehşetli budalasınız, yüzbaşı.

Yüzbaşı büsbütün şaşırarak:

— Varsın öyle olayım, ama yapacak başka ne kalıyor! dedi. Eskiden kız kardeşim çalışıyor biz de barınacak bir köşe buluyorduk, ya şimdi, siz beni yüzüstü bırakırsanız ne olacak?

— Talihinizi denemek için Petersburg'a gitmek istiyordunuz ya. Sırası gelmişken ötekilerin hepsini ele vermek suretiyle affa uğramak için Petersburg'a ihbarda bulunmak üzere gitmek istediğiniz doğru mu? Öyle duydum da!..

Yüzbaşı, gözlerini alabildiğine açtı, ağzı açık kalmıştı, cevap vermedi.

Stavrogin, birdenbire masaya eğilerek pek ciddi bir sesle:

— Bana bakın, yüzbaşı, diye sözüne devam etti, o ana kadar manalı konuşuyordu, öyle ki sonuna kadar bir palyaço rolünde kalmaya azmeden Lebyadkin, efendisi gerçekten kızıyor mu yoksa sadece alay mı ediyor diye birazcık ümide kapılmıştı, efendisi gerçekten de evliliğini ilân etmek gibi vahşice bir fikre sahip miydi yoksa bunu yalancıkıktan mı söylüyordu? Şimdiyse Nikolay Vsevolodoviç'in son derece ciddî konuşması o kadar ikna edici idi ki yüzbaşının sırtı ürperdi.

— Bana bakın, yüzbaşı, her hangi bir ihbarda bulundunuz mu yoksa henüz bulunmadınız mı? Sahiden bir şeyler yaptınız mı, yapmadınız mı? Aptallık ederek bir mektup filân yolladınız mı?

Yüzbaşı, sabit gözlerle bakarak:

— Hayır, öyle bir şey yapamadım ve... aklımdan bile geçmedi, dedi.

— Haydi oradan, aklınızdan geçirmediğiniz yalan. Petersburg'a bunun için gitmek istiyorsunuz. Mektup yazmanızsa da, burada birisine ağzınızdan bazı şeyler kaçırmadınız mı? Doğru söyleyin, ben bazı şeyler duydum.

Zavallı yüzbaşı:

— Sarhoşken Liputin'e hain. Ben ona kalbimi açtım, diye mırıldandı.

— Kalp malp ama insan aptal da olmamalı. Madem ki böyle bir düşünceniz vardı, içinizde saklasaydınız: bugün akıllı insanlar konuşmuyor, susuyorlar.

Yüzbaşı titreyerek:

— Nikolay Vsevolodoviç! dedi. Siz şahsen hiçbir şeye karışmış değilsiniz, ben sizi ele verecek değildim ki...

— Elbette, sağmal ineğinizi tabii ele veremezsiniz.

— Nikolay Vsevolodoviç, dinleyin, dinleyin! Çaresizlik içinde ve gözyaşı dökerek yüzbaşı, son dört yıllık hayatının hikâyesini anlatmaya başladı. Bu sarhoşluk ve sefahat yüzünden son dakikaya kadar meselenin önemini anlamadan, kendi işi olmayan şeye burnunu sokan bir aptalın saçma sapan bir hikâyesi idi. Henüz Petersburg'ta bulunduğu sıralarda, önceleri, sırf dostluk yüzünden, talebe olmadığı halde bir sadık talebe gibi kendisini bu işe kaptırmıştı. Hiçbir şeyden haberi olmadan hiçbir suçu olmadığı halde evlerin merdivenlerine, kapılara, gazete yerlerine zillerin deliklerine türlü kâğıtlar bıraktığını, şapkalara, ceplere soktuğunu tiyatrolarda dağıttığını anlattı. Daha sonra onlardan para da almaya başladığını söyledi “çünkü benim geçinecek neyim var ki, diyordu, iki vilâyetin kazalarında” her pisliği “sağa sola savurmak. Ah, Nikolay Vsevolodoviç, diye bağırdı, beni hepsinden ziyade isyan ettiren, bunların vatandaşlığa yakışmaması, daha da ziyade memleket kanunlarına aykırı şeyler olmasıydı! Birdenbire bakıyorsunuz: kazmalara küreklere sarılın ve unutmayın ki, sabahleyin yoksul kalkar, akşamleyin zengin olarak dönersiniz, gibi sözler yazılı - düşünün bir kere! Kendim sıtma nöbetleri geçirdiğim halde gene de sağa sola dağıtıyordum. Yahut bütün Rusya'ya hitaben yazılmış birkaç satırlık şunun gibi şeyler: “kiliseleri kapamaya acele edin, Tanrıyı yok edin, evlilik bağlarını koparın, veraset haklarını tanımayın, elinize bıçak alın” ve daha bilmem neler. İşte böyle beş satırlık beyanname ile az daha yakayı ele veriyordum, bir alayın subayları beni bir temiz ıslattılar, ama Allah razı olsun bıraktılar. Geçen yıl ise Fransa'da basılmış bir kaç yüz rublelik kalp parayı Karavayev'e yutturduğum zaman az daha yakalanıyordum, ama Allahtan ki o sırada Karavayev, sarhoşken havuza düşüp boğuldu, beni de bu suretle yakalayamadılar. Burada, Virginski'nin evinde sosyal zevcelerin propagandasını yaptım.

Haziran ayında da X... ilinde beyanname dağıttım gene de dağıttıracaktıymış... Pyotr Stepanoviç birdenbire bana itaat etmem gerektiğini hatırlattı; çoktan beri de tehdit ediyor. O pazar günü bana etmediğini bırakmadı! Nikolay Vsevolodoviç, ben bir köleyim, bir solucanım, ama Tanrı değilim. Derjavin'le [Meşhur Rus şairi.] aramdaki fark da bundan

ibaret. Ama benim geçim vasıtam, geçim vasıtam nedir?

Nikolay Vsevolodoviç bütün bunları merakla dinledikten sonra:

– Ben, bunların çoğunu bilmiyordum, dedi. Sizin başınıza birçok şeylerin gelmesi tabiidir...

Biraz düşündükten sonra:

– Beni dinleyin, isterseniz onlara, yani onlar kimlerse, deyin ki, Liputin yalan söylüyor, benim de bu işlerle ilgili olduğumu sanarak bu suretle benden daha fazla para çekmek amacıyla böyle hareket ettiğimizi söyleyin... Anlıyorsunuz değil mi?

– Nikolay Vsevolodoviç, dostum, ben böyle bir tehlikeye maruz muyum? Bunu sormak için zaten sizi bekliyordum.

Nikolay Vsevolodoviç gülümsedi.

– Size yol parası vermiş olsam bile, sizi, tabii, bırakmazlar... Ama haydi, Marya Timofeyevna'yı görmek zamanı geldi, diyerek sandalyeden kalktı,

– Nikolay Vsevolodoviç, peki Marya Timofeyevna ne olacak?

– Söylediğim, gibi olacak.

– Bu da mı gerçek?

– Siz hâlâ inanmıyor musunuz?

– Beni bir pabuç eskisi gibi fırlatıp atacak mısınız?

Nikolay Vsevolodoviç:

– Bakalım, diyerek güldü. Haydi, bırakın geçeyim.

– Dışarıda kapı önünde bekleyeyim müsaadenizle... yani istemeyerek bir şeyler dinlememek için... çünkü odalar çok küçükte...

– Buna diyecek söz yok, kapı önünde bekleyin. Şemsiyeyi alın.

– Sizin şemsiyenizi mi?.. Ben buna lâıyk mıyım? diyerek yüzbaşı tevazu içinde gülümsedi.

– Herkes şemsiyeye lâıyktır.

– İnsan haklarının en azını hemen tayin edersiniz... Ama artık bir makine gibi mırıldanıyordu; haberler onu altüst etmiş, son iradesini de allak bullak etmişti. Mamafih,

kapı önüne çıkıp şemsiyeyi açınca, onun havai ve kurnaz kafasında, her zaman olduğu gibi, teskin edici bir fikir yer almaya başladı, kanaatine onu kandırıyor, kendisine yalan söylüyorlardı, şu halde kendisi için korkacak bir taraf yoktu, asıl ondan korkuyorlardı.

Kafasını şöyle bir düşünce tirmalıyordu: “Yalan söylediklerine, kurnazlık ettiklerine göre bunda ne gibi bir şey vardı? Evliliğin ilânı ona manasızlık gibi görünüyordu. Doğru, onun gibi bir tuhaflık meraklısı her şeyi yapabilir; İnsanlara kötülük etmek için yaşıyor. Ama pazar günkü olaydan sonra öylesine korkuyor ki? İşte ben ilân etmeyeyim diye kendisi ilân edeceğine beni inandırmaya gelmiş. Hey, gözünü aç Lebyadkin! Hem, mademki kendisi ilân etmek istiyormuş, ne diye gizli gizli geliyor? Korkuyorsa, demek ki şimdi, yani şu anda, şu birkaç gün içinde korkuyor... Hey, gözünü aç, Lebyadkin!...

“Pyotr Stepanoviç’le korkutuyor. Ah, korkunç, ah korkunç; hayır, işte burada korkunç! Liputin’le gevezelik et diye hangi şeytan dürttü beni. Bu şeytanların ne karıştırdıklarını iblis bilir, benimse hiçbir zaman aklım ermedi onların işine. Gene kımıldanmaya başladılar, tıpkı beş yıl önceki gibi... Sahi, ben kime ihbar edebilirim? “Aptallık ederek birisine yazmadınız mı?” Hım! Demek ki, aptallık ediyormuş gibi yazmak mümkünmüş? Sakın teşvik etmek istemesin?” ” Petersburg’a bunun için gidiyorsunuz”. Madrabaz, ben sadece rüya gördüm, o ise rüyamı tabir etti! Gitmeye teşvik ediyormuş gibi bir hali var. Bu işte iki ihtimal var, muhakkak, ya biri ya öteki: ya gene de kendisi korkuyor, çünkü bir şeyler karıştırdı yahut... yahut bir şeyden korkmuyor sadece onların hepsini ihbar etmeye beni teşvik ediyor! Ah, korkunç bir şey, Lebyadkin, gözünü dört aç ki iska geçme!...”

Öylesine düşüncelere daldı ki kapı arkasından dinlemeyi bile unuttu. Zaten dinlemek zordu; kapı kalın tahtadandı, içerdekilerse yavaş konuşuyorlardı; anlaşılır anlaşılmaz sesler geliyordu. Yüzbaşı, hatta tükürdü ve düşünce içinde ıslık çalmak üzere kapı önüne çıktı.

II

Marya Timofeyevna’nın odası, yüzbaşının oturduğu odadan iki kat büyüktü, aynı dülger yapısı eşya ile de döşenmişti; ama kanepenin önündeki masa, süslü, çiçekli bir masa örtüsü ile örtülmüştü; masada bir lamba yanıyordu; bir güzel taban halısı bütün yeri kaplıyordu; karyola uzun, bütün odayı ikiye ayıran yeşil bir perdenin arkasında kalıyordu, bunlardan başka da masa önünde büyük yumuşak bir kanepede duruyordu, ama Marya Timofeyevna oraya oturmamıştı. Köşede, eski evlerinde olduğu gibi, bir tasvir vardı, önünde kandil yanıyordu, masa üstünde ise ona her zaman lâzım olan eşyalar

duruyordu: bir deste oyun kâğıdı, bir küçük ayna, şarkı destanı, hatta francala... Bunlardan başka resimli iki kitap peyda olmuştu, kitaplardan biri, gençlere tavsiye olunan tanınmış bir seyahatnamenin kısaltılmış kısımlarını ihtiva ediyordu, öteki de kolay okunan, ahlâki ve daha ziyade şövalyelere dair hikâyeleri ihtiva eden, Noel günlerine ve enstitülere ayrılan kitaplardandı. Bir sürü resimle bir de albüm vardı. Marya Timofeyevna yüzbaşının söylediği gibi, tabii, misafir bekliyordu. Nikolay Vsevolodoviç içeri girdiği zaman o, devetüyü yastığa dayanarak kanepeye yarı uzanmış vaziyette uyuyordu. Misafir sessizce kapıyı kapadı ve yerinden kımıldamadan uyuyan kızı seyre daldı.

Yüzbaşı onun tuvalet yaptığını söylerken yalan söylemişti. Marya Timofeyevna'nın arkasında pazar günü Varvara Petrovna'nın evine geldiği zaman giydiği koyu renk entari vardı. Saçları gene ensesinde bir küçük topuz halinde toplanmıştı; uzun, sıska boynu açıktı. Varvara Petrovna'nın hediye ettiği şal itina ile katlanmış, kanepenin üzerinde duruyordu. Eskiden olduğu gibi gene düzgün ve allık sürmüştü. Nikolay Vsevolodoviç, bir dakika kadar bile durmamıştı ki Marya Timofeyevna, sanki üzerindeki bakışları hissetmiş gibi, birdenbire uyandı, gözlerini açtı ve çabucak doğruldu. Ama ziyaretçi, galiba tuhaf bir duyguya kapılmıştı: o, hâlâ kapının yanında eski yerinde duruyordu, sabit, dik bakışlarını sessizce dikmişti. Belki bu bakışları fazlaca sertti, belki onlarda bir tikslenme, hatta onun böyle korkmasından için için duyulan bir zevk gizliydi, bu, henüz uykudan uyanan Marya Timofeyevna'ya da öyle gelmiş olabilirdi; ama hemen hemen bir dakika süren bir bekleyişten sonra yüzünde birdenbire bir dehşet ifadesi belirdi: yüz hatları gerildi, titredi, sarararak ellerini kaldırdı ve tıpkı, ansızın korkutulan bir çocuk gibi, ağlamaya başladı; daha bir an geçseydi bağıracaktı. Ama ziyaretçi toparlandı; yüzü bir anda değişti, pek müşfik, tatlı bir gülümseme ile masaya yaklaştı.

Ona elini uzatarak:

— Özür dilerim, Marya Timofeyevna. Uyanır uyanmaz sizi korkuttum.

Tatlı sözler tesirini gösterdi, korkusu kayboldu, gerçi hâlâ ürkek ürkek bakıyor ve galiba bir şeyler hatırlamaya çalışıyordu. Hatta ürkmekle beraber elini bile uzattı. Nihayet dudakları, hafif bir gülümseme ile kımıldadı.

Ona tuhaf tuhaf bakarak:

— Merhaba, Prens, diye fısıldadı.

Nikolay Vsevolodoviç, elden geldiği kadar şefkatle ve tatlı tatlı gülümsemeye çalışarak:

– Galiba kötü bir rüya gördünüz? diye devam etti.

– Böyle bir rüya gördüğümü siz nereden biliyordunuz?

Birdenbire yine titredi ve sanki kendini korumak istiyormuş gibi, elini havaya kaldırdı, neredeyse yine ağlayacaktı.

Nikolay Vsevolodoviç onu kandırmaya çalışarak:

– Kendinize gelin, korkacak ne var, yoksa beni tanımadınız mı? dedi, ama uzun zaman kandırmaya muvaffak olamadı. Marya Timofeyevna, ıstırap verici bir şaşkınlık ve zavallı başındaki ağır düşünceler içinde sessiz sessiz ona bakıyor, hep bir şeyi hatırlamaya çalışıyordu. Bu sırada kâh gözlerini yere indiriyor, kâh hızlı bir bakışla onu baştan ayağa süzüyordu. Nihayet, sakinleşmiş değil de bir şeye karar vermiş gibi bir tavırla:

– Rica ederim, şöyle yanıma oturunuz, öyle ki sizi sonra iyice teşhis edeyim, dedi, sesi oldukça kararlı idi, galiba yeni bir gaye güdüyordu. Şimdiyse hiç üzülmeysin, ben size değil yere bakacağım. Siz de bana bakmayın, ta ki ben sizden bunu rica edinceye kadar... Otursanıza, derken sesinde bir sabırsızlık seziliyordu.

Galiba gittikçe artan yeni bir duygunun tesirine kapılmıştı.

Nikolay Vsevolodoviç, oturdu ve beklemeye başladı, sessizlik oldukça uzun sürdü.

Marya Timofeyevna, birdenbire ve hemen hemen tiksintiyle:

– Hım! Bütün bunlar tuhafıma gidiyor, diye mırıldandı. Beni, tabii, kötü rüyalar rahatsız ediyor; ancak siz neden bu halinizle rüyama girdiniz?

Nikolay Vsevolodoviç, Marya Timofeyevna'nın yasağına aldırmadan ona döndü ve sabırsızlıkla:

– E, rüyaları bırakalım, dedi, bu sırada, galiba gözlerinde deminki tiksinti duygusu belirmişti. Nikolay Vsevolodoviç, Marya Timofeyevna'nın birkaç defa kendisine bakmak isteğiyle kıvrandığını, ama kendini tuttuğunu ve ısrarla yere bakmaya devam ettiğini görüyordu.

Marya Timofeyevna, birdenbire sesini yükleterek:

– Beni dinleyin, prens, dedi, beni dinleyin, prens...

Nikolay Vsevolodoviç:

– Niye başınızı çeviriyorsunuz, niçin bana bakmıyorsunuz, bu komedyaya ne lüzum

var? diye bağırdı.

Ama kız, onun sözlerini hiç duymamış gibi, üçüncü defa:

– Beni dinleyin, prens, diye tekrarladı. O gün araba ile giderken bana evliliğimizin ilân edileceğini söylediğiniz zaman, gizliliğin sona ereceğini düşünerek korku içinde kaldım. Şimdiyse ne diyeceğimi bilemiyorum: durmadan düşündüm ve bu işe yaramadığımı açıkça anladım. Süslenmesine süslenirim, belki misafirleri de kabul edebilirim; uşaklar olduktan sonra bir fincan çay ikram etmek iş mi sanki!... Ama şöyle tarafsızca düşürecek olursak... O pazar günü sabahleyin ben o evde çok şeyleri inceledim. O güzel kız hep bana bakıyordu, siz içeri girince daha da çok baktı. O zaman içeri giren sizdiniz değil mi? Onun annesi ise gülünç sosyete kocakarısından başka bir şey değil. Benim Lebyadkin de kendini gösterdi hani; gülmemek için hep tavana baktım, o evin tavanı güzel işlenmiş. Onun annesi başrahibe olmalıydı; bana şalını hediye etti, ama ben gene de ondan korkuyorum. Anlaşılan o zaman beni umulmadık tarafımdan tasvir etmişlerdi: buna kızmam, ancak o zaman oturmuş düşünüyordum: ben onlara akraba olabilir miyim? Tabii, kontesten sadece ruh asaleti beklenir, çünkü ev işlerini görmek için birçok uşağı var, bir de yabancı gezgin misafirleri kabul etmek için sosyete cilveleri. Ama o pazar günü onlar bana gene de ümitsizlikle bakıyorlardı. Yalnız Daşa melek. Benim hesabıma bir şeyler söyleyerek onu müteessir etmelerinden korkuyordum.

Nikolay Vsevolodoviç:

– Hiç korkmayın ve üzülmeyin, diyerek ağzını çarpıttı.

– Mamafih, benim için biraz utanç duysa bile bunun bir önemi yok, çünkü burada daima utançtan önce acıma gelir, tabii bu da adamına göre değişir. O, onların değil daha ziyade benim onlara acımam gerektiğini elbette biliyordur.

– Siz, galiba onlara pek güvenmişsiniz, Marya Timofeyevna?

Marya Timofeyevna saf saf gülümseyerek:

– Kim, ben mi? Hayır. Hiçte değil, dedi. O zaman sizlere baktım: hepiniz kızmışsınız, birbirinizle kavga ediyorsunuz; şöyle toplanıp neşelenmesini bilmiyorsunuz. O ne zenginlik, ama neşe diye hiçbir şey yok, acınacak bir şey bu. Ama şimdi ben kendimden başka kimseye acımıyorum.

– Duyduğuma göre ben yokken ağabeyinizle yaşamak size zor gelmiş.

– Bunu kim söyledi size? Saçma, şimdi daha kötü; şimdi kötü rüyalar görüyorum,

buna da sebep sizin buraya gelmenizdir! Sorarım size, siz ne diye teşrif ettiniz yani?

— Gene manastıra gitmek istemez misiniz ha?

— Eh, işte manastıra gitmeyi teklif edeceklerini biliyordum zaten! Manastırınız görmediğim bir yer değil ki! Hem ne diye oraya gidecekmışim. Ne ile girerim oraya? Şimdi ben yapayalnızım. Benim için üçüncü bir hayata başlamak geç artık.

— Siz bir şeye pek kıızıyorsunuz. Yoksa artık sizi sevmediğimden mi korkuyorsunuz?

— Sizin için hiç üzülmiyorum ben. Asıl korktuğum birisini büsbütün sevmekten vazgeçmem ihtimali.

Bunları, söyledikten sonra küçümseme ile gülümsedi. Sonra kendi kendine konuşur gibi birdenbire ilâve etti:

— *Ona* karşı büyük bir suç işlemiş olmayalım, ancak suçumun ne olduğunu bilmiyorum, işte beni en çok üzen de bu. Her gün, her an, bütün bu beş yıl, gece gündüz, hep ona karşı bir suç işlemiş olmamdan korktum durdum. Dua ediyor, dua ediyor ve hep ona karşı işlediğim büyük suçumu düşünüyordum. Ama işte dediğim oldu.

— Olan ne canım?

Bu soruya cevap vermedi, hatta onu duymamış gibi, devam etti:

— Ancak bu işte onun parmağı olmasından da korkuyorum. Gene de o öyle insanlara eş olamaz. Kontes, beni arabasına almakla beraber, bir yudum suda boğmaya hazırды. Hepsi de söz birliği etmişler, yoksa o da mı onlarla birlik oldu? O da mı ihanet etti (çenesi, dudakları titredi). Beni dinleyin, yedi katedralde birden lânetlenen Grişka Otrepyev'in hikâyesini okudunuz mu siz?

Nikolay Vsevolodoviç, ses çıkarmadı.

Marya Timofeyevna birdenbire karar vermiş gibi:

— Ama şimdi size dönüp bakacağım, siz de bana dönün ve dikkatle yüzüme bakın. Son defa emin olmak istiyorum.

— Zaten size çoktan beri bakıyorum.

Marya Timofeyevna ona dikkatle bakarak:

— Hım, siz fazlaca şişmanlamışsınız, dedi.

Bir şeyler daha söylemek istiyordu, ama birdenbire deminki korku yeniden yüzünü

altüst etti ve gene elini önüne siper ederek geriledi.

Nikolay Vsevolodoviç, hemen hemen öfke ile:

— Ne oluyorsunuz, canım, diye bağırdı.

Ama korku sadece bir an devam etti; yüzü şüpheli, hoş gitmeyen, tuhaf bir gülümseme ile çarpıldı.

Birdenbire emin, ısrarlı bir sesle:

—Rica ederim, prens, ayağa kalkın ve içeri girin, dedi.

— İçeri girin ne demek? Nereye gireceğim?

— Bu beş yıl içinde hep onun nasıl içeri gireceğini gözlerimin önünde canlandırdım.

Hemen şimdi kalkıp öteki odaya gidin. Ben, hiçbir şeyden haberim yokmuş gibi, elime bir kitap alırım, siz de beş yıl süren bir geziden sonra birdenbire içeri girersiniz.

Nikolay Vsevolodoviç, içinden dişlerini gıcırdattı ve anlaşılmayan bir şeyler homurdandı. Elinin ayası ile masaya vurarak:

— Yeter, dedi. Sizden beni dinlemenizi rica ediyorum, Marya Timofeyevna. Lütfen, mümkünse bütün dikkatinizi toplayın. Nihayet büsbütün deli değilsiniz ya! diyerek sabırsızlandı. Yarın bizim nikâhlı olduğumuzu ilân edeceğim. Hiçbir zaman saraylarda yaşamayacağınızdan emin olabilirsiniz. Bütün ömrünüzü benimle beraber geçirmek ister misiniz? Ama buradan çok uzaklarda? İsviçre’de dağlarda, orada öyle bir yer var... Hiç üzülmeysin, sizi hiçbir zaman yalnız bırakmam, tımarhaneye de vermem. Kimseye muhtaç olmadan yaşayacak kadar param var. Bir hizmetçiniz olacak, kendiniz hiçbir iş yapmıyaeaksınız. Mümkün olan her şeye malik olacaksınız. Dua edecek, istediğiniz yere gideceksiniz, istediğiniz her şeyi yapabileceksiniz. Size dokunmayacağım. Ben de bütün ömrümce orada kalacağım. İsterseniz bütün ömrümce sizinle bir kelime konuşmam, isterseniz, Petersburg’ta köşelerde yaşarken yaptığınız gibi, bana hikâye anlatırsınız. İsterseniz size kitaplar okurum.. Ama bütün hayatımız orada geçecek, orası ise karanlık bir yerdir. İster misiniz? Karar veriyor musunuz? Sonra pişmanlık duyarak gözyaşı döküp bana lanet etmez misiniz?

Marya Timofeyevna büyük bir merakla dinledi, uzun müddet sesini çıkarmadı.

Nihayet alaylı bir tavırla ve tiksinti ile:

—Bütün bunlar olacak şey değil gibi geliyor bana. Böylece o dağ başında, belki kırk yıl yaşarım, diyerek güldü.

Nikolay Vsevolodoviç, fazlaca somurtarak:

— Ne çıkar, kırk yıl da yaşarız, dedi.

— Hım. İmkân yok, gidemem.

— Benimle de mi?

— Sizinle gitmem için siz kim oluyorsunuz? Onunla kırk yıl dağ başında oturacaktım. Bak sen ne ile kandırmaya çalışıyor. Bu zamanda ne de sabırlı insanlar türedi! Hayır, şahin baykuş olamaz. Benim prensim öyle değildi.

Nikolay Vsevolodoviç'in aklı başına gelir gibi oldu:

— Bana niçin prens diyorsunuz ve... beni kim sanıyorsunuz? diye çabuk çabuk sordu.

— Ne? Siz prens değil misiniz?

— Hiçbir zaman prens olmadım.

— Demek siz, öylece yüzüme karşı prens olmadığınızı söylüyorsunuz ha?

— Evet, hiçbir zaman prens olmadım.

Marya Timofeyevna, ellerini iki yana açarak:

— Yarabbi! Onun düşmanlarından her şeyi beklerdim, ama böyle bir saygısızlığı asla.

Öfke içinde - Nikolay Vsevolodoviç'in üzerine yürüyerek: O sağ mı? diye bağırdı, yoksa sen onu öldürdün mü? İtirat et!

Nikolay Vsevolodoviç, altüst olan bir yüzle yerinden fırlayarak:

— Sen beni kim sanıyorsun? diye bağırdı.

Ama onu artık korkutmaya imkân yoktu, o muzafferdi :

— Senin kim olduğunu, nereden çıktığını ne bileyim ben! Ama kalbim, kalbim, bütün bu beş yıl içinde bütün dalavereyi sezmişti! Bense oturmuş şaşıp duruyordum: bu kör baykuş ta nereden çıktı, diye düşünüyordum? Hayır, azizim, kötü bir artistsin, hatta Lebyadkin'den de kötü. Kontesin önünde yerlere kadar eğil ve ona de ki: senden daha ustaca birini göndersin. Söyle sana kaç para verdi. Kontesin mutfağında mı yaşıyorsun? Sizin bütün yalanlarınızı apaçık görüyor, hepinizi anlıyorum ben!

Nikolay Vsevolodoviç onu bileğinin üstünden yakaladı; kız onun yüzüne kahkahalarla gülüyordu.

— Evet, benzemesine pek benziyorsun ama belki onun akrabası - ne kurnaz insanlar! Ancak benimki hür bir şahindir, hem de prens, ama sen baykuşsun ve tefecinin birisin! Benimki isterse Tanrıya da secde eder, istemezse etmez, hâlbuki seni, Şatuşka (benim iyi kalpli, canım Şatuşkam) seni yanaklarına yanaklarına tokatlamış, bunu da benim Lebyadkin söyledi. O zaman içeri girince neden, kimden korktun öyle? Düştüğüm, senin de beni yakaladığın zaman, sanki kalbime bir sülük yapıştı: bu o değil, diye düşündüm, o değil! Benimki bir sosyete kızının önünde benim için utanç duymazdı! Ah, yarabbi! Bense tam beş yıl benim şahinim ötede, dağların ardında yaşıyor, göklerde uçuyor, güneşe bakıyor, diye düşünerek saadet duyuyordum... Söyle bakayım, düzme, ne kadar aldın? Büyük bir mükâfat karşılığında mı bu işe razı oldun? Bense sana metelik bile vermezdim. Ha - ha - ha! Ha - ha - ha!...

Nikolay Vsevolodoviç, hâlâ onun kolunu sıkı sıkı tutuyordu:

— Ah, budala! diye dişlerini gıcırdattı.

Kız, amirane bir eda ile yerinden fırlayarak:

— Yıkıl karşımdan, düzme! diye bağırdı. Ben, prensimin karısıyım, senin bıçağından da korkmuyorum'

— Bıçak mı?!

— Evet, bıçak! Senin cebinde bıçak var. Beni uyuyor sandın, bense gördüm: demin odaya girince bıçak çekiyordun!

Stavrogin:

— Ne söyledin, bahtsız, ne biçim rüyalar görüyorsun! diye sesi çıktığı kadar bağırarak onu var kuvvetiyle itti, öyle ki, Marya Timofeyevna omzu ve başı ile oldukça şiddetli bir şekilde kanepeye çarptı. Stavrogin koşarak dışarı fırladı; ama öteki hemen ayağa kalktı, topallayıp sekerek Nikolay Vsevolodoviç'in peşinden koştu ve korkudan ne yapacağını şaşırarak Lebyadkin'in kendisini yakalamaya çalışmasına rağmen Stavrogin'in arkasından var kuvvetiyle bağırarak ve kahkahalarla gülerken karanlıklara doğru bağırdı:

— Grişka Otrepyev, melun!

III

Stavrogin yolu seçmeden geniş adımlarla çamurlara ve su birikintilerine girip

çıkarken bir yandan da yenilmez bir öfke içinde “Bıçak, bıçak!” diye tekrarlıyordu. Doğrusu, bazen avazı çıktığı kadar bağırarak kudurmuşçasına kahkahalar atmak da istiyordu ama her nedense dişini sıkıyor, gülmesini kısıyordu. Ama tam köprüye, biraz önce Fedka ile karşılaştığı yere yaklaşınca aklı başına geldi; aynı Fedka gene onu orada bekliyordu ve bu defa onu görünce kasketini çıkardı, dişlerini gösterip sırtarak neşeli bir sesle bir şeyler anlatmaya başladı. Stavrogin tam içinden “Bıçak, bıçak” diye tekrarladığı sırada onu büsbütün unutmuş olduğunu hatırladı. Serseriye, yakasından yakaladığı gibi, içinde biriken bütün öfke ile köprünün üstüne fırlatıp attı. Öteki bir an karşı koymaya çabaladıysa da üzerine ansızın saldıran hasmının karşısında bir çöp kadar kuvvetsiz olduğunu anlar anlamaz karşı koymaktan vazgeçti, suspus oldu. Kurnaz serseri, Stavrogin’in kolları arkasında kıvrılmış yere yatırılmış bir vaziyette iken bile, galiba tehlikede olduğuna inanmayarak sakin sakin işin nereye varacağını bekliyordu.

Yanılmamıştı. Nikolay Vsevolodoviç, esirinin ellerini bağlamak üzere sol eliyle boyun atkısını çıkarmışken, birdenbire, kim bilir neden, bundan vazgeçti, serseriye serbest bırakıp kendinden öteye itti. Öteki bir anda ayağa fırladı, döndü ve birdenbire nereden çıktığı belli olmayan kısa, geniş bir kunduracı bıçağı elinde parladı.

Nikolay Vsevolodoviç, sabırsızlık ifade eden bir sesle:

— Bıçağı bırak, hemen şimdi bıçağı sakla, diye emretti. Bıçak, meydana çıktığı gibi, aniden kayboldu.

Nikolay Vsevolodoviç, gene sessizce ve başını çevirmeden yoluna devam etti; ama inatçı serseri gene de onun peşini bırakmadı, doğru, şimdi artık gevezelik etmiyor ve tam geriden geliyordu. Böylece ikisi de köprüyü geçip kıyıya çıktılar ve bu defa sola saparak ıssız, uzun, dar sokağa girdiler, burası deminki Bogoyavlenski sokağına nazaran şehrin merkezine daha kestirme giden bir yoldu.

Nikolay Vsevolodoviç birdenbire:

— Burada, kazalardan birinde bir kiliseyi soyduğun doğru mu? diye sordu.

Serseri, sanki aralarında bir şey geçmemiş gibi, saygılı ve ağırbaşlı bir tavırla, hatta ağırbaşlı değil de hemen hemen onurlu bir tavırla:

— Ben, daha doğrusu, önce dua etmek niyetiyle girmiştım oraya, dedi. Deminki “ahbapça” laubalilikten eser bile kalmamıştı. Sözüün kısası, onda işini bilen ciddî ve boş yere hakaret gören, buna rağmen böyle hakaretleri unutupveren bir adam hali vardı.

— Evet, Tanrı beni oraya sokunca, diye devam etti, hey, yarabbi, bu ne nimet, diye

düşündüm. Öksüzlüğümüz hasebiyle oldu bu iş, çünkü kader bize yardım etmezse olmaz. Ve Tanrı şahidim olsun, beyefendi, günahlarım yüzünden olacak Tanrı beni cezalandırdı: buhurdanlık, tas ve zangoç örtüsüne karşılık topu topu on iki ruble alabildim. Aziz Nikola'nın saf gümüşten çene çerçevesi bedava gitti denebilir. Söylediklerine göre saf gümüştenmiş.

— Bekçiyi bıçakladın mı?

— Yani biz, o bekçi ile beraber kiliseyi soymuştuk, ama sonra, sabaha karşı, dere kenarında tartışmaya başladık, yani çuvalı kim taşıyacak diye. Doğru, tamaha girdim, bir hava deliği açtım.

— Gene bıçakla, gene soy.

— Pyotr Stepanoviç de, sizinle söz birliği etmiş gibi aynı şeyi söylüyorlar, çünkü onlar yardım hususunda dehşetli pinti ve aynı zamanda kötü kalplidirler. Bundan başka, bizi topraktan yaratan Tanrıya zerrece inanları yok, diyorlar ki en basit hayvana varıncaya kadar her şeyi tabiat yarattı, üstelik kaderimize göre yardımlaşmadan yaşamaya imkân olmadığını da anlamıyorlar. Ona anlatmaya başlarsın, koyun kaval dinler gibi dinler, şaşıp kalırsın. İşte, ister inanın, ister inanmayın, şimdi kendisini ziyaret ettiğiniz yüzbaşı Lebyadkin, siz daha buraya şeref vermeden önce, Filippov'ların evinde oturdukları zaman, bazen kapı bütün gece açık kaldığı olurdu, kendisi sarhoş ölü gibi yatar, cebinden ise paralar yere dökülür. Kendi gözlerimle gördüm, çünkü bizim işimiz icabı yardımlaşmadan yaşamaya imkân yoktur.

— Kendi gözlerinle mi gördün, nasıl? Yoksa geceleyin evine mi girdin?

— Belki de girdim, ama bunu bilen yok.

— Peki, ne diye bıçaklamadın?

— Şöyle bir hesap edince kendimi tuttum, çünkü öğrendim ki daima elli ruble alabilirim, ne diye böyle bir teşebbüse girişeyim, çünkü biraz daha beklersen tam bin beş yüz ruble de alabilirim. Çünkü yüzbaşı Lebyadkin (kendi kulaklarımla işittim) sarhoşken size pek bel bağlıyorlardı, ve burada hiçbir meyhane yok ki onlar bunu böylece ifade etmiş olmasınlar. Öylece bunu bir çoklarından öğrenince ben de bütün ümidimi size bağladım, beyefendi. Ben, beyefendi, size babam gibi yahut özbeöz babam gibi güvendim, çünkü ne Pyotr Stepanoviç, ne de başka birisi bunu benden duymayacaklardır. Bana üç rublecik lütfedecek misiniz, etmeyecek misiniz, beyefendi? Beni kurtarmış olursunuz, efendim, çünkü gerçeği bilmem gerek, çünkü yardımsız yapamayız biz.

Nikolay Vsevolodoviç, kahkahalarla gülerek cebinden, içerisinde ufaklıklardan ibaret elli ruble kadar bir para bulunan cüzdanını çıkardı, desteden önce bir tane, sonra bir tane daha, bir daha, üçüncü, dördüncü banknotu çıkarıp ona fırlatmaya başladı. Fedka, banknotların bazısını havada yakalıyor, sağa sola atılıyordu, paralar çamura düşüyordu, Fedka yakalıyor ve “Ah, ah,” diye bağıyordu. Nikolay Vsevolodoviç, nihayet bütün desteyi ona fırlattı, kahkahalarla gülmeye devam ederek sokağa daldı. Serseri, dizleriyle çamurların içinde emekleyerek rüzgârın alıp götürdüğü ve su birikintilerine düşmüş paraları aramaya devam ediyordu, daha tam bir saat karanlıkta onun kesik kesik “ah, ah!” diye bağırdığını işitmek mümkündü.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Düello

I

Ertesi günü öğleyin saat ikide, kararlaştırılan, düello yapıldı. İşin böyle çabuk halledilmesinde Artemiy Pavloviç Gaganov'un her ne bahasına olursa olsun düello etmek isteği sebep olmuştu. Hasmının tavrını anlayamadığı için kuduruyordu. Tam bir aydan beri ona hakaret ettiği halde bir türlü ceza görmüyor, onu öfkelendiremiyordu. Nikolay Vsevolodoviç'in onu düelloya çağırması gerekiyordu, çünkü düelloya çağırarak için doğrudan doğruya elinde bir sebep yoktu. Dört yıl önce Stavrogin'in soyuna ettiği hakareti, ona karşı duyduğu nefret yüzünden itiraf etmekten utanıyordu. Zaten kendisi de, Nikolay Vsevolodoviç'in iki defa safiyane özür dilemesi yüzünden bir vesile ile onu düelloya çağırmanın imkânsızlığını kabul ediyordu. İçinden ötekinin bir utanmaz, bir korkak olduğuna karar vermişti; Şatov'dan tokat yemesine bir türlü akıl erdiremiyordu; bu suretle, nihayet ona, Nikolay Vsevolodoviç'in kendisini düelloya çağırmasını sağlayan o kaba ifadeli mektubu göndermeye karar verdi. Bir gün önce o mektubu gönderip sıtmalar içinde düelloya çağrılmayı beklerken, hastalık derecesine varan bir ruh hali içinde şansları hesap ederken, ne olur ne olmaz diye daha akşamdan, ahbabı ve okul arkadaşı, aynı zamanda pek saydığı Mavrikiy Nikolayeviç'i de şahit olarak çağırmıştı. Böylece Kirillov, ertesi gün, saat dokuzda aldığı talimatla oraya geldiği zaman zemini hazır buldu. Bütün özür dilemeler ve Nikolay Vsevolodoviç tarafından ileri sürülen akla gelmeyecek tavizler hemen o anda ve tam bir kesinlik ve sinirlilikle reddedildi. Ancak bir gün önce bu işten haberi olan Mavrikiy Nikolayeviç, akla sığmayan bu özür dilemeler karşısında hayretinden ağzını açmış ve hemen oracıkta barışma teklifinde bulunmak istemişti, ama onun aklından geçenleri tahmin eden Artemiy Pavloviç'in oturduğu sandalyede hırsından sarsıldığını görünce sustu ve bir şey söylemedi. Arkadaşına söz vermiş olmasaydı, hemen çıkıp gidecekti; sırf iş son kerteye geldiği zaman her hangi bir yardımda bulunmak niyetiyle oradan ayrılmadı. Kirillov daveti bildirdi; Stavrogin'in ileri sürdüğü bütün karşılaşma şartları hiçbir itiraza uğramadan kabul edildi. Ama sadece bir ilâve yapıldı ki bu oldukça zalimce bir şeydi, yani: ilk atışta bir sonuç elde edilemezse ikinci defa karşılaşılacak, bu defa bir netice alınamazsa üçüncü defa karşılaşılacaktı. Kirillov kaşlarını çattı, üçüncü karşılaşma hususunda pazarlığa girişecek oldu,

uyuşamayınca buna razı oldu, üçüncü defa karşılaşmak neyse, ama dördüncü defa karşılaşmaya müsaade edilmeyecekti. Karşı taraf bunu kabul etti. Böylece öğleyin saat ikide hasımlar, Brikov'da, yani Skvoreşniki ile Şpigulin fabrikasına yakın küçük korulukta karşılaştılar. Akşamki yağmur büsbütün dinmişti, ama her yan ıslaktı, hava rutubetli idi ve rüzgâr vardı. Bulanık, parçalanmış bulutlar soğuk gökyüzünde alçaktan uçuşuyordu; ağaçlar ta köklerine kadar ağır ağır sallanıyor ve gıcırdayordu; pek hüzünlü bir gündü.

Gaganov ile Mavrikiy Nikolayeviç, çift at koşulu ve Artemiy Pavloviç'in idare ettiği şık bir araba ile geldiler, yanlarında bir de hizmetkâr vardı. Hemen aynı zamanda Nikolay Vsevolodoviç ile Kirillov da geldi, ama araba ile değil de atlara binerek gelmişlerdi, yanlarında bir de seyis vardı. O güne kadar hiçbir zaman ata binmeyen Kirillov, semer üzerinde cesaretle oturuyor, sağ elinde de hizmetkâra emniyet edemediği içerisinde tabancalar bulunan ağır kutuyu tutuyordu, acemiliği yüzünden sol eliyle durmadan dizginleri çekiyordu, bunun için at başını sarsıyor, şahlanmak istiyordu, ama bu hal süvarisini hiç mi hiç korkutmuyordu. Alıngan bir adam olan ve çabucak derinden hakaret duyan Gaganov, hasım tarafın atlarla gelmesini yeni bir hakaret saymakta gecikmedi, yani hasım taraf, yaralıyı araba ile götürmeyi düşünmediğine göre, başarından pek emin olmalıydı. Artemiy Pavloviç, sapsarı bir yüzle arabadan indi, bu sırada ellerinin titrediğini hissetti, bu hususu Mavrikiy Nikolayeviç'e de bildirdi. Nikolay Vsevolodoviç'in selâmını almadı ve başını çevirdi. Şahitler kura atıldılar, Kirillov'un tabancalarıyla dövüşülmesi kararlaştırıldı. Düello yerini ölçtüler, hasımları karşı karşıya diktiler, arabayı ve atlarla uşakları otuz adım kadar geri gönderdiler. Silâhlar doldurulmuş, hasımlara verilmişti.

Ne yazık ki hikâyemizi hızlandırmak, tasvire kaçmamak zorundayız; ama tasvire hiç yer vermeden geçmekte olmayacak, Mavrikiy Nikolayeviç, hem hüzünlü, hem de telaşlı idi. Ama Kirillov, tam manasıyla sakin ve kayıtsızdı, üzerine aldığı vazifeyi iyi biliyordu hiç telaş etmiyor, bu işin yakın ve uğursuz sonucuyla hiç meraklanmıyordu, Nikolay Vsevolodoviç, her zamankinden daha somurtkandı, oldukça hafif giyinmişti, başında beyaz bere vardı. Yorgun görünüyordu, arada bir surat asıyor, neşesizliğini gizlemeye de hiç lüzum görmüyordu. Ama Artemiy Pavloviç şu anda herkesten farklı idi, öyle ki onun hakkında ayrıca birkaç söz söylemeden geçmeye imkân yok.

II

Onun dış görünüşünden şimdiye kadar bahsetmek fırsatını bulamadık. Bu, uzun boylu, beyaz tenli, basit halkın dediği gibi semiz, hatta hemen hemen şişman, seyrek sarı

saçlı bir adamdı. Otuz üç yaşlarındaydı ve hatta yüz çizgileri güzel denebilirdi. Albaylıktan emekliye ayrılmıştı, general oluncaya kadar hizmet etmiş olsaydı, general rütbesiyle daha da gösterişli bir insan olabilirdi ve pek mümkündür ki iyi bir savaşçı general olurdu. Onun karakteristik tarafını daha iyi belirtmek için emekliye ayrılmasına sebep dört yıl önce Nikolay Stavrogin tarafından kulüpte babasına edilen hakaretti. Soyuna sürülen bu leke düşüncesi ona uzun zaman rahat ve huzur vermemişti. Daha fazla hizmet etmenin bir şerefsizlik olduğuna vicdanen kani idi ve içinden, varlığıyla orduyu ve arkadaşlarını lekelediğine inanmıştı, oysaki arkadaşlarından hiçbirinin bu olaydan haberi bile yoktu. Gerçi o, bu hakareten çok daha önce de vazifesinden ayrılmak istemişti, bu da tamamıyla bir başka sebep yüzündendi, ama o zaman henüz kararsızlık içindeydi. Yazmak her ne kadar tuhafsa da ilk defa emekliye ayrılmak isteği yahut daha doğrusu onu buna zorlayan sebep köylülerin azat edilmesine dair 19 Şubat beyannamesi olmuştu. İlimizin en zengin derebeylerinden olan Artemiy Pavloviç, beyannameden sonra dahi pek fazla bir şey kaybetmediği ve üstelik tedbirin insanî bir hareket olduğuna ve yapılan ıslahatın iktisadi faydalar sağlayabileceğine inanacak bir durumda olduğu halde, manifestonun ilân edilmesiyle kendisini birdenbire şahsen incinmiş saydı. Bu şuursuzca bir duygu olmakla beraber, şuursuzluğu nispetinde kuvvetli bir duygu idi. Ama babası ölünceye kadar kesin bir karara varmaya cesaret edememişti; Petersburg'ta büyük bir gayretle bağlar bulduğu tanınmış kimselerin arasında düşüncelerinin “asilliği” ile tanınmıştı. Bu, kendi içine kapanmış, duygularını gizleyen bir insandı. Bir özelliği daha vardı; o, tuhaf olmakla beraber henüz Rusya'da mevcut bulunan soyların asaleti ve eskiliğine pek değer veren ve bununla ilgilenen insanlardandı. Bununla beraber Rus tarihini hiç sevmez ve bütün Rus geleneğini kısmen bir domuzluk sayardı. Henüz çocukken girerek tahsilini bitirmek şerefine erdiği asillerle zenginlere mahsus askeri okuldayken onun benliğinde bazı şairane görüşler kök salmıştı: şatoları seviyor, ortaçağ hayatına bayılıyordu, bu hayatın bütün dramatik tarafı, şövalyelik hoşuna gidiyordu; Moskova çarlığı zamanında çarın Rus boyarına dayak attırmaya hakkı olduğunu okuyarak daha o zaman utancından ağlıyor ve kıyaslamalar yaparak kızarıyordu. Bu, sıkı, çok sert, vazife sever adam, ruhen hayalci idi. Toplantılarda konuşabilecek kabiliyette, güzel konuşmasını bilen bir insan olduğunu da söylüyorlardı, ama buna rağmen otuz üç yıl hiç konuşmamıştı. Hatta Petersburg'ta, son zamanlarda arasına katıldığı yüksek sosyete de bile kibirli bir hali vardı. Yabancı ülkelerden dönen Nikolay Vsevolodoviç'le karşılaştığı zaman az daha aklını oynatacaktı. Şu anda düello yerinin önünde dururken büyük bir huzursuzluk içindeydi. Hâlâ bu işin herhangi bir sebeple geri kalabileceğini düşünüyor, en küçük bir gecikme onu titretiyordu. Kirillov, dövüşmek için işaret verecek yerde, birdenbire kendisi de söylediği

gibi, usulen:

— Ben sadece usul yerini bulsun diye; tabancalar elinizde ve kumanda vermek zamanı gelmişken, son defa olmak üzere teklif ediyorum, barışmak istemez misiniz? Bu, şahidin vazifelerinden biridir de...

Sanki mahsus, o zamana kadar hiç sesini çıkarmayan, ama dünden beri gösterdiği müsamaha ve görmemezlik yüzünden azap duyan Mavrikiy Nikolayeviç de birdenbire Kirillov'un düşüncesine katılarak:

— Ben, bay Kirillov'un sözlerine iştirak ediyorum... dedi. Düello yeri önünde barışmanın imkânsızlığı sadece Fransızlara yarayan bir kör inançtır... Zaten ben nasıl isterseniz, burada bir hakaret göremiyorum, bunu çoktandır söylemek istiyordum.. çünkü her türlü özür dileme teklif ediliyor, öyle değil mi?

Bütün yüzü kızardı. Böyle uzun ve heyecanla konuştuğu seyrekti.

Nikolay Vsevolodoviç, büyük bir acelelikle:

— Ben yine de istendiği şekilde özür dilemeye hazırım, dedi.

Gaganov, Mavrikiy Nikolayeviç'e:

— Böyle bir şeye imkân var mı? diye öfke ile bağırarak ayağını yere vurdu; siz benim düşmanım değil de şahidimseniz, Mavrikiy Nikolayeviç, bu adama söyleyiniz ki (o, yabancısı ile Nikolay Vsevolodoviç'in bulunduğu tarafa dürttü) bu gibi özür dilemeler, hakareti arttırmaktan başka bir şey değildir. Beni, kendisini tahkir edebilecek bir adam olarak kabul etmiyor mu? Düello yerinden uzaklaşmayı bir hakaret saymıyor mu!? Sizin gözünüzde beni ne sanıyor... üstelik de siz benim şahidimsiniz, ha! İsabet ettiremeyeyim diye beni sadece sinirlendiriyorsunuz. Gene ayağını yere vurdu, dudaklarından tükürük saçıldı.

Kirillov, sesi yettiği kadar bağırdı:

— Konuşma bitmiştir. Kumandayı dinleyin, rica ederim! Bir! İki! Üç!

Üç der demez, hasımlar birbirinin üzerine yürümeye başladılar. Gaganov hemen tabancasını kaldırdı ve beşinci veya altıncı adımda ateş etti. Bir saniye kadar duraladı ve ıska geçtiğini anlar anlamaz çabucak düello yerine yaklaştı. Nikolay Vsevolodoviç'te yaklaştı, ama tabancasını çok yükseğe kaldırdı ve hemen hemen nişan almadan ateş etti. Sonra mendilini çıkarıp sağ elinin serçe parmağına sardı. Ancak o zaman, Artemiy Pavloviç'in pek de ıska geçmediğini, merminin kemiğe dokunmadan sadece parmağın

yumuşak kısmını sıyırdığını gördüler; bu önemsiz bir sıyrıktı. Kirillov, hasımlar tatmin olmadıkları taktirde düellonun devam edebileceğini söyledi.

Gaganov hırıltılı bir sesle (boğazı kurumuştı) ve Nikolay Vsevolodoviç'e:

— Şunu işaret etmek istiyorum, dedi. Bu adam (gene Stavrogin'in tarafına dürttü) kasten havaya ateş etti... mahsus... Bu gene hakaret sayılır. O, düelloyu imkânsız bir hale sokmak istiyor.

Nikolay Vsevolodoviç:

— Ben istediğim gibi ateş etmekte serbestim, yeter ki her şey usule uygun olarak yapılsın, diye kısık bir sesle söylendi.

Gaganov:

— Hayır, hakkı yok! Bunu ona açıklayın!

Kirillov:

— Ben, Nikolay Vsevolodoviç'in düşüncesine tamamıyla iştirak ediyorum, dedi.

Gaganov, onu dinlemeyerek:

— Niçin benim hayatımı bağışlıyor, diye ter ter tepişiyordu. Ben onun bağışlamasına tiksinti ile bakanın... Ben tükürürüm... Ben...

Nikolay Vsevolodoviç sabırsızlıkla:

— Yemin ederim ki, size hiç hakaret etmek istemedim, diye homurdandı. Havaya ateş ettim, çünkü artık hiç kimseyi öldürmek istemiyorum, ne sizi, ne de başkasını. Bu da sizi ilgilendirmez. Doğrusu, ben kendimi tahkir edilmiş saymıyorum, bunun sizi öfkelenmesine de üzülüyorum. Ama hakkıma karışmayı kimseye müsaade etmem.

Gaganov hep Nikolay Vsevolodoviç'e:

— Kan dökmekten o kadar korkuyorsa beni ne diye düelloya çağırdığını ona sorun! diye barbar bağırıyordu.

Kirillov söze karıştı:

— Sizi düelloya çağırılmayıp ta ne yapacaktı? Siz bir şey dinlemek istemediniz, insan sizden yakasını nasıl kurtarsın?

Meseleyi dikkatle ve acı duyarak inceleyen Mavrikiy Nikolayeviç:

— Ancak şunu işaret etmek isterim, dedi. Hasım taraf önceden havaya ateş edeceğini bildirdiğine göre, karşılaşma gerçekten de devam edemez... nazik ve bilinen sebepler yüzünden...

Artık sabrı tükenmeye başlayan Stavrogin:

— Ben her sefer havaya ateş edeceğimi söylemedim ki diye bağırdı. Siz benim aklımdan geçenleri ve şimdi nasıl ateş edeceğimi hiç bilmiyorsunuz... ben, düelloya engel olacak hiçbir harekette bulunmuyorum.

Marikiy Nikolayeviç, Gaganov'a:

— Öyleyse karşılaşma devam edebilir, dedi.

Kirillov kumanda etti:

— Baylar, yerlerinize geçin!

Gene karşılaştılar, gene Gaganov ıskı geçti, Stavrogin havaya ateş etti. Havaya edilen bu atışlar üzerinde iddiada bulunulabilirdi: Nikolay Vsevolodoviç, kasten ıskı geçtiğini itiraf etmiş olmasaydı, onun gerektiği gibi ateş ettiği söylenebilirdi. O, tabancasını doğrudan doğruya havaya yahut bir ağaca çevirmekle beraber gene de hasmına nişan alıyormuş gibi yapıyordu, ama onun şapkasından bir arşın kadar yukarı alıyordu. Bu ikinci karşılaşmada ise daha aşağı nişan almış, daha doğru ateş ediyormuş gibi yapmıştı, ama Gaganov'u bunun aksine inandırmaya imkân yoktu.

Gaganov, dişlerini gıcırdatarak:

— Gene! diye bağırdı, ama ne olursa olsun! Ben düelloya çağırıldım, hakkımı kullanacağım. Ben, üçüncü defa ateş etmek istiyorum... ne olursa olsun!

Kirillov, gür sesiyle:

— Hakkınızdır! diye kesip attı. Mavrikiy Nikolayeviç ses çıkarmadı. Üçüncü defa hasımları karşı karşıya diktiler, kumanda verildi. Gaganov bu defa düello yerinin yanına kadar yaklaştı ve oradan, on iki adımdan nişan almaya başladı. Tam isabet ettirebilmesi için elleri fazla titriyordu. Stavrogin, namlusunu aşağı tuttuğu tabancası ile hareketsizce onun ateş etmesini bekliyordu.

Kirillov acele ile:

— Çok uzun nişan alıyorsunuz, çok uzun! diye bağırdı. Ateş edin! Ateş edin! Ateş edin! Tabanca gümlendi ve bu defa Nikolay Vsevolodoviç'in beyaz beresi başından uçtu. Atış

oldukça isabetliydi, berenin üst kısmı çok aşağıdan delinmişti, bir parmak aşağı isabet etseydi, her şey bitmiş olacaktı. Kirillov bereyi kaptığı gibi Nikolay Vsevolodoviç'e uzattı.

Marikiy Nikolayeviç, Stavrogin'in Kirillov ile beraber gözden geçirmeye dalarak atış sırasının kendisinde olduğunu unutmuş gibi durduğunu görerek, büyük bir heyecanla:

—Ateş edin, hasmınızı karşınızda bekletmeyin, diye bağırdı. Stavrogin titredi, Gaganov'a baktı, başını çevirdi ve artık nezaket göstermeye dahi lüzum görmeden, yana, fundalığa ateş etti. Düello sona ermişti. Gaganov ezilmiş gibi duruyordu. Mavrikiy Nikolayeviç ona yaklaştı ve bir şeyler söylemeye başladı, ama öteki söylenenleri anlamıyormuş gibi duruyordu. Kirillov gider ayak şapkasını çıkararak Mavrikiy Nikolayeviç'e başı ile selâm verdi: ama Stavrogin eski nezaketini unutmuştu; fundalığa ateş ettikten sonra düello yerine başını bile çevirmeden tabancasını Kirillov'un eline tutuşturdu ve hızlı adımlarla atların bulunduğu tarafa yürüdü. Yüzünü öfke kaplamıştı, kendisi susuyordu. Kirillov da susuyordu. Atlara binerek dörtnala uzaklaştılar.

III

Eve yaklaştıkları sırada Stavrogin, sabırsızlıkla Kirillov'a sordu:

— Niye susuyorsunuz?

Öteki şaha kalkan attan az daha düşecekti:

— Ne istiyorsunuz? diye cevap verdi. Stavrogin kendini tuttu. Yavaş bir sesle:

— Ben, o aptalı gücendirmek istemedim, ama gene gücendirdim, dedi.

Kirillov:

— Evet, gücendirdiniz, diye kesip attı, bununla beraber o, hiçte aptal değil.

— Ama, ben elimden gelen her şeyi yaptım..

— Hayır.

— Peki, ne yapmalıydım?

— Düelloya çağdırmamak.

— Gene suratıma tokat atmalarına mı katlanmalıydım?

— Evet, tokada katlanmalıydınız.

Stavrogin öfke ile:

— Ben bir şey anlamıyorum, diye homurdandı. Neden herkes başkalarından beklemediği şeyi benden bekliyor? Neden ben, hiç kimsenin katlanmadığı şeye katlanayım, neden hiç kimsenin kaldıramadığı yükün altına gireyim?

— Ben sizin böyle bir yük aradığınızı sanmıştım.

— Ben mi yük arıyorum?

— Evet.

— Siz... bunu gördünüz mü?

— Evet.

— Bu, o kadar belli oluyor mu?

— Evet.

Bir dakika kadar sustular. Stavrogin telâşlı bir haldeydi, hemen hemen şaşkına dönmüştü. Hızlı hızlı ve telâşla, kendisini temize çıkarmak ister gibi:

— Öldürmek istemediğim için ona ateş etmedim. Ortada başka bir şey yok, sizi temin ederim, dedi.

— Öyleyse gücendirmemeliydiniz.

— Peki, ne yapmalıydım?

— Öldürmeliydiniz.

— Onu öldürmediğime acıyor musunuz?

— Ben hiçbir şeye acımiyorum. Onu gerçekten öldürmek istediğinizi sanmıştım. Ne aradığınızı bilmiyorsunuz.

Stavrogin, gülerek:

— Yük arıyorum, dedi.

— Mademki kan dökmek istemiyordunuz, ne diye ona öldürmek fırsatını verdiniz?

— Onu çağırmanın olsaydım o beni düello etmeden öldürebilirdi.

— Sizi ilgilendirmez. Belki de öldürmezdi.

— Sadece döverdi, değil mi?

— Sizi ilgilendirmez. Yükü taşıyın. Yoksa yararlık gösteremezsiniz.

—Yararlık bana vız gelir. Kimseye yaranmak istediğim yok.

Kirillov, büyük bir soğukkanlılıkla:

— Ben yaranmak istediğinizi sanmıştım, diye kesip attı.

Evin avlusuna girdiler. Nikolay Vsevolodoviç:

— Bana gelmek ister misiniz? diye sordu.

Öteki atın üstünde kalkarak:

— Hayır, ben evime gidiyorum, Allaha ısmarladık, dedi ve kutuyu koltuğunun altına sıkıştırdı.

Stavrogin ona elini uzatarak:

— Hiç olmazsa siz bana kızmıyorsunuz ya? dedi.

Kirillov onun elini sıkmak için döndü:

— Hayır! diye cevap verdi. Yük taşımak bana yaratılıştan vergi olduğu için hafif gelir, ama sizin tabiatınız başka olduğu için size ağır geliyor. Pek fazla utanacak bir şey yok, sadece birazcık...

— Karakterimin değersiz olduğunu biliyorum, ama ben de kuvvetliler arasına sokulmuyorum.

— Sokulmayın, siz kuvvetli bir insan değilsiniz. Çay içmeye gelin.

Nikolay Vsevolodoviç, büyük bir şaşkınlık içinde eve girdi.

IV

Hemen o anda Nikolay Vsevolodoviç, Varvara Petrovna'nın, (sekiz gün süren hastalığından sonra ilk defa) atla geziye çıktığını öğrenince arabayı koşmalarını emrettiğini ve eskiden olduğu gibi yalnız başına hava almaya çıktıklarını, çünkü sekiz günden beri temiz havanın ne olduğunu unuttuklarını Aleksey Yegoroviç'ten öğrendi.

Nikolay Vsevolodoviç acele bir soru ile ihtiyarın sözünü keserek:

— Yalnız mı yoksa Darya Pavlovna ile beraber mi gitti? diye sordu. Darya Pavlovna'nın rahatsız olduğu için, beraber gitmekten vazgeçtiğini ve şimdi kendi odasında bulunduğunu öğrenince fena halde somurttu.

Sonra birdenbire kararını vermiş gibi:

— Beni dinle, ihtiyar, dedi. Bugün bütün gün ona göz kulak ol ve şayet onun bana geldiğini göreceksin olursan, hemen engel ol ve hiç değilse birkaç gün onu kabul edemeyeceğimi... bunu kendisinden rica ettiğimi söyle... zamanı gelince kendim çağıracağım, anladın mı?

Aleksey Yegoroviç, hüzünlü bir sesle ve gözlerini yere indirerek:

— Söylerim, efendim, dedi.

— Ama onun bana gelmek istediğini açıkça gördüğün takdirde söyleyeceksin ha!

— Hiç üzülmeiniz, efendim, yanlışlık yapmam. Zaten şimdiye kadar ziyaretleri de benim vasıtamla oluyordu, daima benden yardım istemişlerdi.

— Biliyorum. Mamafih, ancak kendisi gelmek istediği takdirde... Mümkünse bana çay getiriver, çabuk ol.

İhtiyar odadan çıkar çıkmaz, hemen hemen o anda aynı kapı açıldı ve eşikte Darya Pavlovna görüldü. Bakışları sakin olmakla beraber yüzü solgundu.

Stavrogin:

— Nereden çıktınız? diye sordu.

— Şuracıkta duruyordum. Yanınıza girmek için onun çıkmasını bekledim. Ona neler tembih ettiğinizi duydum, buradan çıkarken de sağdaki çıkıntının arkasına gizlendim, o da beni görmedi.

— Sizinle çoktan beri alâkamı kesmek istiyordum, Daşa... şimdilik... Bu zamanda. Mektubunuza rağmen sizi bu gece kabul edemedim. Size kendim yazmak istemiştım, ama yazmayı beceremiyorum, diye öfke ile hatta bir çeşit tiksinti ile ilâve etti.

— Alâkayı kesmeyi ben de düşünüyordum. Varvara Petrovna temasımızdan pek şüphe ediyor.

— Eh varsın şüphe etsin.

— Onun üzülmelerini istemem. Demek, şimdi artık... sonuna kadar?

— Siz mutlaka sonunu mu bekliyorsunuz?

— Evet, eminim.

— Dünyada hiçbir şey sona ermez.

— Burada bir son olacaktır. O zaman beni çağırın, ben de gelirim. Şimdi Allaha ısmarladık.

Nikolay Vsevolodoviç:

— Nasıl bir son olacak? diyerek gülümsedi.

Daşa, onun son hakkındaki sorusuna cevap vermedi:

— Yaralı değilsiniz ve... kan dökmediniz değil mi? diye sordu.

— Saçma bir şey oldu, kimseyi öldürmedim, hiç üzülmeysin. Bununla beraber, bugün her şeyi herkesten öğreneceksiniz. Ben, biraz rahatsızım.

— Gideceğim. Evliliğinizi bugün ilân etmeyeceksiniz değil mi? diye cesaretsizce ilâve etti.

— Bugün etmeyeceğim; yarın da etmeyeceğim; öbür gün, bilmiyorum, belki hepimiz ölür gideriz, böylesi daha iyi. Beni yalnız bırakın nihayet.

— Ötekini mahvetmeyeceksiniz değil mi? deliyi?

— Delileri mahvetmem, ne onu, ne de başkasını, ama akıllı olanını galiba mahvederim; öyle alçağım ki! Daşa, söylediğiniz gibi, sizi galiba “en sonunda nihayet çağıracağım”, siz de akıllı olmanıza rağmen geleceksiniz. Niçin kendinizi mahvediyorsunuz?

— Nihayet ben sizinle yalnız kalacağım, bunu... bekliyorum.

— Ya en sonunda sizi çağırmas ve sizden kaçarsam?

— Buna imkân yok, siz çağırırsınız.

— Bu sözlerde bana karşı bir tiksinti gizleniyor.

— Biliyorsunuz ki yalnız tiksinti değil.

— Demek ki tiksinti gene de var.

— Yanlış kelime kullandım. Tanrı şahidim olsun, bana hiçbir zaman muhtaç olmamanızı çok isterdim.

— Kelimeler birbirinden kıymetli. Ben de sizi mahvetmek istemezdim.

Daraya Pavlovna:

— Siz hiçbir zaman, hiç bir şeyle beni mahvedemezsiniz, bunu kendiniz de herkesten

daha iyi biliyorsunuz, diye hızlı ve kesin bir sesle ilâve etti. Sizin yanınız olmazsa şefkat hemşireliğine: hastalara bakmaya yahut İncil satmağa giderim. Kararım bu. Ben kimsenin karısı olamam; ben böyle evlerde yaşayamam. İstedğim bu değildir... Siz her şeyi biliyorsunuz.

— Hayır, ben hiçbir zaman sizin ne istediğinizi öğrenemedim; bana kalırsa siz, bazı ihtiyar hastabakıcıların kim bilir neden, bir hastayı bir başkasına tercih ettikleri yahut daha iyisi, gömme törenlerinde dolaşarak daha yakışıklı bazı ölücükleri ötekilere tercih eden dindar kocakarılar gibi benimle ilgileniyorsunuz. Bana niçin öyle bakıyorsunuz.

Daşa özel bir merakla ona bakarak:

— Siz pek mi hastasınız? diye ilgi ile sordu. Yarabbi! Ve bu adam bensiz yapabileceğini sanıyor!

— Beni dinleyin, Daşa, ben, şimdi hep hayaller görüyorum. Ecinnilerden biri dün bana köprüde Lebyadkin ile Marya Timofeyevna'yı öldürmeyi teklif etti; yani böylelikle kanuni nikâha son verip delilleri yok etmiş olacağım. Peyakçesi [sözleşme yapılırken, tarafların bağlandıklarını göstermek amacıyla birinin diğerine verdiği para, kaparo.] olarak üç ruble istedi, ama bütün bu muamelenin bin beş yüzden aşağı yapılamayacağını açıkça belirtti. İşte bu hesabını bilen bir ecinni! Muhasebeci! Ha - ha - ha!

— Ama siz onun bir hayalet olduğuna kesinlikle inanıyor musunuz?

— Ah, hayır, bu hiçte hayalet değildi! Bu basbayağı pranga mahkûmu Fedka, haydut, pranga kaçkını. Ama mesele orada değil; ne tahmin edersiniz, ben ne yaptım? Ben cüzdanımdaki bütün paraları ona verdim, o da şimdi benim kendisine pey verdiği tamamiyle emin!

— Ona gece mi rastgeldiniz, size o mu böyle bir teklifte bulundu? Her taraftan onların ağı ile sarılı olduğunuzu görmüyor musunuz yoksa?

— Eh, varsın olsun. Ama biliyor musunuz siz bir sorunun tesiri altındasınız, bunu gözlerinizden okuyorum, diye öfkeli, hem de sinirli bir gülümseme ile ilâve etti.

Daşa onun elini tuttu:

— Soru yok, hiçbir şüphe de yok, iyisi mi susun, diye telâşla bağırdı, sanki herhangi bir sorudan kaçmak istiyordu.

— Yani, Fedka ile pazarlığa girişmeyeceğime inanıyor musunuz?

Daşa ellerini iki yana açarak:

– Ah, yarabbi! diye bağırdı. Niçin bana eziyet ediyorsunuz?

– Eh, peki, benim bu saçma şakamı affedin, ben galiba onlardan kötü huylar kapıyorum. Biliyor musunuz dün gecedен beri dehşetli gülmek istiyorum, durmadan gülmek, katıla katıla gülmek. Sanki gülme hastalığına tutulmuş gibiyim... Durun! Annem geldi, arabası kapı önünde durduğu zaman gürültüsünden anlarım.

Daşa onun elini yakaladı.

– Dilerim Tanrıdan sizi kendi iblisinizden korusun ve... beni çağırın!

–Ah, benim iblisim mi! Bu, sadece ufacık, iğrenç, sandıklı bir ecinni, nezleli, muvaffak olmayan cinsten bir şey. Ama siz, Daşa, gene bir şeyi söylemeye cesaret edemiyor gibisiniz?

Daşa ona sitemle, acı acı baktı ve kapıya doğru yürüdü.

Stavrogin onun arkasından öfkeli, çarpık bir gülümseme ile bağırdı:

– Beni dinleyin... Şayet, yani kısacası şayet... anlıyorsunuz ya, şayet pazarlıktan sonra sizi çağırarak olsaydım, pazarlıktan sonra da bana gelir miydiniz?

Daşa başını çevirmeden ve hiçbir cevap vermeden çıktı, yüzünü elleriyle kapamıştı.

Stavrogin bir an düşündükten sonra: “Pazarlıktan sonra da gelir”, diye mırıldandı, yüzünde bir iğrenme belirdi. Hastabakıcı! Hım!.. Ama galiba bana lâzım olan da bu.”

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Herkes bekleyiş içinde

I

Düello olayının çabucak duyulmasıyla toplumumuzda yarattığı tepki, istisnasız herkes Nikolay Vsevolodoviç'in tarafını tuttuğu için, pek büyük olmuştu. Eski düşmanlarından çoğu kendilerini onun dostu olduklarını söylüyorlardı. Umumî efkârın bu beklenmedik değişikliğine sebep, şimdiye kadar düşüncesini açıklamayan bir zatın yüksek sesle söylediği ve olaya bir anda önem kazandıran birkaç söz olmuştu, bu sözler bizim yüksek toplumu pek ilgilendirdi. Bu da şöyle oldu; olaydan hemen bir gün sonra, ilimiz asalet mareşalinin karısının isim gününde bütün şehir halkı orada toplanmıştı. Çağırılanların arasında Lizaveta Nikolayevna ile beraber gelen Yuliya Mihaylovna da vardı, daha doğrusu Yuliya Mihaylovna başta geliyordu. Lizaveta Nikolayevna ise güzelliği ve neşesiyle gözleri kamaştırıyordu ki bu da hanımlarımızdan çoğuna pek şüpheli görünmüştü. Sırası gelmişken söyleyelim: onun Mavrikiy Nikolayeviç'le nişanlandığı şüphesizdi. Emekli ama değerli generallerden birinin, ki ondan aşağıda bahsedeceğiz, alaylı sorusuna, Lizaveta Nikolayevna, o akşam nişanlı olduğunu kendisi söyledi. Ama ne dersiniz? Hanımlarımızdan hiçbiri bu nişana inanmak istemiyordu. Hepsi, İsviçre'de ve hem de, her nedense muhakkak Yuliya Mihaylovna'nın da katıldığı uğursuz ailevi bir esrarın gizlendiğini tahmin ediyorlardı. Herkesin bütün bu söylentiler yahut hayaller üzerinde ısrarla durduğunu ve neden mutlaka bu işe Yuliya Mihaylovna'yı karıştırmak istedikleri söylemek güçtür. O, içeri girer girmez bütün bakışlar tuhaf bir bekleyiş içinde ona çevrildi. Şuna da işaret etmeli ki olay henüz yeni olması ve onu takip eden bazı vaziyetler icabı, toplantıda ondan sakınarak ve fısıltı ile bahsediliyordu. Üstelik de idarenin nasıl bir karar verdiğini bilen yoktu. Bilindiğine göre düello eden taraflar, taciz edilmemişlerdi. Meselâ herkes biliyordu ki Artemiy Pavloviç, elini kolunu sallaya sallaya Duhovo'ya gitmişti. Oysaki herkes, tabii, ilk olarak birisinin bundan söz açarak böylelikle ötekilere de yol açmasını bekliyordu. Ayrıca da yukarda sözü geçen generale bel bağlıyorlardı, bunda da yanılmamışlardı.

Kulübümüzün en hatırı sayılır üyelerinden olan bu general, pek de zengin bir derebeyi olmamakla beraber, düşünceleri kendine has, eski zaman zampara tipi bir adamdı, bu

arada büyük toplantılarda generalliğinin kendisine verdiği otorite ile herkesin henüz ürkeklikle bahsettiği şeylerden sakınmadan konuşurdu. Onun toplantılarımızdaki rolü de galiba bu idi. Bu arada kelimeleri uzata uzata, tatlı bir ifade ile kullanırdı, belki bu huyunu, dış memleketlerde dolaşan Ruslardan yahut eskiden zengin olup köylülerin azat edilmesiyle en çok zarara uğrayan derebeylerinden kapmışta olabilirdi. Hatta bir defa Stepan Trofimoviç, derebeyinin yoksullaştığı nispette dilinin peltekleştiğini ve sözleri uzattığını söylemişti. Mamafih o, kendisi de sözleri uzatıyor ve peltek konuşuyordu, ama kendi kusurunu görmüyordu.

General, bu gibi işlerin ustası olmak sıfatıyla konuştu. Üstelik Artemiy Pavloviç ile uzak akraba idi, ama araları açtı ve hatta davalı idiler, bundan başka bir zamanlar kendisi de iki defa düello etmişti, hatta bunlardan birisi yüzünden rütbesi geri alınmış, er olarak Kafkasya'ya sürülmüştü. Birs, "hastalıktan sonra" ikinci defa gezintiye çıkan Varvara Petrovna'dan, daha doğrusu onun arabasına koşulu, Stavroginlerin harasından seçilmiş boz renkli mükemmel dört attan bahsetti... O anda herkes sustu. General dudaklarını şaplattı ve kendisine armağan edilen altın tabakayı parmakları arasında evirip çevirerek:

— Ne yazık ki ben, birkaç yıldan beri burada yoktum... yani Karlsbad'ta idim. Hım. O zaman hakkında birçok şeyler duyduğum bu delikanlı beni pek ilgilendiriyor. Hım. Onun deli olduğu doğru mu? O zaman birisi söylemişti. Bir de duydum ki, burada bir talebe, kendisine kuzenlerinin önünde hakaret etmiş, o da kaçıp masa altına saklanmış; dün ise Stepan Vısotski'den, Stavrogin'in şu... Gaganov ile dövüştüğünü ve sırf kudurmuş bir adamdan kurtulmak gibi nazik bir hareketle ona alnını hedef ettiğini duydum. Hım. Bu, 1820 yılı ordu mensuplarına yakışacak bir hareket. O, burada hazır bulunanlardan herhangi birisinin evine geliyor mu?

General, cevap bekliyormuş gibi, sustu. Herkesin sabırsızlıkla beklediği soru sorulmuştu.

Oradakilerin, sanki emir almış gibi, gözlerini kendisine diktiğini görerek sinirlenen Yuliya Mihaylovna, birdenbire sesini yükselterek:

— Bundan daha basit ne olabilir? dedi. Gaganov ile dövüşmüş olmasına, talebeye ise cevap vermemesine şaşılır mı? Eski kölesini düelloya çağıramazdı ya!

Mükemmel sözler! Basit ve apaçık, ama o ana kadar kimsenin aklına gelmeyen bir düşünce. Umulmadık sonuçlar veren sözler! Bütün o rezilce ve dedikodu ile karışık şeyler, arka plâna geçiyor; ortaya bir başka mana taşıyan şey çıkıyordu. Herkesin yanıldığı yeni

bir kişi meydana çıkıyordu. Bu, anlayışlarında hemen hemen ciddi bir ideal taşıyan bir kişiydi. Talebe tarafından, yani okumuş ve artık köle sayılmayan birisi tarafından en ağır bir şekilde hakarete uğruyor da bu hakareti küçümsüyor, çünkü tahkir eden adam onun eski kölesi sayılıyor. Toplum gürültü ediyor, dedikodu yapıyor; basit düşünceli toplum, suratına tokat yiyen adama tiksinti ile bakıyor; o ise, gerçeği anlamaktan uzak olan, fakat böyle şeyler üzerinde fikir yürüten toplumun düşüncelerini hiçe sayıyor.

Kulüp ihtiyarlarından birisi ötekine, asil bir galeyana kapılarak şöyle diyor:

— Bizse burada oturmuş dürüst anlamlardan söz ediyoruz, İvan Aleksandroviç.

Öteki zevkle tasdik ediyor:

— Evet, Pyotr Mihayloviç, evet, işte gelin de gençlerden söz edin.

Orada bulunan bir üçüncü ihtiyar:

— Burada önemli olan şey, gençler değil, İvan Aleksandroviç, diye söze karışıyor. Burada mesele gençlik değil; burada bahis konusu olan bir yıldızdır, gençlerden herhangi birisi değil; işte bunu böyle anlamak gerekir.

— Bize gerekli olan da o ya; insan bakımından soysuzlaştık.

— Burada asıl önemli olan “yeni adamın şüphe götürmez bir asilzade” olmakla beraber üstelik ilin en zengin toprak sahiplerinden olması, şu hale göre yardımı dokunabilir faal bir insan olması da mümkündü. Ben, mamafih, daha önce de, söz arasında bizim toprak sahiplerinin düşüncelerinden söz etmiştim.

Hatta coşanlar bile vardı.

Birisi:

— O, talebeyi düelloya çağırarak şöyle dursun, ellerini arkasına bağlamış, bunu dikkate alın, bu hususu ayrıca dikkate alın, general hazretleri, diyordu.

Bir başkası ekledi:

— Yeni mahkemeye de sürüklemedi, efendim.

— Oysaki “asaleti şahsiyesine” hakaret edildiği için ona on beş ruble tazminat verilmesine karar verirlerdi, he-he-he!

Üçüncüsü büsbütün coşarak:

— Hayır, yeni mahkemelerin sırrını ben size anlatayım, diyordu, herhangi bir kimse,

hırsızlık eder, dalavere çevirir de suçu sabit görülürse, hemen çabucak eve koşmalı, vakit kaybetmeden anasını öldürmelidir. O anda beraat eder ve hanımlar, dinleyicilere mahsus yerlerinden patiska mendillerini sallar; bu bir gerçektir!

— Gerçek, gerçek!

Bazı hikâyeleri hatırlamadan geçmekte olmayacaktı. Nikolay Vsevolodoviç'in kont K. ile olan münasebetini hatırladılar. Kont K.'nın son değişikliklere dair kendine has düşüncelerini bilmeyen yoktu. Onun son zamanlarda biraz gevşeyen olağanüstü çalışmaları da biliniyordu. Ve işte birdenbire Nikolay Vsevolodoviç'in, onun kızlarından birisiyle nişanlı olduğundan kimsenin şüphesi kalmamıştı, oysaki böyle bir söylenti için ortada ne fol vardı, ne de yumurta. Lizaveta Nikolayevna ile aralarında İsviçre'de geçen harikulâde maceraya gelince, hanımlarımız ondan bahsetmez olmuşlardı. Söz arasında şunu da söyleyelim ki, Drozdovlar tam o sırada o güne kadar ihmal ettikleri ziyaretleri tamamlamak fırsatını bulmuşlardı. Lizaveta Nikolayevna'yı, istisnasız herkes, bozuk sinirleriyle "gösteriş yapan alelâde bir kız" olarak kabul etmişti. Nikolay Vsevolodoviç'in geldiği gün bayılmasını da sadece talebenin çirkin hareketinden korkmuş olmasına veriyorlardı. Daha önce bütün gayretleriyle hayali bir mana vermeye çalıştıkları o hali elden geldiği kadar basit bir şekle sokmaya çalışıyorlardı; topal kıza gelince onu büsbütün unutmuşlardı; hatta hatırlamaktan utanıyorlardı. "Yüz tane topal kız olsa ne lâzım gelir, kim genç değildi ki!" Nikolay Vsevolodoviç'in annesine gösterdiği saygıyı ileri sürüyor, onun iyi taraflarını arıyor, dört yıl önce Alman üniversitelerinde okuyarak edindiği bilgilerden överek bahsediyorlardı. Artemiy Pavloviç'in hareketini tamamiyle manasız buluyor: "Kendi cinsinden olanları ayırt edemedi" diyorlardı; Yuliya Mihaylovna'nın ileri görüşlü olduğunu kabul ediyorlardı.

Böylece, nihayet Nikolay Vsevolodoviç ortaya çıkınca herkes onu en saf bir ciddilikle karşıladı, ona çevrilen gözlerde en sabırsız bir bekleyiş okunuyordu. Nikolay Vsevolodoviç, hemen o anda derin bir sessizliğe gömüldü, bu hareketiyle de herkesi tatmin etti durmadan konuşmuş olsaydı, herhalde bunun aksi olurdu. Sözün kısası her şeyde muvaffak oluyordu, o, günün adamı olmuştu. Taşra topluluğunda birisi bir defa ortaya çıktı mı, artık bir daha saklanmasına imkân yoktur. Nikolay Vsevolodoviç, eskisi gibi, en ince ayrıntısına kadar vilâyet nizamlarına uymaya başladı. Onu neşeli bulmuyorlardı: "Feleğin sillesini yemiş bir adam, başkalarına benzemez, elbette ki düşünecek şeyleri olması gerekir". Hatta gururu ve tiksinti duyar gibi, kimseyi yanına sokmama hali, ki dört yıl önce bizde kendisine karşı nefret uyandıran bu hali bile şimdi saygı uyandırıyor ve beğeniliyordu.

Herkesten çok Varvara Petrovna kendini muzaffer görüyordu. Lizaveta Nikolayevna'ya dair tasavvurlarının yıkılması, onu fazla müteessir edip etmediğini söyleyemem. Burada, tabii aile gururunun da yardımı dokunmuştu. Ne gariptir ki: Varvara Petrovna, birdenbire Nicolas'ın gerçekten de kont K. nın kızlarından birini seçmiş olabileceğine son derece inanmıştı, ama hepsinden tuhafı, kendisinin olduğu gibi başkalarının da kulağına havadan gelen söylentilere dayanarak inanmıştı; kendisi ise doğrudan doğruya Nikolay Vsevolodoviç'e sormaktan korkuyordu

Böyle olmakla beraber, dayanamamış ve bir iki defa neşe ile onun kendisiyle açık açık konuşmadığına imada bulunmuştu: Nikolay Vsevolodoviç, gülümsemiş ve susmakta devam etmişti. O da bunu sükût ikrardan gelir, diye kabul etmişti. Ama ne dersiniz: bütün bunlara rağmen hiçbir zaman topal kızı unutamıyordu. Onu düşünmek, kalbinde bir taş gibi, bir kâbus gibi yatıyordu, ona garip hayaller halinde görünerek, türlü kuruntulara sebep oluyordu ve bütün bunlar kont K. nın kızlarına ait hayallerle bir araya geliyordu. Ama bundan ilerde gene bahsedeceğiz. Tabiidir ki toplumda Varvara Petrovna ile yeniden, fevkalâde önleyici bir saygıyla ilgilenmeye başlamışlardı, ama o, bundan pek faydalanamıyor ve ziyaretlere sık sık gidemiyordu.

Ama buna rağmen vali karısına olağanüstü bir ziyarette bulundu. Tabiidir ki Yuliya Mihaylovna'nın asalet mareşalinin evinde söylediği meşhur sözler onu herkesten ziyade çekmişti: bu sözler onun kalbinden birçok kederi defetmiş ve o bahtsız pazar gününden beri kendisine huzursuzluk veren birçok şeyi halletmişti. "Ben bu kadını anlayamamışım" diye kararını verdi ve kendine has acelecilikle doğrudan doğruya Yuliya Mihaylovna'ya: kendisine teşekkür etmeye geldiğini bildirdi. Bu sözler, Yuliya Mihaylovna'nın onurunu okşadıysa da kendini serbest tuttu. O sıralarda kendi değerini takdir etmeye başlamıştı, belki de biraz fazlaca. Meselâ konuşma sırasında Stepan Trofimoviç'in bir bilgin olduğuna ve onun çalışmalarına dair bir şey duymazlığını söyledi.

— Ben, tabii, genç Verhovenski'yi evime kabul ediyor ve kendisine şefkat gösteriyorum. O, havai, ama henüz genç, bununla beraber geniş bilgisi var. Ama o, gene de eski bir tenkitçi değil ki.

Varvara Petrovna, hemen acele ile Stepan Trofimoviç'in hiçbir zaman bir tenkitçi olmadığını, aksine bütün hayatını kendi evinde geçirdiğini söyledi. "Bütün dünyaca bilinen" ilk kariyerinin vaziyeti, son zamanlarda ise İspanya tarihi üzerindeki çalışmalarını ile şöhret sahibi olduğunu, şimdi de bugünkü Alman üniversiteleriyle, galiba Drezden Madonnası'na dair bir şeyler yazmak istiyordu. Kısacası, Varvara Petrovna, Stepan

Trofimoviç'i Yuliya Mihaylovna'ya bırakmak istemiyordu.

— Drezden Madonnasına dair mi? Şu Sikstin Madonnası öyle mi? Chere, Varvara Petrovna, ben o portre önünde tam iki saat oturdum ve hayal kırıklığı içinde oradan ayrıldım. Bir şey anlamadım ve büyük bir şaşkınlık içinde kaldım. Karmazinov da: anlamak güç, diyor. Şimdi kimse onda bir şey bulamıyor, Ruslar da, İngilizler de. Bütün bu şöhreti yayanlar ihtiyarlanmış.

— Demek ki bu da yeni moda?

— Bana gelince, bizim gençleri de küçümsememeliyiz. Onlar için komünist diye bar bar bağıyorlar, bence onlara merhamet etmeli ve onları korumalı. Ben, her şeyi okuyorum - bütün gazeteleri, tabii bilimleri - hepsini alıyorum, çünkü nihayet nerede yaşadığını, kimlerle iş gördüğünü bilmek gerek. Bütün ömrünce hayalinin zirvesinde yaşamak olmaz ki. Ben, bu neticeye vardım ve gençlere şefkat göstermeyi ve böylelikle onları kenarda tutmayı uygun buldum. İnanın, Varvara Petrovna, yalnız biz toplum olarak onlar üzerinde iyi tesir yapmak suretiyle yani tatlılıkla onları, bütün bu ihtiyarların tahammülsüzlüğünün sürüklediği uçurumun kenarında tutabiliriz. Mamafih sizden Stepan Trofimoviç'e dair öğrendiklerime memnunum. Bana bir fikir ilham ediyorsunuz: o, bizim edebiyat temsilimizde faydalı olabilir. Biliyor musunuz ben, ilimizdeki eğitim kadınlar yararına, kayıt suretiyle bütün gün sürecek olan eğlenceler tertip edeceğim. Onlar bütün Rusya'ya dağılmıştır, yalnız bizim ilimizde altı kişi var; bundan başka, iki telgrafçı kadın var, ikisi akademide okuyor, ötekiler de okumak isterlerdi, ama paraları yok. Rus kadınının kaderi dehşet verici, Varvara Petrovna! Şimdi bunu bir üniversite meselesi olarak ele alıyorlar, hatta devlet şurası bile toplantı yapmış. Bizim tuhaf Rusya'mızda istediğiniz her şeyi açabilirsiniz. Onun için gene de yalnız bütün toplumun şefkat ve doğrudan doğruya yakın ilgisiyle bu büyük umumî işi gerçek yola sokabiliriz. Ah, yarabbi, bizde aydın kişiler çok değil ki! Tabii, var, ama onlar dağınık bir halde. Öyleyse birleşelim ve kuvvetli olalım. Kısacası, ben önce edebî bir sabah toplantısı tertip edeceğim, sonra hafif bir kahvaltı, ondan sonra ara verilecek ve aynı günün akşamı balo. Akşamı canlı tablolarla açmak istemiştik ama sanırım masraf çok olacak, bu sebeple halk için edebiyatın bilinen temayüllerini gösteren maskeli ve karakteristik kostümlerle bir veya iki kadril oynanacak. Bu eğlenceli Kurmazinov verdi, o bana çok yardım ediyor. Biliyor musunuz o bize henüz kimsenin bilmediği, son yazdığı bir şeyi okuyacak. Kalemı bırakıyor, bundan sonra da, artık yazmayacak; onun bu son eseri, halkla vedalaşması olacak. Nefis bir şey, adı da "*Merci*". Fransızca bir ad, ama o, bunu hem eğlenceli, hem de

zarif buluyor. Ben de bu fikirdeyim, hatta ben tavsiye ettim. Sanırım, Stepan Trofimoviç de bir şey okuyabilirdi, kısa olmak ve... pek alimce olmamak şartıyla. Galiba Pyotr Stepanoviç'le birisi daha bir şeyler okuyacak. Pyotr Stepanoviç size uğrayıp programı bildirir yahut daha iyisi, müsaadenizle ben kendim size getireyim.

— Müsaade ederseniz ben de listenize yazılayım. Söylediklerinizi Stepan Trofimoviç'e anlatır, kendim de ricada bulunurum.

Varvara Petrovna eve büyülenmiş gibi döndü; artık Yuliya Mihaylovna'ya toz kondurmuyordu ve kim bilir neden Stepan Trofimoviç'e büsbütün kızdı; o zavallı ise evde oturduğu için hiçbir şeyden habersizdi.

Akşamleyin uğrayan Pyotr Stepanoviç ile Nikolay Vsevolodoviç'e;

— Ben ona âşık oldum, nasıl oldu da bu kadını tanıyamadım, diyordu.

Pyotr Stepanoviç:

— Ama siz, gene de ihtiyarla barışmalısınız, diye bildirdi, o, ümitsizlik içinde kıvranıyor. Onu tam manasıyla mutfağa gönderdiniz. Dün sizin arabanızla karşılaşmış, selâm vermiş sizse başınızı çevirmişsiniz, biliyor musunuz biz onu yükseltiriz, onun hesabına bazı ümitlerim var ve o, henüz bize faydalı olabilir.

— Ah, o, okuyacak.

— Yalnız bunu kastetmiyorum. Bugün ben de ona uğrayacaktım. Kendisine haber vereyim mi?

Varvara Petrovna tereddüt içinde:

— Nasıl isterseniz. Ancak bunu nasıl yapacağınızı bilmiyorum, diye mırıldandı. Onunla kendim konuşmak istiyordum, gününü, yerini de tayin edecektim. Bunun üzerine dehşetli somurttu.

— Gün tayinine lüzum yok, canım. Basbayağı söylerim.

— Eh, peki, söyleyin. Ama ona mutlaka bir gün tayin edeceğimi ilâve edin. Mutlaka ilâve edin.

Pyotr Stepanoviç, için için gülerek koştu. Umumiyetle hatırladığıma göre o, bugünlerde pek kızgındı ve hatta herkese karşı tahammül edilmez bir tavır takınıyordu. Tuhaftır ki herkes onu hoş görüyordu. Umumiyetle öyle, ona başka türlü bakmak gerektiği hususunda umumî bir kanaat vardı. İşaret edeyim ki Nikolay Vsevolodoviç'in

düello etmesine dehşetli öfkelenmişti. Bu onu şaşırtmıştı; kendisine anlattıkları zaman hatta yemyeşil oldu. Burada belki onun onurunu sarsan bir şey vardı, düello haberini, ancak ertesi günü, artık herkes öğrendikten sonra duymuştu.

Aradan beş gün geçtikten sonra Stavrogin'le kulüpte tesadüfen karşılaştığı zaman:

— Ama düello etmeğe hakkınız yoktu, diye fısıldadı. Şu da dikkate değer, bu beş gün içinde Pyotr Stepanoviç, hemen her gün Varvara Petrovna'ya uğradığı halde onlar hiçbir yerde karşılaşmamışlardı.

Nikolay Vsevolodoviç, dalgın dalgın ve sanki meseleyi anlamıyormuş gibi, onu süzdü ve durmayarak yoluna devam etti. Kulübün büyük salonunda büfeye gidiyordu.

Öteki onun peşinden koşarak:

— Siz, Şatov'a da uğramışsınız... Marya Timofeyevna'yı ilân etmek istiyormuşsunuz, dedi ve dalgınlıkla Stavrogin'i omzundan yakaladı.

Nikolay Vsevolodoviç, birdenbire onun elini omzundan silkip attı ve öfke içinde, somurtarak çabucak ona başını çevirdi. Pyotr Stepanoviç, tuhaf, yayvan bir gülümseme ile bakıyordu. Bütün bunlar kısa bir an sürdü. Nikolay Vsevolodoviç, yoluna devam etti.

II

Pyotr Stepanoviç, Varvara Petrovna'nın evinden çıkar çıkmaz hemen ihtiyara koştu. Böyle acele etmesinin biricik sebebi kızgınlıktı, şimdiye kadar hiç anlayamadığım eski bir kırgınlığın acısını çıkarmak gayesiyle böyle hareket ediyordu. Mesele şu ki, son görüşmelerinde, yani geçen hafta, Stepan Trofimoviç, kendisinin başladığı bir tartışma sonunda Pyotr Stepanoviç'i sopa ile kovmuştu. Bu gerçeği o zaman benden saklamıştı; ama şimdi Pyotr Stepanoviç, her zamanki alaylı ve saflıkla karışık gururlu gülümsemesiyle ve köşe bucağı tarayan sevimsiz ve meraklı bakışıyla içeri girer girmez Stepan Trofimoviç, odadan ayrılmamam için bana gizli bir işaret yaptı. Böylelikle onların arasındaki gerçek münasebeti öğrenmiş oldum, çünkü bu defa bütün konuşmalarını dinledim.

Stepan Trofimoviç, divana uzanmıştı. O akşamdan beri zayıflamış ve sararmıştı. Pyotr Stepanoviç en laubali bir tavırla, bağdaş kurarak onun yanına olurdu ve babasına göstermesi gereken saygıyı göz önünde tutarak işgal etmesi gereken yerden fazla yer işgal etti. Stepan Trofimoviç hiç ses çıkarmadan ve yerini koruyarak biraz kenara çekildi.

Masanın üstünde açık bir kitap duruyordu. Bu *Ne yapmalıyız* adlı bir romandı. Ne yazık ki, dostumuzun tuhaf bir yüreksizliğini açıklamak zorundayım: tahrik edilmiş muhayyilesi, onu inzivadan çıkıp son bir savaş vermeğe zorluyordu. Sırf “bağırıp çağırانlarla” çarpıştığı zaman onların usul ve kaidelerini, gene onların taktiğine uygun olarak önceden öğrenmek için bu romanı incelediğini tahmin etmiştim. Böylece hazırlandıktan sonra ötekilerin hepsini o kadının gözleri önünde muzafferiyetle alt etmeyi düşünüyordu. Ah, bu kitap ona öyle eziyet veriyordu ki! Bazen ümitsizlik içinde onu fırlatıp atıyor ve yerinden kalkarak hemen hemen öfke içinde odada dolaşıyordu.

Heyecandan titreyerek bana:

—Yazarın esas ülküsünün doğruluğunu kabul ediyorum, diyordu, ama işin kötüsü de bu ya! Bu, bizim kendi ülkemiz; herkesten önce biz onu ektik, büyüttük, hazırladık esasen bizden sonra onlar kendiliklerinden yeni bir şey söyleyebilirler miydi! Parmaklarıyla kitabın kapağına vurarak: Ama yarabbi, bütün bunlar nasıl ifade edilmiş, karmakarışık bir hale sokulmuş! diye bağırđı. Biz bu sonuca varmaya mı çalışıyorduk? Burada ilk fikrin ne olduğunu kim anlayabilir?

Pyotr Stepanoviç, kitabı masadan alıp adını okuduktan sonra:

—Tenevvür ediyorsun, öyle mi? diyerek gülümsedi. Bu çoktan gerekti. İstersen sana daha iyilerini de getirebilirim.

Stepan Trofimoviç, itibarını koruyarak gene ses çıkarmadı. Ben, köşede, divanda oturuyordum.

Pyotr Stepanoviç, geliş sebebini çabucak açıkladı. Tabii Stepan Trofimoviç, pek şaşırılmıştı ve büyük bir öfke ile karışık bir korku içinde onu dinliyordu.

— Bu Yuliya Mihaylovna da benim gelip okuyacağımı sanıyor!

— Yani onların sana pek öyle ihtiyaçları yok. Aksine, bunu seni okşamak ve böylelikle Varvara Petrovna’ya yaltaklanmanı sağlamak için yapıyorlar. Ama sen, tabii, okumayı reddedemezsin. Hem, sanıyorum, kendin de bunu istiyorsun, diyerek gülümsedi, siz, ihtiyarlar şeytani bir gösteriş sevdasındasınız. Ama beni dinle, pek can sıkıcı bir şey olmamalı. Orada İspanya tarihi mi var ne? Üç gün önce bana ver de gözden geçireyim, yoksa her halde saçmalarsın.

Acele ile söylenen bu apaçık kaba, iğneleyici sözler bir maksada dayanıyordu. Stepan Trofimoviç’le daha nazik bir dille konuşulamayacağı gösterilmek isteniyordu. Stepan Trofimoviç, hakaretleri fark etmiyormuş gibi davranıyordu. Ama kendisine anlatılan

olaylar onun üzerinde gittikçe sarsıcı bir tesir yapıyordu

Sararak:

— O, size bana bunu bildirmenizi kendisi mi söyledi? diye sordu.

— Yani, biliyor musun o, sana karşılıklı anlaşmak üzere bir gün ve yer tayin etmek istiyordu; bu sizin duyguluğunuzdan arta kalan şeyler. Onunla yirmi yıl cilveleşmiş ve onu en gülünç usullere alıştırmışsın, ama hiç üzülme, şimdi artık hiç de o şey değil; şimdi kendisi de her dakika, ancak şimdi “gözlerinin açıldığını” söylüyor. Ben ona, doğrudan doğruya, sizin dostluğunuzun karşılıklı bulaşık suyu dökmek gibi bir şey olduğunu açıkladım. Bana çok şeyler anlattı, azizim; aman, bütün bu zaman içinde ona uşaklık etmişsin. Hatta senin hesabına ben kızardım.

Stepan Trofimoviç kendini tutamadı:

— Ben mi uşaklık etmişim?

— Ondan da kötü, sen bir besleme imişsin, yarı gönüllü uşak. Çalışmaya gelince tembeliz, ama paraya karşı iştihamız var. Bütün bunları o da şimdi anlamış: hiç değilse senin hakkında korkunç şeyler anlattı. Eh azizim, senin ona yazdığın mektupları okurken öyle kahkaha attım ki; ayıp ve iğrenç. Ama siz, ahlâkça öyle düşkünsünüz ki! Sadakada daima bir ahlâk düşkünlüğü vardır işte sen açık bir örneksin!

— O, sana benim mektuplarımı gösterdi, öyle mi?

— Hepsini, yani, tabii hepsini okumaya imkân var mı? Aman ne kadar çok kâğıt harcamışsın, sanırım, orada iki binden fazla mektup vardı... Biliyor musun ihtiyar, öyle bir an gelmiş ki o, sana varmaya hazırmış, ha? Budalalığından bu fırsatı kaçırmışsın! Ben tabii, senin görüşüne dayanarak söylüyorum, ama gene de “başkasının günahını” örtmek için, eğlence olsun diye bir palyaço gibi paraya tamah ederek evlenmekten daha iyi olurdu!

— Para için mi? O, o para için demiyor herhalde diye Stepan Trofimoviç acı bir sesle inledi.

— Ya nasıl? Ne oluyorsun, canım, gene de ben seni savundum. Bu senin için biricik müdafaa yolu. Senin de herkes gibi paraya ihtiyacın olduğunu biliyordu ve sen, bu noktada, belki haklısın. Ben ona sizin karşılıklı menfaat güderek yaşadığınızı iki kere iki gibi ispat ettim; o, sermayeci idi, sen ise yufka yürekli bir palyaço. Mamafih kendisini bir keçi gibi sağmana rağmen para için kızmıyor. Sana yirmi yıl inanmış olmasına, senin de

asaletinle onu kafese koymuş olmana ve bu kadar zaman yalan söylemek zorunda bırakmış olmana kızıyor. Kendisi yalan söylediğini hiçbir zaman itiraf etmeyecek, işte bunun için seni iki misli haşlayacaktır. Anlamıyorum, bir gün hesaplaşmak gerekeceğini nasıl kavrayamadın? Herhalde senin de biraz aklın vardı. Dün ona seni düşkünler evine yerleştirmesini tavsiye ettim, üzülme, iyi bir yerdir, gücüne de gitmez; sanırım o da öyle yapacak. Üç hafta önce X... ilindeyken bana gönderdiğin mektubu hatırlıyor musun?

Stepan Trofimoviç, dehşet içinde yerinden fırladı:

— Mektubu ona gösterdin mi yoksa?

— Elbette ya! İlk iş olarak gösterdim. Senin dehanı kıskandığı için, seni istismar ettiğinden, “başkasının günahlarından” bahsettiğin mektubu. Eh birader, ne kadar da onurlu şeymişsin! Öyle katılasıya güldüm ki! Umumiyetle mektupların can sıkıcı; korkunç denecek bir ifade tarzın var. Mektuplarını çoğu zaman hiç okumadım, bir tanesi ise hâlâ açılmamış duruyor; yarın sana gönderirim. Ama bu sonuncusu harika! Öyle güldüm, öyle güldüm ki!

Stepan Trofimoviç:

— Canavar, canavar! diye inledi.

— Hay, Allah kahretsin, seninle konuşmak imkânsız. Bana bak, geçen perşembe günkü gibi gene güceniyor musun yoksa?

Stepan Trofimoviç, öfke içinde doğruldu:

— Benimle konuşurken böyle bir dil kullanmaya nasıl cüret ediyorsun?

— Hangi dil? Basit ve apaçık?

— Ama söyle bana nihayet canavar, sen benim oğlum musun değil misin?

— Bunu sen daha iyi bilirsin. Tabii bu gibi hallerde her baba körlük içinde olabilir.

Stepan Trofimoviç, bütün vücudu ile titreyerek:

— Sus! Sus! diye bağırdı.

— İşte görüyorsun ya, sen sadece bağırp küfrediyorsun, geçen perşembe olduğu gibi, sopanı kaldırmak istedin, bense o zaman sadece bir belgeyi arıyordum. Merak ederek bütün gece çantayı karıştırdım. Doğrusu müspet bir şey yok, için rahatlasın. Sadece annemin o Lehliye bir pusulası. Ama onun karakterini düşünecek olursak...

— Bir söz daha söylersen, sana tokat atarım,

Pyotr Stepanoviç, birdenbire bana dönerek:

— Ne insanlar! dedi. Biliyor musunuz, bu hal, ta geçen perşembeden beri sürüp gidiyor. Bugün hiç olmazsa siz de buradasınız diye memnunum, siz karar verin, önce bir gerçeği ele alalım: annem hakkında böyle konuştuğum için bana sitem ediyor, ama beni buna zorlayan kendisi değil mi? Petersburg'ta henüz bir lise talebesiyken, her gece iki defa beni uykumdan uyandıran, kucaklayarak bir karı gibi ağlayan kendisi değil miydi? Geceleri bana ne anlatıyordu, biliyor musunuz? Annem hakkında bu masum hikâyeleri! Bunları ilkin gene onun ağzından duydum.

— Ah, ben o zaman bunları yüksek anlamda anlatmıştım! Ah, beni anlamamışsın, bir şeyi, hiçbir şeyi anlamamışsın.

— Ama gene de bunu senin ağzından duymak benimkinden daha iğrenç oluyor, itiraf et, daha iğrenç değil mi? Biliyor musun bana göre hepsi bir. Ben, senin hesabına konuşuyorum. Bana gelince hiç üzülme, annemi suçlu bulmuyorum; sen isen sen, Lehli ise varsın Lehli olsun, bana göre hepsi bir. Berlin'de aranızda böyle budalaca bir şey geçmesinde benim suçum ne? Hem zaten aranızda akıllıca bir şey olmasına imkân yoktu ki! Bütün bunlardan sonra gülünç olan siz değil misiniz?! Hem, ben senin oğlunum veya değilim, sana göre hepsi bir değil mi? Beni dinleyin, diyerek tekrar bana döndü. O, bütün ömrünce benim için bir ruble bile harcamadı, on altı yaşına kadar beni hiç tanımadı, sonra burada soyup soğana çevirdi, şimdiyse bütün ömrünce benim için kalbi sızladığını bağıyor ve karşımda, bir artist gibi, rol yapıyor. İyi ama ben Varvara Petrovna değilim ki, insaf et!

Ayağa kalkıp şapkasını aldı.

Stepan Trofimoviç, bir ölü gibi sararak, elini ona doğru uzattı:

— Şimdiden sonra sana lânet ediyorum! diye bağırdı. Pyotr Stepanoviç, hatta şaşarak:

— Bak sen, insan ne kadar da saçmalarmış! dedi. Haydi, Allaha ısmarladık ihtiyar, bir daha sana gelmeyeceğim. Makaleyi çabuk hazırla ve mümkünse saçma bir şey olmasın: gerçeğe ve gerçeğe uysun, en önemlisi de kısa olsun. Allaha ısmarladık.

III

Burada başka sebeplerin de tesiri vardı. Pyotr Stepanoviç, babasına karşı gerçekten de bazı kasıtlar besliyordu. Fikrimce, ihtiyarı ümitsiz bir hale getirip bilinen cinsten bir

rezalet çıkarmak zorunda bırakmaya gayret ediyordu. Bu ona ilerde güdeceği gayeler için lüzumlu idi ki, onlardan da ilerde bahsedeceğiz. Buna benzer bir sürü tasavvur ve niyetleri vardı, tabii, hepsi de hayali şeylerdi. Onun elinde Stepan Trofimoviç'ten başka zulmettiği birisi daha vardı. Sonradan anlaşıldığına göre onun zulmüne uğrayan birçok insan daha varmış; ama ümit bağladığı adam bay von Lembke'nin kendisiydi.

Andrey Antonoviç von Lembke, istatistiklere göre, sayısı Rusya'da birkaç yüz bine yaklaşan ve (tabiatça) gözdeler sınıfına ayrılan kabiledendi, onlar, burada belki de bütün bir kitle halinde birleştiklerinin farkında değillerdi. Tabiidir ki bu birleşme hesaplı veya uydurma değildi, bütün kabile, anlaşma filân olmadan kendiliğinden ve ahlâk bakımından mecburi bir karşılıklı ve bililtizam her hal ve ahvalde birbirini koruyan kimselerdir. Andrey Antonoviç, sosyete de bağları veya zengin olan ailelerin çocuklarının doldurduğu yüksek Rus okullarından birinde okumak şerefine erenlendendi. Bu müessesede okuyanlar, tahsillerini bitirir bitirmez devlet dairelerinden herhangi birinde oldukça önemli vazifelere tayin edilirler. Andrey Antonoviç'in mühendis yarbay akrabası ve birde fırıncı dayısı vardı; ama yüksek okula girebildi ve orada kendisi gibi birçok arkadaşıyla karşılaştı. Şen bir arkadaştı; oldukça zor okuyordu, ama kendisini herkese sevdirdi. Son sınıfta, gençlerden çoğu, daha ziyade Ruslar, asri meseleler üzerinde fikir yürütmeyi öğrendikleri ve okulu bitirir bitirmez bütün işleri halledecekmiş gibi bir tavır takındıkları zaman, Andrey Antonoviç, hâlâ en masum bir mektepli gibi hareket ediyordu. Herkesi oldukça basit ve hayasızca şeylerle eğlendiriyordu, ama bunu kendisine bir gaye yapmıştı. Ders sırasında öğretmen kendisine bir soru sorduğu zaman kâh gülünç bir şekilde aksırarak hem arkadaşlarını, hem de öğretmeni güldürür, kâh yatakhane de herkesin alkışları arasında hayasız canlı bir portre tasvir ederdi; kâh burnu ile (ve oldukça ustalıkla) *Fra - Diavolo*'dan Uvertür çalardı. Kasti intizamsızlığıyla da tanınmıştı, her nedense bunun zekice bir şey olduğunu sanıyordu. Son sınıfta Rusça şiirler yazmaya başlamıştı. Kendi ırkının dilini, Rusya'da yaşayan birçok ırkdaşları gibi, oldukça yanlış konuşuyordu. Şiire karşı duyduğu bu yakınlık onun, somurtkan ve kırabilir hangi tesirin altında ezilmiş bir çocukla arkadaş olmasını sağladı, bu çocuk bir beyaz Rus generalinin oğlu idi ve okulda, geleceğin büyük edebiyatçılarından biri olmaya namzet bir insan diye tanınmıştı. Öteki onu himaye eder gibi bir tavır takındı. Ama üç yıl sonra okuldan ayrılınca Rus edebiyatı uğruna memurluğu terk eden ve bunun neticesi olarak şimdiden yırtık çizmeleriyle gösteriş yapan ve güzün son aylarında, sırtında yazlık palto olduğu için çivi kesen bu somurtkan arkadaş, eski protege'si Lembka ile (okulda bütün talebeler ona böyle derlerdi) Aniçka köprüsü yanında karşılaştı. Ne dersiniz? Lembke'yi ilk bakışta

hatta tanıyamadı ve şaşkınlık içinde durdu. Karşısında kusursuz giyinmiş, şaşılacak kadar güzel, kızıla çalan favorili, yepyeni eldivenler, pahalı kumaştan geniş bir palto giymiş, koltuk altında bir evrak çantası tutan bir genç duruyordu. Lembke, evinin adresini verdi ve bir akşam evine gelmesini rica etti. Bu arada onun artık “Lembke” değil, von Lembke olduğu anlaşıldı. Arkadaşı, belki de sırf öfkesini çıkarmak için onun evine gitti. Oldukça biçimsiz ve hiçte öyle ahım şahım olmayan, ama kırmızı çuha serili merdivende bir uşak tarafından karşılandı ve ne istediği kendisine soruldu. Yukarı katın çingırağı çınladı. Ama ziyaretçi, görmeyi ümit ettiği zenginliğin yerine, “Lembkasını” yan taraftaki çok küçük bir odada buldu. Odanın görünüşü eski ve karanlıktı, kocaman koyu yeşil bir perde ile ikiye ayrılmıştı, mobilyası yumuşak olmakla beraber eski püskü idi. Dar ve yüksek pencerelerde koyu yeşil perdeler vardı. Von Lembke, kendisini himaye eden uzak akrabalarından birinin evinde oturuyordu. O, misafirini dostça karşıladı, ciddî ve nazikti. Edebiyattan da söz açtılar, ama pek ileri gitmediler. Beyaz kravatlı uşak, açık bir çay getirdi, yanında küçük küçük kuru pastalar vardı. Arkadaşı öfkesinden soda istedi. Soda geldi, ama bir hayli zaman bekledikten sonra, bu sırada Lembke, uşağı ikinci defa çağırıp emir verirken utanmış gibiydi. Mamafih misafirine bir şeyler yemek isteyip istemediğini de sordu. Öteki istemeyince ve nihayet kalkıp gidince buna galiba memnun oldu. Kısacası Lembke istikbalini kazanmaya başlamıştı ve ırkdaşı olan önemli bir generalin evinde sığınıyordu.

O sırada Lembke, generalin beşinci kızına tutkundu. Ama zamanı gelince Amaliya’yı gene de babasının eski bir arkadaşı olan yaşlı bir Alman fabrikatöre verdiler. Andrey Antonoviç, pek o kadar ağlamadı, kâğıttan bir tiyatro yaptı. Perde kalkıyor artistler sahneye çıkıyor, elleriyle türlü hareketler yapıyorlardı: localarda seyirciler oturuyor, orkestra makine ile kemanlar üzerinde yaylarını oynatıyor, orkestra şefi değneğini sallıyordu, parterde ise kavalyeler ve subaylar el çırpıyorlardı. Her şey kâğıttan yapılmıştı, her şey von - Lembke tarafından düşünülmüştü, o, tiyatroyu altı ayda yaptı. General bunun şerefine kendi aralarında bir akşam toplantısı tertip etti, tiyatroyu göstermek üzere ortaya çıkardılar, generalin beş kızı, yeni evli Amaliya fabrikatörüyle birçok başka kız ve hanımlar, bütün nemçecikler tiyatroyu dikkatle gözden geçirdiler ve övdüler; ondan sonra dans ettiler. Lembke bundan pek memnun oldu ve çabucak teselli buldu.

Yıllar geçti, onun kariyeri yoluna girdi. Lembke, hep göze çarpacak yerlerde ve hep arkadaşlarından olan âmirlerin maiyetinde çalışıyordu, nihayet, yaşına göre oldukça önemli bir mevkiye yükseldi. Çoktan beri evlenmek istiyor, çoktan beri de usul usul kendine kız beğeniyordu. Âmirlerinden gizli, bir dergiye hikâye gönderdi ise de hikâyesini

basmadılar. Ama o, bir şimendifer istasyonu yaptı, gene pek muvaffak oldu: yolcular, ellerinde çantaları, bohçaları, çocuk ve köpekleriyle gardan çıkıyor ve vagonlara biniyorlardı. Kondüktörlerle öteki memurlar oradan oraya gidip geliyorlardı. Çan çalınıyor, işaret veriliyor ve tren hareket ediyordu. Von - Lembke bunu yapmak için tam beş yıl uğraştı. Tanıdıkları oldukça çoktu ve hep nemçe dünyasından olanlar arasındaydı: ama Rusların arasında da dolaşıyordu, tabii, âmirleri olmak dolayısıyla... Nihayet, otuz sekiz yaşına basınca bir mirasa da kondu. Fırıncı dayısı, vasiyetname ile ona otuz beş bin ruble bırakmıştı. Mesele bir mevki bulmaya kalıyordu. Bay von - Lembke memurluk hayatında geniş imkânlarla sahip olmakla beraber, pek alçakgönüllü bir adamdı. Kendi emrine verilecek, meselâ devlete ait odunları başlı başına tesellüm etmek gibi veya buna benzer daha az tatlı olmayan bir vazife ile yetinebilirdi. Ama bu sırada, beklediği herhangi bir Minna veya Ernestina yerine ortaya birdenbire Yuliya Mihaylovna çıkıverdi. Geleceği bir anda parladı. Alçak gönüllü ve intizam sever von Lembke, kendisinin de onur sahibi bir insan olabileceğini hissetti.

Yuliya Mihaylovna, eski hesaba göre iki yüz cana, bundan başka geniş tavsiye imkânlarına da sahipti. Öte yandan von Lembke güzeldi, o ise kırkını aşmıştı. Dikkate değer ki, von Lembke yavaş yavaş ona tutuldu ve o nispette kendisini bir yavuklu olarak hissetmeye başladı. Düğün gününün sabahı ona bir şiir gönderdi. Bütün bunlar, hatta şiir bile Yuliya Mihaylovna'nın hoşuna gitmişti: kırk yaş bu, şaka değil, Lembke çok geçmeden belli rütbe ile belli nişanı aldı, ondan sonra da bizim vilâyete tayin edildi.

Bizim vilâyete gelmeye hazırlanırken Yuliya Mihaylovna kocası üzerinde gayretle çalıştı. Fikrince von Lembke kabiliyeti olmayan birisi değildi, salona girmesini ve kendini göstermesini biliyordu, zekice dinlemeyi ve susmayı beceriyordu, oldukça iyi tavırlar kapmıştı, hatta söylev vermeyi biliyordu, hatta kafasında bazı fikir kırıntıları da vardı, en yeni ve lüzumlu liberalizmin cilâsını taşıyordu. Ama gene Yuliya Mihaylovna'yı telâşa düşüren bir tarafı vardı: pek az şey kapabiliyordu ve daimî kariyer aramalarından sonra gerçek bir dinlenmeye ihtiyaç gösteriyordu. Yuliya Mihaylovna kendi ikbalperestliğini ona da aşılacak istiyordu, o ise birdenbire kâğıttan bir kilise yapıştırmaya başladı: papaz, vaaz etmek üzere çıkıyor, dua edenler, huşu içinde ellerini kenetlemiş dinliyor, hanımın biri gözyaşlarını siliyor, bir ihtiyar sümkürüyordu; nihayet, pek pahalı olduğu halde, bu iş için mahsus İsviçre'den getirtilen org çalmaya başlıyordu. Yuliya Mihaylovna bunu görür görmez bir çeşit korku içinde oyuncağı alarak sandığına kilitledi: bunun yerine ona roman yazmak müsaadesini verdi, ama bunu belli etmeden yapacaktı. O günden sonra yalnız kendine güvenmeye başladı. Felâket şu ki burada büyük bir havailik ve ayarsızlık vardı.

Kader onu pek fazla zaman ihtiyar kız olarak tutmuştu. Şimdi onun haris ve sinirli kafasında türlü türlü fikirler uyanıyordu. O, niyetler besliyor, kesin olarak vilâyeti idare etmek istiyordu. Etrafının, hemen, hayranları tarafından sarılmasını hayal ediyordu, yöneleceği tarafı seçmişti. Von Lembke, daha önce hatta korkmuştu, ama valiliğin korkulacak bir şey olmadığını, memur yaradılışıyla, çabucak anladı. Hatta memuriyetinin ilk iki üç ayı oldukça tatmin edici bir şekilde geçti. Ama bu sırada ortaya Pyotr Stepanoviç çıktı ve garip şeyler olmaya başladı.

Mesele şu ki genç Verhovenski daha ilk adımda Andrey Antonoviç'e karşı tam bir saygısızlık gösterdi ve onun üzerinde tuhaf haklar kazandı, her zaman kocasının önemine değer veren Yuliya Mihaylovna ise, bunu hiç görmemezlikten geliyordu, hiç değilse önem vermiyordu. Genç adam onun gözdesi olmuştu, onlarda yiyip içiyor, hemen hemen onların evinde yatıp kalkıyordu. Von Lembke kendini müdafaa etmeye başladı, başkalarının önünde ona "delikanlı" diyor, himayekâr bir tavırla omzuna vuruyordu, ama bununla bir şey telkin edemedi: Pyotr Stepanoviç, sanki daima onun yüzüne karşı gülüyordu, başkalarının önünde de ona hiç beklenmedik şeyler söylüyordu. Bir gün eve dönen Lembke, delikanlıyı kendi çalışma odasında, divanın üstünde uyur buldu. Delikanlı, eve geldiğini, kimseyi bulamayınca "sırasıyken uykusunu aldığını" söyledi. Bu, von Lembke'nin gücüne gitti ve yine karısına şikâyette bulundu; onun sinirlenmesine gülen Yuliya Mihaylovna, iğneleyici bir sesle, her halde kendisi ona mevkiini hatırlatmasını bilmediğini, hiç değilse "bu çocuğun" kendisine karşı hiçbir zaman laubalilik etmediğini, ama onun, toplumun etiketleri dışında kalmakla beraber, saf ve temiz olduğunu söyledi. Von Lembke somurttu. Bu defa Yuliya Mihaylovna onları barıştırdı. Pyotr Stepanoviç, özür dilemek şöyle dursun, işi kaba bir şaka ile geçiştirdi, bu şaka başka zaman yapılırdı, yeni bir hakaret sayılabılırdı, ama bu olayda pişmanlık yerine geçti. İşin zayıf tarafı şu idi ki, Andrey Antonoviç, daha başlangıçta ona roman yazdığından söz açmakla bir gaf yapmıştı. Pyotr Stepanoviç'i edebiyatla ilgilenen ateşli bir genç sanmış ve çoktan beri bir dinleyici bulmayı hayal ettiğinden tanışmalarının daha ilk günlerinde ona romanından bir kaç bölüm okumuştur. Öteki canının sıkıldığını gizlemeden dinlemişti, ama giderken, evde boş zamanlarında okuyup bir fikir edinmek üzere romanın müsveddelerini istemişti, Andrey Antonoviç'te vermişti. O zamandan beri müsveddeleri geri vermediği gibi, sorulara cevap olarak gülmüş, nihayet müsveddeleri daha o zaman sokakta kaybettiğini söylemişti. Yuliya Mihaylovna bunu öğrenince kocasına dehşetli kızdı.

Telâş ve hemen hemen korku içinde:

— Ona oyuncak kiliseden de bahsetmiş olmayasın dedi.

Von Lembke derin derin düşünmeye başladı, oysaki onun düşünceye dalması sıhhati için zararlı idi ve doktorlar bunu yasak etmişlerdi. Bundan başka ilin işleri de pek fazla gailleli idi, -bundan aşağıda bahsedeceğiz- burada ayrı bir madde vardı, yalnız amirlik onuru değil, insan kalbi de rencide oluyordu. Andrey Antonoviç, evlenirken, ilerde aile anlaşmazlıklarının ve çatışmaların olabileceğine ihtimal vermiyordu. Mirana ve Ernestina'yı hayal ederken bütün ömrünce böyle düşünmüştü. Aile içinde gürültülere tahammül edemeyeceğini hissediyordu. Yuliya Mihaylovna nihayet açıkça anlaştı.

— Bana kızamazsın, dedi çünkü sen ondan dikkat zekisin ve içtimaî merdivende ondan çok yükseklerdesin. Bu çocukta, eskiden kalma birçok zındıkça tavırlar var, fikrimce bu yaramazlıktan başka bir şey değil; ama birdenbire olmaz, yavaş yavaş yapmak gerekir. Gençlerimizin kıymetini bilmeliyiz; ben şefkat göstererek onları kenarda tutuyorum.

Von Lembke:

— Ama o, şeytan bilir neler söylüyor, diye itiraz etti. Başkalarının yanında ve benim önümde, hükümetin, halkın isyan etmesine engel olmak için ona votka içirdiğini söylediği zaman müsamaha edemem ben. Herkesin önünde bunu dinlemek zorunda kalınca benim vaziyetimi bir kere düşün.

Bunu söylerken von Lembke, geçenlerde Pyotr Stepanoviç'le aralarında geçen konuşmayı hatırladı. Liberalizmiyle onun elinden silâhını almak gibi masum gayeye dayanarak, Rusya'da ve sınır dışında hazırlanmış beyannamelerden teşkil ettiği gizli koleksiyonunu ona göstermişti, bu koleksiyonu, 1859 yılından beri büyük bir titizlikle biriktiriyordu, yani bu işi bir heveskâr gibi değil de fayda umduğu ve meraklı bulduğu için yapıyordu. Pyotr Stepanoviç, onun niyetini önceden sezerek: bazı beyannamelerin bir satır yazısında, bütün bir kalem odasında, "hatta sizinki de dahil" olandan fazla mana bulunduğunu söyledi.

Lembke, irkildi ve hemen hemen yalvaran bir sesle beyannameyi göstererek:

— Ama bu, bizim için erken, çok erken. dedi.

— Hayır, erken değil; işte siz korkuyorsunuz ya, demek ki erken değil.

— Ama burada meselâ halkı kiliseleri yıkmaya çağırıyorlar.

— Neden olmasın? İşte siz, zeki bir insansınız ve tabii, kendiniz Tanrıya

inanmıyorsunuz, imanın halkı oyalamak için lüzumlu olduğunu pekâla biliyorsunuz. Gerçek, yalandan daha namusluca bir şeydir.

Von Lembke:

— Kabul, kabul, ben sizinle aynı fikirdeyim, ama bu, bizim için erken, erken, diyerek yüzünü buruşturdu.

— Kiliselerin yıkılmasını ve sopalarla Petersburg üzerine yürümesini kabul ettiğinize göre nasıl oluyor da siz bir devlet memuru oluyorsunuz?

Böyle kaba bir şekilde yakalanan Lembke, dehşetli şaşırmıştı. Gittikçe heyecanlanarak ve bunu da onuruna yediremeyerek:

— Bu, o şey değil, o şey değil, diye bağırdı. Siz, bir delikanlısınız, bizim gayelerimizi bilmediğiniz için de yanıyorsunuz. Bakınız, azizim Pyotr Stepanoviç siz bize devlet memuru diyorsunuz, öyle mi? Öyle. Yani kendi başlarına buyruk memurlar? Öyle. Ama müsaade buyurun, biz nasıl hareket ediyoruz? Mesuliyet üzerimizde, netice olarak biz de sizin gibi umumî davaya hizmet ediyoruz. Biz sadece sizin sarstığınız şeyi yerinde tutuyoruz, biz olmasaydık her şey darmadağın olurdu. Biz size düşman değiliz, size diyoruz ki: ilerleyin, medenîleşin, hatta temeli sarsın, yani değiştirilmesi gereken geriliğin temelini demek istiyorum; ama biz, gerektiği zaman sizi belirli bir sınırdan durdururuz ve böylelikle sizi kendinizden kurtarıyoruz, çünkü biz olmazsak siz ancak Rusya'yı güzel görünüşünden mahrum ederek sarsarsınız, bizim vazifemiz onun güzel görünüşünü düşünmektir. Şunu anlamalısınız ki siz ve biz, birbirimize karşılıklı olarak lüzumluyuz. İngiltere'de, lordlarla avam da birbirine karşılıklı ihtiyaç duyuyorlar. Öyleyse biz lordlarız, siz de avamsınız, ben buna tamamıyla böyle kabul ediyorum.

Andrey Antonoviç, hatta coşmuştu. Daha henüz Petersburg'tayken zekice ve liberalce şeyler söylemekten hoşlanırdı. Burada ise, en önemlisi, kapı arkasından dinleyen de yoktu. Pyotr Stepanoviç, susuyor ve kendisinden umulmayacak bir ciddîlik gösteriyordu. Bu hal, söylev vereni daha ziyade kışkırttı.

Çalışma odasında bir aşağı bir yukarı dolaşarak:

— Biliyorsunuz ki ben “bu ilin sahibiyim” diye devam etti, biliyorsunuz, vazifelerim çok olduğu için onlardan hiçbirini yapamıyorum, öte yandan gene doğru olarak söyleyebilirim ki, benim için burada yapacak bir şey yok. Bütün sır şu ki, her şey hükümete bağlı. Hükümet isterse varsın meselâ cumhuriyet ilân etsin bunu siyasi bakımdan veya ihtirasları yatıştırmak için yapsın, öte yandan buna paralel olarak, varsın

valilerin iktidarını kuvvetlendirsin, o zaman biz, valiler, cumhuriyeti yutarız, hiç değilse ben, buna hazır olduğumu hissediyorum... Kısacası, varsın hükümet bana *activite devorante* bildirsin ve *activitâ devorante*'ı veririm. Bunu da yüzlerine karşı söyledim: "Sayın baylar, bütün vilâyet dairelerinin muvazenesi ve gelişip güzelleşmesi için valilerin iktidarının kuvvetlendirilmesine lüzum vardır." Biliyor musunuz, bütün bu daireler; ziraat olsun, adliye olsun, iki hayatla yaşıyor gibidirler; yani lüzumlu iseler bulunsunlar (ben lüzumlu olduğuna kaniyim) öte yandan, öte yandan onların olmaması lâzım. Her şey hükümetin görüşüne bağlı. Öyle bir vaziyet olur ki dairelere lüzum görülür, o zaman onlar da meydana çıkar. İhtiyaç giderilince onları kimse arayıp bulamaz. İşte *activite devorante*'ı ben böyle anlıyorum. Valinin iktidarı kuvvetlendirmedikçe bu olamaz. Sizinle baş başa konuşuyoruz, biliyor musunuz ben, vali konağının kapısına muhakkak bir nöbetçi dikilmesine lüzum olduğunu Petersburg'a bildirdim. Cevap bekliyorum.

Pyotr Stepanoviç:

— Size iki nöbetçi lâzım, diye söylendi.

Von Lembke onun önünde duraladı:

— Niye iki tane? diye sordu.

— Sizi saymaları için bir nöbetçi az gelir sanırım. Size muhakkak iki nöbetçi lâzım.

Andrey Antonoviç, yüzünü çarpıttı.

— Siz... siz ileri gidiyorsunuz, Pyotr Stepanoviç. Benim iyi kalpliliğimden faydalanarak iğneleyici şeyler söylüyorsunuz ve bir *bourru bienfaissant* rolü oynuyorsunuz.

Pyotr Stepanoviç:

— Eh, nasıl isterseniz öyle olsun, diye homurdandı - siz gene de bize yol döşüyorsunuz ve başarılarımızı hazırlıyorsunuz.

Von Lembke gözlerini ona dikerek:

— Yani biz dediğiniz kim ve hangi başarı? diye sorduysa da bir cevap alamadı.

Yuliya Mihaylovna, bu konuşmanın sonucu hakkında kocasını dinleyince hiç memnun kalmadı.

Von Lembke, kendini müdafaa ederek:

— Ama senin gözdeni bir âmir gibi terbiye edemem ki, üstelik başbaşa iken... Ben, ağzımdan söz kaçırmış olabilirim... iyi kalpliliğim yüzünden.

— Hiç lüzumu olmayan iyi kalplilik bu. Bir beyanname koleksiyonun olduğunu bilmiyordum, lütfen göster.

— Ama... ama o, onları bir gün için aldı.

Yuliya Mihaylovna kızdı:

— Ve siz, gene verdiniz, öyle mi? Bu ne manasız şey!

— Şimdi birisini gönderip aldırırım.

— Vermez.

Von Lembke köpürdü ve hatta yerinden sıçradı.

— İstetirim! Kendisinden çekinmek için o kim oluyor, ben kimim ki bir şey yapamayayım.

Yuliya Mihaylovna onu durdurdu.

— Oturun ve sakin olun, dedi. Birinci sorunuza cevap vereyim: o, bana fevkalâde bir şekilde tavsiye edilmiştir, kabiliyetli bir gençtir ve bazen pek zekice şeyler söyler. Karmazinov, onun hemen her yerde bağları ve başşehir gençleri üzerinde de büyük tesirleri olduğunu söyledi. Onun sayesinde bütün ötekileri kendime çeker ve yanımda toplarsam böylelikle onlara onurlarını okşayan yeni yolu göstererek onları mahvolmaktan kurtarırım. O, bütün kalbiyle bana bağlı ve her hususta beni dinliyor.

Von Lembke kararsızlık içinde, kendini müdafaa ederek:

— Ama onlar, kendilerini okşayayım derken... kim bilir ne yaparlar. Tabii bu bir fikir, ama... ama duyduğuma göre X... ilçesinde bazı beyannameler ortaya çıkmış.

— İyi ama bu söylenti daha yazın yayılmıştı, beyannameler, kalp paralar, bilmem daha neler, ancak şimdiye kadar hiçbir şey bulup getirmedi. Bunu size kim söyledi?

— Von Blümer'den duydum.

— Öf sizin o Blümer'inizden beni kurtarın ve bundan sonra da hiçbir zaman onun sözünü etmeyin.

Yuliya Mihaylovna, köpürdü, hatta bir dakika kadar konuşmadı. Von Blümer, valilik kaleminde bir memurdu, Yuliya Mihaylovna ondan ayrıca nefret ediyordu. Bundan daha sonra bahsedeceğiz.

— Lütfen, Verhovenski için üzülme, diye konuşmasına son verdi, o, herhangi bir

yaramazlıkla ilgili olsaydı, seninle ve burada herkesle konuştuğu gibi konuşmazdı. Konuşkan insanlar tehlikeli değildir, hatta diyebilirim ki, bir şeyler olsaydı, gene onun vasıtasıyla bunu ilk öğrenen ben olurum. O, taassup derecesinde, evet, taassup derecesinde bana bağlıdır.

Olayları önceden bildirerek Yuliya Mihaylovna'nın onuru ve şöhret hırsı olmasaydı, belki de bu kötü adamların o haltları karıştırmamış olacaklarını söyleyebiliriz. Bu olanlardan çoğunun sorumlusu odur!

BEŞİNCİ BÖLÜM

Bayramdan önce

I

Yuliya Mihaylovna'nın, ilimiz mürebbiyeleri yararına tasarladığı müsamerenin günü, birkaç defe ileri alınmış, fakat gene geri bırakılmıştı. Pyotr Stepanoviç'in dalma ayak işlerinde kullandığı ve bir zamanlar Stepan Trofimoviç'i de ziyaret eden ve birdenbire vali konağında, piyano çaldığı için, lütufa uğrayan memur Lyamşin, bu arada Yuliya Mihaylovna'nın ilerde çıkaracağı bağımsız İl gazetesinin redaktörlüğüne getirmeyi düşündüğü Liputin, birkaç hanımla birkaç kız Yuliya Mihaylovna'nın yanında dönüp duruyorlardı. Hatta Karmazinov da vardı, ama o, dönüp duranların arasında değildi, sadece yüksek sesle ve memnun bir tavırla edebiyat kadrili başlayınca herkesi pek hoş bir şekilde şaşırtacağını söylüyordu. Listeye yazılan ve bağışta bulunanların sayısı pek fazla idi, şehirdeki bütün seçkin kimseler dahil olmuşlardı; ama seçkin olmayanların da katılmalarına müsaade vardı, yeter ki para versinler. Yuliya Mihaylovna, bazen asaletlilerle aşağı tabakadan olanların bir arada kaynaşmasının lüzumlu olduğuna işaret etti, "yoksa berikileri kim medenîleştirecekti." Kapalı bir ev komitesinde müsamerenin demokratik olması kararlaştırıldı. Listeye yazılanların pek fazla olması, masrafların da fazla olmasını gerektiriyordu; olağanüstü bir şey yapılması isteniyordu, işte bu yüzden müsamere günü geri bırakılmıştı. Akşamleyin verilecek balonun nerede yapılacağına hâlâ karar verilemiyordu: o gün için evini vermeyi kabul eden asalet mareşalinin kocaman evinde mi, yoksa Varvara Petrovna'nın Skvoreşniki malikânesinde mi? Skvoreşniki oldukça uzaktaydı, ama birçokları, orası "daha serbesttir" diye ısrar ediyorlardı. Varvara Petrovna, kendi malikânesinde yapılmasını pek istiyordu. Bu gururlu kadının Yuliya Mihaylovna'ya yaranmak istemesinin sebebini açıklamak güçtür. Herhalde Yuliya Mihaylovna'nın Nikolay Vsevolodoviç'in önünde alçalarak hiç kimseye göstermediği lütufkârlığı göstermesi hoşuna gidiyordu. Tekrar ediyorum: Pyotr Stepanoviç, vali konağında daha önce ortaya attığı bir fikri, yani Nikolay Vsevolodoviç'in en esrarlı bir dünyada, en esrarlı bağları olduğunu ve buraya da, her halde, gizli bir vazife ile gelmiş olduğu fikrini kökleştirmeye çalışıyordu.

O sırada bu şehirde kafaların durumu tuhaftı. Ayrıca kadınlar toplumunda bir çeşit

havailik göze çarpıyordu, hem bu da yavaş yavaş olmamıştı. Sanki bir rüzgâr türlü türlü anlayışları alıp getirmişti. Zekâların biraz intizamsız olması moda idi. Daha sonra, her şey bitince kabahati Y. Mihaylovna ile onun çevresindekilerin tesirinde arıyorlardı, ama sanmam ki her şey Yuliya Mihaylovna'dan gelmiş olsun. Aksine başlangıçta herkes birbiriyle yarış edercesine yeni valinin karısını, toplumu birleştirerek birdenbire ortalığı süt liman bir hale soktuğunu söyleyerek övüyorlardı. Hatta rezaletle karışık birkaç olay bile geçmişti ki bunlarda valinin karısının hiçbir suçu yoktu, ama o zaman hepsi buna gülmüşlerdi, bunu durduracak bir kimse de yoktu. Doğru olan şeylere karşı kendi görüşleri bulunan oldukça kalabalık bir insan topluluğu, bir kenara çekilmiş duruyordu; ama onlar da o zaman henüz homurdanmıyorlardı; hatta gülümsüyorlardı.

Hatırlıyorum, o zaman merkezi Yuliya Mihaylovna'nın salonunda bulunan ve kendilerinden teşekkül etmiş oldukça geniş bir çevre meydana gelmişti. Onun yanında toplanan bu samimî çevrede, bazen oldukça laubalice yaramazlıklar yapılmasına müsaade edilmiş ve hatta bunlar bir kaide haline gelmişti. Toplananların arasında hatta birkaç sevimli genç hanım da vardı. Gençler kır gezintileri, akşam toplantıları tertip ediyor, bazen arabalara ve atlara binerek şehir içinde kalabalık bir halde geziyorlardı. Macera arıyor, hatta sırf eğlence olsun diye macera hikâyeleri uyduruyorlardı. Bizim şehrimizi bir aptallar şehri imiş gibi alaya alıyorlardı. Onlara alaycı deniliyordu, çünkü onların küçümsemedikleri hiçbir şey yoktu. Meselâ bir gün şöyle bir şey oldu. Yerli üsteğmenlerden birinin henüz pek genç olmakla beraber kocasının kendisine iyi bakmaması yüzünden biraz yıpranmış karısı, bir akşam toplantısında manto parası kazanmak ümidiyle kâğıt oynamaya oturdu ve kazanacak yerde on beş ruble kaybetti. Ödeyecek parası olmadığı ve kocasından korktuğu için, eski cesaretini hatırlayarak hemen toplantıda hazır bulunan rezil ve yaşına göre dehşetli yıpranmış bir çocuk olan şehrimiz belediye başkanının oğlundan usulca borç para istedi. Beriki para vermek söyle dursun, kahkahalarla gülerек bu olayı kocasına anlatmaya koştu. Yalnız aylığı ile geçinen üsteğmen, karısını eve getirince onun yalvarmalarına, diz çökmelerine aldırmandan öfkesini doya doya çıkardı. Bu çirkin olay şehrin her yerinde sadece kahkaha ile karşılandı, teğmenin karısı, Yuliya Mihaylovna'nın etrafını saran toplumdan olmadığı halde, onların arasında onu her nasılsa tanıyan tuhaf huylu ve açkgöz bir bayan, ona uğradı ve alıp evine götürdü. Burada kadını hemen bizim yaramazlar kaptılar, okşadılar, hediyelere boğdular ve kocasına iade etmeyerek dört gün kadar yanlarında alıkoydular. Teğmenin karısı bu açkgöz kadının yanında yaşamaya ve her gün onunla ve eğlenceye dalan toplumla gezintilere, eğlencelere ve danslara katılmaya başladı. Herkeste onu,

kocasını mahkemeye vermesi için kışkırtıyor, bir hadise çıkarmaya zorluyordu. Kendisine yardım ve şahitlik edeceklerini söylüyorlardı. Kocasını, mücadeleye cesaret edemeyerek susuyordu. Zavallı kadıncağız, nihayet belâyaya girdiğini anladı ve dördüncü günü akşamüstü, koruyucularından kaçarak yarı ölü bir halde teğmenine döndü. Karı koca arasında neler geçtiği pek bilinmiyorsa da teğmenin kira ile oturduğu tek katlı ahşap binanın iki kepengi, iki hafta açılmadı. Yuliya Mihaylovna, bunları öğrenince yaramazlara kızdı, açıkgöz bayanın hareketini beğenmedi, oysaki bu kadın, teğmenin karısını kendisine takdim etmişti. Bununla beraber bu olay çabucak unutuldu.

Başka bir gün, öteki ilden gelen bir küçük memur, gene küçük bir memurun ve görünüşte saygıdeğer bir aile babasının on yedi yaşındaki güzel kızını istemişti, şehirde kızı tanımayan yoktu. Ama birdenbire evliliğin ilk gecesinde genç kocanın, lekelenen namusunun hincını çıkarmak için güzel kıza karşı oldukça nezaketsiz bir şekilde davrandığı öğrenilmişti. Hemen hemen bu işin şahidi olan Lyamşin, çünkü düğünde iyice sarhoş olduğu için düğün evinde gece yatisına kalmıştı, şafakla beraber sokağa fırlayıp eğlenceli olayı herkese anlatmıştı. Hemen on iki kişi kadar bir kalabalık toplandı, hepsi de atlı idi. Meselâ Pyotr Stepanoviç ve Liputin kira ile tuttıkları kazak atlarına binmişlerdi, Liputin ağaran saçlarına bakmadan havai gençlerin tertiplemediği bütün rezilce maceralara katılıyordu. Yeni evliler, adetlerimize göre, düğünün hemen ertesi günü hiçbir mazeret kabul etmeyen ziyaretlere gitmek üzere çift atlı arabaya bindikleri zaman bütün bu atlı kalabalık kahkahalarla arabayı sardı ve bütün bir sabah şehirde onları takip etti. Gerçi, evlere girmediler, atlar üstünde kapı önünde beklediler. Gelinle güveye ayrıca hakaret etmekten çekindiler, ama gene de rezalet çıkardılar. Bütün şehir çalkalandı. Tabii herkes gülüyordu. Ama von Lembke buna kızdı ve Yuliya Mihaylovna ile aralarında gene sert bir tartışma oldu. Yuliya Mihaylovna da pek öfkelenmişti ve yaramazlara evinin kapısını kapamaya niyet etti. Ama ertesi günü Pyotr Stepanoviç'in yatıştırıcı sözleri ve Karmazinov'un da birkaç sözü üzerine hepsini affetti. Karmazinov, bu "şakayı" oldukça ince bir buluş diye kabul etmişti.

— Bu, buranın zevkine uygun bir şey, dedi, hiç değilse karakteristik ve... cesurca; hem dikkat edin herkes gülüyor, sizse öfkeleniyorsunuz.

Ama tahammül edilmez tarafları olan başka yaramazlıklar da oluyordu.

Şehirde inciller satan, aşağı tabakadan bir kadın peydah olmuştu. Ondan söz edilmeye başlandı, çünkü başkent gazetelerinde kitapçı kadınlara dair yeni yeni meraklı yazılar çıkmıştı. Gene o Lyamşin madrabazı, okulda, boş bir öğretmenlik bekleyen bir papaz

okulu talebesinin yardımını ile kitap alıyormuş gibi yaparak kitapçı kadının torbasına, yabancı memleket baskısı bir deste açık saçık fotoğraf soktu. Sonradan öğrenildiğine göre, bu fotoğraflar, saygıdeğer (ama soyadını açıklamayacağım) boynunda nişan taşıyan bir ihtiyar tarafından verilmişti, bu zat, kendi sözleriyle “sıhhatle gülmeyi ve şen şakayı” pek seviyordu. Zavallı kadın, pazar yerinde kutsal kitaplarını çıkarırken fotoğraflar da ortaya serpildi. Bir kahkaha koptu, homurtular duyuldu; kalabalık toplandı, küfürler yağmaya başladı, polis yetişmemiş olsaydı, iş dayağa kadar varacaktı. Kitapçı kadını deliğe tıktılar ve ancak akşam üstü, bu olayı gizli taraflarıyla ve öfke ile öğrenen Mavriki Nikolayeviç’in gayretleriyle kadını serbest bıraktılar ve şehir dışı ettiler. Bunun üzerine Yuliya Mihaylovna, Lyamşin’i kesin olarak kovacaktı, ama o akşam Lyamşin’i onun huzuruna getirdiler, onun piyanoda yeni, güzel bir şey uydurduğunu söylediler. Bu parça gerçekten de eğlenceli bir şeydi, gülünçte bir adı vardı: “Fransa - Prusya savaşı. Marseilles’in şiddetli notalarıyla başlıyordu:

“Qu’un sang impur abreuve nos sillons ”

Azametli bir meydan okuyuş, gelecek zaferlerin sarhoşluğu hissediliyordu. Ama birdenbire, marşın ustaca belirtilen ritimleri ile beraber, yan tarafta bir yerde, aşağıda, köşede, ama pek yakın bir yerde “*Mein lieber Augustin*”in iğrenç nağmeleri duyuluyordu.. Marseilles bunların farkında değildir. Marseilles büyüklüğünün şahikasıdır; ama Augustin de sağlamca yerleşmektedir, Augustin gittikçe saygısızlaşıyor ve işte, kim bilir nasıl, Augustin’in tempoları birdenbire Marseilles’in tempolarına uymaya başlıyor. Marseilles öfkelenir gibi oluyor, o nihayet Augustin’i fark ediyor, onu silkip atmak, kendisine musallat olan küçük bir sineği kovar gibi kovmak istiyor, ama “*Mein liber Augustin*” iyice ve sağlamca yerleşmiştir; o, şen ve kendinden emin, o, sevinçli ve küstah ve Marseilles her nasılsa birdenbire aptallaşıyor; bunlar, öfke feryadı, bunlar gökyüzüne doğru uzatılmış ellerle dökülen gözyaşları ve Tanrıya edilen yeminlerdir.

“Pas un pouce de notre terrain, pas une de nos forteresses”

Ama o, artık “*Mein lieber Augustin*” ile aynı tempoyu tutmak zorunda kalıyor. Onun nağmeleri en saçma bir şekilde Augustin’in nağmeleriyle birleşiyor, o, boyun eğiyor, sönüyor. Arada sırada, parça parça gene “*qu’un sang impur...*” duyulur gibi oluyor, ama hemen o anda iğrenç valsın nağmelerine dönüyor. Marseilles tam manasıyla boyun eğiyor: bu Bismark’ın göğsünde ağlayan ve her şeyi, her şeyi teslim eden Jül Favr... Ama burada artık Âugustin de kuduruyor: boğuk nağmeler duyuluyor, fazla miktarda içilen bira, övünmeden gelen sonsuz öfke; milyarlarca ince sigara, şampanya ve rehine talep

ediliyor; Augustin'in nağmeleri dayanılmaz bir bağırsık halini alıyor... Fransa - Prusya savaşı böylece sona eriyor. Bizimkiler el çırpıyor. Yuliya Mihaylovna gülümsüyor ve: "Peki, ben onu nasıl kovarım" diyor. Barış imzalanmıştır. Alçağın gerçekten de küçük bir dehası vardı. Stepan Trofimoviç, bir gün bana: en yüksek dehaların dehşetli alçak insanlar olabileceğini ve birinin ötekine engel olmadığını söylemişti. Sonra, Lyamşin'in bu piyesi buradan geçen kabiliyetli ve meçhul kalmış tanıdık bir gençten çaldığı söylenmişti; ama bu bir yana Stepan Trofimoviç'in akşam toplantılarında bir kaç yıl dönüp duran ve istek üzerine, bazı çıftıları, sağır köylü kadının günah çıkartmasını ve çocuk doğumunu tasvir eden bu alçak adam, bazen Yuliya Mihaylovna'nın toplantılarında "Kırkinci yılın liberali" adı altında Stepan Trofimoviç'i de karikatürize ediyordu.. Herkes kahkahadan kırılıyordu. Bununla beraber, o zamana kadar Stepan Trofimoviç'e bir köle gibi yaltaklanmıştı.

Ben, bu alçaktan ayrıca söz açmak istemezdim, üzerinde durulmaya da değmez; ama burada, söylendiğine göre, gene onun katıldığı öfke uyandıran bir olay geçmişti; hikâyemde bu olaydan söz açmadan geçmeme imkân yok.

Bir gün bütün şehirde, çirkin, öfke uyandıran dinsizce bir hareketin haberi yayıldı. Büyük pazar meydanına girilen yerde çok eski bir Meryem Ana kilisesi vardır. Kilise eski şehrimizin güzel ve eski anıtlarından birini teşkil eder. Bahçe duvarının giriş kapısında, duvara yerleştirilmiş tel kafes içinde büyük bir Meryem ana tasviri vardır. İşte bir gece tasvir soyulmuş, çerçevenin camı, kafesi kırılmış, çelenk ve elbiseler üzerinden (pek kıymetli olup olmadığını bilmiyorum) birkaç taş ve inci çıkarılıp alınmıştır. Ama asıl mesele şu ki, soygundan başka, manasız, çirkin ve dinsizce bir harekette bulunulmuştu: söylediklerine göre, sabahleyin kırık camekânın içinde canlı bir fare bulunmuştu. Şimdi aradan dört ay geçtikten sonra, soygunun kürek mahkûmu Fedka tarafından yapıldığı anlaşılmış bulunuyor, ama nedense bu işte Lyamşin'in de parmağı olduğu söyleniyor. O zaman kimse Lyamşin'den bahsetmemiş ve ondan şüphe de edilmemişken şimdi, fareyi oraya onun bıraktığı söyleniyor. Hatırlıyorum âmirlerimizin hepsi biraz şaşırılmıştı. Halk, erken saatlerde soygun yerinde toplanıyordu. Orada daima bir kalabalık hazırды, pek fazla değilse de, gene de yüz kişi kadar vardı. Bir kısmı geliyor, bir kısmı gidiyordu. Yaklaşanlar istavroz çıkarıyor, ikonayı öpüyorlardı; bağışta bulunmaya başladılar, derken kilisenin bağış çanağı ortaya çıktı, çanağın yanında da bir keşiş peyda oldu, ancak öğleden sonra saat üçe doğru âmirler, halka kalabalık bir halde durmamalarını, dua edip ikonayı öperek bağışta bulunduktan sonra geçip gitmelerini hususunda emir vermenin uygun olacağını düşünebildiler. Bu bahtsız olay, von Lembke üzerinde karanlık bir tesir yaptı. Bana sonradan anlattıklarına göre, Yuliya Mihaylovna, bu uğursuz sabahtan sonra kocasının

üzerine çöken kederli halin, hastalık yüzünden tedavi olmak üzere şehrimizden ayrıldığı iki ay öncesine kadar devam ettiğini, şimdi vilâyetimizde hüküm sürdüğü kısa devreden sonra istirahata çekildiği İsviçre’de de yakasını bırakmadığını söylemiş.

Hatırlıyorum, o zaman öğleden sonra saat bire doğru meydanlığa gelmiştim; kalabalık sessizlik içindeydi, yüzler asıktı ve azametli bir ifade taşıyordu. Araba ile sarı yüzü şişman bir tüccar geldi, arabadan indi, yerlere kadar eğildi, ikonaya yüz sürdü, bir ruble bağışta bulundu, oflayıp puflayarak tekrar arabasına atlayıp çekti gitti. Şehrimiz bayanlarından iki kişi, yanlarında bizim yaramazlar bulunduğu halde, bir arabayla geldiler. Delikanlılar (onlardan birisi, artık pek gençte sayılmazdı) arabadan indiler ve halkı, oldukça laubali bir hareketle kenara iterek ilerlediler. İkisi de şapkalarını çıkarmadı, birisi ise gözlüğünü burnuna indirdi. Halk arasında homurtular duyuldu, pekte belli olmamakla beraber bu bir hoşnutsuzluk ifadesiydi. Gözlüklü genç, sıkı sıkıya para dolu çantasını çıkardı ve çanağa bir kapik attı; ikisi de yüksek sesle konuşarak, güle güle arabaya bindiler. Bu sırada Mavrikiy Nikolayeviç’in refakat ettiği Lizaveta Nikolayevna birdenbire at üstünde oraya geldi. Attan indi, dizginleri kendi emriyle at üstünde bekleyen arkadaşına vererek, tam o bir kapik çanağa düştüğü sırada tasvire yaklaştı. Öfkeden gelen bir kızılık yanaklarına yayılmıştı; yuvarlak şapkasını, eldivenlerini çıkardı, tasvirin önünde hemen kaldırıma diz çöktü ve huşu içinde üç defa secdeye vardı. Sonra çantasını çıkardı, ama orada sadece birkaç gümüş on kapiklikten başka bir şey olmadığı için bir anda pırlanta küpelerini çıkardı ve çanağa koydu. Heyecan içinde:

— Olur mu? olur mu? Elbiselerin süsü için? diye keşişe sordu.

Öteki:

— Olabilir, diye cevap verdi, her bağış münasıptır. Halk ne takdir, ne takbih eseri göstermeden susuyordu. Lizaveta Nikolayevna çamurlanan elbisesiyle atına bindi ve dörtnala oradan uzaklaştı.

II

Şimdi sözünü ettiğim olaydan iki gün sonra ona çevreleri atlılarla sarılı üç araba ile bir geziye giden bir kalabalık arasında rastladım. Beni el işaretiyle yanına çağırdı, arabayı durdurdu ve ısrarla aralarına katılmamı istedi. Arabada bana bir yer bulundu, kendisi gülererek beni, şık giyinmiş yol arkadaşlarıyla tanıştırdı ve bana pek meraklı bir geziye gittiklerini açıkladı. Kahkahalarla gülüyor ve pek fazla mesut görünüyordu. Son

zamanlarda pek neşeliydi. Gerçekten de bu gezi tuhaftı; hepsi ırmağın ötesinde tüccar Sevastiyanov'un evine gidiyorlardı, onun yanında ayrı bir evde huzur, varlık ve rahatlık içinde ve yalnız bizde değil, bütün yakın illerde ve hatta başkentte tanınan meczup ve gelecekte haber veren Semion Yakovleviç oturuyordu. Onu herkes, ayrıca dışarıdan gelenler ziyaret eder, onun gelecekte haber vermesini bekler, ona secde eder ve bağışta bulunurlardı, bağışlar, bazen önemli bile olanlar, Semion Yakovleviç onları oracıkta dağıtmazsa, kiliseye ve çoğu zaman Meryem ana manastırına gönderilirdi, bu gaye ile manastıra bağlı bir keşiş Semion Yakovleviç'in yanında nöbet tutardı. Herkes büyük bir eğlence bekliyordu. Şimdi ziyarete giden bu kalabalıkta hiç kimse henüz Semion Yakovleviç'i görmemişti. Yalnız Lyamşin, bundan önce bir defa onu ziyaret etmişti ve şimdi, Semion Yakovleviç'in kendisini süpürge ile kovalamalarını emrettiğini ve kendi eliyle arkasından iki tane büyük patates fırlattığını anlatıyordu. Atlılar arasında gene kira ile tutulmuş bir kazak atına binmiş Pyotr Stepanoviç'i de gördüm, at üzerinde pek kötü tutunuyordu, Nikolay Vsevolodoviç'te ata binmişti. Beriki bazen toplu gezilerden ayrılmaz ve bu gibi hallerde daima yakışacak bir tavır takınmakla beraber her zaman olduğu gibi pek az veya arada bir konuşurdu. Kafile köprüye doğru inip şehir oteli ile bir hizaya gelince, kafileden birisi, otel odalarından birinde biraz önce tabanca ile intihar etmiş bir yolcuyu bulduklarını ve şimdi polisin gelmesini beklediklerini söyledi. Hemencecik intihar edeni görmek fikri ortaya atıldı. Bu fikir başkaları tarafından da desteklendi: hanımlarımız hiçbir zaman intihar etmiş insan görmemişlerdi. Hatırlıyorum, onlardan biri oracıkta yüksek sesle: "her şey o kadar can sıkıcı ki, eğlence seçecek durumda değiliz, yeter ki meraklı bir şey olsun" dedi. Ancak pek az kimse kapı önünde kaldı; ötekiler, kalabalık bir halde otelin kirli koridoruna girdiler. Onların arasında ben de vardım, Lizaveta Nikolayevna'nın da aramızda olduğunu hayretle gördüm. İntihar edenin odası açıktı ve tabiidir ki bizi içeri bırakmamazlık edemezlerdi. Bu, henüz bir çocuktü, yaşı on dokuzdan fazla değildi, herhalde çok güzel olmalıydı, sık sarı saçları, muntazam bir yüzü, güzel alnı vardı. Ceset artık soğumuştü, bembeyaz yüzü mermere benziyordu. Masanın üstünde kendi eliyle yazdığı bir pusula vardı, ölümünden kimsenin mesul tutulmamasını, dört yüz ruble "yediği" için intihar ettiğini yazıyordu. Pusulada "yedim" kelimesi öylece duruyordu: onun dört satırında üç tane imlâ hatası vardı. Orada onun üzerinde ah vah eden birisi vardı, galiba bu şişman derebeyi, onun komşusu idi, buraya iş takibi için gelmişti. Onun anlattığına göre, çocuğun ailesi, dul annesi, kız kardeşleri ve teyzesi tarafından, kocaya varacak olan ablasının çeyizi için, şehirde bulunan bir akraba kadının nezareti altında öteberi almak ve bunları eve götürmek üzere buraya gönderilmişti. Yıllardan beri biriktirilen dört yüz rubleyi ona emniyet etmişler, korkudan ahlayarak

sonsuz nasihatler ve dualarla yola çıkarmışlardı. Çocuk o zamana kadar alçak gönüllü ve emniyetli imiş. Üç gün önce şehre gelince, akraba kadına uğramadan otele inmiş ve doğruca kulübe gitmiş, orada arka odalarda bir bakara yahut hiç değilse rulet bulacağını ummuş. Ama o akşam bakara da yokmuş, rulet de. Gece yarısı otel odasına dönünce şampanya, Havana sigarası istemiş ve altı veya yedi kap akşam yemeği ısmarlamış. Ama şampanyadan sarhoş olmuş, Havana sigarası da midesini bulandırmış, öyle ki getirilen yemeğe el bile sürmemiş, hemen hemen sarhoş bir vaziyette yatağa yatmış. Ertesi günü bir elma gibi taptaze uyanmış, hemen dün akşam yerini öğrendiği çingenelerin çergisine gitmiş, çingeneler ırmağın öte tarafında şehir dışındaki fukara mahallesinde yerleşmişlerdi. Çocuk, iki gün otele uğramamış, nihayet dün öğleden sonra saat beşte, içkili bir halde gelmiş ve yatmış, akşamın onuna kadar da uyumuş. Uyanınca, köfte ile bir şişe şarap, üzüm, kâğıt kalem ve hesap istemiş. Onda göze çarpacak bir hal görmemişler; sakın, sessiz ve mültefitmiş. Galiba daha gece yarısı intihar etmişti, ama kimsenin silâh sesini duymaması tuhaftı, ancak bugün öğleden sonra saat birde onu aramak akıllarına gelmiş, kapıyı açtıramayınca da kırıp içeri girmişler. Şarabın yarısı içilmişti. Üzüm tabağı da yarı idi. Üç namlulu tabancadan kalbine ateş etmişti. Pek az kan akmıştı; tabanca elinden halının üstüne düşmüştü. Delikanlı o divanda yarı uzanmış bir vaziyette yatıyordu. Ölüm, galiba hemen o anda gelmişti, yüzünde ölüm acısı yoktu; yüz ifadesi sakın, hemen hemen mesuttu, yaşamak istiyormuş gibi bir hali vardı. Bizimkiler onu sonsuz bir merakla inceliyorlardı. Umumiyetle yakınımızın bahtsızlığında yabancı göze neşe veren bir şey vardır, kim olursanız olun. Hanımlarımız sessizce seyrediyor, erkeklerse ince zekâ eseri ve metanet gösteriyorlardı. Birisi, bunun en iyi çıkar yol olduğunu ve gencin bundan daha akıllıca bir çare bulamayacağını söyledi; bir başkası, bir günlük beylik beyliktir, dedi. Üçüncüsü, birdenbire damdan düşer gibi, neden bizde böyle sık sık kendilerini astıklarını veya tabanca ile intihar ettiklerini sordu, sanki herkes aklını oynatmıştı yahut bastıkları yer ayaklarının altından kayıyordu! Söyleyeni hoşla gitmeyen bakışlarla süzdüler. Ama Lyamşin palyaço rolü oynamayı kendisi için bir şeref saydığı için, tabaktan bir salkım üzüm aşırıldı, bir başkası, şaraba el uzatmak istedi, onu bir üçüncüsü takip edecek oldu, ama içeri giren polis müdürü engel oldu, hatta “odanın boşaltılmasını” emretti. Herkes, her şeyi seyredip bitirdiği için, hiç tartışmadan dışarı çıktıysa da, Lyamşin bilmem neden polis müdürüne çatmak istedi. Yolun geri kala kısmında neşe, kahkaha ve şen konuşmalar arttı.

Öğleden sonra tam saat birde Semion Yakovleviç'in evine geldiler. Oldukça büyük olan tüccar evinin kapısı ardına kadar açıktı ve Semion Yakovleviç'in yanına giriliyordu.

Hemen Semion Yakovleviç'in yemek yediğini öğrendiler. Hepsi birden içeri girdi. Meczubun yemek yediği kabul odası, oldukça geniş üç penceresi olan bir yerdi, insanın beline kadar yükselen bir parmaklıkla eşit iki kısma ayrılmıştı. Bayağı ziyaretçiler, parmaklığın arkasında kalıyor, bahtiyarlar ise meczubun işareti üzerine parmaklığın küçük kapısından içeri alınıyorlardı; meczup isterse onları deri kaplı kanepeye veya divana oturtuyordu; kendisi ise daima, eski, havı dökülmüş Volter biçimi kanepede oturuyordu. Bu, oldukça iri yapılı bir adamdı yüzü etli ve sarı idi, elli beş yaşlarında vardı, açık sarı seyrek saçlı idi, kafası dazlaktı, sakalı tıraş edilmişti, bir yanağı şişmişti, ağzı da biraz çarpık gibiydi, burnunun sol kenarının yakınında büyük bir siğil vardı, gözleri küçüktü, yüzü sakin, azametli, fazla uykulu bir ifade taşıyordu. Boynunda boyunbağı, arkasında yelek yoktu. Almanlar gibi siyah bir ceket giymişti. Ceketinin altından kalın ama beyaz bir gömlek görünüyordu, galiba hasta olan ayakları, terlikler içindeydi. Duyduğuma göre bir zamanlar memurmuş, hatta rütbesi bile varmış. Daha henüz, hafif balık çorbası yemiş ve ikinci yemeği olan haşlanmış patatesi tuzla yemeye başlamıştı. Hiçbir zaman bundan başka bir şey yemiyor, çaydan başka da bir şey içmiyordu, çay tiryakisi idi. Onun yanında, tüccarın, tuttuğu üç tane kadar hizmetçi koşup duruyordu; bir de oldukça çevik, on altı yaşlarında bir çocuk vardı. Hizmetkârlardan başka elinde iane maşrapasıyla ak saçlı, saygı değer, oldukça şişman bir keşişte vardı. Masalardan birinde kocaman bir semaver kaynıyor ve tepsi içinde iki düzineye yakın bardak duruyordu. Karşıdaki başka bir masa üzerinde ziyaretçilerin hediyeleri duruyordu: birkaç kelle ve bir kaç funt [okkanın üçte biridir.] şeker, iki funt kadar çay, bir çift işlenmiş terlik, fular mendil, bir elbiselik çuha, bir top keten v.s. duruyordu. Para bağışlarının hemen hepsi keşişin maşrapasına giriyordu. Oda kalabalıktı, on iki kişi kadar yalnız ziyaretçi vardı, onlardan ikisi Semion Yakovleviç'in yanında parmaklığın ötesinde oturuyordu, birisi ak saçlı, dindar, "halktan" bir ihtiyardı, öteki ufak tefek, zayıf, başka yerden gelme bir keşişti, gözlerini yere dikmiş, uslu uslu oturuyordu. Diğer ziyaretçilerin hepsi parmaklığın dışında duruyordu, komşu ilden gelmiş şişman, gür sakallı, Rus biçimi elbise giymiş tüccardan başka hepsi halktandı, tüccar ise yüz binlik bir zengin diye tanıtıyordu; bir de yaşlı ve fakir bir asil kadınla bir derebeyi vardı. Hepsi, konuşmaya cesaret edemeden, talihlerini bekliyordu. Dört kişi kadar yere diz çökmüştü, ama hepsinden çok dikkati çeken derebeyi idi, bu adam. Kırk beş yaşlarında, şişman birisiydi, parmaklığın hemen önünde yere diz çökmüştü, herkesten daha yakında ve göz önünde idi, Semion Yakovleviç'in iltifatlı bakışını veya sözünü bekliyordu. Bir saatten beri orada durduğu halde öteki onu görmemezlikten geliyordu

Hanımlarımız, neşe içinde gülüp fısıldaşarak parmaklığın hemen önünde toplandılar. Diz çökerek ve ayakta duran bütün öteki ziyaretçileri, derebeyi hariç, ya yerlerinden ittiler yahut önlerine geçtiler, derebeyi hatta elleriyle parmaklığa yapışarak ısrarla yerinde, göz önünde kaldı. Şen ve son derece meraklı gözler ve bu arada el gözlükleri, gözlükler ve hatta dürbünler Semion Yakovleviç'e dikildi; hiç değilse Lyamşin dürbünle bakıyordu. Semion Yakovleviç, küçük gözleriyle sakin ve tembel tembel herkesi süzdü. Hafif bir nida ve kesik, kalın bir sesle:

— Lâtif bakışlar! Lâtif bakışlar! demek lûtfunda bulundu.

Bizimkiler güldüler: “Lâtif bakışlar ne demektir?” Ama Semion Yakovleviç gene sessizliğe gömüldü ve patatesini yemeye devam etti. Nihayet, peçete ile silindi, ona çay verdiler.

Hiçbir zaman çayı tek başına içmezdi, ziyaretçilere de ikram ederdi, ama herkese değil, çoğu onlardan hangisinin mesut edilmesi gerektiğini kendisi gösterirdi. Bu emirler umulmadık bir şekilde verildiği için daima şaşırtıcı olurlardı. Bazen zengin ve yüksek mevki sahiplerini atlayarak, bir mujiğe yahut fakir bir kocakarıya ikram ederdi; başka sefer fakirleri atlayarak şişman zengin bir tüccara ikramda bulunurdu.

Çaylar da ayrı ayrı doldurulurdu, kimine şekerli, kimine kıtlama, kimine de hiç şekersiz verilirdi. Bu defa başka yerden gelen keşiş saadete ermiş ve kendisine şekerli çay ikram edilmişti. Bir de ihtiyar sofuya çay verildi, ama şekersizdi. Manastırlı, maşrapalı şişman keşişe ise nedense vermediler, oysa şimdiye kadar her gün bir bardak çay içiyordu.

Bizim arabadan, demin eğlence seçecek değiliz, yeter ki meraklı bir şey olsun, diyen şık hanım, gülümseyip gözlerini kısarak:

— Semion Yakovleviç, bana da bir şey söyleyiniz, sizinle ne zamandan beri tanışmak istiyordum, diye âdeta şarkı söyler gibi konuştu. Semion Yakovleviç ona bakamadı bile. Diz çökerek duran derebeyi, yüksek sesle derin, bir iç çekti, öyle ki bir körüğü kaldırıp indirmiş gibi oldu.

Semion Yakovleviç, birdenbire yüz binlik tüccarı işaretle:

— Şekerli! dedi. Öteki öne geçti ve derebeyinin yanında durdu.

Bir bardak çay daha koyunca Semion Yakovleviç:

— Ona gene şeker koyun! diye emretti; bir daha şeker koydular.

— Daha, daha ona! Üçüncü defa ve nihayet dördüncü defa şeker koydular. Tüccar

itiraz etmeden bu şurubu içmeye koyuldu.

Ahali:

— Yarabbi! diye fısıldadı ve istavroz çıkarmaya başladı. Derebeyi yine yüksek sesle iç ceketini.

Birdenbire, bizimkilerin kendisini, duvara sıkıştırdıkları, fukara hanımın:

— Babamız! Semion Yakovleviç! diye bağırın, acele, ama sert sesi duyuldu, öyle ki böyle bir sesleniş ondan hiç umulmazdı. Bir saatten beri, azizim, lûtfunu bekliyorum. Benim de kaderimi tayin et.

Semion Yakovleviç, kayyuma onu göstererek:

— Sor, dedi. Öteki parmaklığa yaklaştı. Zongoç, dul kadına sakın ve ölçülü bir sesle sordu:

—Geçen sefer Semion Yakovleviç'in emrettiği şeyi yerine getirdiniz mi?

Dul kadın:

—Nerede babamız Semion Yakovleviç, yerine getirmeye imkân var mı, onlarla yerine getirebilir misin? diye feryat etti, onlar yamyam, aleyhime dava açacaklar, senatoya vermekle korkutuyorlar, yani öz anneleri aleyhine!...

Semion Yakovleviç, kelle şekeri göstererek:

— Ona verilsin!... diye emretti. Çocuk seğirtti, kelle şekerini kaptığı gibi dul kadına götürdü.

Kadın bağırarak oldu:

— Ah, babamız, lütfun büyük. Bu kadar şekeri ben ne yaparım?

Semion Yakovleviç, mükâfatlandırmaya devamla:

— Daha, daha! diyordu.

Bir kelle daha getirdiler. Sait: “Daha, daha” diye emrediyordu, üçüncü kelleyi ve nihayet dördüncüyü getirdiler. Dul kadının çevresine şeker yığıldılar. Manastır keşişi iç çekti, bütün bunlar, her zaman olduğu gibi, hemen bugün manastıra götürülmüş olacaktı.

Dul kadın alçak sesle:

— Bu kadar şekeri ben ne yaparım? diye ah vah edip duruyordu. Yalnız başıma midemi bulandırır!... Sakın bu bir keramet olmasın, babamız?

Kalabalık arasından birisi:

— Elbette keramet, diye mırıldandı.

Semion Yakovleviç, şaşmadan:

— Ona bir funt daha verin, daha! dedi.

Masa üzerinde bütün bir kelle şekeri daha kalmıştı, ama Semion Yakovleviç, bir funtu göstermişti, dula da bir funt verdiler.

Halk:

— Yarabbi, yarabbi! diyerek iç çekiyordu.

Çevresi çay dolu manastırlı şişman keşiş, onurunun incitilmesine öfkelenerek yavaş, ama memnun bir sesle bu hareketin tefsirini üzerine aldı:

— Özbeöz çocuklarınızı şikâyete gelmeden önce, tatlı yiyip tatlı konuşun manasına gelir bu işaret, dedi.

— Sen ne diyorsun, peder, Verşinni'lerin evi yandığı zaman boynuma ip takıp beni ateşe sürüklediler. Yatağıma ölü fare koydular, yani her kötülüğü yapmaya...

Semion Yakovleviç, birdenbire ellerini sallayarak:

— Kovun, kovun! diye bağırdı.

Zongoç ile çocuk, parmaklığın arkasına koşarak dul kadını koltukladılar, o da sakinleşerek çocuğun taşıdığı, kendisine hediye edilen şeker kellelerini süze süze yürümeye başladı.

Semion Yakovleviç, yanında duran taşerona:

— Biri geri alınsın! diye emretti. Beriki gidenlerin peşinden koştu ve biraz sonra her üç hizmetkâr, daha önce hediye edilen şekerlerden bir kellesini geri getirdiler. Arkadan, tam kapının yanında birisi:

— Semion Yakovleviç! diye seslendi, rüyamda bir kuş, bir karga gördüm, sudan çıkıp ateşe doğru uçtu. Bu rüya neye delâlet eder?

Semion Yakovleviç:

— Ayaz olacağına, diye cevap verdi. Bizim kafilden yine o hanım:

— Semion Yakovleviç, bana niçin cevap vermediniz? Sizinle çoktan beri ilgileniyorum,

diye başlayacak oldu.

Semion Yakovleviç, onun sözlerine aldırış etmeden, birdenbire derebeyini işaret ederek:

— Sor! dedi.

Sorması emredilen manastırlı keşiş derebeyine yaklaştı.

— Ne günah işlediniz? Bir şey yapmanız emredilmiş miydi?

Derebeyi boğuk boğuk:

— Kavga etmemek, ellerime hakim olmak, diye cevap verdi.

Keşiş sordu:

— Yerine getirdiniz mi?

— Yapamıyorum, kendi kuvvetim beni yeniyor. Semion Yakovleviç, ellerini sallayarak:

— Kov, kov! Onu süpürge ile kov! diye bağırdı. Derebeyi, bu cezanın yerine getirilmesini beklemeden yerinden fırladı ve kendini dışarı attı.

Keşiş yerden yarım altın kaldırarak:

— Yere altın para düşürmüşler, dedi.

Semion Yakovleviç, yüz binlik tüccarı parmağı ile işaret ederek:

— İşte ona ver, dedi.

Manastırlı keşiş dayanamayarak söylendi;

— Para parayı çeker.

Semion Yakovleviç, birdenbire Mavrikiy Nikolayeviç'i işaret ederek:

— Şuna şekerli çay, dedi. Hizmetkâr bardağa çay doldurdu ve yanlılıkla gözlüklü şık delikanlıya verecek oldu.

Semion Yakovleviç düzeltti:

— Uzun boyluya, uzun boyluya.

Mavrikiy Nikolayeviç, bardağı eline aldı, askerce yarı selâm verdi ve çayını içmeye koyuldu. Bilmem neden bizimkilerin hepsi kahkahayı bastı.

Liza birdenbire ona:

— Mavrikiy Nikolayeviç! diye seslendi. Dizüstü duran bay gitti, onun yerine siz oraya diz çökün.

Mavrikiy Nikolayeviç, şaşkın şaşkın ona baktı,

Liza:

— Rica ediyorum, bana büyük bir zevk vereceksiniz, dedi ve birdenbire ısrarla inatla ve ateşli bir sesle hızlı hızlı devam etti: mutlaka durmalısınız, sizin nasıl duracağınızı mutlaka görmek istiyorum. Diz çökmezseniz bana gelmeyiniz. Mutlaka, mutlaka istiyorum.

— Bununla ne demek istediğini bilmiyorum; ama o bunu ısrarla, kesinlikle talep ediyordu, sanki sinir nöbetine tutulmuş gibiydi. Mavrikiy Nikolayeviç, aşağıda da göreceğimiz gibi onun ayrıca son zamanlarda sıklaşan bu halini, kendisine karşı bir gazez beslemesine değil de, kendisinden körü körüne nefret edişine (Liza aksine onu seviyor ve sayıyordu, bunu kendisi de biliyordu) şuur dışı bir nefret duymasına ve bu sebeple bazı anlarda kendisine hakim olamayışına veriyordu.

Hiç ses çıkarmadan elindeki fincanı, arkasında duran bir kocakarıya verdi, parmaklığın kapısını açtı, çağırılmadığı halde Semion Yakovleviç'e ait hususî kısma girdi ve herkesin görebileceği bir şekilde odanın ortasında yere diz çöktü. Sanırım, Liza'nın herkesin önünde yaptığı bu kaba, düşürücü hareket karşısında kibar ve saf ruhunun derinliklerine kadar sarsılmıştı. Belki bu kadar ısrarla istediği alçalmasını görerek onun kendinden utanacağını düşünmüştü. Elbette ki ondan başka hiç kimse, böyle saf ve muhataralı bir usulle bir kadını düzeltmeye cesaret edemezdi. O, hiç değişmeyen azameti, uzun boyu, biçimsizliği ve gülünç haliyle ortada diz çökmüş duruyordu. Ama bizimkiler gülmüyorlardı; beklemeyen bu hareket, fena bir tesir yaratmıştı. Hepsi Liza'ya bakıyordu.

Semion Yakovleviç:

— Kandil yağı, kandil yağı, diye mırıldandı.

Liza, aklını oynatmış gibi:

— Kalkın, kalkın! diye bağırdı, hemen şimdi, şimdi kalkın! Diz çökmeye nasıl cüret ettiniz?!

Mavrikiy Nikolayeviç, ayağa kalktı. Liza, onun ellerini bilekten yukarı tutarak dikkatle yüzüne bakıyordu. Bakışlarında korku okunuyordu.

Semion Yakovleviç:

— Lâtif bakışlar, lâtif bakışlar! diye bir daha tekrarladı.

Liza, nihayet Mavrikiy Nikolayeviç'i gerisin geri parmaklığın dışına çıkardı; kalabalık kımıldadı. Aramızdaki hanım, bu tesiri yok etmek niyetiyle olacak, çınlayan bir sesle ve üçüncü defa eskisi gibi kırtıp gülümseyerek Semion Yakovleviç'e sordu:

— Semion Yakovleviç, benim için de bir kehanette bulunmayacak mısınız? Bense size iyice güveniyordum.

Semion Yakovleviç, birdenbire ona:

— Senin... senin..! diyerek galiz bir küfür savurdu. Bunlar kudurmuşçasına ve teker teker söylenmişti. Hanımlarımız bir çığlık atarak kendilerini dışarı attılar, erkekler kahkahayı bastılar. Semion Yakovleviç'i ziyaretimiz böylece sona erdi.

Bununla beraber, söylediklerine göre pek esrarlı bir hadise daha olmuş ve itiraf ederim ki sırf bu hadiseyi göz önünde tutarak bu geziden böyle etraflıca bahsettim.

Söylediklerine bakılırsa, hepsi kalabalık bir halde dışarı fırladıkları zaman, Mavrikiy Nikolayeviç'in koluna giren Liza, kapıda, kalabalıkta ansızın Nikolay Vsevolodoviç'le karşılaşmış. Şunu da söylemek gerekir ki pazar sabahından ve bayılmadan sonra ikisi de birçok defa karşılaştıkları halde birbirine yaklaşmamışlardı. Kapıda karşılaştıklarını gördüm: bana öyle geldi ki ikisi de bir an duralayıp tuhaf tuhaf bakiştılar. Ama kalabalık yüzünden iyice görmemiş olabilirim. Aksine, Liza'nın Nikolay Vsevolodoviç'e bakar bakmaz ciddi bir tavırla elini hemen hemen onun yüzü hizasında kaldırdığını gördüm, öteki kenara çekilmeseydi şüphesiz vuracaktı. Belki Liza, onun yüzünün ifadesini beğenmemişti yahut biraz önce Mavrikiy Nikolayeviç'in başından geçen olayı düşünerek yüzünde alaylı bir gülümseme fark etmiş olabilirdi. İtiraf ederim, ben bir şey görmedim, ama başkaları gördüklerini temin ediyorlardı, gerçi o andaki karışıklık yüzünden hepsinin bunu görmesine imkân yoktu, belki bazıları görmüştü. Ancak ben o zaman buna inanmamıştım. Böyle olmakla beraber, hatırlıyorum, dönüşte, bütün yol boyunca Nikolay Vsevolodoviç'in yüzü biraz solgundu.

III

Hemen hemen aynı zamanda, yani aynı gün nihayet Stepan Trofimoviç'le Varvara Petrovna görüştü. Varvara Petrovna, bu görüşmeyi çoktan beri aklına koymuş ve bunu eski ahbabına bildirmişti, ama nedense şimdiye kadar hep geri bırakıyordu. Görüşme

Skvoreşniki’de oldu. Varvara Petrovna, sayfiye evine büyük bir telâş içinde gelmişti: bir gün önce bayram şenliklerinin asalet mareşalinin evinde yapılmasına kesin olarak karar verilmişti. Ama Varvara Petrovna kıvrak zekâsıyla şenliklerden sonra kendi evinde ve Skvoreşniki’de özel bir ziyafet vererek bütün şehri çağırmasına kimsenin engel olamayacağını anlamıştı. O zaman kimin evinin daha iyi ve nerede daha iyi kabul gösterildiğini, nerede zevkle bir balo tertip edildiğini herkes anlayacaktı. Kısacası onu tanımak güçtü. O, eski yaklaşılmaz “yüksek hanımdan” (Stepan Trofimoviç’in deyimi) basbayağı şımarık bir sosyete hanımına dönmüştü denilebilir. Mamafih bu, sadece bir görünüşte olabilir.

Varvara Petrovna, boş eve gelince yanında sadık ve eski uşağı Aleksey Yegoroviç ve dekorasyon işlerinde çok şeyler görmüş geçirmiş mütehassıs Fomuşka olduğu halde bütün odaları dolaştı. Akıl vermeye, düşünce yürütmeye başladı: şehirdeki evden hangi mobilyayı, hangi eşyayı, hangi tabloları getirmeli, nerelere koymalı, çiçekleri, çiçek bahçesini nasıl tanzim etmeli, nerelere yeni perdeler takmalı, büfeyi nereye koymalı, büfe bir tane mi yoksa iki tane mi olmalı vesaire vesaire. İşte tam bu telâş arasında Stepan Trofimoviç’e arabayı göndermek aklına geldi.

Berikinın çoktan beri haberi vardı, hazırды ve her gün tam böyle bir davet bekliyordu. Arabaya binerken istavroz çıkardı; kaderi belli olacaktı. Dostunu, büyük salonda mermer masanın önünde küçük divana oturmuş bir vaziyette buldu, elinde kâğıt kalem vardı; Fomuşka elindeki arşınla duvar ve pencerelerin yüksekliğini ölçüyordu, Varvara Petrovna da kendi eliyle rakamları yazıyordu. İşini bırakmadan Stepan Trofimoviç’in geldiği tarafa başını eğdi, öteki selâm verince çabucak elini uzattı ve yüzüne bakmadan yanında yer gösterdi.

Stepan Trofimoviç bana:

— “Kalbimi ezerek” beş dakika kadar bekledim, diye anlattı. Karşımdaki, yirmi yıldan beri tanıdığım kadın değildi. Her şeyin sona erdiğini duymaktan gelen inanç bana kuvvet verdi, bu onu şaşırtmıştı. Yemin ederim ki bu son saatte gösterdiğim metanet onu hayrete düşürdü.

Varvara Petrovna kalemini masaya bıraktı ve çabucak Stepan Trofimoviç’e döndü:

— Stepan Trofimoviç, iş hususunda konuşmamız lâzım dedi. Birçok cafcaflı sözler hazırlamış olduğunuza eminim, ama doğrudan doğruya işten başlasak daha iyi olur, öyle değil mi?

Stepan Trofimoviç, sarsıldı. Varvara Petrovna, tonunu belli etmeye pek acele ediyordu, bunun sonu nereye varabilirdi?

— Durun, susun, bırakın konuşayım, diye çabuk çabuk devam etti. Sonra, sırası gelince siz de konuşursunuz; gerçi bana ne cevap vereceğinizi biliyorum ya! Yıllık ödeneğiniz olan bin iki yüz rubleyi ömrümün sonuna kadar size vermeye devam etmeyi en kutsal vazifem sayıyorum; daha doğrusu vazifeden ziyade taahhüt edilmiş bir iş; doğrusu da bu! Öyle değil mi? İsterseniz bunu kâğıda da geçirebiliriz. Ölümüm halinde, başka özel şartlar var. Ama, şimdi ben size bu yıllık ödenekten başka ev, hizmetçi ve yiyip içeceğinizi veriyorum. Bunu paraya çevirirsek bin beş yüz ruble eder, öyle değil mi? Ayrıca fevkalâdeden üç yüz ruble ekleyeceğim? Etti mi üç bin. Eh! Yetmez mi bir yıl için bu size? Az değil sanırım? Olağanüstü hallerde ise ek yapacağım. Şimdi, alın bu parayı, adamlarımı bana geri gönderin, siz de Petersburg'ta mı olur, Moskova'da mı olur, yoksa Avrupa'da mı, burada mı, benim evimin dışında olsun da nerede olursa olsun, gidin istediğiniz gibi yaşayın, anlaşıldı mı?

Stepan Trofimoviç, ağır, hüzünlü bir sesle:

— Bundan önce geçenlerde aynı ağız gene böyle ısrarla, böyle acele bir istekte bulunmuştu, dedi. Razi oldum... ve hatırınız için kazaska oynadım. *Oui la comparaison feut etre permise C'etait comme un petit cosaque du Don, qui seutait sur sa propre tombe* [Evet, benzetiş yerinde, kendi mezarının üstünde sıçrayıp duran Don Kazakçığı gibi.] Şimdi...

— Yetişir, Stepan Trofimoviç, siz dehşetli gevezesiniz. Kazaska oynamadınız; yeni boyunbağı, yeni gömlek, eldiven giyip, kokular, pudralar sürüp beni karşıladınız. Emin olunuz ki, evlenmek isteğiyle yanıp tutuşuyordunuz; yüzünüzden anlaşılıyordu, yüzünüzün ifadesi, inanın bana, hiç yakışık almıyordu. Ben o zaman bunu sizin yüzünüze vurmadımsa, sadece nezaketimdendir. Gerek hakkımda, gerekse nişanlınız hakkında gizlice yazdığınız bunca çirkin şeylere bakmadan evlenmek için can atıyordunuz. Şimdi hiçte o şey değil. Hem de kim bilir hangi mezarınız üstünde dans eden *cosaque du Don*'un burada ne manası var? Bu benzetişini anlayamıyorum. Aksine, ölmeyin, yaşayın, Allah çok uzun ömürler versin. Ben memnun olurum.

— Bir düşkünler evinde değil mi?

—Düşkünler evinde mi?Yıllık üç bin ruble geliri olan adam düşkünler evine gider mi? Ha!... Hatırladım, diyerek gülümsedi, tamam, Pyotr Stepanoviç, düşkünler evini ima

ederek bir gün bir lâtife etmişti. Ama özel, paralı bir düşünler evinden bahsediyordu o! Pek de yabana atılacak bir fikir değil, üzerinde durulabilir. Bu gibi yerlere her önüne gelen alınmıyor. Seçkin insanlar alınıyor, ne albaylar var... Hatta şimdi oraya bir general de girmek istiyormuş. Siz elinizdeki gelirinize oraya girerseniz iyice rahat edersiniz... Bütün zamanınızı ilmî çalışmalarınıza verirsiniz. Her zaman kumar oynamak da mümkün...

— *Passons.*

— Geçelim mi? Varvara Petrovna kaşlarını çattı. Öyle ise başka bir diyeceğim yok. Durumu anlattım: bundan böyle ayrılıyor. Siz kendi âleminize, ben kendi âlemime...

— Hepsi bu kadar mı? Yirmi yıllık dostluktan kala kala bu mu kaldı? Bu son vedanız mı?

— Cafcaflı konuşmaktan ne kadar hoşlanıyorsunuz, Stepan Trofimoviç! Bugün, artık bunların modası geçti. Biraz kaba olmakla beraber daha sade konuşuluyor. Bu yirmi yılı dilinize dolamışsınız. Yirmi yıl süren karşılıklı onur meselesi, başka bir şey değil. Bana yazmış olduğunuz o mektupların bir tanesi bile benim için değil, edebiyat tarihine mal olsun diye yazılmış. Siz, bir dost değilsiniz, siz sadece bir üslupçusunuz, çünkü dostluk gerçekte iki bulaşık suyunun birbirine karıştığını ifade etmeye yarayan yarıdakça bir sözden başka bir şey değildir.

— Aman yarabbi, ne kadar yabancı sözler! Ezberlenmiş dersler! Sizde de mi her şeyin rengini soldurmaya muvaffak oldular. Siz, siz de neşe içindesiniz, siz de güneştesiniz: *Chere, chere*, hürriyetinizi ne karşılığında onlara sattınız!

Varvara Petrovna, köpürerek:

— Ben, başkasının sözlerini tekrar eden bir papağan değilim, dedi. Kendi ağızla konuştuğuma emin olabilirsiniz. Bu yirmi yıl içinde bana ne yaptınız? Sizin için getirttiğim kitapları bile bana okutmak istemiyordunuz, işin içinde ciltçi olmasaydı o kitapların sayfaları şimdi bile kesilmeden duracaktı. İlk yıllarda, bana bir şeyler öğretin, diye rica ettiğimiz zaman bana ne öğrettiniz, oku diye hangi kitabı verdiniz? Hep Kapfig de Kapfig. Kültür bakımından gelişmemi bile kiskanıyordunuz, tedbirler alıyordunuz. Bununla beraber herkes sizinle alay etti. İtiraf ederim sizi daima basit bir tenkitçi olarak kabul ettim! Siz edebiyat tenkitçisiniz, işte o kadar. Petersburg yolunda size bir dergi kurmak, hayatımı ona bağlamak tasavvurumu açtığım zaman, hemen bana alaylı alaylı bakmaya başladınız, birdenbire kurumlu bir tavır takındınız. Ama iyisi mi gelin doğrudan doğruya işimize bakalım, öyle değil mi?

— Öyle değildi, öyle değil... O zaman şeyden korkuyorduk, takibattan...

— Öyleydi. Takibata gelince, Petersburg'da da bundan korkmaya mahal yoktu. Hatırlıyor musunuz, hani şubatta, haber etrafa yayılınca kan ter içinde bana koşmuş, çıkacak derginin sizinle hiçbir ilişiği olmadığı, gençlerin size değil, bana gidip geldikleri, sizin benim yanımda sadece ev öğretmeni olduğunuza dair bir kâğıt vermemi ısrarla istemiştiniz. Doğru değil mi? Hatırlıyorsunuz değil mi? Siz zaten bütün ömrünüzce gösteriş yapmaktan hoşlandınız, Stepan Trofimoviç.

Stepan Trofimoviç acı acı:

— Bir anlık bir yüreksizlik meselesi idi bu, göz açıp kapayıncaya kadar olan bir korkaklık... diye inledi. Fakat nasıl olur, nasıl olur da her şey bu kadar küçük izlemler yüzünden nihayet bulur. O kadar yıl beraber yaşadık, aramızda başka hiçbir şey kalmadı mı?

— Çıkarınızı pek biliyorsunuz, Stepan Trofimoviç! Daima size borçlu kalmamı istiyorsunuz. Avrupa'dan döndükten sonra bana nasıl yüksekte bakıyordunuz. Bana ağız açtırmıyordunuz. Ben seyahate çıkıp, Avrupa'yı gördükten ve dönüp size Avrupa izlemlerimi anlatmak, sizinle Sixtine Madonna'sı hakkında görüşmek istediğim zaman beni dinlemeye tenezzül etmediniz. Sadece kravatınızın arkasından gülümsediniz; sanki sizin duyduğunuz hisleri duymaktan acizmişim gibi...

— Değil, her halde öyle değildi... *Ja'i ublie*.

— Evet, pekâlâ öyleydi. Bugün artık kökleşmiş ihtiyarlardan başka Madonna'nın karşısında heyecan duyacak kimse kalmadı. Bu ispat edilmiştir.

— İspat bile edilmiş, öyle mi?

— Hiçbir işe yaramıyor; şu maşrapa faydalıdır, çünkü içine su koyarsın. Bu kalem faydalıdır, çünkü onunla istediğin her şeyi yazarsın; ama o, tabiatta görülenlerden de beter bir kadın yüzü. Bir elma resmi yapın, onun yanına da sahici bir elma koyun, ikisinden hangisini seçersiniz? Eminim ki yanlışlık yapmazsınız. İşte serbest incelemelerin ilk ışığı altında sizin nazariyelerinizden bugün elde kalan şey.

— Öyle, öyle.

— Alaylı, alaylı gülümsüyorsunuz. Peki, meselâ sadaka vermek hususunda bana neler söylemişsiniz? Sadaka vermek zevki, ahlâk dışı bir zevktir, zenginliğinden, kudretinden, dilenci ile kendisi arasında yaptığı mukayeseden memnun olan zengin kişinin zevki.

Sadaka, hem vereni, hem alanı bozan bir şeydir; üstelikte maksadına ermez, çünkü sefaleti artırmaktan başka bir şeye yaramaz, çalışmak istemeyen bir takım tembeller, tıpkı kazanmak ümidiyle kumar masasına oturan kumarbazlar gibi, sadaka verenlerin etrafında sıralanırlar. Bununla beraber, kendilerine fırlatılan metelikler, dertlerinin yüzde birini bile iyi etmez. Hayatınızda çok para verdiniz mi? Seksen kopekten fazla değil, hatırlarsınız. Bir hatırlamaya çalışın, en son verdiğiniz. İki yıl önce idi yahut hatta dört yıl önce. Bağırıyorsunuz, işi berbat etmekten başka bir şeye yaramıyor bu. Sadaka, bugünkü cemiyette, bir kanunla menedilmelidir. Yeni teşkilâtta asla fakir insan olmayacak.

— Oh! Başkasına ait sözlerin ne hazin tefsiri. Demek siz de yeni teşkilâttan yanasınız! Öyle mi? Bahtsız, Tanrı yardımcınız olsun.

— Evet, ben de yeni teşkilâttan yanayım, Stepan Trofimoviç. Bütün yeni fikirleri benden saklıyordunuz, hem de bunu sadece kıskançlık yüzünden yapıyordunuz. Üzerimdeki hâkimiyetiniz yıkılmasın diye, şimdi işte bu yüzden bir Yuliya benden fersah fersah ileride bulunuyor. Ama şimdi, benim de gözüm açıldı her şeyi görüyorum. Sizi elimden geldiği kadar savundum, Stepan Trofimoviç; herkes sizi suçlu buluyor.

Stepan Trofimoviç ayağa kalktı:

—Yeter! dedi. Yeter! Artık ben size ne diyebilirim, pişmanlık mı dileyeyim?

Varvara Petrovna:

— Oturun bir dakika, Stepan Trofimoviç, dedi. Size bir sual daha sormam icap ediyor. Edebiyat gününde bir şey okumak üzere davet edilmişsiniz. Hepsini tertipleyen benim. Söyler misiniz, ne okumayı düşünüyorsunuz?

— Ah, bakın, tamam, kraliçeler kraliçesi üzerine bir şey okumak istiyorum, hani sizin bir bardağa, bir kurşun kaleme değmez dediğiniz o beşeriyet ideali üzerine, yani Sixtine Madonnası üzerine...

Varvara Petrovna, fena halde şaşırarak:

— Yani, tarihle ilgili bir şey öyle mi? Ama sizi dinlemek istemezler ki! dedi. Bir Madonna'dır tutturmuş gidiyorsunuz! Herkesi uyutmak mı istiyorsunuz? Bana inanın, Stepan Trofimoviç, ben sizin iyiliğiniz için söylüyorum. İspanya tarihinden şöyle kısa, ama meraklı gülünç bir hikâye okusaydınız ne olurdu? Meselâ orta çağa dair yahut daha iyisi kendinizden de birkaç nükteli cümle ekleyerek bir hikâye anlatsaydınız... Orada neler yoktu; muhteşem saraylar, öyle meşhur kadınlar, insanları zehirlemeler! Karmazinov, Karmazinov, İspanya tarihinden meraklı bir şey bulup anlatmamak kadar tuhaf bir şey

olamaz, diyor.

Stepan Trofimoviç, hiddetle:

— Karmazinov, edebî kabiliyeti tükenen o budala, bana mevzu arıyor, ha! dedi.

Varvara Petrovna:

— Karmazinov'da hemen hemen bir devlet adamı zekâsı var! Dilinizi tutmasını pek bilmiyorsunuz, Stepan Trofimoviç!

— Sizin Karmazinov'unuz, ihtiyar, yazma kabiliyetini tüketmiş, kızgın bir karıdan başka bir şey değildir! Ne zamandan beri ona kul köle oldunuz? Hey, yaratan!

— Kendi kendisine pek mühim bir adam süsü vermesine şimdi de tahammül edemiyorum, ama zekâsı üzerinde hakçıl olmak gerek. Tekrar ediyorum, sizi gücümün yettiği kadar müdafaa ettim, bütün kuvvetimle. Hem sonra niçin gülünç ve sıkıcı bir duruma düşmeli? Aksine, geçmiş asrın temsilcisi sıfatıyla, ağırbaşlı bir gülümseme ile sahneye çıkın, o bazen yalnız sizde görülen parlak zekânızla bize üç gülünç hikâyeye anlatın. Varsın ihtiyar, yaşını yaşamış, nihayet onlardan geri kalmış bir insan olun; ama siz, kendiniz, önsözünüzde bir gülümseme ile bunu itiraf edersiniz, herkeste sizin sevimli, iyi kalpli, zeki bir insan olduğunuzu görür... maziden arta kalma iseniz ne çıkar, onların karşısında geri kafalı görünmenizden ne çıkar; siz kendiniz önsözünüzde bunu itiraf edersiniz... Kısacası, eski moda bir adam, ama öyle ileri fikirli ki şimdiye kadar inandığı bazı şeylerin çirkin taraflarını kendisi takdir edebilmektedir. Haydi, hatırım için bunu yapın, rica ederim.

— *Chere*, yeter! Rica etmeyin! Yapamam. Ben, yalnız Madonna hakkında bir yazı okuyacağım, ama öyle bir fırtına koparacağım ki, ya onları yere serecek: yahut yalnız beni mahvedecektir.

— Muhakkak yalnız sizi, Stepan Trofimoviç...

— Kaderim böyle. Ben, hikâyemle eşitlik, haset ve... midesi adına büyük, tanrısal idealin çehresini parlatmak için elinde makasla merdivene ilk tırmanacak alçak köleyi, uşağı teşhir edecek adam olacağım. Üzerine yüce bir lânet yağdıracağım ve ondan sonra, ondan sonra...

— Tımarhaneye değil mi?

— İhtimal... Ama ne olursam olayım, galip veya mağlup, aynı gece torbamı, dilenci torbamı boynuma asacağım. Nem var, nem yok, sizin gönlünüze borçlu olduğum her şeyi

bırakıp hediyelerinizden, yıllık ödenekten, bütün öteki vaatlerinizden, kısacası her şeyden vazgeçip son günlerimi bir tüccarın yanında mürebbilik ederek yahut da bir duvar dibinde açlıktan ölmek üzere yollara düşeceğim. Hepsi bu kadar *Alea Jacta est*.

Tekrar ayağa kalktı. Varvara Petrovna:

— Ben zaten biliyordum, diyerek yerinden fırladı. Gözlerinden ateş fişkırıyordu. Eninde sonunda benim ve evimin şerefiyle oynamak için yaşadığınızı yıllardan beri biliyordum. Bir tüccarın yanında mürebbi olacağım yahut bir duvar dibinde öleceğim, sözleriyle ne demek istiyorsunuz yani? Sadece kötülük, kötülük, iftira! başka bir şey değil!

— Siz beni her zaman hor gördünüz, ama ben, hanımına sadık bir şövalye gibi öleceğim, çünkü sizin fikirleriniz benim için daima her şeyden kıymetliydi. Bu andan itibaren bir şey kabul etmeyeceğim, sizi menfaat gözetmeden sayacağım.

— Ne saçma!

— Bana karşı hiçbir zaman saygı duymadınız. Benim birçok zaafı var. Evet, ben sizin paranızı yedim, nihilizmin diliyle konuşuyorum; ama bir kâseliz olarak yaşamak hiçbir zaman hareketlerimin gayesi değildi. Bu, öyle kendiliğinden oldu. Nasıl oldu, bilmiyorum... Ben, daima aramızda yiyecek içecekten daha yüksek, daha üstün bir şey vardır, diye düşünmüştüm, ben hiçbir zaman, hiçbir zaman kötü, alçak bir adam olmadım! Böylece bu işi düzeltmek için yola çıkıyorum. Gerçi gecikmiş bir yolculuk! Bütün kırlara dolu yağıyor, vadilere sisler iniyor. Yürüyeceğim yolları donmuş kırağı örtüyor, açılmaya hazır mezarımın üstünde rüzgâr uğulduyor... Olsun! Yolcu, yolunda gerek!

Tatlı rüyasına bağlı

Saf bir aşk ile dolu...

Ah, elveda rüyalarım!

Yirmi yıl! Alea Jacta est!

Yüzü birdenbire gözlerinden boşanan yaşlarla ıslandı. Şapkasını aldı.

Varvara Petrovna, bütün gücüyle kendine hakim olmaya çalışarak:

— Lâtince anlamıyorum, dedi. Kim bilir, belki o da ağlamak ihtiyacındaydı. Ama öfkesi, hoppalığı bir defa daha galip geldi.

— Ben sadece şunu biliyorum ki bunlar, yaramazlıktan başka bir şey değil. Bencillikle

dolu bu tehditlerinizi hiçbir zaman yerine getirmek elinizden gelmez. Ne tüccara, ne de başka bir yere gitmeyeceksiniz. Yine burada, benim dizimin dibinde, rahat yaşayacak, aylığınızı alacak, yine her salı, insandan başka her Şeye benzeyen dostlarınızı kabul ederek oturacaksınız. Allaha ısmarladık, Stepan Trofimoviç.

— *Alea Jacta est.*

Stepan Trofimoviç, yerlere kadar eğilip onu selâmladı. Çıktı. Evine geldiği zaman bir ölüden farksızdı.

ALTINCI BÖLÜM

Pyotr Stepanoviç faaliyetinde

I

Müsamerenin verileceği gün kesin olarak kararlaştırılmıştı. Ama von Lembke, gün günden hüzünlü, kaygılı bir hal alıyordu. Birtakım garip, uğursuz önseziler içindeydi, Yuliya Mihaylovna kocasının bu haliyle pek tasalanmıyordu. Gerçekten hiçbir işin de yolunda gittiği yoktu. Eski yumuşak huylu valimiz, işleri pek karma karışık bırakmıştı; şimdi bir de kolera tehlikesi baş gösteriyordu. Bazı bölgelerde hayvanlar arasında salgın başlamıştı. Bütün yaz müddetince kasabaları ve köyleri, bir yangın dalgası kasıp kavurmuştu. Halk, bu yangınlarda bir kasıt olduğu iddiasındaydı. Haydutluk, çapulculuk almış yürümüşü. Ama pek tabii, o güne kadar mesut yaşayan von Lembke'nin rahatını kaçıran şeyler bunlar değildi, onun başının derdi daha büyüktü.

Yuliya Mihaylovna'nın dikkatine çarpan şey, bilhassa, kocasının gün geçtikçe suspus bir hal almasıydı. Daha tuhafı, her şeyi gizli kapaklı tutuyordu. Başkalarından gizleyecek nesi vardı? Hakikatte karısı ne derse yapıyordu, hiçbir şeye itiraz ettiği yoktur. Nitekim Yuliya Mihaylovna'nın ısrarıyla kendi nüfuzunu arttıran, kanun dışı üç karar almaktan çekinmemişti. Bundan başka yine karısının işe karışmasıyla, Sibiryaya sürgüne gönderilmesi gerekecek kadar suçlu bir takım kimseler, mükâfat görmüşlerdi. Şikâyetlere, dilekçelere hemen hiç cevap verilmiyor, kâğıtlar yırtılıp sepete atılıyordu. Bütün bunlar hep sonradan meydana çıkmıştır. Von Lembke her şeye boyun eğmekle kalmıyor, karısının devlet işlerine ne dereceye kadar karıştığını görmek bile istemiyordu. Yalnız, bazen "yoktan yere" bir sebeple Yuliya Mihaylovna'yı şaşkırtan bir isyan hamlesi gösteriyordu. Günlerce süren bir uysallıktan sonra anlaşılan birkaç dakikalık bir isyan onun için bir ihtiyaç halindeydi. Ne yazık ki, bütün ince anlayışına rağmen, Yuliya Mihaylovna bu asil insanda gizlenen asil nezaketi anlayamamıştı. Ne yazık ki o, başka şeylerle uğraşıyordu, bu yüzden de birçok manasız şeyler oldu.

Başka olaylardan söz açmak niyetinde değilim, zaten bana güç de gelir bu iş. Devlet idaresindeki yanlışlıklar hakkında hüküm vermek bana düşmez, onun için bunu bir tarafa bırakalım. Zaten bu bölüme başlarken büsbütün ayrı bir maksadım vardı. Bundan başka şimdi ilimize gelen müfettişler, birçok şeyi meydana çıkaracaklardır yeter ki bir müddet

bekleyelim. Bununla beraber bazı açıklamalarda bulunmadan geçmek olmaz.

Şimdi gelelim Yuliya Mihaylovna'ya, konuma devam ediyorum. Zavallı kadın (ona pek acıyorum) daha, geldiği günden itibaren bir takım tuhaf ve kuvveti hareketlere kendini kaptırmıyordu, o kadar çok istediği ve cazibesine tutulduğu bütün o şeyleri (şan, şöhret ve gerisi) pekâlâ elde edebilirdi. Ama ya fazla hayalsever oluşunun tesiriyle yahut da ilk gençliği boyunca geçirdiği bir sürü hayal kırıklıkları yüzünden, birdenbire kaderinin değişmesiyle kendisini bu işler için Tanrı tarafından gönderilmiş bir dâhi sandı, ne oldum delisi oldu, işi dilbazlığa döktü, işte bütün felâket de oradan geldi. Çünkü o, her kadının başını süsleyen bir gece hotozu değildir. Ama gelin de bu gerçeği bir kadının kafasına sokun, aksine, her sözüne, keramet buyurdunuz diyen parsayı toplar, oysaki herkes birbiriyle yarışırmasına ona dalkavukluk ediyordu... Zavallı kadın, birdenbire bir sürü dalaverenin içinde kaldı, aynı zamanda da kendisini, eşi olmayan bir kadın sanıyordu. Kısa süren saltanatında - yani vali karısı olarak - onun saflığından alabildiğine faydalandılar. Bağımsızlık altında ne haltlar karıştırmadılar ki! Bir taraftan büyük mülk sahiplerinin, aristokrasinin, salon hayatının, idare âmirliğinin salahiyetlerinin arttırılmasını istiyor, bir taraftan da demokrasiyi, yeni teşkilâtı, yeni nizamı, liberalizmi, sosyal fikirleri, etrafını saran gençlerin hemen hemen meyhanede görülen laubaliliğini beğeniyordu. Uzlaşmaz şeyleri uzlaştırdığını, etrafına saadet saçtığını sanıyordu. Kendi şahsı etrafında her şeyi, her varlığı birleşmiş, kaynaşmış görmek istedi. Onun gözdeleri de vardı; Pyotr Stepanoviç onlardan biriydi Kendisine en kaba dalkavukluğu yapan bu adamdan son derece hoşlanıyordu. Ama Pyotr Stepanoviç'ten hoşlanmasının bir başka, zavallı kadının karakterini pek iyi gösteren, garip bir sebebi daha vardı: Bu delikanlının günün birinde kendisini devlete karşı hazırlanmış bir komplodan haberdar edeceğini sanıyordu! İnanılır şey değil, ama öyle! Bilinmez neden, Yuliya Mihaylovna'ya öyle geliyordu ki, vilâyette devlete karşı bir komplo hazırlanmaktadır. Bazı olaylar karşısında susmaları, bazı olaylarda ise, manalı manalı konuşmaları onun kafasındaki bu garip fikri büsbütün kökleştirmişti. Yuliya Mihaylovna onun, Rusya'nın bütün ihtilâlcileriyle temas halinde bulunduğunu, aynı zamanda kendisine son derece bağlı bir adam olduğunu sanıyordu. Bir komplo meydana çıkarmak demek, Petersburg'un şükranını kazanmak, kocasının yükselmesini sağlamak, gençlik üzerinde "şefkatle" tesir yaparak onu uçurumun kenarında tutmak, işte vali karısının romantik kafasını dolduran şeyler bunlardı. Mademki Pyotr Stepanoviç'i kurtarmış ve kazanmıştı (nedense bundan pek emindi) o halde bütün öteki gençleri de kurtaracaktı. Bu gençlerden hiçbiri mahvolmayacaktı, kendisi onları felâketten koruyacak, onlara doğru yolu gösterecek,

onlara hükümetten af koparacak ve kim bilir, belki böylece tarih ve bütün Rus liberalizmi onun adını takdis edecekti, ayrıca komployu da meydana çıkarmış olacağına göre, bir taşla iki kuş vuracaktı.

Ama kocasının hiç olmazsa şu müsamere gününde güler yüz göstermesi lâzımdı. Bunun için de onu neşelendirip rahata kavuşturmalıydı. Bu maksatla kocasına Pyotr Stepanoviç'i gönderdi. Onun ne yapıp edip kocasını o kuruntulu halden kurtaracağını umuyordu. Hiç değilse birtakım taze haberler vermek suretiyle onu keyiflendirebilirdi. Delikanlının bu husustaki maharetinden pek emindi. Pyotr Stepanoviç çoktan beri von Lembke'nin çalışma odasına adım atmamıştı. Odasından içeri girdiği zaman vali pek berbat bir haldeydi.

II

Von Lembke'yi fazla düşündüren bir hadise geçmişti. Pyotr Stepanoviç'in son defa eğlenmeye gittiği ilçelerden birinde bir asteğmen, kumandanından ihtar almıştı. Bu hadise bütün bölüğün önünde geçmişti. Henüz pek genç olan asteğmen, Petersburg'tan yeni gelmişti. Kısa boylu, şişmanca, kırmızı yanaklı olmasına rağmen neşesiz, daima susan ve görünüşte gururlu bir adamdı. Hakarete dayanamamış ve birdenbire, vahşi bir hayvan gibi, başını eğerek, korkunç bir çığlık atmış ve âmirinin üzerine saldırmıştı. Bu o kadar beklenmeyen bir hareketti ki orada bulunanlar şaşırıp kaldılar. Asteğmen kumandanına vurmuş ve olanca kuvvetiyle de omzundan ısırmıştı, kendisini güçbelâ ondan ayırmışlardı. Herhalde asteğmen aklını oynatmıştı. Zaten son zamanlarda inanılmayacak garip halleri görülmüştü. Meselâ oturduğu evde ev sahibine ait iki tane tasviri tutup pencereden atmıştı. Odasında kutsal kitapları koymaya mahsus rahlenin üzerinde, Büchler'in, Moleschott'un, Vogt'un eserlerini sıralamıştı. Rahlenin önünde de mumlar yanıyordu. Evinde ele geçen kitaplardan anlaşıldığına göre okumuş yazmış bir delikanlı idi. Cebinde elli bin frangı olsa imiş, Hertzen'in mizahi hikâyelerinden birinde anlattığı "Harbiyeli" gibi o da kalkıp Markiz adalarına gidecekmiş. Kendisini tevkif ettikleri zaman, gerek ceplerinde, gerekse evinde bir sürü korkunç beyannameler buldular.

Beyannameler, pek boş şeylerdi, hatta bence üzerlerinde durmaya bile değmez, çünkü bunların nelerini gördük biz! Hem sonra bunlar yeni beyannameler değildi. X... ilinde ve civarında bundan altı hafta önce dağıtılmış olan beyannamelerin aynıydı; nitekim, o ilde ve civarında bundan altı hafta önce seyahat etmiş olan Liputin, böyle beyannameleri

orada görmüş olduğunu söyledi. Ama Andrey Antonoviç'in asıl canını sıkan şey, İşpigulin fabrikası direktörünün o gün, bu asteğmenin üzerinde bulunan beyannamelerden bir kaçını kendisine getirerek bunların geceleyin fabrikaya bırakılmış olduğunu bildirmesi idi.

Beyannameler henüz paket halindeydi, işçilerden hiç kimse onları açıp okumaya vakit bulamamıştı. Olay saçma idi, ama Andrey Antonoviç'i derin derin düşündürdü. İş ona can sıkacak kadar karışık görünüyordu.

Zaten o sırlarda şehir içinde dedikodusu alıp yürüdükten başka Moskova ve Petersburg gazetelerinde de türlü şekillerde sözü geçen bir olay olmuştu. Üç hafta önce fabrika işçilerinden biri hastalanmış, koleradan ölmüştü, arkasından başka işçiler de koleraya tutulmuşlardı. Bütün şehir telâşa düştü. Çünkü zaten civar illerde kolera salgını vardı ve salgın bizim şehre doğru yürüyordu. Şunu söylemeliyim ki bu, istenmeyen misafiri baştan savmak için şehirde elden gelen bütün sağlık tedbirleri alınmıştı. Ancak İşpigulin kardeşler milyoner olduklarından, bundan başka büyük kimselerle ahbaplıkları bulunduğundan fabrika içinde de aynı sağlık tedbirlerini almayı akıllarından bile geçirmemişlerdi. Tabii bu olay üzerine herkes, fabrika kolera yuvasıdır, diye tutturdu. Gerçekten fabrika, hele işçilerin oturdukları yerler bir pislik yuvası idi, öyle bir pislik yuvası ki dolaylarda kolera salgını olmasa bile bu hastalık yine bu ocaklardan çıkabilirdi. Tabii, hemen gereken tedbirler alındı. Andrey Antonoviç, bu tedbirlerin sıkı bir şekilde tatbikine bütün gayretle çalıştı. Üç hafta içinde fabrika tertemiz bir hale getirildi, ama İşpigulin kardeşler anlaşılmayan bir sebeple birdenbire fabrikalarını kapatıverdiler. Kardeşlerden biri zaten hep Petersburg'ta oturuyordu. Fabrikanın temizlenmesi emri çıkar çıkmaz öteki kardeşte Moskova'ya gitti! Ortaya "İşpigulin hadisesi" çıkmıştı. İşçiler söylenmeye başladılar, hakları olan paranın aynen ödenmesini istediler, kalkıp aptalcasına polise başvurdular; bununla beraber fazla gürültü çıkarmaktan sakınıyor, haklarını oldukça sakın bir şekilde arıyorlardı. İşte fabrika müdürünün Andrey Antonoviç'e o beyannameleri getirişi tam o sıralara rastlamıştı.

Pyotr Stepanoviç, valinin çalışma odasına habersizce ve bir dost, aileden bir kimseymiş gibi girdi; öyle ya, kendisini oraya Yuliya Mihaylovna gönderiyordu. Vali, onu görünce kaşlarını çattı, ne hoş geldin, dedi, ne yerinden kııldıadı; masanın önünde kalakaldı. Vali, o ana kadar çalışma odasında bir aşağı bir yukarı dolaşarak, karısının bütün karşı koymalarına rağmen ta Petersburg'tan alıp getirdiği iri yarı ve somurtkan bir adam olan Alman ırkından özel kâtipi Blum ile baş başa vermiş konuşuyordu. Pyotr Stepanoviç'in girdiğini gören özel kâtip kapıya doğru yürüdü, ama dışarı çıkmadı. Hatta

Pyotr Stepanoviç'e, bir an amiriyle manalı manalı bakıştılar gibi geldi Pyotr Stepanoviç, gülerek:

— Oh, oh, nihayet esrarengiz valiyi yakaladım, diyerek elini masanın üzerinde duran bir beyannamenin üstüne koydu, koleksiyonlar için mi bu?

Andrey Antonoviç, bütün kanı beynine çıkararak kıpkırmızı oldu. Yüz çizgileri birdenbire çarpıldı.

— Bırakın onu, bırakın onu, derhal, diye bağırdı. Öfkesinden tir tir titriyordu. Bir daha da buna cesaret etmeyin, sayın bay.

— Ne oluyorsunuz? Yoksa bana kızıyor musunuz?

— Müsaadenizle şunu söyleyeyim ki bayım, bundan böyle lâubali hareketlerinize müsaade etmeyeceğim. Çok rica ederim, şunu hatırlayınız ki...

— Hay şeytan, galiba sahiden de kızıyor.

Von Lembke:

— Susun, susun, diye ayaklarını halıya vurarak: İleri gidiyorsunuz... dedi.

— Allah bilir bunun sonu neye varacaktı. Ne yazık ki, burada Pyotr Stepanoviç'in de, Yuliya Mihaylovna'nın da aklından geçmeyen özel bir durum vardı. Biçare Andrey Antonoviç son günlerde öyle berbat bir ruh hali içindeydi ki, birdenbire Pyotr Stepanoviç'in karısının âşığı olduğundan şüphelenmeye, onu kıskanmaya başlamıştı, yalnız kaldığı zamanlar, hele geceleri, pek ıstıraplı anlar geçiriyordu.

Pyotr Stepanoviç, ciddî bir tavırla:

— Ya! dedi, bense bir insan, üst üste iki gün, akşamdan gece yarısına kadar romanınızla baş başa kalır, sonra bu konuda sizinle konuşmak, fikirlerinizi öğrenmek ister ve buraya gelirse, bir takım merasim kaidelerine uymayabilir sanmıştım... Yuliya Mihaylovna beni ahbapça kabul ediyor, sizi nasıl anlamalı bilmem ki? Pyotr Stepanoviç, bu sözleri hatta bir çeşit azametle söylemişti. İşte, sırası gelmişken romanınız da yanımda zaten, buyurun.

Mavi kâğıda sarılmış kalın üstüvane şeklinde bir defteri masanın üzerine bıraktı.

Lembke, kızardı, şaşırdı.

— Nerede buldunuz onu? diye sordu. Elinden geldiği kadar soğuk davranmaya çalışıyordu, ama böyleyken de sevinci gene belli oluyordu.

— Konsülün arkasına düşmemiş mi... Zahir o gün şöyle biçimsiz bir şekilde fırlatmış olacağım konsolun üstüne, oradan yuvarlanıp düşmüş. Evvelsi gün tahtaları silerken bulmuşlar. Başıma öyle bir dert açtınız ki!

Lembke ciddî bir tavırla yere baktı.

— Sizin yüzünüzden iki gecedir uyku uyuyamadım. Evvelsi günü bulundu, hemen getirip teslim etmeyişimin sebebi: başından sonuna kadar okudum. Ama gündüzleri vaktim olmadığı için ancak geceleri okuyabiliyordum. Şunu söyleyeyim ki beğenmedim: fikir benim değil, hiçbir zaman iyi bir tenkitçi olamadım. Eseri beğenmemekle beraber, bir türlü elimden bırakamadım. Dördüncü, beşinci fasıllar, bunlar... şey... İşte ne bileyim, şeytan bilir nasıl bir şey! Ne kadar da mizah var içinde. Bravo! Çok güldüm. Hiç gülünmeyecek sanılan yerlerde insanın katılacağı geliyor.

Dokuzuncu ve onuncu fasıllar yalnız aşktan bahsediyor. Ben bu işten anlamam. Bununla beraber insana tesir etmiyor da değil. İğrenev'in mektubunu okurken az daha ağlayacaktım, böyle olmakla beraber siz onu en ince ayrıntılarıyla teşhir ediyorsunuz... Biliyor musunuz, bu hisli bir şey, aynı zamanda siz onun bir kalp akçe olduğunu göstermek istiyorsunuz, öyle değil mi? Tahminim doğru mu? Yanlış mı? Ama eserin sonu için size bir temiz sopa atardım. Neleri misal gösteriyorsunuz? Aile saadetinin zaferi. Kahramanlarımız evleniyor, çoluk çocuk sahibi oluyor, işlerine güçlerine bakıyorlar. Okuyucuyu mest ediyorsunuz, çünkü ben, kitabı elimden bırakamadım. Ama eserin günahı da burada. Halk anlayışsızdır bayım, zeki insanlar onu aydınlatmaya çalışır, sizse aksini yapıyorsunuz... Neyse yetişir, Allaha ısmarladık. Bir daha sefere dargın olmayın. Bazı söyleyeceklerim vardı size, oldukça oldukça önemli... Ama bugün bir tuhaflığınız var üzerinizde. Başka zaman konuşuruz.

Andrey Antonoviç bu arada romanını, meşe ağacından yapılmış kütüphaneye kilitlemiş, Blum'a da gitmesi için işaret etmişti. Özel kâtip kederli bir yüzle odadan çıktı.

Vali:

— Hiçte bir tuhaflığım yok, yalnız... daima can sıkıcı şeyler oluyor, diye homurdandı, gerçi bu kelimeleri de kaşlarını çatarak söylemişti, ama kızgınlığı artık geçmişti, masanın yanına oturdu.

— Oturun, diye devam etti, oturun da iki kelimeyle bana anlatın. Sizi bir hayli zamandır görmedim, Pyotr Stepanoviç, yalnız bir daha öyle pat diye içeri girmeyin... İnsanın işi olur, gücü olur...

— Adet edinmişim de...

— Biliyorum, hiçbir kötü maksadınız olmadığından da eminim, ama bazen insanın canı sıkın oluyor... Otursanıza.

Pyotr Stepanoviç, divana bağdaş kurup oturdu.

III

Masa üzerinde duran beyannameyi göstererek:

— Demek canınız sıkılıyor, bu incir çekirdeği doldurmayan şeyler yüzünden mi? Ben size bu kâğıtçıklardan istediğiniz kadar getireyim. Benim bu kâğıtlarla ahbablığım ta X... ilinden başlıyor.

— Orada bulunduğunuz sıralarda mı?

— Tabii. Orada bulunmadığım sırada değil herhalde. Kâğıtların üzerinde balta resmi vardı. Müsaade eder misiniz (beyannameyi aldı) tamam, balta burada da var. Aynı resim.

— Evet, bir balta. Baltayı görüyorsunuz.

— Yoksa sizi korkutan bu mu?

— Baltadan korkmuş değilim... Ama bu iş... Öyle bir iş, bir takım vaziyetler var.

— Ne gibi? Fabrikada ele geçti diye mi? He, he... Yalnız biliniz ki yakında fabrika işçisi kendisi de beyanname düzecektir.

Von Lembke ciddî ciddî gözlerini ona dikerek:

— Ne demek? diye sordu.

— Öyle. Gözünüzü dört açın. Siz pek yumuşak insansınız Andrey Antonoviç, siz roman yazıyorsunuz. Burada ise, eskisi gibi hareket etmek gerekir.

— Nasıl eskisi gibi? Bu tavsiye de nereden geliyor? Fabrikayı temizlettim, emirler verdim, emirlerimi yerine getirdiler.

— Ama işçiler kaynaşiyor. Hepsine bir temiz sopa çekecektiniz siz, o zaman ortalık süt liman olurdu.

— Kaynaşıyorlar mı? Saçma bunlar. Emir verdim, bütün fabrikayı temizlediler işte.

— Andrey Antonoviç, siz yumuşak adamsınız.

Von Lembke gene alınacak oldu:

— Her şeyden önce ben, sizin sandığınız kadar yumuşak adam değilim, dedi. Sonra... O, delikanlı ile kendini zorlayarak konuşuyordu, bunu da acaba öteki ağzından bir şeyler kaçırmaz mı diye merakından yapıyordu.

— Vay, bir eski tanıdık daha, diye Pyotr Stepanoviç onun sözünü kesti, masanın üstündeki sümenin altına sıkıştırılmış bir başka vesika gözüne ilişmişti, bu da bir beyanname idi. Avrupa'da basılmıştı, hem de manzumdu. Ezbere bilirim onu, "Aydın bir kişi" değil mi? Bakayım, tamam "Aydın bir kişi." Bu zatla Avrupa'da tanışmıştım. Hangi kovuktan çıkardınız onu?

Von Lembke, heyecanla:

— Avrupa'da mı gördüm dediniz? diye sordu.

— Evet, dört ay, belki de, beş ay önce...

Von Lembke ona manalı bir bakışla bakarak:

— Bu Avrupa'da ne kadar çok şey görmüşsünüz! dedi.

Delikanlı, onun bu sözüne kulak vermeksizin, kâğıdı aldı, açtı ve aşağıdaki şiirleri, yüksek sesle okumaya başladı:

Aydın bir kişi

Aşağı tabakadandı o,

Halkın içinden yetişmişti,

Çarın gazabı ve efendilerinin kini

Onun üstüne oldu.

Ama o,

Boş verip cümle zulme, cefaya, işkenceye.

Halka vazetmekte devam etti:

Eşitliği, kardeşliği, hürriyeti.

Bir istiklâl ateşi açıp halkın içinde

Kaçtı kurtulmak üzere elinden celladının

Yad ellere

Dalgalandırmak için şanlı bayrağını

Smolensk'ten Taşkent'e kadar,

İçleri kin dolu vatandaşlar,

Kırmak için zincirlerini

Gözetlemekteydi onun yolunu.

Sabrı kalmayan yığın,

Tek bir işaret bekliyordu

Cehennem kavgasına girmek için.

Kaldırmak için

Mülkiyeti

Köyde ve şehirde,

Ve bütün o eski gelenekleri

İzdivacı, aileyi.

Bunu okuduktan sonra Pyotr Stepanoviç:

— Herhalde bunu o subayın üzerinde buldular, değil mi? diye sordu.

— O subayı da mı tanıyorsunuz?

— Tabii. Tam iki gün onunla beraber orada gece gündüz eğlenmiştik. Deli olması gerekir.

— Belki de deli değildir.

— Isırmaya kalkışması mı deli olmadığını gösteriyor?

— Ama müsaade buyurun, bu manzumeyi Avrupa'da gördüm diyorsunuz, hâlbuki onu burada bu subayın üzerinde buluyorlar!

— Ne demek yani? Olamaz mı? Siz, galiba beni sorguya çekiyorsunuz, Andrey Antonoviç?

Pyotr Stepanoviç, birdenbire son derece ciddileşti:

— Biliyor musunuz, diye devam etti: buraya, Rusya'ya döndüğüm zaman Avrupa'da gördüklerimin hepsini ben, lâzım gelen kimselere anlattım, yaptığım açıklama da yeter

bulundu: öyle olmasa idi şehriniz beni sakinleri arasına kabul etmek lûtfunu göstermezdi. Ben, bütün geçmişimi tasfiye ettiğimi sanıyorum, artık hiç kimseye hesap vermek zorunda da değilim. Bu hesabı verirken de bir muhbir rolü oynamış değilim. Ben, durumumun beni zorladığı gibi hareket ettim. Yuliya Mihaylovna'ya benim hakkımda mektup yazanlar, bu durumu pek iyi bilirler, nitekim beni hanımınıza namuslu bir adam olarak tavsiye ve takdim ettiler. Neyse, şimdi bunları bir yana bırakalım! Ben sizinle ciddi bir mesele üzerinde görüşmeye gelmişim, şu sizin kundura boyacınızı savdığınıza pek iyi ettiniz. İş, benim için pek önemli, Andrey Antonoviç, sizden pek önemli bir ricada bulunmak isterdim.

— Bir rica mı? Ya? Söyleyin, sizi dinliyorum, itiraf ederim, merakla... Şunu da ilâve edeyim ki, beni hayrete düşürüyorsunuz, Pyotr Stepanoviç!

Von Lembke, hayli heyecanlıydı. Pyotr Stepanoviç, bacak bacak üstüne attı.

— Petersburg'ta, diye başladı: birçok hususlarda açık davrandım. Ama bazı hususlarda da, meselâ şu hususta (parmağıyla "Aydın Kişi" şiirinin üzerine vurdu), sustum. Çünkü her şeyden önce, sözünü etmeye değmez, sonra da sadece bana sordukları şeyler üzerinde konuşmakla yetindim. Mesele şu ki, sonradan gelecek şeyleri kendiliğimden anlatmasını sevmem; işte olayların tesiriyle kapana kısıtılan namuslu bir insanla namusuz arasındaki fark buradadır. Ne ise, bunları bir yana bırakalım. Ama şimdi... şimdi bu ahmaklar... mademki bir defa yakayı ele verdiler, iş bir defa meydana çıktı, görüyorum, elinizden de kurtulamayacaklar.

— Çünkü uyanık bir insansınız, çünkü sizi önceden anlamak zor, o budalalarsa hâlâ işlerine devam ediyorlar. Peki, evet, sizden, kısacası sizden, bunlardan birinin affını dilemeye geldim, o da ahmağın biri, şüphesiz, hatta kaçığın biri; gençliği, çektiği bunca cefalar, nihayet, insan severliğiniz adına, onu bağışlamanızı diliyorum...

Bir an sustu, sonra kaba bir alay ve sabırsızlıkla ilâve etti:

— İnsan severliğiniz yalnız kendi yazdığınız romanların içinde değildir, sanırım.

Kısacası, ziyaretçide samimî bir insan hali vardı, beceriksiz ve acemi, ama insanca duygularla dolu görünüyordu, ezilip büzülecek kadar nazik tavırlı idi; hem de pek kıt düşünceliydi: İşte von Lembke hemen bunları düşündü. Zaten Pyotr Stepanoviç hakkında çoktandır edindiği kanaat buydu. Nitekim, bu hafta içinde hele geceleri çalışma odasının yalnızlığına gömülüp kendi kendine, belki yüz defa sormuştu: Nasıl olur da bu kadar az zeki bir insan, Yuliya Mihaylovna'yı elde eder! Von Lembke içini kemiren merakı

yenmeye çalışarak azametli bir tavırla:

– Tavassut etmek istediğiniz bu adam kim? ‘Sonra bu sözlerin manası ne? diye sordu.

– Bu... bu... hay Allah kahretsin, size güvendidikse hata mı ettik! Sizi yüksek ruhlu ve hele zeki - yani anlayışlı demek istiyorum - bir insan olarak tanıdıksa günah mı ettik... Hay, şeytan...

Zavallı, âdeta duygularına, hareketlerine hakim olamıyor gibiydi.

– Nihayet anlayın, diye devam etti, anlayın ki onun adını vermekle ona ihanet etmiş oluyorum; sanki onu ihbar ediyormuşum gibi, değil mi? Öyle değil mi?

– Ama açık konuşmazsanız ben nasıl keşfedebilirim bu adamın kim olduğunu?

– Doğru. Daima bu ezici mantığınız ile insanı çıkmaza sokuyorsunuz. Tuh... Pekâlâ, Allah kahretsin... Bu “Aydın kişi.” Bu ”Üniversiteli” Şatov’dur. İşte her şeyi öğrendiniz!

– Şatov mu? Nasıl olur?

– Şatov. Eski bir üniversite talebesi, şiirde adı geçen odur. Burada oturuyor; eski bir köle, hah, bakın, hani tokat atan.

Vali:

– Bildim, bildim, diyerek göz kırptı: ama açıkçası anlayamadım, bu adam bir suçla mı suçlandırılıyor ne? Sonra siz, ne istiyorsunuz?

Pyotr Stepanoviç, sinirleniyordu:

– Bu adamın kurtarılmasını istiyorum, anladınız mı? Kendisini sekiz yıldır tanıyorum, belki de onun arkadaşı idim, diye cevap verdi. Sonra kolunu sallayarak: Ama geçmiştekiler için size cevap vermek zorunda değilim. Sonra bütün bunlar, üzerinde durmaya değer şeyler değil. Topu topu üç buçuk kişi. Yabancı ülkelerdekileri de katsak gene on kişiyi bulmaz. Asıl mesele şu ki, ben bütün ümidimi sizin insan severliğinize, zekânıza bağladım. Meseleyi anlayacak, işin içyüzünü ortaya koyacaksınız, felâketlerle, ama dikkat buyurun, felâketlerle diyorum, şaşkına dönmüş bir zavallının saçma sapan hayalleri gibi gösterebilirsiniz bunu; evet, bu, devletin emniyetine karşı hazırlanmış bir tuzak değil zaten, şeytan alsın canını!

Âdeta nefesi daralıyordu. Andrey Antonoviç hemen hemen azametli bir tavırla:

– Hım, dedi. Bu adamın, baltalı beyannameleri yazmaktan suçlu olduğunu görüyorum. Ama müsaade ederseniz bir şey sorayım: o, yalnız ise bu kadar beyannameyi

ta X... iline kadar, bütün ilçelerde nasıl dağıtıyor? Asıl önemli olan da bu beyannameleri nereden ele geçirdiğidir!

— İşte size söylüyorum, görünüşe bakılırsa bunlar topu topu ya beş, ya altı kişi, ben ne bileyim?

— Bilmiyor musunuz?

— Nereden bileyim, kerametim mi var?

— Ama Şatov'un onlardan biri olduğunu biliyorsunuz ya!?

Pyotr Stepanoviç, sanki kendisini sorguya çekenin zeki buluşlarından kendini korumak ister gibi, bir el hareketi yaparak:

— Eh! dedi. Peki, dinleyin. Size bütün gerçeği söyleyeceğim: beyannameler hakkında bir şey bilmiyorum, yani hiç, hiçbir şey, anlaşıldı mı! Allah kahretsin, hiç ne demektir, anlıyorsunuz değil mi?... Şahıslara gelince, şüphesiz bir defa o teğmen var; sonra başka biri, iki kişi daha... belki Şatov da aralarında; bir beşinci şahıs daha koyun... İşte bu pisliklerin hepsi bu kadar... ben buraya Şatov'u affettirmeye geldim; onu kurtarmak gerek, çünkü bu şiir onundur, kendi eseridir; Avrupa'da kendisi bastırdı. İşte kesin olarak bildiğim budur. Beyannameye gelince, bir şey bilmiyorum.

— Şiir onunsa, hiç şüphesiz beyannameler de onundur. Şatov hakkındaki şüpheleriniz neye dayanıyor?

Pyotr Stepanoviç, artık sabrı tükenen bir insan tavrıyla cebinden hemen bir cüzdan çekip içinden bir pusula çıkardı. Pusulayı masanın üzerine fırlatarak:

— İşte delillerim, diye bağırdı.

Pusula basit bir kâğıt parçasıydı, altı ay önce Rusya'dan Avrupa'ya gönderilmişti. Sadece şu iki satırdan ibaretti:

— “Aydın Kişi”yi burada basamam, esasen hiçbir şey basamam, Avrupa'da bastırınız.”

Von Lembke, gözlerini Pyotr Stepanoviç'e dikti. Varvara Petrovna'nın dediği doğrudu: valinin gözleri, hele bazen, koyun gözüne pek benziyordu.

Pyotr Stepanoviç atılarak:

— Bu şiir için de bana, onu ölü Hertzen, Şatov için yazmış dediler, Şatov'un Avrupa'da sürttüğü sıralarda Hertzen bu şiiri, ya tanışmalarının bir hatırası olarak yahut bir methiye diye, yahut da ne bileyim tavsiye mektubu yerine geçsin diye yazmıştır. Şatov, gençler

arasında bunu yayıyor. İşte, diyor, Hertzen'in benim hakkımdaki düşünceleri.

Nihayet valinin kafasına dank etti.

— Vay gidi vay, ben de içimden, beyannameyi anladım, ama şiir ne oluyor? diyip duruyordum.

— Nasıl anlamazsınız, canım. Hem bunları ne diye size anlattım, boşboğazlık ettim. Dinleyin, Şatov'u bana bırakın da ötekileri ne yaparsanız yapın; hatta şimdi Filippov'ların evinde, yani Şatov'un da oturduğu evde saklanan Kirillov da dahil hepsinin canı cehenneme! Beni sevmezler, çünkü tekrar çıktım karşılıklarına... Şatov'u bana vermeyi vaat edin, ötekilerin hepsini ben size aynı tabakta sunarım. Size faydalı olurum, Andrey Antonoviç. Bu sefil güruhun nihayet dokuz on kişiden ibaret olduğunu sanıyorum. Kendim de onların peşindeyim. Üç tanesi şimdiden belli oldu: Şatov, Kirillov ve öteki teğmen. Ötekilere gelince şimdilik sadece inceliyorum... Ama pek de miyop değilim. X... ilinde ellerinde beyannamelerle yakalanan propagandacılar: iki üniversite, bir lise talebesi, yirmi yaşlarında iki asilzade, bir öğretmen, içkiden bunamış bir emekli ayyaş binbaşı... hepsi bu kadar, inanın ki başka da yoktur. Hatta bu kadar az mı diye şaşır kaldılar. Ama bana altı gün lâzım. Her şeyi hesap ettim: altı gün, ne fazla, ne eksik. Bir sonuca varmak istiyorsanız onları altı gün daha rahat bırakın, ondan sonra hepsini, bir torbada keklik gibi getirip size teslim edeceğim, ama daha önce harekete geçerseniz kuş kafesten kaçır. Yalnız Şatov'u buna verin. Şatov'un benim için önemi var... En iyisi onu gizlice buraya, büronuza çağırın, onunla ahbapça bir konuşma yapın; sorguya çekin, her şeyi bildiğinizi ona açıkça söyleyin... Muhakkak ayaklarınıza kapanacaktır; bu adam sinirli, felâketlerle yıpranmıştır, karısı Stavrogin'le düşüp kalkıyor. Okşayın, gönlünü alın, size ne var ne yok her şeyi itiraf etsin, ama altı gün bekleyin... Ve hele Yuliya Mihaylovna'ya tek kelime söylemeyin, sır. Sır saklamasını bilir misiniz?

Von Lembke'nin gözleri fal taşı gibi açıldı.

— Nasıl? dedi, ama siz, Yuliya Mihaylovna'ya bir şey söylemediniz mi?

— Ona mı? Allah korusun. E-eh, Andrey Antonoviç! Bilirsiniz, kendisine büyük saygım var, dostluğu ile övünürüm... buna benzer daha bilmem neler... Yalnız ben budala bir adam değilim. Onun ak dediğine kara demem, çünkü onun ak dediğine kara dedin mi yandın, siz bunu benden daha iyi bilirsiniz. Belki ona bir iki kelime çitlatmışımdır. Çünkü böyle şeylerden hoşlanıyor, ama şimdi size açıldığım gibi ona açılmak, böyle isimler, cisimler vermek yok, hiç üzülmeysin azizim. Size niye açıldım diyeceksiniz? Çünkü ne de olsa, siz bir erkeksiniz, devlet hizmetinde tecrübesi olan ciddî bir erkeksiniz. Feleğin

çemberinden geçmişsiniz. Bu gibi hallerde ne yapmak gerektiğini Petersburg'ta gördüğünüz tecrübelerden bilirsiniz sanırım. Ama ben, meselâ bu iki adı Yuliya Mihaylovna'ya fısıldayıverseydim, hemen yedi mahallede davul çalardı... Başkentin gözüne girmek istiyor. Hayır, pek atak bir kadın doğrusu.

Andrey Antonoviç, bu sözlerden bir sevinç duymuştu:

— Evet, fazla ataklığı var, dedi, ama aynı zamanda onun Yuliya Mihaylovna hesabına böyle laubali lâflar etmesini iyi karşılamadı. Bununla beraber Pyotr Stepanoviç, sözlerinin Lembke'yi avlamaya yetmediğini anlamış olacak ki bu nokta üzerinde biraz daha durmak lüzumunu duydu.

— Doğru, doğru fazla atak, dedi: son derece zeki, son derece zevk sahibi, edebiyatçı bir kadın olabilir, mümkündür, ama serçeleri ürkütür. Sabredemez, altı gün demiyorum, altı saat sabredemez. E-eh. Andrey Antonoviç, bir kadından altı gün süre istemekten sakının! Herhalde bazı tecrübelerim olduğunu kabul edersiniz, değil mi? Hiç değilse bu gibi işlerde bazı şeyler bildiğimi, bunları bilmeye muktedir olduğumu siz de bilirsiniz. Sizden altı günlük bir süre istiyorum, bunu isteyişim, aklıma öyle esti diye değil, durum bunu gerektiriyor da onun için.

Vali, bir an tereddüt geçirerek:

— Duyduğuma göre... dedi. Duyduğuma göre Avrupa'dan döndükten sonra burada, geçmişte yaptıklarınızın bir kefareti gibi, bir takım açıklamalarda bulunmuşsunuz.

— Her ne hal oldu ise oldu.

— Pek tabii, burnumu bu işlere sokmak sevdasında değilim... Yalnız bana öyle geliyor ki siz burada, şimdiye kadar, büsbütün başka bir dil kullanıyordunuz, meselâ: Hıristiyan dini, sosyal kurumlar, sonra hükümet hakkında...

— Ne çıkar, daha başka şeyler üzerinde de konuştum! Şimdi de aynı fikirleri taşıyorum, yalnız bunları o aptalların düşündüğü gibi tatbik etmek gerekmez. Şunu bunu omzundan ısırarak ne oluyor yani? Siz de bana hak vermişsiniz, doğru düşünüyorsunuz demiştiniz.

— Bu, sizinle aynı fikirdeyim demek değildir.

Pyotr Stepanoviç, neşeli neşeli:

— Bakıyorum da sözleri tartarak konuşuyorsunuz, heh, he, he!. İhtiyatlı adam! diye güldü. Dinleyin, aziz dostum, sizi tanımam gerekti, işte onun için kendi tarzımda

konuştum. Yalnız sizinle değil, daha bir çokları ile ben böyle tanışırım. Kim bilir, belki de sizin huylarınızı öğrenmem lâzımdı.

— Huyumu öğrenmek neyinize lâzımdı?

Pyotr Stepanoviç, gene güldü:

— Niçin olduğunu ben ne bileyim? diye cevap verdi: Bakın, görüyor musunuz, aziz Andrey Antonoviç, kurnazsınız kurnaz, ama henüz bunu keşfedecek kadar değil, anladınız mı? Belki de anlıyorsunuz ha? Gerçi, Avrupa'dan döndükten sonra gereken yerde açıklamalarda bulundum, ama vallahi bilmem ki belli inançları olan bir kimse, inançlarının samimîliği yararına başka türlü hareket edebilir miydi? Orada hiç kimse bana huyunuzu incelemek vazifesini vermedi. Bugüne kadar da oradan buna benzer emirler almış değilim. Düşünün bir kere. O ilk iki adı ben pekâlâ size değil de doğrudan doğruya oraya, yani ilk defa bilgi verdiğim makamlara bildirebilirdim. Şunu da bilmelisiniz ki ben para veya başka bir menfaat sağlamayı düşünseydim hesap yanlış çıkardı, çünkü şimdi bir komplo keşfetmiş olmanın mükâfatını ben değil, siz göreceksiniz.

Sonra asil bir tavırla şunları söyledi:

— Ben buraya sadece ve yalnız, Şatov için geldim. Bir eski arkadaş... Ama öteye rapor yazmak üzere kalemi elinize aldığınız zaman, eh, isterseniz beni övebilirsiniz... İtiraz edecek değilim, he, he! Adieu, hayli de oturdum. Bu kadar gevezelik de etmemeliydim. Divandan kalktı, haz duyduğu belliydi. Von Lembke de nazik bir tavırla ayağa kalktı, anlaşılan Pyotr Stepanoviç'in son sözleri onun üzerinde iyi bir tesir bırakmıştı.

— Aksine, diye cevap verdi: Bu işin anlaşılması beni memnun etti. Yapacağınız hizmeti minnettarlık duyarak kabul ediyorum, diye ilâve etti: Gösterdiğiniz gayret hususunda gereken tezkiyeyi vermek için elimden geleni yapacağımdan emin olabilirsiniz...

— Altı gün, altı günlük bir süre, asıl mesele burada. Bu zaman içinde kımıldamamalısınız. Benim sizden istediğim bu.

— Peki.

— Tabii elinizi, kolunuzu bağlamıyorum, buna cesaret de edemem. Takip etmemenize imkân yok. Sadece zamanından önce kuşları ürkütmeyin. Bu noktada sizin zekânıza, iş bilirliğinize güvenim var.

Pyotr Stepanoviç, neşe ve havailikle (bir delikanlı gibi) şunları yumurtlayıverdi:

— Herhalde sürü sürü zağarlarınız vardır? He-he!

Von Lembke, tatlı bir eda ile kaçamaklı bir cevap verdi:

— Pek o kadar da değil. Bu, siz gençlerin kuruntusu, sürü sürü hafiyelerimiz olduğuna dair bir fikre saplanmışsınız... Müsaade ederseniz size bir şey soracağım: bu Kirillov, Stavrogin'in şahidi olduğuna göre, Stavrogin de...

— Stavrogin ne?

— Öyle ya, mademki o kadar iyi dostlar!

— Hayır, hayır! Gerçi kurnazsınız, ama işte burada atladınız. Hatta beni bile şaşırtıyorsunuz. Ben, Stavrogin hakkında da bir hayli bilginiz olacağını sanıyordum... Stavrogin tamamen aksine; tamamen *Avis au lecteur!*

Lembke, şüpheli şüpheli:

— Sahi mi? Nasıl olur? Yuliya Mihaylovna, onun Petersburg'tan buraya bazı özel işler için gelmiş olduğunu zannettirecek bir takım bilgi toplandığını söyledi.

Pyotr Stepanoviç, birdenbire, hem de bunu açıkça belli ederek, kaçamaklı bir cevap verdi:

— Bilmiyorum bir şey, hiçbir şey bilmiyorum. *Adieu. Avis au lecteur!*

Bunları söyledikten sonra kapıya doğru hızla yürüdü. Vali onun arkasından:

— Bir dakika, Pyotr Stepanoviç, bir dakika, diye bağırdı: Küçük bir soru daha! Ondan sonra sizi tutmam.

Masanın gözünü çekti, içinden bir zarf çıkardı.

— İşte aynı cinsten bir numune daha, buyurun, dedi. Böylelikle de size ne kadar güvendiğimi göstermiş oluyorum. Alın, fikriniz nedir?

Zarfın içinde Lembke'ye yazılmış, uydurma imzalı garip bir mektup vardı. Vali onu dün almıştı. Pyotr Stepanoviç, büyük bir kızgınlık içinde aşağıdaki satırları okudu:

“Ekselans,

“Çünkü bu sığara lâyık bir mevkidesiniz. Bu mektubumla size, yüksek şahsiyetlere ve vatana karşı hazırlanan bir suikastı ihbar ediyorum. Evet, dolayısıyla vatana karşı. Bendeniz, bizzat, bu işte birçok seneler çalışmışımdır. Bu da bir küfranı nimettir. Bir isyan hazırlanmaktadır, binlerce beyanname var. Devlet gereken tedbirleri almazsa, bu

beyannamelerden her biri, dili dışarı çıkmış yüz adamı peşinden sürükleyebilir, çünkü neler, neler vaat edilmiyor, halk ahmaktır; bundan başka votka meselesi de var. Halk, suçluyu, suçsuzu ayırt etmez, iki tarafın da hakkından gelir, her iki taraftan da korktuğum için pişmanlık duyuyorum, durumum böyle gerektiriyor. Vatanın, kiliselerin selâmeti için bir ihbar yapılmasını isterseniz bunu ancak bendeniz yapabilirim. Ama bir şartım var, o da şu: derhâl üçüncü şubeden affımı bildirsınler, yalnız benim affımı, ötekilerse hesap versınler. İşaret olarak da her akşam saat yedide kapıcının penceresinde bir mum yakınız. Bunu görürsem itimat edeceğim ve devletimizin yüksek merkezinden uzatılmış olan af elini öpmeye geleceğim; yalnız bir de bana maaş bağlanmalı, çünkü bendeniz başka türlü nasıl yaşarım' Bu hareketinizden pişman olmazsınız, çünkü hükümetimiz size bir yıldız madalya verecektir. Yalnız bu iş usulcacık yapılmalı, yoksa kellemi uçururlar.

Yüksek şahsiyetinizin huzurunda naçizane eğilir, bastığınız yeri öperim.

Nadim olmuş bir hür düşünceli

Incognito.

Von Lembke, mektubun dün gece kapıcının yerinde bulunmadığı bir sırada odasına bırakılmış olduğunu söyledi.

Pyotr Stepanoviç, hemen hemen kaba bir sesle:

- Peki, ne düşünüyorsunuz? diye sordu.
- Benimle alay etmek için tertiplenmiş kaba bir şaka sanırım.
- Pek mümkün. Sizi aldatamazlar.
- Bana bunu zannettiren şey, mektubun manasızlığı.
- Bunun gibi daha başka mektuplar aldığınız oldu mu?
- İki tane, yine böyle imzasız.
- Tabii, imza atmazlar. Yazı ve üslup değişik miydi?
- Evet, yazı da, üslup ta değişikti.
- Yine böyle soytarıca mı yazılmıştı?
- Evet, soytarıca, hem de pek iğrenç şeylerdi.
- Madem ki başka mektuplar da almışsınız, öyleyse bu da onlar gibi bir şey.
- Öyle olacak, çünkü hepsi birbirinden ahmakça şeyler. Okumuş, terbiye görmüş

insanlar herhalde böyle saçma yazmazlar.

— Elbette, elbette.

— Ya birisi gerçekten de haber vermek istiyorsa?

Pyotr Stepanoviç, ilgisiz bir sesle:

— İmkânsız, dedi. Sonra üçüncü şubeden beklenen telgraf ile maaş bağlanması ne demek? Belli ki bu bir alay.

Von Lembke utanarak:

— Evet, evet, dedi.

— Biliyor musunuz? Bunu bana versenize. Ötekilerden önce bunu ortaya çıkarırım.

Von Lembke, biraz tereddüt etmekle beraber:

— Alın! diye razı oldu.

— Bu mektubu başka kimseye gösterdiniz mi?

— Nasıl olur? Kimseye göstermedim.

— Yuliya Mihaylovna'ya demek istiyorum.

Von Lembke dehşet içinde:

— Allah korusun! dedi. Allah korusun! Allah aşkına sakın siz de göstermeyin. Bu, onun sinirlerini bozar... bana etmediğini bırakmaz.

— Evet, ilk önce kancayı size takar, hak ettiğin için bunları yazıyorlar, der. Kadın mantığını hepimiz biliriz. Haydi, hoşça kalın. Belki üç güne kadar bu mektubun sahibini size takdim ederim. Yalnız, söz aramızda!

IV

Pyotr Stepanoviç, belki aptal bir adam değildi, ama kürek mahkûmu Fedka onun için: "O, insanı yaratır, onunla da yaşar" dediği doğrudu. Genç adam valinin yanında, onu hiç olmazsa kendisine gereken altı gün için teskin ettiğini sanarak ayrılmıştı. Ama bu yanlış bir düşünceydi. Çünkü Andrey Antonoviç'in saf bir adam olduğu hakkında önceden bir hüküm vermişti.

Şüphenin kurbanı olan her insan gibi Andrey Antonoviç de kendisini kararsızlıktan

kurtaracak her şeye, ilk anda kendisini heyecanla kaptırırverirdi. Kafasında kaynaşan bir sürü karışık düşüncelere rağmen olayların aldığı bu yeni şekil onda bir sevinç uyandırdı. Hiç değilse eski şüpheleri dağıldı. Esasen, son günlerde pek bitkin bir haldeydi, öyle bitkinlik hissediyordu ki her şeye rağmen ruhunda bir dinlenme ihtiyacı duyuyordu. İşte yine bütün huzuru kaçırmıştı. Petersburg'ta geçirdiği uzun yıllar onda silinmez izler bırakmıştı. “Genç neslin” resmî hatta gizli tarihi ona hiç yabancı değildi. Lembke mütecessis bir adamdı. Beyanname koleksiyonu bile vardı. Ama yeni tarihin bir kelimesini bile anlamamıştı. Şimdi bir orman içinde gibiydi; bütün içgüdüleri ona Pyotr Stepanoviç'in sözlerinin mantığa aykırı bir şey, bütün şekillerin, bütün tabii kaidelerin dışında bir şey olduğunu hissettiriyordu, kendi kendine: “bu genç nesille halimiz neye varacak, işler ne olacak, şeytanın bile akli ermez” deyip duruyordu. O, bu hal içinde düşünüp dururken, Pyotr Stepanoviç'in gitmesini kollayan Blum, içeri girdi. Blum denen bu adam, Andrey Antonoviç'in uzak akrabası oluyordu, ama o, bunu bütün ömrünce elinden geldiği kadar gizli tutmaya çalışmıştı. Bu değersiz adam için burada birkaç satır yazı yazacağım için okuyucudan özür dilerim. Blum, Almanların o acayip “bahtsız” cinsindendi, bu da onun tam manasıyla kabiliyetsiz bir insan oluşundan değil de Allah bilir neden böyle olmuştu! “Bahtsız” Almanlar bir efsane değildir, gerçekten onlar vardır, onlar Rusya'da da vardır ve nev'i şahsına münhasırdır. Andrey Antonoviç, bütün ömrünce ve elinden geldiği kadar onunla ilgilenmiş, memurluk hayatında da elden geldiği kadar başarıları nispetinde ve mümkün olan her yerde onu kayırmıştı, ama öteki hiçbir yerde dikiş tutturamamıştı. Kâh onun bulunduğu memuriyet kaldırılmış, kâh âmirleri değişmişti, bir defasında da başkasıyla beraber az daha mahkemeye verilecekti. Aşırı derecede intizam sever bir adamdı, kendisine zarar verecek kadar da somurtkandı: kızıl saçlı, uzun boyluydu, kamburunu çıkararak yürüyordu, hüzünlü idi, hatta duygulu olduğu söylenebilirdi, küçük bir memur olmasına rağmen daima yerli yersiz inat eder, öküz gibi direnirdi. Karısı ve çok kalabalık olan çocuklarıyla Andrey Antonoviç'e yıllardan beri sürüp gelen, huşu derecesinde bir saygı ile bağlıydı. Andrey Antonoviç'ten başka hiç kimse onu sevmezdi. Yuliya Mihaylovna ilk gördüğü gün onu ıskarta ettiyse de kocasının inadını yenemedi. Bu, onların evliliklerinin ilk kavgası oldu, düğünden hemen sonra, hemen halaylarının ilk günlerinde olmuştu. O zamana kadar yakınlığı kendisinden büyük bir itina ile gizlenen Blum ortaya çıkınca kıyametler koptu. Andrey Antonoviç ellerini ovuşturarak yalvarmaya başladı. Blum ile çocukluğundan beri sürüp giden dostluklarının hikâyesini duygulu duygulu anlattı, ama Yuliya Mihaylovna kendisine ebediyen hakaret edildiğine kanaat getirdi, hatta bayılıp ayıldı. Von Lembke, bir adım bile gerilemedi, dünya yıkılsa Blum'dan vazgeçemeyeceğini, onu yanından uzaklaştıramayacağını söyledi, öyle ki

Yuliya Mihaylovna şaşırđı, Blum'a katlanmaya razı oldu. Ancak imkân olduğu taktirde Blum'un akrabalığı eskisinden daha ziyade gizlenecekti, hatta onun adı ile baba adı bile değiştirilecekti, çünkü her nedense onun adı da Andrey Antonoviç idi. Şehrimizde kendi halinde kıt kanaat geçiniyor, bir Alman eczacıdan başka hiç kimseyle görüşmüyordu.

Andrey Antonoviç'in edebiyata olan merakını yakından bilen de o idi. Onun yazdığı romanları baş başa kalarak gizlice okumasına bayılır, arka arkaya tam altı saat kazık gibi otururdu; böyle zamanlarda ter döker, uyumamak için bütün gayretini harcardı, gülümsemeye çalışırdı; eve döndüğü zaman da velinimetinin Rus edebiyatına karşı duyduğu zaafa, uzun bacaklı, sıska karısı ile beraber lanet ederdi. Andrey Antonoviç, içeri giren Blum'a acıma ile baktı. Zahir Pyotr Stepanoviç'in gelişiyle yarıda kalan konuşmanın devamını önlemek için olacak, von Lembke:

— Rica ederim Blum, beni rahat bırak! dedi.

Blum, öne doğru eğilmiş, küçük adımlarla ona doğru yaklaşırken, saygılı görünmekle beraber, inatla direniyordu:

— Hiç kimseye bir şey sezdirmeden, bu iş nezaketle yapılabilirdi; bu iş için elinizde sınırsız yetkiler de var.

— Blum, bana öyle sadık, öyle de hizmetime amadesin ki, her zaman sana bakarken korku duymamak elimden gelmiyor!

— Daima güzel, nükteli sözler söylersiniz, sonra sözlerinizden memnun, yatar rahat uyursunuz. Ama bunun size zararı dokunuyor.

— Blum, artık kanaat getirdim ki bu öyle değil, bu hiçte öyle değil.

— Bu kalpazan, ahlâksız delikanlının söylediklerinden sonra değil mi? Oysaki kendiniz de ondan şüpheleniyordunuz. Şimdi edebiyat sahasında bir dâhi olduğunuzu söyleyerek sizi övdü ve yendi.

— Bu işe senin aklın ermiyor, Blum. Yanlış düşünüyorsun. Tasavvur ettiğin şey saçma! Sana söylüyorum, hiçbir şey elde edemeyeceğiz. Müthiş bir gürültüye sebep olacağız. Sonunda rezil olmak var. Sonra, Yuliya Mihaylovna....

Blum, sağ eli kalbinin üstünde, Von Lembke'ye:

— Aradığımız şeyi mutlaka bulacağız, diye cevap verdi. Araştırmayı sabahın erken saatlerinde yaparız, ani olarak... Onlara karşı pek nazik davranıyorsunuz. Kanuna tam manasıyla uyarız. Gençlerden Lyamşin ile Telyatnikov, aradığımız şeylerin hepsini orada

bulacağımızı temin ediyorlar. Onlar bu eve sık sık girip çıkıyorlardı. Verhovenski'ye kimse yüz vermiyor. Stavrogina, artık onu himaye etmiyor; bu geri şehirdeki bütün namuslu insanlar, sosyalizmin ve Allahsızlık kaynağının daima orada saklı olduğundan emindirler. Bütün yasak kitaplar var elinde: Rileyev'in düşünceleri, Hertzen'in toplu eserleri gibi şeyler...

— Ah, yarabbi! Ne kadar safsın zavallı Blum'cuğum. Yahu bu kitaplardan herkesin evinde var.

Blum:

— Bir sürü de beyanname, diye efendisinin sözlerine kulak vermeden devam etti: Öteye beriye dağıtılan bu beyannamelerin asıllarını da orada bulacağız. Bu genç Verhovenski'den ben pek şüphe ediyorum.

— Sen baba ile oğlunu birbirine benzetiyorsun. Onlar, birbiriyle anlaşmış değillerdir. Oğlu, herkesin önünde babasıyla alay edip duruyor.

— Bakmayın, bu bir maskedir.

— Blum, sen galiba bana azap vermeye yeminlisin. Düşün bir kere, bu adam burada ne de olsa tanınmış bir şahsiyettir. Bir profesördür. Bir şöhreti var. Bir yaygara kopardık mı, el aleme rezil oluruz; bütün plânlarımız bozulur... Ayrıca Yuliya Mihaylovna'nın karşısında ne hale gireriz, onu da düşün.

Blum'un kulağına lâf girmiyordu. Elini göğsüne vurarak:

— Doçent, idi, doçentten başka bir şey değildi. Öğretmen muaviniydi. Öğretmen yardımcısı olmaktan başka hiç bir unvanı yok. Hiçbir kademedede terfi görmüş değil. Zaten şüpheli maksatları yüzünden hemen işinden atıldı. Polis tarafından gizlice takip edilmiştir; öyle görünüyor ki hâlâ da takip edilmektedir. Şehirde bu anarşi böyle devam edemez, harekete geçmek zorundasınız. Asıl suçlunun karşısında bu kadar gevşek ve hoş görür davranmakla vazifenizi ihmal ediyorsunuz.

Von Lembke, birdenbire:

— Yuliya Mihaylovna! Aman çekil, Blum! diye bağırdı. Gerçekten, bitişik odadan karısının sesi geliyordu.

Blum, bir ürperme geçirdi, ama hissettirmedi, iki elini daha kuvvetlice göğsüne bastırarak:

— Ama müsaade buyurun, diye ayak diredi.

Andrey Antonoviç, dişlerini gıcırdatarak:

— Defol! diye tekrarladı: Git, ne istersen yap... Sonra, sonra... Hey, yarabbim!

Kapının perdesi aralandı ve Yuliya Mihaylovna göründü. Blum’u görür görmez şöyle azametle durdu, hakaret dolu bakışlarla onu süzdü. Bu adamın böyle bir yerde bulunmasını bile kendisi için hakaret sayan bir hali vardı. Blum, bir şey söylemeden yerlere kadar eğilerek valinin karısını selâmladı. Sonra, hep öyle iki büklüm ve kolları biraz yana açık bir vaziyette ayaklarının ucuna basarak kapıya doğru yürüdü.

Acaba Blum, Andrey Antonoviç’in son sözlerindeki manayı nasıl anlamıştı: Açık bir emir gibi mi telâkki etmişti, yoksa velinimetinin menfaatine uygun gördüğü hususlarda istediği gibi davranmakta serbest olduğu şeklinde mi yorumlamıştı. Ne şekilde anlarsa anlansın, yalnız amir ile kâtip arasında geçen bu konuşmadan, Yuliya Mihaylovna çileden çıktı; kısacası öyle bir iş oldu ki, o yüzden, olayların en nazik zamanında acıklı bir kararsızlığın içine düşmekle Andrey Antonoviç, tamamen yanlış yollara saptı.

V

Pyotr Stepanoviç, o gün, bütün gün bir dakika bile boş durmadı. Von Lembke’nin yanından çıkar çıkmaz, doğru Bogoyavlenski sokağına koştu, ama Öküzler sokağından geçerken Karmazinov’un oturduğu evin önüne gelince birdenbire durdu. Gülümsedi ve içeri girdi. Ünlü yazarın kendisini “beklemekte olduğunu” söylediler; bu, pek garibine gitti, çünkü ziyaret edeceğini önceden haber vermiş değildi.

Ama büyük yazar kendisini gerçekten bekliyordu. Hem de ta evvelsi günden beri beklemekteydi. Dört gün önce kendisine eserinin müsveddelerini vermişti. (Bu, Yuliya Mihaylovna’nın tertiplemediği edebiyat gecesinde okuyacağı bir yazıydı). Yazar, böyle bir şeyi, herkesten önce Pyotr Stepanoviç’e okutmakla ona bir şeref verdiğiinden pek emindi; böylece ona içten bir yakınlık göstermiş oluyordu. Bu, kendini beğenmiş, fanilerin yanına yaklaşamadıkları şöhret, başarılarıyla şımarmış “devlet adamının” ne zamandan beri kendisine son derece nezaket ve iltifat gösterdiğini delikanlı zaten fark ediyordu ve sanırım, delikanlı şu kanaatte varmıştı ki, Karmazinov, kendisini Rus ihtilâlcî hareketinin şefi gibi telâkki etmede, hiç değilse Rus ihtilâlinin sırlarını başlıca bilenlerden ve gençlik üzerinde tesir ve nüfuzu olan kimselerden biri diye görüyordu.

Pyotr Stepanoviç, “Rusya’nın en zeki adamı“nın nasıl bir düşüncede olduğunu pek bilmek isterdi, ama o güne kadar, bazı özel sebepler yüzünden, onunla yakınlaşmaktan kaçınmıştı.

Büyük yazar, ilimizin emlak sahiplerinden olan bir mabeyinci ile evli kız kardeşinin evinde oturuyordu. Karı kocadan ibaret bu aile, ünlü akrabaları hesabına pek iftihar duymaktaydı. Ama ünlü yazar, evlerine misafir geldiği zaman, ne yazık ki, ikisi de Moskova’da bulunuyorlardı, bu yüzden ünlü akrabayı ağırlamak şerefi, mabeyincinin yıllardan beri evin bir çeşit kâhyalığını gören fakir ve ihtiyar yeğene nasip olmuştu. Karmazinov geldiği günden beri evin içinde herkes ayaklarının ucuna basarak yürüyordu. İhtiyar kadın, yazarın geceyi nasıl geçirdiğine, ne yiyip ne içtiğine dair her gün Moskova’ya mektup yazıyordu; hatta bir defasında, belediye reisinin verdiği bir ziyafetten dönen Karmazinov’un bir tatlı kaşığı ilâç içtiğini Moskova’ya telgrafla bildirmişti. Kadın, misafirin odasına pek seyrek giriyordu. Bununla beraber, misafir pek terbiyeliydi, ama pek soğuk tavırlıydı ve sadece lüzumu halinde konuşuyordu. Pyotr Stepanoviç, içeri girdiği zaman Karmazinov, yarım bardak kırmızı şarapla sabah kotletini yiyordu. Genç adam onu birçok defa ziyaret etmişti, her defasında da böyle yemek masası başında bulunmuştu; hiçbir zaman Karmazinov’un ona buyur ettiği görülmemişti. Karmazinov, kotletini yiyip bitirdikten sonra küçük bir fincan kahve getirdiler. Hizmet eden uşağın ellerinde eldiven, arkasında firak, ayaklarında hiç gürültü çıkarmayan yumuşak botlar vardı.

Karmazinov onu görünce:

— Vay, efendim, dedi, bir yandan da peçete ile ağzını siliyordu, sonra yerinden kalktı. Pek memnun olmuş gibi görünerek, genç adamı öpmek üzere birkaç adım attı. Ruslarda, hele bunlar pek meşhur kimselerse, öpüşmek adettir. Pyotr Stepanoviç, daha önce tecrübe etmiş olduğundan, Karmazinov’un dudağını değil yanağını uzattığını biliyordu, onun için bu sefer kendisi de öyle yaptı. Böylece iki yanak birbirine değdi. Karmazinov, buna dikkat etmemiş görünerek, divana oturdu. Tam karşısına gelen bir koltuğu da sevimli bir hareketle Pyotr Stepanoviç’e gösterdi. Delikanlı gösterilen koltuğa oturdu.

Karmazinov, her zamanki âdeti dışında:

— Kahve... Kahvaltı etmez misiniz? diye sordu. Ama bu öyle bir soruştu ki karşısındakinden red cevabı beklediğini belli ediyordu. Ama iş, beklediği gibi çıkmadı: Pyotr Stepanoviç, kahvaltı edeceğini söyledi. Karmazinov’un yüzünde hakarete uğramış gibi bir afallama belirdi, ama bu hal bir an kadar sürdü, sonra sinirli bir hareketle zile

bastı, gelen uşağa, mükemmel tahsil ve terbiye görmüş olmasına rağmen, oldukça sinirli bir hareketle ve kaba bir tavırla ikinci bir kahvaltı getirmesini emretti.

— Ne arzu edersiniz, kotlet mi, kahve mi? diye bir daha sordu.

Pyotr Stepanoviç, bir yandan romancının elbiselerini gözden geçirirken:

— Hem kotlet, hem de kahve, ayrıca emredin şarap da getirsinler. Dehşetli karnım aç, diye cevap verdi.

Karmazinov'un arkasında, sedef düğmeli ceketimsi bir acayip şey vardı, boyu çok kısa idi, bu, yuvarlak göbeğiyle çıkık arkası üstünde pek tuhaf duruyordu. Ama tabii herkesin zevki bir değildir. Dizlerinin üstüne kareli bir battaniye örtmüştü. Oysaki oda oldukça sıcaktı, Pyotr Stepanoviç:

— Rahatsız mısınız? diye sordu.

Yazar, o cırlak sesiyle:

— Hayır, ama bu iklimin beni hasta etmesinden korkuyorum, diye cevap verdi. Her kelimeye ayrı ayrı basıyor, konuşmasına çitkırıldım bir eda vermeye çalışıyordu, asiller gibi peltek peltek konuşuyordu.

— Sizi daha dün bekliyordum.

— Ne diye? Gelirim dememiştim ki!

— Hayır, ama müsveddelerim sizde. Okudunuz mu?

— Müsveddeler mi? Hangi müsveddeler?

Bu soru Karmazinov'u pek şaşırttı. Hatta öyle kaygılandırdı ki içmekte olduğu kahvesini bile unuttu. Adeta bir dehşetle:

— Ama, herhalde, onu geri getirmişsinizdir?

— Ha! Şu, “Bonjur”mu idi neydi?...

— “Merci”.

— Her neyse. Tamamıyla unuttum, okumadım. Hiç vaktim olmadı. Sahi, nereye koyduğumu da bilmiyorum. Cebimde yok... Herhalde masanın üstünde bırakmış olacağım. Hiç üzülmeysin, bulunur.

— Hayır. Hemen evinize birini gönderip bulduralım. Kaybolabilir, nihayet çalabilirler de.

— Haydi canım, kimin işine yarar! Hem niçin o kadar korktunuz? Yuliya Mihaylovna, her eserinizden birkaç müsvedde çıkardığınızı söylüyor, müsveddelerden biri Avrupa'daki noterinizde, biri Petersburg'ta, üçüncüsü de Moskova'da saklanırmış, sonra galiba, ayrıca bir kopyayı da bir bankaya gönderiyormuşsunuz.

— İyi ama Moskova'da yanabilir, onunla beraber müsveddem de yanar. Hayır, iyisi mi hemen birini size gönderelim!

— Durun, işte hikâyeniz!

Pyotr Stepanoviç, arka cebinden bir tomar mektup kâğıdını çekti çıkardı:

— Biraz yıpranmış. Hele bakın, verdiğinizden beri hep mendilimle beraber cebimde kalmış, unutmuşum.

Karmazinov, müsveddeleri kapar gibi aldı, dikkatle gözden geçirdi, sayfaları birer birer saydı, sonra, hep göz önünde duracak bir şekilde oradaki bir küçük masanın üzerine saygı ile koydu. Kendini tutamayarak ve ıslık çalar gibi:

— Siz, galiba pek fazla okumuyorsunuz? dedi.

— Hayır, pek okumam.

— Rus edebiyatından da mı?

— Rus edebiyatı mı? Durun, bazı şeyler okudum... “Yolda giderken”... Yahut “Yola çıkalım”... Yahut da “Yollar ayrılıyor” gibi bir şey okumuştum. Şimdi iyice hatırlamıyorum, çok eskiden okumuştum, beş yıl önce falan... Vaktim yok.

Bir susma oldu.

— Buraya gelir gelmez sizin pek zeki bir insan olduğunuzu herkese söyledim; şimdi galiba burada herkes size hayran oldu.

Pyotr Stepanoviç, sükûnetle:

— Teşekkür ederim, diye cevap verdi; kahvaltıyı getirdiler. Pyotr Stepanoviç, kotlete açgözlü gibi saldırdı ve bir hamlede yedi, yuttu, arkasından şarapla kahveyi gövdeye indirdi. Karmazinov, son et lokmasını çiğneyip son kahve yudumunu yutarken yan gözle misafirini gözden geçiriyor ve şöyle düşünüyordu:

“Bu, görmemiş herif, herhalde cümlemdeki inceliği ve iğneyi hissetti... Müsveddelerime gelince, onları da bir hamlede okuduğu muhakkak. Göz göre göre yalan söylüyor. Ama belki de yalan söylemiyordur, samimî bir budala da olabilir. Bir dâhinin bir

an budala olmasını severim. Sakın bu da şimdikilere göre bir dâhi olmasın!?

Pyotr Setepanoviç:

— Buradan gitmeniz yakın mı? diye sordu.

— Doğrusunu isterseniz, buraya bazı mülkümü satmak üzere gelmiştim. Şimdi, vekilimin durumuna bağlıyım.

— Siz, galiba orada savaş sonu bir salgın tehlikesi gördüğünüz için buraya geldiniz, öyle değil mi?

Karmazinov, sözlerine dikkat ederek ve bir köşeden öteki köşeye dönerken sağ ayağını hafifçe sarsarak konuşmasına devam etti:

— Ha... hayır, yalnız bunun için değil, doğrusu şu ki mümkün olduğu kadar geç yıpranmak isterim, şimdi de temelli Avrupa'ya göç ediyorum; orada iklim daha güzel, yapı da hem taştan, hem daha sağlam. Avrupa, ömrüm vefa ettiği müddetçe ayakta durur herhalde. Ne dersiniz?

— Ne bileyim ben?

— Hım. Orada bir Babil yıkılırsa, bu yıkılış muazzam olur, ben her ne kadar bu yıkılışın geleceğini pek yakın görmüyorsam da bu noktada tamamıyla sizinle aynı fikirdeyim; bizim Rusya'da yıkılacak bir şeyimiz yok, bunları söz gelişi söylüyorum; burada taşlar devrilmez, aksine her şey çamurlaşır gider. Kutsal Rusya, dünyanın bütün öteki ülkelerinden daha zayıftır. Karşı koyamaz. Basit halk tabakası, Rus Tanrısının gayretiyle şöyle böyle ayakta duruyor. Oysaki son haberlere göre Tanrı pek öyle emin değilmiş. Köylü, lehine yapılan ıslahata karşı koymaya çalıştıysa bile, gene çok sarsılmıştır. Sonra o demiryolları var, sonra sizler varsınız. Ben, artık Rus Tanrısına hiç inanmıyorum.

— Peki, Avrupa Tanrısına?

— Hiçbirisine inanmıyorum. Rus gençliği önünde bana iftira ettiler. Oysaki ben Rus gençlik hareketlerine daima yakınlık duydum. Bana burada yayınlanan beyannameleri gösterdiler. Onlara şaşkın şaşkın bakıyorlar, çünkü beyannamelerin tarzı, herkesi korkutuyor, böyle olmakla beraber hepsi de iradeleri dışında onların kudretine inanıyorlar. Uçuruma doğru gidiyoruz ve çoktan beri biliyoruz ki tutunacak bir dalımız bile yoktur. Şimdi Rusya'nın bütün dünyada en ufak bir mukavemetle karşılaşmadan her şeyin cereyan edebileceği bir yer olduğuna inanıyorum ve bunun için bu esrarlı

propagandanın başarı kazanacağından şüphe etmiyorum. Ben, varlıklı Rusların niçin yabancı ülkelere sıvıştıklarını, bu kaçışın niçin yıldan yıla biraz daha arttığını pek iyi anlıyorum. Bu, sadece bir içgüdü. Bir gemi batacağı zaman ilk önce fareler gemiyi terk edermiş. Kutsal Rusya, dilencilerle, tehlikelerle dolu, yüksek tabakalarıyla dilenciliğiyle övünen bir memlekettir. Büyük halk kitleleri ise derme çatma kulübelerde ömür tüketir. Sen ona bir çıkar yol göster de ne gösterirsen göster, sevinçle gelir, yeter ki bu yol ona anlatılsın. Yalnız hükümet hâlâ karşı koymak istiyor, ama kör parmağım gözüne misali kendi taraftarlarının gözünü çıkarıyor. Burada, artık her şey olmuş bitmiş ve karar da verilmiştir. Rusya'nın bu haliyle, artık geleceği yoktur. Ben, Alman oldum, bundan da şeref duyuyorum.

— Hayır, demin beyannamelerden söz ediyordunuz, düşüncenizi söyleyiniz.

— Herkes, beyannamelerden korkuyor, demek ki onların büyük bir kudreti var. Onlar, yalanı olduğu gibi açığa vuruyor, bizde, artık tutunacak, dayanacak bir şey kalmadığını gösteriyor. Herkes susarken onlar yüksek sesle konuşuyor. Onların zaferini sağlayan şey, onların işitilmemiş cüretidir; bugüne kadar eşine rastlanmamış öyle bir cüret ki onunla gerçeğe göz kırpmadan bakıyorlar. Gerçeğe göz kırpmadan bakmak kudreti yalnız bugünkü Rus nesline nasip olmuş bir olaydır. Hayır, Avrupa'da henüz bu derece pervasızlık yok. Orada saltanatın taştan dayanacağı şey ve hürriyet var. Gördüğüm kadarıyla şu hükme varıyorum ki, Rus devrimci fikrinin cevheri, şeref denen şeyin inkârında gizleniyor. Bunun böyle cesaretle, böyle korkusuzca ifade edildiğini görmek doğrusu hoşuma gidiyor. Hayır, Avrupa'da bunu henüz anlayamayacaklar, ama bizde bu fikirden daha çabuk ve kolay anlaşılacak hiçbir şey yoktur. Bir Rus için şeref, lüzumsuz bir yükten başka bir şey değildir, şeref onun için her zaman, bütün tarih boyunca bir yük olmuştur. Onu açıkça "şerefsizlik" hakkı ile kandırmak her şeyden kolaydır. Ben, eski nesildenim, itiraf ederim, ben hâlâ şerefe bağlıyım, ama bir alışkanlık olduğu için bağlıyım. Eski şekillere göreneklere karşı zaafım var. Bu, bir çeşit korkaklıktır da, her insan kendi zamanının adamı olmalı.

Birdenbire sustu.

"Boyuna konuşuyorum, konuşuyorum, o ise hep susuyor, inceliyor, diye düşündü. Oysaki kendisine doğrudan doğruya bir soru sorayım diye geldi. Peki, ben de soracağım."

Pyotr Stepanoviç, birdenbire:

— Yuliya Mihaylovna, bana sizden öbür gün verilecek balo için ne gibi bir sürpriz hazırladığınızı kurnazlıkla sorup öğrenmemi rica etti, dedi.

Karmazinov, kurumlu bir eda ile:

— Evet, gerçekten bir sürpriz olacak, herkesi şaşırtacağım, diye cevap verdi, ama sırrımı size söyleyemem.

Pyotr Stepanoviç, ısrar etmedi.

Büyük yazar:

— Burada Şatov adında biri varmış? diye sordu: Düşünün hâlâ bu adamın yüzünü görmedim.

— İyi insandır, ne var?

— Hayır, yani burada bazı şeylerden bahsediliyor, Stavragin'e tokat atan adam değil mi?

— O

—Stavrogin'e dair ne biliyorsunuz?

— Bir şey bilmiyorum, züppenin biri.

Karmazinov, Stavrogin'den nefret ediyordu, çünkü öteki onu görmemezlikten geliyordu.

Karmazinov, hain hain gülerek:

— Beyannamelerde ilân edilen şeyler bir gün gerçekleşecek olursa, ilk önce ağaç dalında sallandırılacaklardan biri de odur.

Pyotr Stepanoviç, birdenbire:

— Belki daha önce, dedi.

Karmazinov gülmesini kesti. Ciddi bir tavırla:

— Pek iyi bir şey olur, dedi.

— Evet, aynı şeyi bir defa daha söylemişsiniz, biliyor musunuz bunu ona anlattım.

Karmazinov:

— Nasıl? Bunu ona söylediniz mi? diyerek yeniden güldü.

— Evet. O da dedi ki, beni bir ağaca asarlarsa, ona da bir temiz dayak atarlar. Ama öyle şeref için değil, bir köylü köleyi döver gibi, eşek sudan gelinceye kadar döverler.

Pyotr Stepanoviç, şapkasını aldı, kalktı.

Karmazinov, onu uğurlarken iki elini uzattı. Sonra hâlâ onun ellerini kendi avuçları içinde tutup sesine ayrı bir ahenk, bir tatlılık vererek:

— Bütün bu tasavvurlar gerçekleşirse ne zaman olur bu?...

Pyotr Stepanoviç, kaba bir sesle:

— Ben ne bileyim! diye cevap verdi. Göz göze geldiler. Karmazinov daha tatlı bir sesle:

— Meselâ, tahminen? diye ısrar etti.

Pyotr Stepanoviç, tam manasıyla kaba bir sesle:

— Herhalde emlâkinizi satıp buradan sıvışacak kadar zamanınız olur, diye homurdandı. İkisi de daha inatla, daha ısrarla bakiştılar. Bir dakika sessizlik oldu.

Pyotr Stepanoviç, birdenbire:

— Mayıs başında başlayacak, Pokrov bayramına doğru, sona erecektir, dedi.

Karmazinov, onun ellerini sıkarak duygulu bir sesle:

— Size candan teşekkür ederim, dedi.

Pyotr Stepanoviç, sokağa çıktığı zaman:

“Gemiye terk edecek kadar zaman bulacaksın, fare.” diye düşünüyordu. Eh, bu sözüm ona “devlet zekâsı” bile bu işin gününü öğrenmeye gayret ettiğine ve kendisine verdiğim bilgi için böyle saygı ile teşekkür ettiğine göre, artık kendi kendimizden şüphe edemeyiz. Hım! Ama o, gerçekten de pek öyle budala değil... sadece gemiden kaçan bir fare, böylesi ele vermez!”

Doğruca Bogoyavlenski sokağına, Filippov’ların evine gitti.

İlkin Kirillov’a uğradı, Kirillov her zamanki gibi yalnızdı, odada beden hareketleri yapıyordu, daha doğrusu bacaklarını iki yana açmış, kollarını acayip bir şekilde başının üstünde döndürüyordu.

Yerde bir lâstik top duruyordu. Masanın üstünde sabahtan kalma çay vardı, ama artık soğumuştü. Pyotr Stepanoviç, kapının eşiğinde bir an durdu. Sonra içeri doğru yürüyerek şen, çınlayan bir sesle:

— Bakıyorum, sağlığınıza da pek fazla dikkat ediyorsunuz, dedi. Hele bak, ne güzel top! Ne de güzel sıçıyor. Bu da jimnastik için mi?

Kirillov, ceketini giydi, kuru bir sesle:

— Evet, sağlığım için, diye homurdandı, oturun.

Misafir:

— Bir dakikanızı alacağım. Eh, oldu olacak oturayım. Sağlık sağlıktır, ama ben buraya anlaşmamızı hatırlatmaya geldim, dedi. Sonra âdeta kararsız bir halde işin “bir bakıma” vadesi gelmiştir.

— Hangi anlaşma?

Pyotr Stepanoviç, telâş hatta korku içinde:

— Hangi anlaşma ne demek? diye sordu.

— Bu ne bir anlaşmadır, ne de bir mecburiyet; ben böyle bir söz vermiş değilim, sizin yanlısınız var.

Pyotr Stepanoviç, yerinden kalkarak:

— Bana bakın, ne yapıyorsunuz? diye bağırdı.

— İrademi kullanıyorum.

— Hangi iradenizi?

— Eski.

—Yani bunu hangi manada anlamalı? Eski fikirlerinizde mi ayak diriyorsunuz?

— Evet, yalnız aramızda anlaşma diye bir şey yok, hiçbir zaman da olmadı, sonra ben hiçbir şeyle bağlı değilim. Bu benim o zamanki tek irademdi, şimdi de tek irademdir.

— Kirillov kabul, sizin iradeniz olsun bu, yeter ki bu irade değişmesin.

Pyotr Stepanoviç, içi rahat etmiş bir halde, tekrar yerine oturdu.

— Bir kelime için bana darılıyorsunuz. Bu son zamanlarda her şeye çabucak kızan bir adam oldunuz, size gelmeye bile çekiniyorum. Bununla beraber hıyanet etmeyeceğinizden emindim.

— Sizden zerre kadar hoşlanmıyorum, ama bu meselede bana güvenebilirsiniz, ihanet etmek veya etmemek gibi lâfların bence hiçbir değeri olmamasına rağmen kararımdan dönmeyeceğim.

— Ama biliyor musunuz, Pyotr Stepanoviç'i yeniden bir kaygı almıştı, bir yanlıklık

olmaması için bu mesele hakkında daha açık bir tarzda konuşmak zorundayız. Çok nazik bir meseledir. Oysaki sözleriniz beni şüpheye düşürüyor. Müsaade eder misiniz konuşayım.

Kirillov, gözleri köşede, bir noktada:

— Konuşun, dedi.

— Bir hayli zaman önce hayatınıza son vermeye karar vermişsiniz. Hiç değilse böyle bir fikri kafanıza koymuştunuz. Söylediğim doğru mu, değil mi? Bir yanlışı var mı?

— Yine de aynı fikirdeyim.

— Mükemmel, şunu da unutmayın ki sizi kimse buna zorlamıyor.

— Elbette. Ne manasız konuşuyorsunuz siz.

— Peki, peki çok manasız konuştum. Şüphesiz; sizi buna zorlamak pek manasız bir şey olurdu. Devam ediyorum: Siz de kurumun eski teşkilâtında üye idiniz, o zaman tasavvurlarınızı üyelerden birine açmışsınız.

— Açmadım, sadece söyledim.

— Her ne ise, buna “açtınız” demek manasız bir şey olur, sadece söylediniz, mükemmel.

— Hayır, mükemmel değil. Sözleri ağzınızda geveliyorsunuz. Size hiçbir suretle hesap vermek zorunda değilim. Siz benim düşüncelerimi anlayamazsınız. Ben hayatıma son vermek istiyorum, çünkü düşüncem budur, çünkü ölümden korku duymak istemiyorum, çünkü... Çünkü öğrenmenize lüzum yok. Size ne? Çay ister misiniz? Soğuk çay. Durun başka bardak getireyim.

Gerçekten Pyotr Stepanoviç, çaydanlığın kulpuna yapışmıştı, boş bardak arıyordu. Kirillov, dolaptan bir boş bardak alıp getirdi.

Misafir:

— Biraz önce Karmazinov’un evinde kahvaltı ettim, dedi. Durmadan konuştu, dinledim. Beni terletti. Ondan sonra buraya koştum, yine terledim, susuzluktan ölüyorum.

— İçin. Soğuk çay iyidir.

Kirillov, tekrar eski yerine oturdu, yine bir noktaya bakmaya başladı. Sonra aynı sesle konuşmasına devam etti:

– Cemiyet, intiharıyla kendisine faydalı olabileceğimi düşünüyor, meselâ: siz burada hoş gitmeyen bir oyun oynadınız da bu oyunun suçluları aranmaya başlandı diyelim, o zaman ben, beynime bir kurşun sıkarsam ve bu işi ben yaptım diye bir mektup bırakırsam, o zaman sizden tam bir yıl şüphe etmezler.

– Hatta birkaç gün; bir günün bile kıymeti var.

– Peki. Bunun için bana bir müddet bekleyip beklemeyeceğimi sordular. Ben de cevap verdim, dedim ki, cemiyetin tespit edeceği güne kadar beklerim, çünkü benim için hepsi bir.

– Evet, benimle beraber yazacağınıza ve Rusya'ya döndükten sonra benim... sözün kısası benim emrimde, yani sadece bu iş için benim emrimde olacağınıza söz vermiştiniz, bütün öteki işlerinizde, tabii, serbestçe hareket edebilirsiniz.

Pyotr Stepanoviç, son sözleri pek nazik bir eda ile söylemişti.

– Söz vermiş değilim, razı oldum, çünkü bana göre hepsi bir.

– Güzel, çok güzel, onurunuzla dokunmak hiçbir zaman hatırımdan geçmez, yalnız...

– Onur meselesi değil bu.

– Ama hatırlarsınız, size yol için yüz yirmi taler topladılar, demek ki, siz para aldınız.

Kirillov kızarak:

– Hiçte değil, diye cevap verdi, para onun için verilmemişti. Bu iş için para alınmaz.

– Bazen alınır.

– Yalan söylüyorsunuz. Petersburg'tan yazdığım mektupta bildirmiştim, Petersburg'ta ise size ve sizin elinize yüz yirmi taleri saydım... ve bu para oraya gönderildi, şayet siz alıkoymadıysanız.

– Peki, peki, benim hiçbir şey üzerinde iddiam yok, gönderdim. Asıl mesele, siz gene eski fikrinizde misiniz?

– Aynı fikirdeyim. Ne zaman gelip: “zaman geldi” dersiniz her şeyi yapacağım. Ne dersiniz, pek yakında mı?

– Fazla zaman kalmadı... Ama unutmayın, pusulayı o gece beraber yazacağız.

– Gündüz olsa ne çıkar. Söylediğinize göre beyanname işini üzerime almak gerekecek mi?

— Daha bazı şeyleri.

— Hepsini üzerime almam ben.

Pyotr Stepanoviç, gene telâşa düşerek:

— Neyi üzerinize almayacaksınız? diye sordu,

— İstemediklerimi; yeter. Bundan daha fazla konuşmak istemiyorum.

Pyotr Stepanoviç, dişini sıktı ve konuyu değiştirdi.

— Başka şeyden konuşacağım, diye önledi. Bu akşam bizimkilere gidecek misiniz?

Virginski'nin doğum günü, onlar da bu vesile ile toplanacaklar.

— İstemiyorum.

— Lütfen gelin. Lâzım. Hem sayı, hem de sıfatla telkin etmek gerek... Sizin yüzünüz...

eh, işte kısacası, yüzünüzde kaderci bir ifade var.

Kirillov:

— Öyle mi buluyorsunuz? diye güldü. Peki, geleceğim, ama yüzüm için değil. Saat kaçta?

— Ah, mümkün olduğu kadar erken, altı buçukta falan. Hem biliyor musunuz, siz içeri girer, oturur ve orada kaç kişi olurlarsa olsunlar hiç kimse ile konuşmazsınız. Ancak, biliyor musunuz, yanınıza kâğıtla kalem almayı unutmayınız.

— Bu da niçin?

— Canım, size göre hepsi bir değil mi? Bu benim ayrıca bir ricam. Siz sadece oturacak ve hemen hemen hiç kimse ile konuşmayacaksınız, dinleyeceksiniz ve ara sıra bir şeyler kaydediyormuş gibi davranacaksınız; isterseniz, resim filân yapın.

— Ne saçma şey, niçin?

— Ama mademki size göre hepsi bir; siz hep, size göre hepsi bir olduğunu söyleyip duruyorsunuz ya.

— Hayır ama niçin?

— İşte şunun için, cemiyetin üyesi, müfettiş, Moskova'da oturdu kaldı, bense orada bazılarına, belki de müfettiş gelir demiştim; onlar da sizin müfettiş olduğunuzu sanacaklar, tam üç haftadan beri burada olduğunuza göre daha çok şaşacaklardır.

— Martaval. Moskova'da bizim müfettiş diye bir şeyimiz yok.

— Peki, varsın olmasın, canı cehenneme, ama sizin ne vazifeniz, bu bize ne gibi bir zorluk verir? Kendiniz de cemiyetin üyesisiniz ya.

— Onlara benim müfettiş olduğumu söyleyin; susup otururum, ama kalem kâğıt istemiyorum.

— Peki, ama niçin?

— İstemiyorum.

Pyotr Stepanoviç, kızdı, hatta yüzü yeşil bir renk aldı, ama gene dişlerini sıktı, ayağa kalktı, şapkasını aldı.

Birdenbire yavaş bir sesle:

— Öteki sizde mi?

— Bende.

— Bu iyi. Yakında onu çıkaracağım, hiç üzülmeysin.

— Zaten üzüldüğüm yok, O, sadece geceyi burada geçiriyor. Kocakarı hastanede, gelini öldü; iki gündür yalnızım. Tahta perdede bir tahtanın çıktığı yeri gösterdim; o da oradan geçiyor, kimse görmüyor.

— Yakında onu buradan alacağım.

— Gece kalacak birçok yeri olduğunu söylüyor.

— Yalan söylüyor, onu arıyorlar, burada ise henüz belli değil. Yoksa onunla uzun boylu konuşuyor musunuz?

— Evet, bütün gece. Size dehşetli küfrediyor. Ona geceleyin apocalypse'i okudum çay da verdim. Dikkatle dinledi; hatta büyük bir dikkatle, bütün gece.

— Hay Allah kahretsin, bakıyorum onu Hıristiyan yapacaksınız!

— Zaten Hıristiyan dininde. Üzülmeysin, öldürür. Kimi öldürmek istiyorsunuz?

— Hayır, o bana o iş için lâzım değil: başka bir şey için... Şatov'un Fedka'dan haberi var mı?

— Şatov ile ne görüşüyorum, ne de konuşuyorum.

— Kızıyor mu?

— Hayır, kızgın değiliz, sadece başımızı çeviriyoruz. Amerika 'da çok uzun zaman yan yana yattık.

— Ben şimdi ona gideceğim.

— Nasıl isterseniz.

— Öteden dönüşte Stavrogin ile beraber belki gene size uğrarız, şöyle saat ona doğru.

— Geliniz.

— Onunla önemli bir iş üzerinde görüşmem gerek... Biliyor musunuz topunuzu bana hediye etsenize; şimdi onu ne yapacaksınız? Ben de jimnastik için. İsterseniz parasını da verebilirim.

— Parasız alın.

Pyotr Stepanoviç topu arka cebine koydu.

Kirillov, misafirini uğurlarken, arkasından:

— Size, Stavrogin'e karşı hiçbir şey vermem, diye homurdandı. Öteki şaşkın şaşkın berikinin yüzüne baktı, ama bir cevap vermedi.

Kirillov'un son sözleri Pyotr Stepanoviç'i dehşetli şaşırtmıştı; henüz onların manasını anlayamamıştı, ama henüz Şatov'un dairesine çıkan merdivendeyken memnuniyetsizlik ifade eden yüzüne tatlı bir ifade vermeye çalıştı. Şatov, evde olmakla beraber biraz rahatsızdı. Yatakta yatıyordu, ama elbisesi arkasındaydı.

Pyotr Stepanoviç, eşikten:

— Ne talihsizlik! diye bağırdı. Hastalığınız ciddî mi?

Yüzündeki tatlı ifade birdenbire kayboldu; gözlerinde haince bir şey parladı.

Şatov, sinirli sinirli yerinden doğrularak:

— Hiçte değil, diye cevap verdi. Hiçte hasta değilim, yalnız başım biraz...

Şaşırmış bir durumdaydı; böyle bir misafirin ani gelişi onu tam manasıyla korkutmuştu.

Pyotr Stepanoviç, çabuk ve hakimane bir eda ile:

— Ben öyle bir iş için geldim ki, hastalanmaya mahal yoktur, diye söze başladı; müsaade ederseniz oturayım (oturdu) ,siz de gene karyolanıza oturun. Bugün,

Virginski'nin doğum günü münasebetiyle orada bizimkiler toplanacak; mamafih, bu toplantıya başka bir mana da verilmeyecektir, tedbirler alınmıştır. Ben, Nikolay Stavrogin ile beraber geleceğim. Sizin şimdiki görüşünüzü bildiğim için sizi oraya sürüklemek istemezdim... yani sizin ihbar edeceğinizi düşündüğümüz için değil de size eziyet etmiş olmamak için sizi oraya sürüklemek istemezdim. Ama öyle bir şey oldu ki, sizin gelmeniz gerekecek. Orada sizin cemiyetten ne şekilde ayrılacağınızı ve elinizde bulunanları kime teslim edeceğinizi kararlaştıracağımız kimselerle karşılaşacaksınız. Bu işi belli etmeden yaparız; sizi bir köşeye götürürüm; orası kalabalık olacak, herkesin bilmesine ise hiç lüzum yok. İtiraf ederim, sizin için bir hayli dil dökmem gerekti; ama şimdi, galiba onlar da razı oldular, tabii, matbaa ile bütün vesaiki teslim etmeniz şartıyla. O zaman dört tarafa gidebilirsiniz.

Şatov, öfke içinde ve çatık kaşla dinledi. Biraz önce duyduğu asabi korkudan eser kalmamıştı.

— Ben, şeytanın bile bilmediği kimselere hesap vermek zorunda olduğumu kabul etmiyorum,, diye kesip attı. Kimse de beni azat edemez.

— Pek de öyle değil. Size bir çok şeyler emniyet edilmişti. Öyle birdenbire ilginizi kesmeye hakkınız yoktu. Nihayet, siz hiçbir zaman bu hususu açıkça belirtmediniz, öyle ki onları manalı bir duruma soktunuz.

— Buraya gelir gelmez bir mektupla açıkça bildirdim.

Pyotr Stepanoviç, sakın bir sesle:

— Hayır, açık değildi, diye iddia ediyordu. Meselâ ben size “Aydın bir kişi”yi burada basmak üzere göndermiş ve basılan nüshaları, sizden isteninceye kadar, burada bir yerde saklamanızı istemiştım; bu arada iki beyanname de vardı. Siz, onları iki manalı ve hiçbir şey ifade etmeyen bir mektupla geri gönderdiniz.

Ben doğrudan doğruya basamayacağımı bildirdim.

— Evet, ama doğrudan doğruya değil. Siz: “basamam”, diye yazmıştınız, ama bir sebep göstermemiştiniz. “Basamam” “Basmak istemiyorum” manasına gelmez. Sizin maddî sebepler yüzünden basmadığınız sanılabılırdi. İşte onlar da bunu böyle anladılar ve sizin cemiyetle ilginizi devam ettirmek istediğinizi sandılar, şu halde size gene bazı şeyler emniyet edebilirlerdi ve böylelikle kendilerini ele vermiş olacaktı. Burada diyorlardı, siz ihbar etmek için önemli bir bilgiyi ele geçirmek gayesiyle böyle hareket ederek kendilerini aldatmak istediniz. Ben, elimden geldiği kadar sizi savundum ve lehinizde bir

delil olmak üzere sizin iki satırlık mektubunuzu onlara gösterdim. Ama şimdi mektubunuzu tekrar gözden geçirdikten sonra, bu satırların karışık ve insanı aldattığına kani oldum.

— Demek o mektubu böyle büyük bir gayretle sakladınız?

— Mektubun bende saklı olmasının bir değeri yok; o, şimdi de bende.

Şatov, büyük bir öfke içinde:

— Eh, varsın sizde olsun, şeytan!... diye bağırdı. Varsın, sizin budalalar benim ihbar ettiğimi sansınlar, bana ne! Bana ne yapabileceğinizi görmek isterdim?

— Size mim koyarlar ve devrimin ilk muvaffakiyetinde asarlardı.

— Hâkimiyeti ele alıp Rusya'ya boyun eğdirdiğiniz zaman mı?

— Gülmeyiniz. Tekrar ediyorum, sizi elimden geldiği kadar savundum. Öyle veya böyle gene de bugün oraya gelmenizi tavsiye ederim. Sahte bir gurur yüzünden beyhude sözlere ne lüzum var? Dostça ayrılmak daha iyi olmaz mı? Çünkü ne olursa olsun matbaayı ve eski evrakı teslim etmeniz gerekecek, işte bunu konuşuruz.

Şatov, düşünce içinde başını eğerek:

— Geleceğim, diye homurdandı. Pyotr Stepanoviç, oturduğu yerden yan gözle onu süzüyordu.

Şatov, birdenbire başını kaldırarak:

— Stavrogin gelecek mi? diye sordu.

— Mutlaka gelecek.

— He-he!

Gene bir dakika kadar sustular. Şatov tiksinti ile sinirli sinirli gülüyordu.

— Şu sizin alçak Aydın kişi'niz, ki ben onu burada basmak istememiştim, basıldı mı?

— Basıldı.

— Onu size Hertzen'in kendi eliyle yazdığına lise talebelerini inandırmak için, öyle mi?

— Hertzen yazdı.

Gene üç dakika kadar sustular. Şatov, nihayet yataktan kalktı.

— Buradan defolup gidin, sizinle beraber oturmak istemiyorum.

Pyotr Setpanoviç, hatta bir çeşit neşe içinde:

— Gidiyorum, dedi ve hemencecik yerinden kalktı, yalnız bir söz daha: Kirillov galiba bütün evde yapayalnız, hizmetçisi de yok?

— Yapayalnız mı? Gidin, sizinle aynı odada bulunamam.

Pyotr Stepanoviç, sokağa çıkarken:

“Eh, şimdi tavındasın! diye neşeyle düşünüyordu; akşamleyin de tavında olacaksın, bana da şimdi senin böyle olman gerek, daha iyisi can sağlığı, daha iyisi can sağlığı! Rus Tanrısının kendisi yardım ediyor!”

VI

Galiba o, o gün öteye beriye koşarak pek fazla uğraşmıştı; hem galiba, muvaffak da olmuştu, akşamleyin saat tam altıda Nikolay Vsevolodviç'e uğradığı zaman bu hali onun memnun yüzünden de okunuyordu. Ama onu, Nikolay Vsevolodoviç'in yanına hemen sokmadılar; Stavrogin'in odasında Mavrikiy Nikolayeviç vardı. Bu haber onu kaygılandırdı. Misafirin çıkmasını beklemek üzere oda kapısının tam yanında yer aldı. Konuşma duyuluyordu, ama sözler anlaşılmıyordu. Ziyaret uzun sürmedi; biraz sonra bir gürültü, yüksek ve sert bir ses duyuldu, bunun arkasından kapı açıldı ve Mavrikiy Nikolayeviç, solgun bir yüzle dışarı çıktı. O, Pyotr Stepanoviç'i görmeden hızlı adamlarla yanından geçip gitti. Pyotr Stepanoviç odaya daldı.

İki “rakip”in bu pek kısa süren ve o günün şartları altında galiba gerçekleşmesine imkân olmayan, ama yine de gerçekleşen görüşmesini etraflıca anlatmadan geçemeyeceğim.

Bu görüşme, şöyle oldu. Aleksey Yegoroviç beklenmedik misafirin geldiğini haber verdiği zaman Nikolay Vsevolodoviç, öğle yemeğinden sonra çalışma odasında kestiriyordu. Yüksek sesle söylenen adı duyunca hatta yerinden fırladı ve inanmak istemedi. Ama biraz sonra dudaklarında gururdan gelen muzaffer ve aynı zamanda şüphe ile karışık bir şaşkınlık ifadesi taşıyan bir gülümseme belirdi. İçeri giren Mavrikiy Nikolayeviç, galiba bu gülümsemenin ifade ettiği manayı görerek şaşırılmıştı, çünkü birdenbire ileri mi gitmek, yoksa geri mi dönmek gerektiğine karar veremedi odanın ortasında durdu. Ev sahibi hemen yüzünün ifadesini değiştirdi ve ciddî bir şaşkınlık

içinde ona doğru bir adım attı. Öteki uzatılan eli sıkmadı, beceriksizce sandalyeyi çekti ve hiçbir şey söylemeden, daha ev sahibi oturmadan ve onun buyur etmesini beklemeden oturdu. Nikolay Vsevolodoviç, yanlamasına kanepeye oturdu, Mavrikiy Nikolayeviç' in yüzüne dikkatle bakarak sessizce beklemeye başladı.

Mavrikiy Nikolayeviç, birdenbire:

— Mümkünse Lizaveta Nikolayevna ile evleniniz, diye lütufta bulundu. İşin merakı değer tarafı, sesinin ahenginden bunun bir rica mı, tavsiye mi, muvafakat mi yoksa emir mi olduğunu anlamaya imkân yoktu.

Nikolay Vsevolodoviç, susmaya devam ediyordu; ama misafir, gelmesine sebep olan her şeyi söylemişti, şimdi karşısındakinin gözleri içine bakıyor, cevap bekliyordu.

Nihayet Stavrogin:

— Yanılmıyorsam (ama bu kesin olarak biliniyor), Lizaveta Nikolayevna sizinle nişanlı, diye mırıldandı.

Mavrikiy Nikolayeviç, sert ve emin bir sesle:

— Sözlü ve nişanlı, diye tasdik etti.

— Siz... birbirinizle darıldınız mı?.. Beni mazur görün, Mavrikiy Nikolayeviç.

— Hayır, o beni “seviyor ve sayıyor”, bunlar onun sözleri. Onun sözleri ise her şeyden kıymetlidir.

— Hiç şüphesiz.

— Ama biliniz ki, o evlenme tacının altında iken siz çağırırsanız beni de, herkesi de bırakıp size koşar.

— Evlenme tacının altından mı?

— Evlendikten sonra da.

— Yanılmıyor musunuz?

— Hayır. Size olan samimî ve tam nefretinin altından her an aşk ve... delilik fişkırtıyor... en samimi ve hudutsuz aşk ve delilik! Bunun aksine, bana duyduğu sevginin altından da, gene samimî olarak, her an bir nefret, en büyük nefret fişkırtıyor! Bundan önce ben hiçbir zaman başkalaşmayı aklımdan bile geçiremezdim...

— Ama ben şaşıyorum, her şeye rağmen siz, nasıl oluyor da buraya gelip Lizaveta

Nikolayevna'nın elini teklif ediyorsunuz? Buna hakkınız var mı? Yoksa o mu size vekâlet verdi?

Mavrikiy Nikolayeviç, kaşlarını çattı ve bir an başını yere eğdi.

Birdenbire:

— Bunlar sadece boş lâf, dedi, öç alıcı muzafferane sözler; eminim ki satırlar arasında söylenmeyen şeyleri anlıyorsunuz, burada o küçücük övünmelerin yeri var mı? Mutlaka teferruat mı lâzım? Her şeye mim koyalım mı? Buyurun; ben mim koyuyorum, mademki benim alçalmamı istiyorsunuz, buyurun: böyle bir şeye hakkım yok, vekâlet etmek imkânsız bir şey; Lizaveta Nikolayevna'nın bir şeyden haberi yok. Onun nişanlısı ise son aklını da kaybetmiş ve tımarhaneyi hak etmiştir, üstelik de kendisi bunu haber vermeye gelmiştir. Bütün dünyada yalnız siz onun üzerinde hak iddia ediyor, onu takip ediyorsunuz, ama bilmem neden evlenmiyorsunuz. Bu, yabancı ülkelerde başlayan bir dargınlıksa ve onu ortadan kaldırmak için beni feda etmek gerekiyorsa feda ediniz. O fazlasıyla bahtsız, bense buna katlanamıyorum.. Sözlerim bir müsaade veya emir olmadığı için onurunuz için bir hareket de yoktur. Evlenme tacının altında benim yerimi almak isteseydiniz, bunu benden hiçbir müsaade istemeden yapabilirdiniz, benim de size bir deli gibi gelmeme lüzum kalmazdı. Attığım bu adımdan sonra artık onunla evlenmeme de imkân yoktur. Bir alçak olarak onu evlenme yerine götürmem. Burada yaptıklarım ve onu, onun belki de ezelî düşmanı olan size teslim etmem bana göre öyle bir alçaklık ki ben buna hiçbir zaman tahammül edemem.

— Bizi evlendirdikleri zaman intihar mı edeceksiniz?

— Hayır, çok daha sonra. Onun gelinlik elbisesini benim kanımla kirletmek neye? Belki de hiç intihar etmem, ne şimdi, ne de sonra.

— Böyle söylemekle herhalde beni teselli etmek istiyorsunuz?

— Sizi mi? Bir fazla damla kanın sizin için ne manası olabilir?

Sarardı, gözleri parlamaya başladı. Bir dakika süren bir sessizlik oldu.

Stavrogin

— Affedersiniz, dedi. Size birçok sualler sordum, bunların çoğunu sormaya hakkım yoktu, ama öyle sanıyorum ki bir tanesini sormaya hakkım var: söyler misiniz, hangi deliller benim Lizaveta Nikolayevna'ya karşı olan duygularım üzerinde sizi bu kanaate vardırırdı? Bu duyguların derecesinden bile o kadar eminsiniz ki her şeyi göze alıp bana

kadar gelebiliyorsunuz. Asıl sormak istediğim bu.

Mavrikiy Nikolayeviç, hatta bir ürperme geçirdi.

— Nasıl? dedi. Onunla evlenmek için can atmamış mıydınız? Evlenmek için can atmıyor musunuz, can atmak istemiyor musunuz?

— Şu veya bu kadına karşı duyduklarımı, o kadın hariç, bir başkasına, her kim olursa olsun, söyleyemem. Afedersiniz, bu da işte öyle tuhaf bir yaratılış meselesi. Buna karşılık bütün öteki hakikati olduğu gibi söyleyebilirim: ben evliyim, bunun için, artık bir daha evlenmeme yahut evlenmeye can atmama imkân yoktur.

Mavrikiy Nikolayeviç, o kadar şaşırıldı ki oturduğu koltuğun arkalığına yıkıldı ve Stavrogin'in yüzüne bakakaldı.

— İşte bu hiç aklıma gelmemişti, diye mırıldandı. O zaman, yani o sabah, evli olmadığınızı söylemişsiniz.. Onun için ben de evli olmadığınıza inanmıştım...

Dehşetli sararıp soldu; sonra birdenbire yumruğunu bütün kuvvetiyle masaya indirdi:

— Bu itiraftan sonra yine Lizaveta Nikolayevna'yı rahat bırakmaz, onu bedbaht edecek olursanız, sizi bastonumla bir duvar dibinde köpek gibi öldürürüm

Kalktı ve hızla odadan çıktı. Onun hemen arkasından odaya dalan Pyotr Stepanoviç ev sahibini hiç beklenmedik bir halde buldu.

Stavrogin:

— O-o-o, siz misiniz? diyerek kahkahalarla güldü.

Böyle bir gülüşe sebep, büyük bir merak içinde içeri girmiş olan Pyotr Stepanoviç'in hal ve tavrı olmalıydı.

— Kapıyı mı dinliyordunuz? Durun! Ne haber getirdiniz? Ben size bir söz vermiştim... Neydi... Ha bak, hatırladım: "Bizimkiler"e gidecektik! Gidelim. Pek memnunum; bu anda bundan daha iyi bir şey akıl edemezsiniz.

Şapkasını aldı, hemen evden çıktılar. Pyotr Stepanoviç sokakta, şen bir tavırla:

— Bizimkiler"i göreceğinizi düşündükçe gülüyorsunuz, dedi.

Pek dar olan tuğla döşeli kaldırımında Pyotr Stepanoviç, arkadaşının yanı sıra gitmekte zorluk çekiyor, bazen çamurlara batıp çıkıyordu. Çünkü Stavrogin yalnız kendini düşünüyor ve kaldırımın ortasından yürüyordu.

— Hiç de gülmüyorum, aksine sizin orada en ciddi insanların toplanmış olduğuna eminim, diye cevap verdi.

— Bir gün onlar için “somurtkan budalalar” demiştiniz.

— Bazen “somurtkan budala”dan daha neşeli bir şey yoktur.

— Mavrikiy Nikolayeviç için söylüyorsunuz galiba! Eminim ki demin nişanlısını size devretmeye geldi, doğru değil mi? Biliyor musunuz ona bu fikri ben verdim. Kendi rızasıyla vermezse kızı elinden zorla alırız, ha?

Pyotr Stepanoviç, bu tarzda bir konuşmaya başlamakla nasıl tehlikeli bir oyun oynadığını pek iyi biliyordu. Ama heyecanlı olduğu zamanlar bilinmezlik içinde kalmaktansa ya hep, ya hiç olmasını isterdi Nikolay Vsevolodoviç, gene gülmekle yetindi.

— Bana her zaman yardıma hazırsınız demek?

— İsteddiğiniz anda. Ama biliyor musunuz, iyi bir çare var?

— Sizin göstereceğiniz çarenin ne olduğunu biliyorum.

— Hayır, bilmiyorsunuz, bu şimdilik bir sırdır. Yalnız unutmayınız ki bu sır para ister.

Stavrogin içinden: “Evet, hatta kaç para ettiğini de biliyorum,” diye homurdandı, ama kendini tuttu ve sustu.

Pyotr Stepanoviç, kulak kesilerek:

— Ne kadarmış? Ne dediniz? diye sordu.

— Dedim ki: siz de sırrınız da cehennem dibine! Siz bana toplantıda kimler bulunacak onu söyler misiniz? Bir yıldönümü var, onu biliyorum. Ama çağırılanlar kim?

— Her cinsten adam var! Hatta Kirillov bile gelecek.

— Yani, bütün kolların üyeleri?

— Vay canına, ne kadar da sabırsızsınız. Burada henüz tek bir kol bile kurulmuş değil.

— Öyle ise bu kadar beyannameyi nasıl dağıtıyorsunuz?

— Gideceğimiz yerde çalışma kolundan sadece dört kişi var. Üst tarafı birbirlerini karşılıklı rapor eder, raporları da bana getirirler. Bu adamlar emindir ha! Bunları teşkilâtlandırır, sonra salıverirsiniz. Statüleri siz kendiniz hazırlamıştınız, hepsini bilirsiniz, size açıklamada bulunmama lüzum yok.

— Yani, işler istendiği gibi yürüyor mu? Yoksa boşa pala mı sallıyorsunuz?

— Yürümüyor mu? Aksine, daha iyisi can sağlığı, bakın, size gülünecek bir şey söyleyeyim: meselâ, üniforma. Bundan iyi, bundan müthiş çalıştırma unsuru yoktur. Bir takım memuriyetler icat ediyorum: kâtiplerim, gizli müşavirlerim, veznedarlarım, başkanlarım, sicil memurlarım var. Bu numara pek işe yarıyor. İkinci kuvvetim, pek tabii, duyguların teline dokunmaktır. Biliyor musunuz, bizde sosyalizm her şeyden önce duygululuk yolu ile yürür ve dağılır. Ama felâkete bakın ki, teğmen üniforması altında bir takım deliler de çıkıp onu bunu ısıyor. Ondan sonra safkan madrabazlar gelir, eh, bunlar oldukça iyi bir millettir. Bazen faydalı oluyorlar, ama gelgelelim, insanın vaktini alıyorlar, çünkü onları durmadan göz altında bulundurmak gerek, nihayet asıl kuvvet, yani her şeyi berkiten çimento kendi düşüncelerinden utanma duygusu. İşte asıl kuvvet bu “sevimli mahlûk” çabalar, öyle ki en sonunda hiçbirisinin kafasında kendi düşüncesi kalmaz! Böyle bir şeyi ayıp sayarlar.

— Öyleyse ne diye uğraşıyorsunuz?

— İyi ama mademki basbayağı yatmış, herkese ağzını açıyor, onu nasıl aşırımdan edersin! Başarımızdan sahiden de şüphe mi ediyorsunuz? Hey gidi, iman var, ama istek olması da gerek... İşte asıl bu tip insanlarla bu dava başarılabilir. Onlar benim bir emrimle kendilerini ateşe atarlar, onlara: siz yeteri kadar liberal değilsiniz demem yetiştir. Bazı budalalar, merkez komitesi ve sayısız kollar var diye arkadaşları aldattığım için bana sitem ediyorlar. Hatta siz bile bir defa bana bunun için acı sözler söylemişsiniz, aldatma bunun neresinde? İşte merkez komitesi: siz ve ben, kollara gelince istediğiniz kadar çoğaltabilirsiniz.

— Hepsi de bu cinsten ayak takımı değil mi?

— Olsun, bunlar malzemedir, işimize yararlar.

— Hâlâ bana bel bağlıyor musunuz?

— Siz, şef olacaksınız, siz kuvvetsiniz. Ben sizin ancak şöyle bir kenarda kâtibiniz olabilirim. Biliyor musunuz biz, kürekleri akça ağaçtan, yelkenleri ipekten, pupasında bir güzel bakire Lizaveta Nikolayevna bulunan bir kayıkta gidiyor gibiyiz... Hani bir şarkı vardı. Nasıldı, hay Allah kahretsin, nasıldı?..

Stavrogin:

— Sonunu getiremedin, diyerek bir kahkaha attı. Hayır, ben size daha güzel bir masal

anlatayım. İşte siz, parmak hesabıyla, hangi kuvvetlerden kollar teşkil edilebileceğini hesaplıyorsunuz, değil mi? Bütün o memur sınıfı, bilmem duygululuk, bir dereceye kadar fena bir tutkal değildir, ama bir şey daha var ki o hepsinden daha iyidir: meselâ, üyelere dördüne, kendilerini ihbar edeceği bahanesiyle beşinci arkadaşlarını temizlettiniz mi dökülen kanla onların hepsini tıpkı bir ilmikle bağlar gibi bağlarsınız. Köleniz olurlar, kafa tutmak şöyle dursun, dillerini bile yutarlar. Ha-ha-ha!

Pyotr Stepanoviç:

“Ama sen... Sen bu sözlerinin kefareti ödemesin, diye düşündü, hem de en geç bu akşam. Sen, artık pek ileri gitmeye başladın.”

Pyotr Stepanoviç'in böyle yahut hemen hemen buna benzer düşüncelere dalması gerekiyordu. Ama artık Virginski'nin evine yaklaşıyorlardı.

Stavrogin birdenbire:

— Herhalde beni Avrupa'dan dönmüş bir Internationale üyesi, bir müfettiş diye tanıttınız onlara? diye sordu.

— Hayır, müfettiş diye tanıtmadım; siz müfettiş değilsiniz, Avrupa'dan dönen kurucu üyelere sizsiniz, partinin bütün büyük sırlarını biliyorsunuz; işte sizin rolünüz, bu akşam hiç şüphesiz bir şeyler söyleyeceksiniz, değil mi?

— Nereden çıkardınız bunu?

— Şimdi konuşmak zorundasınız.

Stavrogin, şaşkınlık içinde sokak ortasında durdu.. Bir fenerin ışığı altına düşüyorlardı. Pyotr Stepanoviç küstahça ve sükûnetle onun bakışlarını karşıladı. Stavrogin yere tükürdü, sonra gene yoluna devam etti.

Birdenbire Pyotr Stepanoviç'e:

— Peki, siz konuşacak mısınız? diye sordu.

Öteki cevap verdi:

— Hayır, ben sizi dinlerim, daha iyi.

— Hay, Allah kahretsin. Sahi bana bir fikir ilham ettiniz.

Pyotr Stepanoviç atıldı:

— Ne gibi?

— Orada belki de konuşurum. Ama ondan sonra sizi bir temiz pataklarım.

— Sırası gelmişken açayım, demin Karmazinov ile konuşurken güya sizin onun için: ona bir temiz sopa atmalı, hem öyle namus yüzünden değil de köle köylüleri dövdükleri gibi, eşek sudan gelinceye kadar dövmeli dediğinizi söyledim.

— İyi ama ben hiçbir zaman böyle bir şey söylemedim, ha-ha-ha!

— Zarar yok. *Se non e vero.*

— Teşekkür ederim, size minnettarım.

Karmazinov, bundan başka diyor ki: doğrusunu isterseniz sizin mezhebinizin esası, şerefi inkar etmektir, bir Rus'a ise şerefsizliğe hakkı olduğunu açıkça söylerseniz onu peşiniz sıra sürüklemek her şeyden kolaydır.

— Güzel sözler, cevahir! Tam üstüne basmış; şerefsizlik hukuku, o zaman herkes bize koşacak, kim açıkta kalmak ister! Bana bakın, Verhovenski, siz milli emniyetten olmayasınız? Ha?

— İyi ama aklında böyle sorular uyanan bir insan onları açığa vurmaz.

— Biliyorum, ama söz aramızda canım.

— Öyleyse hayır, henüz millî emniyetten değilim Yeter, geldik. Yüzünüzün ifadesini değiştirin Stavrogin, onların yanına girerken daima yüzüme çekidüzen veririm. İyice somurttu, işte o kadar, başka bir şey istemez: pek basit, bir şey.

İKİNCİ KİTABIN SONU